# Arbetets hjeltar

af

**Gaston Tissandier**
förf. till »**Vetenskapliga Tidsfördrif**» m. m.

Med 32 träsnitt efter teckningar af Camille Gilbert.

Bemyndigad öfversättning.

Visby, Gotlands Allehandas tryckeri, 1885.

---

## Förord till den digitala utgåvan

Detta är **Projekt Runeberg**s digitala faksimilutgåva av en bok vars original utkom på franska 1882. Boken av **Gaston Tissandier** (1843-1899) med illusterationer i träsnitt av Auguste Tilly ( -1898) från teckningar av Camille Gilbert handlar om de senaste hundra årens stora män (inga eller få kvinnor) inom olika yrken. Boken digitaliserades i december 2004.

### Företal.

*Denna bok är ett komplement till **Vetenskapens martyrer,** hvaraf vi nyligen utgifvit andra upplagan. Vi hafva i **Arbetets hjeltar** sökt visa — genom historiska exempel och fakta, icke genom literära omständliga beskrifningar — att stora verk äro frukten af stora arbeten, att allas vår framgång i lifvet beror på viljekraft och ihärdighet och att den ringaste och anspråkslösaste genom odlande af sin intelligens kan blifva stor och ryktbar på hvilken bana som helst.*

*Vi hoppas, att detta nya arbete skall röna ett lika välvilligt mottagande som det förra.*

*Våra läsare skola icke i boken finna en serie biografier, utan en följd af metodiskt grupperade episoder, som fordrat tåliga forskningar.*

*Vi hafva i detta arbete biträdts af en ung författare, M. Maxime Petit, till hvilken vi härmed hafva nöjet uttrycka vår tacksamhet för det utmärkta bistånd han lemnat oss. Vi äro äfven skyldiga vår vän M. Camille Gilberts talang alt erkännande. Hans teckningar illustrera texten konstnärligt och ofta snillrikt.*

***G. T.***

*I december 1882.* Träsnitt.

 Förteckning på anförda namn:

 *Ill. [Camille] GILBERT.Eg. A. Tilly.* JAMES CROWTHER, (Sid. 2.)

# ARBETETS HJELTAR.

-

FÖRSTA KAPITLET.

De anspråkslösa.

Verlden tillhör energien.

DE TOCQUEVILLE.

En ryktbar härförare sade en gång till sina soldater, att hvar och en af dem hade en marskalkstaf i sin rensel.

Vi kunna alla genom ihärdighet och viljekraft uppnå de högstaareställen, huru anspråkslös vår utgångspunkt på arbetets bana än må vara. Michel Ney var son till en tunnbindare, och presidenten Lincoln hade i sin ungdom varit simpel pionier i Kentucky.

Om man också icke sträfvar att stiga så högt på samhällets trappa, fins det likväl ingen, huru anspråkslös han än är, som icke genom arbetsamhet och pligttrohet kan förvärfva välstånd och välmåga, samt hvad som vida öfvergår alla materiella fördelar -- sina medborgares och sin egen aktning.

Vi vilja anföra några exempel på simpla arbetare, som med tålamod och ihärdighet fullföljt sitt verk och sålunda visat den väg man måste gå, för att vinna sitt mål.*James Crowther* från Manchester föddes i en källare. Han blef linneväfvare och började arbeta vid nio års ålder. Allt ifrån barndomen använde han alla sina fristunder på att botanisera. Mer än en gång kom han i delo med skogvaktare, som ansågo hans förehafvanden misstänkta. För att kunna samla vattenväxter medförde han en ledad käpp, nästan liknande ett metspö, med två krokar i ändan, den ena med slipad egg, hvarmed stjelkarne afskuros under vattnet. Sysselsatt dermed greps han af två skogvaktare på egendomen Tatton och fördes till ställets egare, mr Egerton. Denne insåg genast, att Crowthers käpp icke var något fiskredskap, och lät honom förklara sig, hvarefter han gaf honom friheten och tillstånd att på lediga stunder företaga upptäcktsfärder på hans egendom. Crowther sålde mönster för att skaffa sig medel att kunna fullfölja sitt favoritstudium, och af ömsinthet mot sin familj nändes han ej dertill utgifva någonting af sin arbetslön, utan tjenstgjorde som bärare efter arbetstidens slut, för att på detta sätt kunna förtjena en franc eller två. En afton, då han gick och väntade på att få bära någon resandes saker, mötte han sir James Smith, som sökte upplysningar i och för ett af sina botaniska arbeten. Sir James anmodade Crowther att bära sitt bagage och frågade, om han kände till en rik amatör der i trakten. »Ja, det gör jag verkligen», svarade bäraren, »vi hafva ungefär samma vurm». Detta tarfvade närmare förkaring, som också lemnades, och sir James fann snart, att han af Crowther kunue få alla upplysningar, som han behöfde. Crowther blef en af de namnkunnigaste botanisterna i Lancashire.

Naturforskaren *Thomas Edward* bör jämte Crowther nämnas som det mest förvånande exempel på hvad arbete och ihärdighet kunna förmå. Född 1814 af fattiga föräldrar, använde han sin tid att samla insekter, fåglar och växter. Han sattes i skomakarelära, men skaffade sig tillfälle att så småningom sammanföra en naturhistorisk samling, som blef omtalad i hela England, men som han slutligen nödgades sälja.

Motgången tvingade honom att återvända till hans första yrke, men han var en oförbätterlig naturalist och började återigen att samla insekter och fåglar på fälten, stenar på vägarne och snäckor vid hafsstranden. Snart hade han bildat ett nytt museum och gaf sedermera ut en massa originella arbeten, genom hvilka han gjorde sig känd som lärd forskare.

Thomas Edward förblef fattig i hela sitt lif, han kämpade oupphörligt för vetenskapen och mot fattigdomen. Men trots armodet, kände han sig ändå lycklig i sin skomakareverkstad, när han tänkte på sina uppstoppade djur samt på naturens verk och de sunda tankar hon ingifver.

Och hvad skall man säga om deras kraft och ihärdighet, som arbeta sig fram, trots kroppsliga lyten, t. ex. utan synförmåga?

*Avisse* föddes i Paris i medlet af förra århundradet, och gick som helt ung ombord på ett handelsskepp. Vid Afrikas kust råkade han ut för en stormby, som förorsakade honom en svår ögoninflammation, hvarigenom han förlorade synen. Hans föräldrar skaffade honom inträde vid institutet för blinda, der han inom få år blef lärare i grammatik och skref några ganska framstående lustspel.

*Pfeffel* från Kotmar, som var blind från sin ungdom, förvärfvade genom sitt arbete titel af geheimeråd hos markgrefven af Baden. Han stiftade en militärskola i Kolmar, som blef vida berömd, och de förnämsta familjer satte sina barn i densamma. Pfeffel dog i sin födelsestad 1809.

I början af adertonde århundradet fans det i Wales en liten vallgosse, som hette *John Thomas*. I grannskapet var han känd som en ihärdig, arbetsam och modig yngling. En vårdag, när snön smälte, kommo några kreatur från hans hjord ner i en flod, han kastade sig beslutsamt i vattnet och upphann simmande en oxe, på hvars rygg han satte sig och lyckades sedan rädda hela hjorden. John Thomas fick af sin husbonde en belöning, som blef grunden till hans lycka. Denna belöning utgjordes af fyra får, som herdegossen gick för att sälja i den stora industristaden Bristol. Der kom han itillfälle att få plats bland fabriksarbetarne hos Abraham Darby, som genom,

sina holländska arbetare nyss infört jerngjutningsindustrien i England,

En natt hade den lille herden stannat ensam hos sin husbonde och han såg då, huru gjutaren med bekymrad och begrundande uppsyn förgäfves försökte att gjuta enjerngryta för husliga behof. Vallgossen observerade och funderade. Natten derpå gaf han idé till ett nytt förfaringssätt och snart derefter försiggick gjutningen af den första jerngrytan efter Thomas' anvisningar.

*Darbys gryta* blef vida beryktad. Alla gjutare i grannskapet ville frånlocka herdegossen hans hemlighet genom vackra löften och stora penningsummor, men John Thomas svarade utan tvekan:

»Mäster Abraham har icke gifvit mig mycket pengar, men han har gifvit mig bröd, och ingen annan än han skall få veta min hemlighet.»

John Thomas stannade hela sitt lif vid Darbys verkstad. Han gifte sig. Hans barn och barnbarn höllo troget hans löfte, och tack vare den anspråkslöse uppfinnaren af jerngrytan var framgången gifven för Derbys verkstad.

*Thomas Britton*, som man kan kalla den musikaliske kolaren, föddes 1654 i Higham Ferrers, i Northamptonshire -- han var af tarfligaste härkomst.

Vid åtta års ålder sattes han i lära hos en kolare i London, derefter återvände han till sin födelseort, hvarest han tillbragte flere år, arbetade flitigt i byns skola och lyssnade alltid uppmärksamt till orgelns toner i kyrkan. Han återvände derpå till London och återtog sitt yrke som kolare, hyrde sig ett stall och inrättade denna anspråkslösa plats till kolmagasin och sofrum på samma gång. Hvarje morgon steg Thomas Britton upp i daggryningen, klädde sig, tog en stor säck med kol på ryggen samt en half skäppa i handen och gick sedan genom gatorna, ropande: kol till salu! kol till salu! Man stannade och köpte hans vara. Britton utöfvade sitt yrke med stor redlighet, han var mycket samvetsgrann

och mycket sparsam. Medan han vandrade genom staden och sålde sina kol, stannade han framför de antikvariska boklådorna och genombläddrade med synnerlig uppmärksamhet deras gamla notböcker och manuskript.

»När Thomas Britton återvände hem», säger Halévy, »efter sina mödosamma vandringar i staden, och hans kära kolsäck, som han hade att tacka för sitt uppehälle, var tom, blef kolbäraren i hast förvandlad till musiker. Han tog då sin basfiol och stängde sig inne i sin bostad.»

Sedan han tillbragt många år på detta sätt, spreds ett rykte, att kolaren Britton skulle vara förträflig musiker, att han spelade flere instrument på lediga stunder och att han egde en af de vackraste samlingar af gammal musik, som man kände till i England. Den store kompositören Flandel och några verkliga amatörer begärde tillåtelse att få bese hans bibliotek och blefvo högst förvånade öfver det lyckliga urval af böcker han egde.

Snart blef det en vana, att man samlades hos honom och utförde klassisk musik under hans ledning, på ett slags vind, som han låtit bygga ofvanpå sitt magasin och sitt rum. Modet, som regerar allt, lockade rikedomens och bördens representanter till den fattige kolarens hem; hofdamer i stor toalett gingo genom kolboden och uppför trätrappan, för att åtnjuta privilegiet att lyssna till Thomas Brittons konserter. Om morgnarne mötte man den hederlige mannen med sin säck på axeln, skrikande: kol till salu, kol till salu! och gaf honom en vänskaplig hälsning. Det upptäcktes äfven, att Britton var en framstående fornskriftsläsare; han dechiffrerade med lätthet de äldsta manuskript. Ett lärdt fornforskaresällskap, hvaribland det fans flere ädlingar, beryktade for lärdom, kallade honom till medlem. Det hände ofta, att sällskapets sammanträden egde rum under dagen, och Thomas Britton, som var förnuftig nog att icke försumma sitt yrke, infann sig då i sin kolarekostym. Han stälde sin kolsäck och sin skäppa i det yttre rummet och intog derefter sin plats, uttalade högt sina åsigter och lyssnade uppmärksamt till de andras, -- derefter återtog han sin säck och sitt yrke?



Thomas Britton dog vid sextio års ålder, aktad och vördad såväl af sina anspråkslösaste kunder som af de mest framstående lärde och musiker i London. Han begrofs i kyrkogården vid Cerkenwalls kyrka. Försäljningen af

hans bibliotek, en rikedom af manuskript och musikalier, inbragte en ansenlig summa.

Den tyske skulptören Landelin Ohmacht, född i Wurtemberg 1761, var son till en hederlig bonde i Schwarzwald. Hans far klagade alltid öfver hans ringa duglighet att vakta kreaturen, när de voro på bete. I stället för att se efter dem, satte han sig i skuggan bakom någon buske och skar figurer i trä. Bondgossens skulpturer kommo af en händelse att bli sedda af Gassner, borgmästare i Rothweil, som skickade Landelin i lära hos en träsnidare i Triberg i Schwarzwald. Unge Ohmacht märkte snart, att han var öfverlägsen sin lärare, och begaf sig inom kort till Melchior, en framstående skulptör i Frankenthal. Ifrig vid sitt arbete, lyckades han äfven förtjena derpå, och genom flit och måttlighet gjorde han besparingar. Snart utförde han en mängd porträtt, skulpterade i vacker alabastersten, som fins i en del strömmar i Schweiz och Tyskland.

Ar 1778 uppehöll Ohmacht sig hos Lavater, som till bevis på sin vänskap skref en samling tänkespråk åt honom. Genom de medel, som han förskaffade sig genom sin talang, hvilken gjorde allt tydligare framsteg, beredde han sig tillfälle att studera mästerverken i Italien och tillbragte två år i Rom, der Canova invigde honom i alla plastikens hemligheter. Från 1792 bodde han ömsom i Munchen, "Wien, Dresden, Frankfurt och Hamburg. I sist nämda stad knöt han vänskapsförbund med skalden Klopstock, som blef en af hans ifrigaste beundrare. Under sina framgångar glömde Ohmacht aldrig sin förste välgörare, borgmästaren i Eothweil, med hvars dotter han gifte sig. År 1801 utförde den forne bondgossen från Schwarzwald monumentet öfver general Desaix, mellan Kehl och Strassburg.

Alla, som studsat de exakta vetenskaperna,, veta, att marSOPHIE GKRMAIK.

demoiselle Sophie Germain intager en framstående plats bland de förnämsta matematikerna i vårt århundrade. Med anledning af Chladnis experiment utgaf hon 1816 ett betydande arbete Om elastiska stålskifvors vibration. Vid tretton års ålder beslöt hon att egna sig åt vetenskapliga studier. Af en slump föll Matematikens historia af Montucla i hennes händer. Hennes val gjordes ögonblickligen, - utan lärare, utan annan ledning än en Begout, som hon funnit i sin fars boksamling, öfvervann hon de hinder, hennes familj i början satte emot tillfredsställandet af den böjelse, som var så ovanlig for hennes kön och ålder. Hon steg upp nattetid i så stark köld, att bläcket frös i hennes bläckhorn, och arbetade insvept i täcken, vid skenet af en lampa, när man hade bortfört ved, kläder och ljus från hennes rum, för att tvinga henne att sofva. Detta var första yttringen af hennes passion för vetenskapen, som man sedan var klok nog att icke vidare söka qväfva.

De första dagarne i December 1878 tilldömde täflingssäll-skapet i Roubaix, under enhälligt bifall från deltagande åhörare, en belöning åt en simpel linneväfvare, Louis Germonprez som i sjuttioett år utöfvat sitt yrke. Den redlige handtverkaren anhöll aldrig om hjelp. Mot slutet af hans lif erbjöd man honom tio francs i månaden till understöd, men han afslog anbudet med den stolta förklaringen, att han kunde sjelf förtjena sitt bröd. Den duglige arbetaren, som ännu vid åttioett års ålder väfde tyg med sked om åttio spolstift, hade uppfostrat sina tio barn, utan att någonsin begära bistånd af allmän välgörenhet. När presidenten, för täflingssällskapet i Lioubaix öfverlemnade hedersmedaljen åt Germonprez, måste den redlige arbetaren hafva erfarit den högsta tillfredsställelse i medvetandet om, att han fylt sin pligt till det yttersta, utan att någonsin hafva svikit den.

Sådana män hedra sitt land och bidraga till dess välgång genom att i sin mån arbeta på industriens förkofran.

»En stats förtjenst», säger Stuart Mill, »är noga taget ingenting annat än förtjensten hos de individer, som bilda densamma.»A HB E T B T S HJ E LT A II.

Samma tanke har Lavoisier uttryckt i annan form. Den store kemisten säger nämligen:

»Nationernas makt och styrka beror icke endast af landets storlek och fruktbarhet, af dess folkmängd och individernas rikedom och frihet. Nationernas makt bildas visserligen af dessa element, men det tillkommer industrien att sätta dem i verksamhet och af dem göra ett organiseradt helt. Industrien är en civiliserad stats lif; utan industri skulle fälten vara ouppodlade och betesmarkerna utan kreatur, utan industri skulle icke fårens ull förvandlas till dyrbara tyg for vår drägt, - med ett ord, det skulle icke finnas fabriker af något slag. Men denna industri, som skänker lif och rörelse åt allt, hämtar sjelf sin styrka från en första impuls, som gifves henne af

vetenskaperna.»

Detta är sant, men den industriella rörelsen sättes just i verksamhet af de anspråklösa, simpla arbetarne, sådana som den redlige och sträfsamme Germonprez.

I vår tid förstår man icke allenast att göra rättvisa åt arbetets framstående hjeltar, utan äfven åt de obemärkta soldater, som varit deras medhjelpare. De stora och de små äro .solidariska med hvarandra, båda parterna förtjena aktning och båda hafva lika väl fylt sin pligt, om deras värf, huru anspråkslöst eller liuru vigtigt det än må vara, utmärker sig genom ett samvetsgrant arbete.

»Den, som under sin lefnad planterat ett träd, har gjort sig nyttig för sina medmenniskor», säger ett indiskt ordspråk.

Det är icke allom gifvet att göra stora upptäckter eller att skapa mästerverk, men hvar och en kan under sin lefnad plantera sitt träd, och utan att vara en stor man kan man alltid förblifva en redlig man.

Den ryktbare Vauban, hvars historia vi snart skola berätta, skref en gång till Louvois: »Fortuna har låtit mig födas som den fattigaste adelsman i Frankrike, men till gengäld har hon gifvit mig ett ärligt hjerta, så fritt från allt slags svek, att jag icke ens kan uthärda tanken på sådant.»*Ill. [Camille] GILBERTE. A. TILLY.* THOMAS EDWARD. (Sid. 3.) *Ill. E. A. TILLY[Camille] GILBERT.* JAMES WATT. (Sid. 17.)

ANDRA KAPITLET. Framstående mekaniker.

Striden är framgångens vilkor, Vår fiende är vår bundsförvandt,

SIR ROBERT PEEL.

Spinoza frågade en dag Horace Vere af hvilken sjukdom lians bror hade dött. »Af sysslolöshet», svarade Vere. »Ack», utbrast den ryktbare filosofen, »denna plåga skulle vara tillräcklig att döda hvem som helst».

Om man å ena sidan kan anse sysslolösheten som en sjukdom, har man deremot ett hälsosamt och lifgifvande skådespel i att betrakta uppfinnarens ansträngningar, det mod och det tålamod, som han ådagalägger, och det förakt för lidandet, som han måste hysa.

Bland de utvalda män, som icke saknat hvarken den stora intellektuella begåfning eller den energi, som behöfvas; för att åstadkomma mångfaldiga* skapelser, är det omöjligt att icke nämna den store Vauban, marskalk af Frankrike, den skicklige ledaren af Ludvig den fjortondes belägringar, en af de ädlaste och redligaste män, som Frankrike sett födas, en karaktär, som man med samma stolthet kan skildra, för båd§

JAMES WATT, (Sic], 17.)

vänner och fiender. Under hans något sträfva yta doldes den förträffligaste kärna, Om man skulle försöka att uppräkna tolf de berömdaste och erkändt bästa fransmän, skulle Vauban alltid höra till deras antal.

Vauban var af den anspråkslösaste härkomst. Hans far lefde i mycket medelmåttiga vilkor, och man visar ännu i dag hans födelseplats, ett anspråkslöst hus i Saint-Léger-du-Fougeret, en liten by i Morvan. Huset är försedt med halmtak och innehåller ett enda rum, en lada och ett stall. Vauban hade ända från barndomen visat ihärdighet vid arbetet. Han förlorade sina föräldrar vid tio års ålder och pastorn i byn tog honom till sig. Vauban gengäldade hans gästfrihet efter bästa förmåga, han skötte pastorns häst och arbetade i trädgården, till och med i köket.

På detta sätt hade Vauban nödvändigheten till läromästare från sitt tionde till sitt fjortonde år. och bättre lärdomar gifvas ej. Den gode pastorn, som tagit honom till sig, ville på samma gång nära hans kropp och hans själ och lärde honom hvad han kunde. Det var icke så mycket, - läsa och skrifva, litet grammatik och räkning samt praktiskt landtmäteri, hvilket senare väckte hans lust att studera geometri. Det dröjde icke länge, förrän Vauban öfverträffade sin lärare, han skaffade sig en mängd böcker, och från landtmäteriet kom han ända till fortifikationens grunder. Huru han kom på den tanken att öfverge sin välgörare, har man aldrig fått veta. Men det är ett faktum, att han en vacker morgon vid sjutton års ålder lemnade byn Saint-Léger-du-Fougeret, drifven af den instinkt, som ger snillet vingar, gick till fots genom Bourgogne och Champagne och kom till gränsen af

Flandern, der han bad en kapten, en adelsman från hans hemtrakt, att få plats vid hans kompani. Han fick gevär och blef infanterist.

År .1053 blef han tillfångatagen och presenterad för Mazarin, som insåg hans duglighet och utnämde honom till löjtnant. Uppmuntrad genom detta bevis på sympati, egnade sig Vauban uteslutande åt matematik och krigskonst och utmärkte sig som ingeniör vid ledningen af belägringen af Cler-VAUBAN. 13

mont i Årgonne. Han tjenade sedan under Chevalier de Clervilles fana, fick ingeniörsdiplom af kungen 1655, ledde belägringarne af Landrecies, Condé och Saint-Grhislain, misslyckades vid Valenciennes, men intog Mardyck, Gravelines, Oudemarde och Ypres. Freden afbröt icke hans verksamhet, han sysselsatte sig då med befästandet af flere platser i Lor-raine samt Brisachs murar.

Under kriget i Flandern hade han högsta ledningen af de belägringar, som kungen personligen utförde; han intog Tournai, Douai och Lille (1667) samt bidrog till eröfrandet af Dole, Louvois insåg Vaubans verkliga skicklighet, tog honom under sitt beskydd och öfverlemnade åt honom ledningen af alla militära arbeten på gränsen mot norden.

År 1674 intog han Besancon och Dole inför kungens ögon, tvingade Wilhelm af Oranien att upphäfva belägringen af Oudemarde och blef utnämnd till brigadier des armé'es du roi, en hög officerspost med rang mellan öfverste och fältmarskalk. Året derpå fick han i uppdrag att bilda en speciel ingeniör-kår och utnämdes till fältmarskalk, - 1676 väckte han soldaternas förvåning vid belägringarna af Valenciennes, Cam-brai och Saint-Omer.

Under de tio år, som följde efter freden i Nimwegen, omgaf Vauban Frankrike med en mängd fästningar, från Dtin-kirchen till Pyrenéerna, och förvärfvade sig de ärofulla titlarne fortifikationschef, generallöjtnant, riddare af Sankt Ludvigsordens storkor^ och hedersledamot af vetenskapsakademien. År 1703 gaf Ludvig den fjortonde en värdig hedersbetygelse åt den man, som så väl fylt sin lifsgerning, - han hade arbetat på 300 gamla befästade platser, uppfört trettiotre nya fästningsverk, ledt femtiotre belägringar och deltagit i hundrafyrtio träffningar, - genom att tilldela honom marskalkstafven.

Vauban skall alltid komma att anses som verldens störste ingeniör; försvar och anfall af fästningsverk studerades af honom med så stor skarpsinnighet, att han s efterföljare endast hade att förbättra hans system. Det är han, som uppfunnit14 ARBETKTS HJELTAR.

feux croisés,granater, rikochettbatteri, uppliöjda löpgrafbastioner, parallelgrafvar och metoden att sätta fästningens omgifningar under vatten, för att hindra en belägrande fiende att nalkas.

Men det är icke allenast som ingeniör, som Sébastien Le Prestre, markis af Vauban, gjort sig förtjent af sina landsmäns tacksamhet. Krigskonsten är egentligen ingenting annat än en grym nödvändighet, hvilken man tid efter annan måste modigt underordna sig, och för vår del anse vi Vauban väcka ännu mera intresse som filantrop än som ingeniör. Han gick ända derhän att han öppet begärde det nantesiska ediktets återupprättande, ett bevis på stor sjelfständighet, i betraktande af den intoleranta tid, på hvilken Vauban lefde. Han intresserade sig lifligt for de fattiga. - han hade tillbragt sin barndom och sin första ungdom bland dem. Hans bok La Dwie royale innehöll en hjertslitande skildring af de ofrälses sorgliga tillvaro, »solen-kungen» blef högst förtörnad deröfver och gaf befallning, att boken skulle konfiskeras. Några dagar derefter dog Vauban, sannolikt af sorg.

En af Vaubans värdigaste efterföljare var Louis de Cormontaigne. Han inskrefs tidigt vid genikåren, vistades oafbrutet i nio års tid i Strassburg och deltog i de minnesvärda belägringarna under polska och österrikiska successionskrigen. Han passerade alla de hierarkiska graderna och blef utnämd till fältmarskalk, i hvilken egenskap han ledde förstärkandet af fästningsverken vid Mosel. Han öfvervakade uppförandet af fästningarna Belle-Croix och Moselie och sammanfattade i dessa båda arbeten sina principer i fråga om fortifikation. »Den vigtigaste förbättring, som han införde i befästningskonsten, var att gömma de murade eskarperna för fiendens blickar, då denne var på afstånd, för att sålunda tvinga honom att närma sig, då han ville skjuta bräck i dem. Han ökade utsprånget på ravelinerna, stärkte deras förskansningar och utvidgade samlingsplatsen i tranchén.»

När Vauban reste genom södra Frankrike, intogs han af beundran öfver Klquets verk, - måhända stälde han till sigsjelf den frågan, om icke civilingeniörens lugna ära vore att föredraga framför det bullrande och skräckinjagande rykte, som följer dem, hvilka liksom han tillbragt sitt lif på stridsfältet, i slagtningens tumult. Riquet blef icke allenast ryktbar genom sitt stora värf, utan äfven genom de svårigheter han hade att bekämpa för att vinna sitt mål.

Tanken att till största nytta för handeln förena de båda hafven genom gräfning af Languedoc-kanalen hade framställts i Karl den niondes råd och sedan återupptagits af Sully och Richelieu, - men hvarken Henrik den fjerdes eller Ludvig den trettondes ministrar hade gjort något för idéns förverkligande, emedan de voro upptagna af andra planer. En dag mottog Colbert en skrifvelse från en adelsman i södra Frankrike vid namn Pierre-Paul Riquet de Bonrepos, hvilken meddelade honom en sedan flere år tillbaka uppgjord och öf-vervägd plan, som gick ut på ingenting mindre än att förbinda Medelhafvet med Atlanten genom en farbar kanal.

»Colbert beundrade enkelheten i utförandet af det stora företaget. Riquet och Colbert voro värdiga att förstå hvarandra. Ministerns beundran spred sig snart till monarken, allt som bar prägel af storslagenhet, behagade Ludvig den fjortonde. Han antog med förtjusning det förslag, som lofvade att blifva ett nytt minnesmärke från hans regering och som kunde öka hans ära. Komiterade utnämdes; Riquet utvecklade sina planer för dem och förde dem ned i dalarne vid Montaigne-Noire. Der lemnade han upplysningar om de framströmmande vattendragen och påpekade möjligheten att samla dem vid en kulminationspunkt i Languedoc, for att sedan sprida dem från öster till vester. Komitén vågade icke tro sina ögon, förvånad öfver dessa nya och okända medel, utan tviflade på det påtagliga. En kanal, som med konst leddes ända till delningspunkten, öfvervann likväl det mest hårdnackade tvifvel.»

Men det är icke nog, att hafva uppgjort en präktig plan, - Riquet saknade medel att utföra sin. Den kungliga skatt-


kammaren var tom, Languedocs provinsständer vägrade deltaga i omkostnaderna, och om icke herr de Bonrepos haft så stor sinnesnärvaro, skulle hans präktiga plan varit uppgjord förgäfves. Den kloke sydländingen begärde af Ludvig den fjortonde, att han »skulle bevilja honom ensam arrendet af salt-tullarna i Languedoc, .Roussillon, Conflans och Cerdagne under tio år, till samma pris, som de förut betingat, samt tillförsäkra honom biträde af skattkontrollörerna och saltminute-rarne jämte rättighet att uppbära skatt vid saltverken i Peccais.» Detta lyckligt uttänkta anbud blef antaget, och arbetet började genast.

Saken var icke lätt. De källor, som skulle bidraga till kanalens navigation, gingo i motsatt riktning; en massa arbetare- hade han att öfvervaka och oupphörligt måste han vara med om allt hvad som gjordes. »Ifrig att sätta så stor fart som möjligt i arbetet, inrättade han flere arbetslag. Hvarje arbetslag hade en chef med fem korporaler under sig, och hvarje korporal anförde femtio arbetare. Arbetslagen hade äfven departement, och i hvart och ett sådant var en Öfverkontrollör anstäld. Under hans befäl skulle de ambulerande kontrollörerna af korporaler och arbetslagschefer inhämta rapporter om arbetarne, hvilkas antal stundom uppgick till elfva ä tolf tusen man.»

Arbetets organisation var utan tvifvel förträfflig, - men icke så in geniörens pekuniära ställning. Inkomsterna från arrenden och andra rättigheter, som Riquet erhållit, räckte icke till alla omkostnader, Languedocs provinsständer vägrade fortfarande att skaffa medel och sydländingens tillgångar började vara uttömda. Riquet begagnade sig nu af list och erhöll tillstånd af sin vän ministern Colbert att inträda i hans enskilda kabinett, medan den store finansmannen tog emot de förnämsta förpaktarne i Languedoc. Förvånade öfver den förtrolighet, som de långt ifrån trodde vara låtsad, erbjödo förpaktarne sin landsman 200,000 livrés, hvilket denne afslog. Listen lyckades fullkomligt och med Colberts sanktion afslutade RiquetEX LIST. 17

ett lån på 500,000 livrés. Detta lån följdes af flere andra och Languedoes provinsständer visade signulika tillmötesgående som de förut varit motsträfviga, sedan första delen af kanalen, mellan Toulouse och Trébes, blifvit fullbordad. Köpmännen i GailJae stationerade 1670 vid kanalen en paketbåt, som gick tre gånger i veckan mellan Vaurouse och Toulouse.

Femton år hade arbetet fortgått, och kanalen var ännu icke färdig. Riquet hade oupphörligt att strida mot ekonomiskt betryck och förtal, som uppstod under fullföljandet af hans vackra plan. Mödor och bekymmer hade emellertid så uttömt hans krafter, att han uppgaf sin sista suck några veckor innan kanalen öppnades för trafik.

Således fick icke den modige arbetaren, - som egnat sig med lif och själ åt utförandet af ett bland de ärofullaste värf som någon kan åtaga sig - den tillfredsställelsen att njuta af sin triumf. För att vinna sitt mål hade han ådragit sig två millioners skuld, förstört hela sin förmögenhet och belånat allt hvad han egde. Han är ett sällsynt exempel på hängifvenhet för framåtskridandet; Riquet är icke allenast en arbetets hjelte, utan en arbetets martyr.

Fortifikation och kanaler äro nödvändiga för civiliserade nationer, men jernvägar och ångbåtar äro icke mindre oundgängliga, vi äro äfven skyldiga erkänsla åt de flitige arbetare, som bidragit att skapa dessa den moderna mekanikens förvånande underverk.

James Watt var son till en snickare eller rättare sagdt till en fabrikant af navigationsinstrument. Han föddes 1736 i Greenock, en liten skotsk stad i närheten af Edinburg, och utmärkte sig ända från sin spädaste barndom för sin observationsförmåga, sin ihärdighet vid arbetet och den oryggliga uthållighet, hvarmed han bemödade sig att lösa de problem, som han föresatt sig. Hans tant Muirhead förebrådde honom ibland, att han tillbragte långa stunder med att aftaga och åter påsätta locket på en kittel, - gossen funderade då öfver vattendropparna, som den kondenserade ångan bildade på den Arbetets hjeltar. 218 ARB K TETS H JK F TA TI.

polerade metallens yta. Under faderns goda ledning utbildades hastigt hans brådmogna förstånd, och vid tolf års ålder konstruerade han på egen hand en liten elektricitetsmaskin. Omgifven i fädernehemmet af matematiska instrument, sextan-ter, qvadranter och kompasser, egnade han sig snart åt de exakta vetenskapernas och astronomiens studium, hvarvid han på samma gång lärde sig att förfärdiga ett instrument och att använda det, - alltid lät han teori ooh praktik gå hand i hand. Under sina ensliga promenader utåt fälten fick han last att studera historia, botanik och arkeologi. Vid tjugu års ålder var han både vetenskapsman och skicklig arbetare. Genom ihärdigt arbete, så mycket förtjenstfullare, som hans hälsa var mer än ömtålig, lyckades han få komma till London. Under ett års tid arbetade han hos en berömd konstruktör af marininstrument.

Han återvände till Skottland, der han började blifva känd, och bosatte sig i Glasgow, der han snart fästes vid universitetet som mekaniker. Med denna utnämning följde fri bostad i universitetets hus, och Watt inrättade der en verkstad åt sig. Vi vilja här anföra ett exempel på hans ihärdighet vid arbetet. En dag fick han en orgel att reparera. Han var alldeles absolut utan musiköra, men det oaktadt lärde han sig genast harmoni och reparerade instrumentet, som påstods i musikaliskt hänseende ega nya, präktiga egenskaper. Aret 1763 blef utgångspunkt för hans underbara upptäckter. Detta år hade en modell till Newcomens ångmaskin, som tillhörde universitetet, försämrats och arbetade dåligt. "Watt fick i uppdrag att reparera den och började genast studera allt hvad han kunde få veta om ångans och mekanikens egenskaper. Sedan han derefter konstaterat maskinens brister, började han att förbättra den. Hans experiment förde honom först till upptäckt af Jcondensatorn, hvarigenom ångan kan kondenseras i ett kärl, skildt från cylindern, der hon först utöfvat sin verksamhet. Denna första upptäckt följdes af uppfinningen af den dubbelverkande maskinen och vinkelhäfstångsmaskinenUnder lång tid stred Watt med lifvets oupphörligt återkommande svårigheter, snarare nedslagen än uppmuntrad af sina vänner, och arbetade som en daglönare för att kunna föda sin familj. Det skulle blifva för långt att här uppräkna alla de arbeten, som han utförde, för att kunna lefva och fortfarande få egna sig åt sina kära studier. Han förestod murarearbeten, afsynade vägar, fabricerade qvadranter, flöjter och fioler, - han ryggade icke tillbaka för hvilket arbete som helst, om han kunde förtjena pengar derpå och i följd deraf några ögonblicks frihet. Men - som Marc Brunei sade - »att uppfinna är en sak, och att få uppfinningen att gå är en annan». Watt skulle nödgas strida mot e.tt nytt hinder, son sorgligt nog ofta hindrat snillet i dess flygt.

Ett vigtigt medel fattades honom för att kunna praktiskt utföra sin uppfinning. »Intelligensen är den hafstång», säger Balzac, »med hvilken man höjer verlden, men intelligensens stödjepunkt är penningen». En sorglig sanning! Watt måtte väl framför allt varit uppfinnare och vetenskapsman, - han, som förklarade för hvem som ville höra det, att han hellre ville löpa till storms mot ett batteri än göra upp en räkning eller afsluta ett köp! Det

är sannolikt, att Watt på egen hand aldrig skulle dragit någon pekuniär vinst af sin stora uppfinning, som kanske till och med skulle blifvit honom beröfvad af efterhärmare, men lyckligtvis lärde han känna Mathew Boulton i Birmingham, en lika energisk som företagsam man. Denne gick i kompaniskap med Watt och skaffade honom nödigt kapital. De läto tillsammans förfärdiga den maskin, som högländaren uppfunnit, och arbetade för dess användande inom industrien.

Från och med denna tidpunkt hade Watt Ivckats. Hans anseende som vetenskapsman var stadgadt, hans finansiella ställning förbättrades, och han kunde med rätta känna sig stolt öfver, att det var sitt eget arbete han hade att tacka för både ära och välgång. Den snillrike mannens uppfinning, som först förbättrades af honom sjelf och förvandlades tilldubbelverkande maskin och vinkelhäfstångsmaskin, blef snart i sin tur grundligt förbättrad af hans värdige efterföljare, minören från Cornwallis, Trevithick och George Stephenson, den egentlige uppfinnaren af den för civilisationen dyrbara maskin, som kallas lokomotiv.

*Stephenson* föddes 1781 i byn Wylam, åtta mil från Newcastle. Hans familj var särdeles ekonomisk och arbetsam. George tillbragte sina första åtta år på landsbygden, lekande vid Tynes stränder med sina jemnåriga; derefter kom han till Dewley Burn, der hans far fått plats som eldare.

Så snart han blef så stor, att han kunde arbeta och i sin mån lätta familjens bekymmer, sattes han till boskapsvaktare hos en fru i trakten. För att fördrifva tiden, roade han sig med att göra modeller till pumpar af lera, som han fann i träsken deromkring. Han fick sedan på sin lott att tygla och köra arbetshästar, rensa bort ogräs ur kålland och dylikt. Han skötte dessa grofva sysslor, ända tills han fick anställning som sorterare vid en stenkolsgrufva, der hans far arbetade. Sedan kolen vid Dewley Burn tagit slut, flyttade familjen Stephenson till Yolly-Close. George blef mekanisk arbetare och förvärfvade inom kort anseende som både skicklig och flitig. Han arbetade först i Callerton och sedan i Wellington-Ballast-Hill, der han gifte sig och förde ett redligt och sträfsamt arbetarelif. Han bemödade sig redan flitigt »att studera mekanikens principer och göra sig bekant med de lagar, som styra ångmaskinens verksamhet. Om vinterqvällarne, när han satt hos sin unga hustru i deras lilla rum, sysselsatte han sig med mekaniska studier och modellerade maskiner på försök.»

I detta äktenskap föddes Stephensons ende son Robert, den 13 oktober 1803. Hans far ville ensam leda hans första uppfostran.

Någon tid derefter tillfrågades George Stephenson, om han ville åtaga sig att sköta en Watt-maskin vid ett spinneri. Han reste till Montrose i Skottland, stannade der ett



år och lyckades göra några besparingar. Ar 1812 blef han ändtligen utnämd till förste ingeniör vid kolgrufvan i KillingwortL

Ända hittills hade vagnarne dragits fram på j ernskenorna af hästar, trots de uppfinningar som blifvit gjorda af Cugnot, Symington, Murdock, Trevithick och Vivian. . Ar 1812 hade Bläcket uppfunnit en modell, som var bättre än den förra, och lät förfärdiga en maskin, som skulle drifvas fram medelst kugghjul på en jernskena, försedd med kuggar, men dessa båda förtjenstfulla experiment blefvo utan framgång. Bläcket gick då i förbund med en präktig medarbetare, William Hedley, inspektör vid stenkolsgrufvan i Wylam, som rådde honom att använda släta räler i stället för taggiga. Det återstod således nu endast att uppfinna ett lokomotiv »med stark och billig drifkraft».

George Stephenson fortsatte sina mekaniska sysselsättningar. Han studerade flitigt, drog nytta af sina föregångares experiment och funderade på att öfverträffa dem. Stor blef hans gynnares öfverraskning, då han 1814 förevisade modell till en resmaskin, som gick uppför en höjning af l på 450, dragande efter sig åtta kärror med 30 tunnors last och gående med en hastighet af fyra mil i timmen. Han förbättrade maskinen allt mer och mer, och nio år derefter var en jernvägslinie dragen mellan Stockton och Darlington. Det första lokomotiv, som tjenstgjorde på denna första jernväg, står nu uppsatt på en piedestal framför stationen i Darlington.

Den betydenhet, som södra Lancashires industri erhöll inemot 1821, gjorde det önskvärdt att kommunikationerna mellan Liverpool och Manchester blefvo snabbare. Mr James föreslog att inrätta en spårväg mellan de båda städerna, men vid ett besök i Killington blef han förtjust öfver Stephensons maskin, »som snart skulle omstörta verlden». Han öfvergaf nu sin förra plan och.beslöt i stället att bygga en jernväg med lokomotiv. Det första förslaget om en jernvägslinie mellan Liverpool och Manchester följdes af en allvarsam undersökning^ hvaruti George Stephenson och hans son deltogo.

Landtbefolkningen var emellertid intagen af de mest hårdnackade fördomar mot det stora jernvägsförslaget. På flera håll blefvo landtmätarne utsatta för personligt våld; när Ingeniörerna närmade sig, samlades män, qvinnor och barn, för att förolämpa dem och kasta sten på dem. Men Stephenson förstod att försvara sig, han var begåfvad med ovanliga fysiska krafter och fick mer än en gång tillfälle att använda dem till tappert sjelfförsvar.

Sedan alla nödvändiga planer och beräkningar blifvit uppgjorda, remitterades ändtligen ett lagförslag angående jernväg mellan Liverpool och Manchester til!\en underhus-komité (1825). Stephenson blef af komiténs medlemmar betraktad som en dåre, derför att han påstod sig kunna gifva lokomotivet en hastighet af tolf mil i timmen. Under två månader fortgick en verklig strid inom parlamentet, tills det slutligen beslöt sig för att förkasta billen om auktorisation af den föreslagna jernvägsbygnader!. Men saken framlades ännu en gång för kammaren och blef då bifallen, hvarefter direktörerna för företaget utnämde Stephenson till förste ingeniör vid detsamma.

Den största svårigheten för honom var att kunna draga fram jernvägslinien öfver Chatt-Hoss, en ofantlig torfmosse om tolf qvadratmil. Förgäfves använde man all slags fyllning,' den sjönk oupphörligt och arbetet var förspildt. Det dröjde icke länge, förrän man började göra sig lustig öfver Stephenson och'hans ingeniörer; man dref gäck med dern, och många afundsjuka voro förtjusta öfver att se den store uppfinnaren vara så'nära att misslyckas. Men Stephenson ensam förlorade icke modet. Han lyckades verkligen att genom fyllningens tryck åstadkomma en så riklig afföring af träskvattnet, att banken slutligen kunde uppföras. Den första januari 1830 var jernvägen färdig öfver Chatt-Moss, men nu måste man vid Liverpool spränga en två tusen två hundra yards lång tunnel. Förste ingeniörens tålamod och skicklighet besegrade dock alla hinder; deri 15 september 1830 var

linien färdig och öppnades högtidligt i närvaro af en massa rörda och förvånade åskådare.

Detta var det 19 de århundradets märkvärdigaste uppfinning. De förbättringar, som småningom företagits med Stephensons lokomotiv, hafva gjort det till ett af civilisationens verksammaste redskap, och om våra förfäder stege upp ur sina grafvar, skulle de blifva mycket förvånade öfver att se oss resa till Sankt Petersburg på kortare tid än de behöfde för att färdas från Paris till Marseille. Stephensons och hans sons namn skola evigt lefva i mensklighetens minne; vi hafva att tacka dem för stora välgerningar.

Något längre bort i tiden finna vi en ingeniör med öfverlägsen begåfning, bepröfvad ihärdighet och energi, ständigt upptagen af intellektuelt arbete. Pierre-Simon Girard var född 1765 och blef ingeniör 1789. Han började med att i hamnen vid Havre anställa experiment med träslagens styrka och brytning. Trots revolutionens oroligheter fortsatte han med gina analytiska arbeten. År 1792 tillerkändes han ett täflingspris af vetenskapsakademien, - det var fråga om att tillämpa slussteorien vid hafshamnar och kanaler, jämte bästa sättet att gå till väga vid deras konstruktion. Två år derefter afslutade han sin Afhandling om träslagens motståndskraft, för hvilken han fick mottaga lyckönskningar från Institutet. Det »lofordade det lyckliga sätt, hvarpå författaren behandlade fysik och matematik.» Arbetet hade nyss kommit ut, när Bonaparte valde Girard till deltagare i expeditionen till Egypten. Han reste i egenskap af förste ingeniör och under-direktör för vägar och broar, anlände till Egypten den 4 juli 1798, och sysselsatte sig genast med att göra upp planer öfver staden Alexandria jämte dess hamn och den angränsande kusten. Han valdes till medlem af Egyptiska institutet och inskrefs i matematiska sektionen jämte Monge och Fourier, Under hans ledning blefvo de sekelgamla monumenten i Nildalen geometriskt uppmätta och bokstäfverna på dem till stor del afritade. Han föresatte sig

sedan att studera Nilfloden, gick uppför den ända till fallen, mätte på vissa afstånd vattnets snabbhet och volym

och beräknade uppslamningarnas tjocklek. Han lät äfven anställa metodiska gräfningar, för att finna den ursprungliga grundplanen till de förnämsta monument, som upprests från Sesostris' till Antoninernas tid. Slutligen utgaf han äfven en märklig och uppseendeväckande afhandling om Egyptens åkerbruk, industri och handel.

Vid sin återkomst till Frankrike framlade han för Bonaparte sina åsigter om landets tillstånd, och den blifvande kejsaren, som förstod att uppskatta hans djerfva snille, utnämde honom »till ledare af ett af dessa storartade arbeten, hvarigenom han snillrikt beräknade att för alltid förblifva populär i hufvudstaden. Det gälde att leda fram - icke längre, som på den aristokratiska godtycklighetens tid, några vattenstrålar för de utvaldas räkning, utan en hel ström till folkets gemensamma nytta».

Girard ville att kanalen, i stället för att blifva eri simpel vattenledning, skulle få farbar bredd, och huru stor kostnaden än var, gick Napoleon in derpå. Den andra december 1808, årsdagen af slaget vid Austerlitz, strömmade det från Beu-vronne ledda vattnet ned i bassinen vid la Villette, den 15 augusti samma år gick det från denna bassin till Marché des Innocents, och 1811 hade Girard genom sina arbeten ledt vattnet ända till Chateau d'eau vid boulevard Bondi, hvars reservoar förság qvarteren Temple och SaintJVIartin med deras behof. Det stannade icke dervid, snart gingo båtar, lastade på Ourq-floden, in i kanalen vid la Villette, »erbjudande den talrika befolkningen i faubourg Saint-Antoine ett nytt element af verksamhet, välmåga och rikedom.»

Under de hundra dagarne utnämde Napoleon Girard till divisionsinspektör öfver vägar och broar, men han förlorade denna plats vid Restaurationens början. Sedan sysselsatte han sig oafbrutet med vetenskapliga arbeten och tänkte endast på att ärofullt uppbära sin titel af institutsmedlem.*Ill. E. A. TILLY[Camille] GILBERT.* LOUIS GERMONPREZ. (Sid. 7.)GIFFARD.

Största delen af hans tid upptogs af undersökningar angående vattnet i Paris, -- vattenledningar, kloaker och stadens underjordiska, hydrauliska arkitektur. Hans meddelanden till akademien rådfrågas ännu med intresse. Girard egnade således hela sitt lif åt arbetet, åt vetenskapen och utförandet af goda verk.

Henri Giffard, en af våra samtida, är en af de utvalda, hvilkas lifsgerning icke allenast är en heder för deras fädernesland, utan för hela vetenskapen. En intelligens sådan som hans kan släckas, men dess glans varar i evighet. Giffards namn skall aldrig glömmas.

Han föddes i Paris den 8 januari 1825 och gjorde sina studier vid College Bourbon. Från sin tidigaste ungdom var han ett mekaniskt geni. Han har ofta berättat, att han år 1839 och 1840, då han endast var fjorton eller femton år, brukade smyga sig från skolan, för att betrakta de första lokomotiv, som passerade jernvägen från Paris till Saint-Ger-main. Två år senare fick han anställning vid Jernvägens verkstäder, men hans önskan var att sjelf få föra lokomotiv. Han lyckades få denna önskan uppfyld och hade sedan det nöjet att i ilande fart föra de första bantågen öfver skenorna.

Henri Giffard var endast aderton år, när han började sysselsätta sig med luftseglarekonsten; han företog snart några luftresor, och genom att förena praktik och teori leddes han till sitt stora experiment 1852.

Detta experiment är ett af de märkvärdigaste i den nutida vetenskapens historia. Den unge ingeniören hade trots tusen materiella svårigheter bygt en »förlängd luftballong» af 44 meters längd och 12 meters diameter på det bredaste stället. Detta luftskepp af 2,500 kubikmeters omfång var försedt med en spiralpropulsor, som sattes i rörelse af en ångmaskin om tre hästkrafter. Giffard steg upp ensam i rymden, sittande på maskinens tender, följd af åskådarnes jubel. Han lyckades att märkbart afvika ur vindens riktning och visade, att den förlängda ballongen


den enda, som låter fördelaktigt styra sig, - erbjuder fullkomlig stadighet och lyder styret med stor precision. Vägen var nu banad för de förlängda ballongerna inom luftseglingen. År 1855 upprepade den modige mekanikern sitt experiment i en annan ballong, som icke var mindre märkvärdig. Men det blåste då så starkt, att experimentet misslyckades.

Dylika försök kosta mycket och inbringa ingenting. Henri Giffard öfvergaf för tillfället luftballongerna och

konstruerade en ny modell till en ångmaskin, som gick med stark fart, hvarefter han uppfann injeldorn, som blifvit ett af lokomotivets vigtigaste organ och som skapade hans förmögenhet.

Henri Giffard blef mångmillionär, men han förblef ändå alltid den enkle och anspråkslöse arbetare, som han var vid början af sin bana. Luftballongerna voro fortfarande föremål för hans oafbrutna och trägna arbete. Till verldsexpositionen 1867 byggde han den första hallon captif. Året derpå förde han till London en dylik, som höll 12,000 meter och hvars särskilda delar kräfde ofantliga dimensioner. Materialet kostade mer än 700,000 francs, och Henri Giffard förlorade denna summa utan att klaga. Den store mekanikern ångrade aldrig utgifterna för ett experiment, det måtte vara huru dyrbart som helst, emedan man, som han sade, alltid måste hafva någon nytta deraf.

Så småningom leddes Henri Giffard till uppfinningen af den stora kaptiva ångballongen 1878, ett verk inom luftseglarekonsten, som man kan kalla för ett af den moderna mekanikens under. Alla menniskor hafva ännu i friskt minne denna glob om 25,000 kubikmeter, som förde fyrtio resenärer på en gång upp i rymden och satte mer än trettio tusen personer i tillfälle att under expositionstiden betrakta Paris i fågelperspektiv. Allt i detta kolossala arbete var nytt, luftseglarekonsten var helt och hållet omskapad. Henri Gif-ard hade studerat allt, försökt allt och användt allt, - både ogenomträngligt tyg, vätepreparation i stort och modifikationer och förbättringar af vissa detaljer i konstruktionen. Hans

skapareförmåga var oerhörd, han tänkte på allt och förutsåg allt. Han var fulländad experimenter, skicklig beräknare, ett öfverlägset snille och en utomordentlig mekaniker.

De storartade luftseglingsarbeten, som han så ifrigt sysselsatt sig med, skulle slutligen sätta honom i stånd att realisera sitt lifs dröm, nämligen att göra om det experiment, som han utfört 1852, och gifva verlden en definitiv lösning på problemet, huru luftballonger skola styras. Han hade uppgjort den storartade planen att bygga ett luftskepp om 50,000' kubikmeter, försedt med en särdeles kraftig motor, som sattes i rörelse af två ångpannor, den ena fyld med ballongens gas och den andra med petroleum, för att utjämna förlusten af tyngd och stigningskraft. Ångan, som bildades genom förbränningen, skulle upphämtas i flytande form i en kondensator med stor yta, för att utjämna förlusten af vatten i ångpannan.

Huru ofta vår saknade lärare beskref detaljerna af denna luftens monitor! Allt var beräknadt, allt var färdigt, ända till millionen, som skulle blifva medlet till utförandet af hans plan och som den ryktbare mekanikern alltid hade i reserv i något af de stora bankirhusen i Paris. Ännu flere förslag arbetade i hans hufvud, - förslag till ångvagnar, lokomotiv med mycket högt tryck och snabbgående båtar, väldiga skapelser, begrundade med outtröttlig ihärdighet och märkta med snillets prägel.

Men ödets olycksdigra lagar äro mäktigare än menniskans vilja och skarpsinne, - till och med de starkaste måste underkasta sig dem. Den store uppfinnarens krafter måste kämpa mot sjukdomen. Hans syn försvagades och derigenom blef allt arbete honom omöjligt, hvilket försänkte honom i djup sorg. Det var någonting atletiskt i Griffards sinne, och tanken på vanmäktighet gjorde honom otröstlig. Han stängde sig inne; den man, som så högt älskat ljuset, oberoendet och verksamheten, lefde nu i enslighet och slocknade så småningom.

Henri Giffard var icke mindre utmärkt som menniska än

som mekaniker. Han var smärt, fin, nervös, liflig och mycket händig. Han kunde göra allting sjelf, och jag kommer ihåg, att jag en gång öfverraskade honom, då han höll på att skära upp en fåtölj i sin salong, emedan han behöfde en resår till ett experiment. En annan gång såg jag honom förfärdiga en fotometer af två blyertspennor fastade i permen på en almanack. Han profvade genom experiment allt hvad han ämnade göra och antecknade med minutiös noggrannhet resultaten af alla sina forskningar och arbeten. Han har efterlemnat oräkneliga manuskript, bland hvilka man skall finna vetenskapliga skatter.

Han hade ett synnerligt fördelaktigt yttre, - hans klara, trofasta och ärliga ögon lyste med ovanlig glans. Han egde ojämförliga tekniska kunskaper och var en fin och spirituell kåsör. Hans sätt var tillbakadraget, han afskydde verldens lumpenhet och lättsinne; ofta ansågs han af främmande för sträng och kall. Men de, som

bedömde honom så, kände honom icke; han egde ett varmt hjerta, ett outtömligt ädelmod och en utsökt grannlagenhet.

Han föraktade hedersbetygelser och älskade arbetet öfver allt annat. Fiende till all yttre skrytsam lyx, förde han sjelf ett enkelt och arbetsamt lif, men när det var fråga om att konstruera maskiner, visade han sig genast som millionär. Han depenserade 30,000 francs på en ballongbåt, lika mycket på en gasapparat och några hundra tusen francs på en kaptiv ballong.

Var det fråga om att hjelpa en vän eller om ett barm-hertighetsverk, så öste han ut guld med fulla händer. Han var alla luftseglares Maecenas, allas deras välgörare, som kände honom. Han gaf sina fattiga vänner årligt understöd, och han egde ett hus i närheten af Paris, der man mottogs som hyresgäst på det enda vilkoret, att man var så fattig, att man ej kunde betala sin hyra.

De talrika välgerningar, som Henri Giffard gjorde under sitt lif, utfördes alla i tysthet.

Aimé Thomé de Gamond, den ryktbare upphofsmannen till31

planen för underhafstunneln mellan Frankrike och England, var också en utmärkt mekaniker. Han föddes i Poitiers den 31 oktober 1807. Vid sexton års ålder lemnade han sin födelsestad, för att i Tyskland sammanträffa med sin onkel, grefve Antoine Tliibaudeau, en f. d. medlem af nationaikon ventet, som blifvit landsförvist enligt lagen af den 12 januari 1816. Han bodde sedan ömsom i Prag, Wien och Augsburg och blef god vän ined drottning Hortenses andre son, prins Louis, som genom ödets växlingar sedan skulle bestiga Napoleons tron.

I fem år studerade Thomé de Gamond medicin, juridik samt militär och civil ingeniörskonst. Ar 1829 återvände han till Frankrike, fullbordade sina studier, och sedan han gjort en resa i Egypten, der han sysselsatte sig med planer för genomskärning af näset vid Suez, gifte han sig 1831 med äldsta dottern till rådsherren de Gamond.

Derefter förestod den unge ingeniören under femton års tid flera industriella anläggningar, metallurgiska fabriker och glasbruk. Sedan egnade han sig åt landtbruk, i tolf år ungefär skötte han en egendom på 500 hektarer i Berry.

Men under dessa förehafvanden leddes han af sina ingen iörs-studier till att sysselsätta sig med geologiska och hydrografiska arbeten. Han hade redan 1829 kommit på den tanken att åstadkomma en förändring af Frankrikes naturliga hydrauliska system, i afsigt att tillgodogöra landet de omätliga rikedomar, som skulle kunna tillfalla det genom användande af dess olyckligtvis nu så försummade vattendrag. För detta ändamål måste han genomresa Frankrikes åttiosex departement.

År 1833 började han studera möjligheten af en kommunikationsväg mellan Frankrike och England. En sådan väg har troligen fordom funnits till i form af ett naturligt näs af krita mellan båda länderna. Detta näs har under seklernas lopp blifvit förstördt genom f rät n ingen på kritlagret af hafs-vågorna, som bildat sundet vid Calais och så småningom utvidgat det till dess nuvarande omfång.32 ARBETETS HJKLTAR.

Denna plan ansågs vara mycket djerf, och den kostade Gramond fyratio års arbete. Före sin död fick han likväl den tillfredsställelsen att se sitt förslag om underhafstunneln, som så länge betraktats som en chimér, blifva gilladt af ansedda mekaniker i båda länderna och beskyddadt af mäktiga finansmän. Han dog med den öfvertygelsen, att ett allvarsamt försök skulle göras att utföra ett af hans mest utarbetade förslag. Olyckligtvis lefde han icke tillräckligt länge för att skörda frukten af sitt ihärdiga och beundransvärda arbete.

Eugene Flachat egnade sitt lif helt och hållet åt arbetet och hängaf sig med oegennyttig passion åt vetenskapen.

Flachats namn är fästadt vid nästan alla stora framsteg, som industrien gjort under vårt århundrade. Han är måhända den ende franske ingeniör, som kan jämföras med de stora engelska Ingeniörerna, hvilka utvecklat sin verksamhet inom alla industriens grenar, Hans lefnadsbana var egnad åt de mest olika slags arbeten och afbröts allt för tidigt. Flachats namn är med outplånliga bokstäfver inskrifvet bland de djerfvaste och arbetsammaste mekanikernas, - han bidrog till införandet af den engelska metoden i vår metallurgi, arbetade för ångbåtsfarten på floderna och i all synnerhet för jernvägarne, samt för Jernets och gjutgodsets användande vid stora byggnadsföretag. Och till denna torra och ofullständiga lista på hans verk komma en mängd snillrika arbeten,

som utöfvat ett afgörande inflytande på konstens framåtskridande.

Det är Flachat, som man har att tacka för de första maskiner för starka lutningar, som användts vid vägen till Saint-Grermain, samt för bangårdarnas ofantliga takstolar af jern och de första jernbroarne med sammanhängande bjelkar. Sistnämda arbeten, som nu göras efter öfver allt, blefvo i Frankrike mottagna med ett blindt misstroende, mot hvilket Flachat måste strida med all kraft; i förtröstan på blifvande framgång tänkte han endast på att ge största möjliga fulländning åt utförandet och ville att de skulle utarbetas efter noggrannaste vetenskapliga metod. Han var sålunda upphofsman till den förstaFLACHAT. 38

metallbro, beräknad efter rationell metod, som blifvit uppförd på jorden, och detta arbete, som gjort epok i byggnadskonstens historia, var emellertid det första i denna genre, som Flachat företagit. Han bygde om jernvägen till Saint-G-ermain och anlade jernvägarne till Auteuil och söderut. Derunder hade han ändå tid att uppgöra präktiga planer, t. ex. till Central-hallarne, och att utföra beundransvärda arbeten, som t.ex. reparationen af grundmurarna till tornet på katedralen i Bayeux. Detta storartade företag, för hvilket de djerfvaste ryggade tillbaka, bevisar att han egde en skarpsynthet och en djerfhet, som gjorde honom väl förtjent att lyckas. Han fick också en dyrbar belöning i den djupa tacksamhet, som hela befolkningen i staden Bayeux alltid visade honom.

Han var ständigt sysselsatt med de stera industriel]a frågor, som voro af vigt för fäderneslandets välfärd, - studerade dockorna i Marseille, öfvergången öfver Alperna och transatlantiska navigationen. Frukten af dessa studier blef en mängd böcker, som alltid skola komma att räknas bland de originellaste och mest undervisande skrifter, som utgifvits i dessa olika ämnen. Hvarje bok var ett framåtskridande och en lärdom för ingenjörskonsten. *)

Den ryktbare kemiske ingeniören Dubrunfaut **), som man har att tacka för så många framsteg i hvitbets-sockerfabrika-tionen, var äfven en outtröttlig arbetare. Anda till åttiofyra års ålder sysselsatte han sig oupphörligt i sitt laboratorium i Bercy med experiment och forskningar, som bidragit till vetenskapens och industriens framåtskridande. Redan i ungdomen .hade han gjort sig bemärkt för det nya förfaringssätt vid stärkelsens sockerbildning, som han då uppfann. Hans arbeten och uppfinningar förskaffade honom talrika utmärkelser, - åkerbrukssällskapets och uppmuntringssällskapets stora guldmedaljer samt hederlegionens riddarekors. Anda till sina

*) La Natura. - Anteckn. af M. Moliuos. **) Född i Lille den l Sept. 1797, död i Paris 1881.

Arbetets hjeltar. 3sista stunder sysselsatte han sig med arbete, och aftonen före sin död skref han några sidor på en afhandling »om möjligheten af ett långt lif», ett ämne, som han på grund af sin kraftfulla ålderdom kunde behandla ex professo.

Vi skulle här kunna uppräkna många andra namn, som hos våra läsare framkallade tankar på pligt, ihärdighet och tålamod, men de få sidor, som vi redan skrifvit, äro tillräckliga för att visa dem, att de arbeten, som utföras af mekaniker, äro utomordentligt vigtiga, - det må nu vara fråga om att bygga broar, anlägga jernvägar, gräfva kanaler, nivel-lera vägar, befästa lägerplatser eller utföra något annat af de talrika arbeten, som tillhöra ingeniörsvetenskapen. Visst är, att det till alla dessa värf behöfves en utomordentlig arbetsamhet. Medelmåttan kan icke användas inom detta fack, der måste man veta eller tiga. Och vetandet, i dess högsta bemärkelse, kan ingen ernå utan allvarliga bemödanden.

Arbetet är nödvändigt för framgången, men man måste äfven bruka ihärdighet.

En dag kommo några arbetare på besök till den store Stephenson. Han var då mot slutet af sin bana, ärad af alla.

»Ihärdighet har alltid varit mitt valspråk», sade han till dem, »utan ihärdighet skulle jag ej hafva uträttat någonting. Trots min fattigdom och alla de hinder, den stälde i min väg, lyckades jag att få undervisning. Trots andras råd och exempel har jag framhärdat i att aldrig sätta min fot på en krog. Trots ödets afvoghet, har jag alltid hållit fast vid mitt valspråk: ihärdighet, och derigenom har jag segrat öfver alla motgångar. Tag detta i akt, mina vänner, så skall ihärdigheten skaffa er framgång, så väl som mig.»

* *Ill. E. A. TILLY.[Camille] GILBERT.* VAUQUELIN. (Sid. 52.)

TREDJE KAPITLET. Vetenskapsmän.

När menniskan dör, förgås allt det som härrör frän henne, utom den nytta som hennes vetande gjort.

SCHILLER.

De, som egna sig åt vetenskapen, behöfva i all synnerhet observationsförmåga, arbetslust och ihärdighet. Våra mest framstående lärde män hafva alltid utmärkt sig genom en outtröttlig verksamhet, flere af dem hafva till och med snarare gjort sig bemärkta genom förvärfvade insigter än genom naturlig begåfning.

Vi vilja endast anföra några exempel bland den mängd vetenskapsmän, som hunnit ärans höjd genom sin egen kraft.

Om vi först betrakta de exakta vetenskaperna, se vi att Newton, Kepler, Herschel och Galilei endast hafva egna förtjenster att tacka för sin ryktbarhet. Kepler sade en gång, när det var fråga om hans arbeten: »jag skulle på mig sjelf kunna tillämpa den förklaring, som Virgilius gifver öfver ryktet: *Fama mobilitate viget, vires acquirit eundo,* ty hvarje reflexion har gifvit mig anledning till en ny, och jag har slutligen lyckats omfatta mitt ämne med all den kraft, hvaraf min själ varmäktig.» Newton förklarade sitt arbetssätt sålunda: »jag släpper icke ämnet ur sigte, utan väntar att den första ljusningen så småningom skall utveckla sig till ett klart lysande sken.»

Den ryktbare Lagrange sade, då han talade om Newton, att den ojämförlige mannen var »den högsta uppenbarelse af menniskosnille». Han är vida höjd öfver allt lofprisande, och »ingen har rätt att afundas honom», som Voltaire uttryckte sig.

*Isak Newton* föddes den 25 december 1642 i Woolstrop på en anspråkslös landtgård i Lincolnshire. Han var då så svag, att det troddes, att han ej skulle blifva vid lif, men han lefde ändå och blef till och med ett ganska starkt barn. Han lärde läsa och skrifva i byns skola, och vid tolf års ålder inackorderades han hos en apotekare, för att han skulle få deltaga i undervisningen vid Grantham college. Efter två års studier blef han hemkallad af sin mor, men han visade icke mycken håg för landtbruk. Han satt ständigt försjunken i tankar eller fördjupad i gamla böcker. »Han blir säkert en lärd man», sade hans slägtingar, och det beslöts att han skulle återvända till Grantham, för att bereda sig till högre studier i Cambridge. Isak Newton hade verkligen märkvärdiga anlag för sina år, och alla, som sågo honom, förvånades öfver hans utomordentliga fallenhet för mekanik. Gossen sysselsatte sig än med att konstruera en qvarn, än med att förfärdiga ett vattenur, och under ferierna tillverkade han pappersdrakar af ovanliga dimensioner, eller också uppritade han solvisare på väggen till modrens hus.

Vid nitton års ålder kom Isak Newton till Cambridge och egnade sig der med passion åt de matematiska vetenskaperna. Redan i början af sin bana skänkte han verlden tre stora upptäckter: ljusets brytning, dess sönderdelning och den universella attraktionskraften. Den unge vetenskapsmannen hade en egendomlig karaktär, han var ytterst blyg, skydde offentligheten, och detta förblef det förherskande draget i hans temperament under hela hans lif. Han var tjugufem år, när han utförde ett af de största experiment i fysik, d. v. s.experimentet med ljussönderdelningen. Han lät en solstråle gå genom ett prisma och såg då, att strålen utgjordes af sju olika strålar, brutna på olika sätt. Newton kompletterade analysen genom synthes, sammanförde de sju strålarna genom ny refraktion och rekonstituerade det hvita ljuset. Denna fullkomligt nya upptäckt förändrade optikens ståndpunkt och blef sedermera basen för den spektralanalys, genom hvilken man vid undersökningen af en ljusstråle kan lära känna himlakropparnas verkliga sammansättning.

Sedan Newton vistats några år i Cambridge, återvände han till sin lilla landtgård i Woolstrop. En dag satt han der i sin trädgård och säg ett äple lossna från en gren och falla ned framför hans fötter. »Denna obetydliga händelse förde genast hans tankar in på deras vanliga stråt, och han frågade sig sjelf, hvad den säkert for evigt dolda orsaken kunde vara till den hemlighetsfulla kraft, som drager alla kroppar mot jordens medelpunkt. Af hvilken natur är denna kraft och har den någon gräns? Den verkar på de högsta berg skulle den kunna verka på en höjd, som vore tio, hundra eller tusen gånger större? Sträcker den sig måhända ända upp till månen? På denna fråga

skulle en mindre skarpsinnig tänkare lätt kunnat svara med skenbar visshet, att om månens tyngd drogs åt jorden, skulle ingenting hindra den att falla, emedan den icke understödes af någonting, och detta vore ett bevis på att jordens verkningskrets icke sträcker sig så långt. Men Newton tänkte på annat sätt, Man vet ju genom daglig erfarenhet, att en projektil, som kastas ut horisontalt, faller ned så mycket längre bort, från ju större höjd och med ju större hastighet den slungas. Om man i tankarna ställer sig på spetsen af ett torn, som vore 90,000 franska mil högt, så vore detta månens afstånd från jorden. Om man kastade projektilen med en fart af en qvarts fransk mil i sekunden, månens ungefärliga hastighet, så är det klart att den skulle falla ned på större afstånd än jordens radie, som endast är 15,000 fr. mil. Under färden förlorar han ingenting af sinhastighet och blir på detta sätt kastad framåt horisontalt. Samma tyngdlag, som kastar en sten till jordens yta, håller tvärtom månen på oupphörligt afstånd, utan att någonsin kunna draga den ned på vår glob, hvars dimensioner äro allt för små. Dessa betraktelser äro endast början till den klara och öfvertygande bevisningen. Newton hade funnit sanningen, men emedan han icke kunde bevisa den med ofelbar visshet, ansåg han det vara under sin värdighet att offentliggöra den. Litande på dess kraft, ansåg han upptäckten endast som en fast grund för det verk, som han använde tjugu år att utarbeta». *)

Newton blef utnämd till professor i Cambridge 1669, år 1672 blef han medlem af det kungliga sällskapet i London. Han sände det af honom uppfunna och konstruerade teleskopet till sällskapets president, och instrumentet blef beundradt öfver all beskrifning. Läran om ljussönderdelningen, som Newton nu äfven offentliggjorde, väckte stor sensation, men fann äfven motståndare, till exempel Robert Hooke, hvars invändningar gjorde den store fysikern så utom sig, att han var nära att öfvergifva vetenskapen.

Mellan 1684 och 1685 afslutade Newton sin bok om *Principerna,* i hvilken han framstält lagarne för den universella attraktionskraften. I denna bok har författaren, som med allt skäl blifvit kallad »naturens förtrogne», förklarat alla verlds-systemets stora fenomen genom denna kraft, hvilken liksom genom ett hemlighetsfullt band förenar elementen i universum. Trogen sitt beslut ville Newton icke offentliggöra denna åsigt, men några af hans vänner, i synnerhet Halley, envisades så länge med honöm, att han slutligen gaf vika. Boken utgafs 1687 och väckte beundran, men framkallade på samma gång ett motstånd, som gjorde Newton förtviflad. Leibnitz och Huyghens förkastade med förakt teorien om attraktionskraften och Leibnitz uppträdde ganska skarpt mot de nya idéerna.

*) Joseph Bertrand. *Les fondateurs de l'astronomie.*Newton fick njuta en lycklig ålderdom, han var lika beundrad af sin samtid som af efterverlden.

Den store astronomen och filosofen dog vid åttiofyra års ålder.

*William Herschel* var son till en fattig tysk musikant. Han blef oboist vid engelska milisens musikkår i Durham och gjorde der bekantskap med doktor Miller, som stälde sitt bibliotek -- rikt på vetenskapliga arbeten -- till hans disposition. Han blef sedan organist vid bykyrkan i Halifax och egnade sig med ifver åt både musik och matematik. Hans vetgirighet sporrades genom några nyss skedda upptäckter inom astronomien, och han lånade ett teleskop af Gregory för att sjelf kunna göra observationer. Han hade icke råd att köpa instrument, men med tålamod och ihärdighet lyckades han sjelf konstruera en reflektor om fem fot, hvarigenom han kunde observera Saturnus' ringar och drabanter. Medan han var sysselsatt med sina forskningar, måste han förtjena sitt uppehälle genom musik, deltog i konserter och smög sig ut under mellanakterna för att få kasta en blick i sitt teleskop. På detta sätt arbetade han sig emellertid upp till ärans höjd. Den fattige musikanten blef astronom hos kung Georg den tredje. I sin nya ställning bibehöll han alla de goda egenskaper och dygder, som utmärkte honom, då han spelade oboe för att kunna existera.

*Le Verrier,* född den 11 mars 1811 i Saint-Lô (Manche), var en värdig efterföljare af sina stora föregångare inom astronomien.

»Le Verrier», säger M. Dumas, »var sina arbetens son. Han hade utstått många strider. Sedan han med utmärkelse genomgått polytekniska skolan, trädde han i det allmännas tjenst. Han egnade sig tidigt åt den rena

vetenskapens dyrkan och återkallades snart till skolan som repetitör. Laplace var borta och Le Verrier tog djerft arf efter honom. Han framlade vilkoren för solsystemets allmänna stabilitet, efter noggrann pröfning af de lagar, som medverka vid Jupiters,Saturnus' och Uranus' rörelser, och hvar och en förstod af denna storartade, ja, stolta debut, att man hade en stor astronom för sig. Vetenskapsakademien kallade genast Le Verrier till sin medlem.

»Nästan omedelbart derefter gaf han verlden det mest lysande bevis på vetenskapens makt. Den sista planeten i vårt system, Uranus, visade oregelbundenheter i sin gång, som teorierna icke hade förutsett och icke kunde förklara. Skulle Newtons system, som hittills besegrat alla motståndare, nu visa sig vanmäktigt och felaktigt vid vårt solsystems yttersta gräns? Le Verrier trodde det icke. Med sitt klara och sunda förstånd antog han attraktionslagarne såsom sanna och fullföljde alla konsekvenserna deraf. På detta sätt upptäckte han, genom en beundransvärd och öfvertygande analys, en liten okänd planet i rymden. Han vägde den, som om han hållit den i sina händer, och han bestämde dess väg och den ställning, som den skulle innehafva den 1 januari 1847, -- alldeles som om han sjelf styrt dess gång. Man vet huru stjernan sedan upptäcktes på firmamentet af teleskopet på alldeles samma plats, som hans matematiska analys anvisat henne.

».Det blef en allmän uppståndelse. Men det var icke endast Le Verrier som blifvit stor, -- hans kamrater, hans medtäflare, vetenskapsmännen i alla länder höjde sig med honom. Man måste till hans heder erkänna och omtala, att det allmänna förtroendet till vetenskapens styrka i och med detsamma steg till en höjd, som det kanske aldrig haft. Den unge astronomen blef i hast populär, -- han hade ju också endast genom tankeansträngning upptäckt en okänd planet, den sista i systemet, sväfvande i rymden på ett trettio gånger större afstånd från solen än från jorden. Som ett exempellöst, men fullkomligt motiveradt undantag, blef den nya stjernan uppkallad efter honom, och när hans namn sedan fick lemna sin rättmätiga plats i verldsrymdens sköte, för att ersättas af namnet Neptunus, så skedde det endast och allenast af hänsyn för gamla traditioner.*Ill. A. Tilly.[Camille] GILBERT* VAUBAN. (Sid. 11)Från denna tidpunkt tyckes Le Verrier egnat sig åt att fullborda Newtons arbete med stöd af Laplace's verk. Genom ihärdigt arbete, som fortsattes i trettio år och icke på något sätt fick afbrytas, har han efter hand gifvit oss de bestämda och fullständiga lagarna för astronomiska beräkningar, tabeller öfver solens synbara rörelse, samt teori och tabeller öfver planeterna, både de inre och yttre. Han omfattade sålunda solsystemet i dess helhet, och han skref det sista ordet på sista sidan af det odödliga verket under den sista timmen af sitt lif med den fromma hviskningen: *Nunc dimittis servum tuum, Domine.*

Om vi öfvergå till ett annat slags begåfning och betrakta dem, som studerat naturvetenskaperna, träffa vi äfven der på outtröttliga arbetare och män med ovanlig viljekraft.

*Buffon,* *) hvars arbeten äro tillräckligt kända för att här ej behöfva omtalas, hade först att strida mot sin absolut apatiska natur. I sin ungdom steg han vanligen sent upp och för att vänja sig af med denna ovana, lofvade han sin kammartjenare Joseph en écu för hvarje gång, som han kunde förmå honom att stiga upp före klockan sex. Joseph hade mycken möda att besegra hans inrotade lättja, han måste till och med en vacker morgon kasta öfver sin herre det iskalla innehållet i en bräddfull vattenkanna, men med tiden kröntes hans energiska bemödanden af fullkomlig framgång, och Buffon sade skrattande: »Jag har Joseph att tacka för tre eller fyra volymer af min naturalhistoria.» Sedan arbetade han nio timmar om dagen med stor ifver; man kan kalla honom både författare och naturforskare, han framstälde de mest invecklade tankar med mycken smak. År 1742 gick han i förbund med en af sina barndomsvänner, Daubenton, som också var outtröttligt arbetsam, i och för utgifvandet af sin historia.

*Daubenton,* **) som vid denna tid var uppsyningsrnan och

*) Född i Montbart (Côte-d'0r), den 25 april 1716, död den 1 januari 1800. **) Född den 17 februari 1777 i Arques, medlem af vetenskapsakademien och professor vid naturalhistoriska muséet.demonstrator vid naturalhistoriska kabinettet i Paris, stängde in sig der hela dagar, för att med oförliknelig ifver sysselsätta sig med klassifikation af de skatter, som han upptäckt. Man kunde ännu se Daubenton vid åttio års ålder, med hufvudet nedböjdt mot bröstet och händer och fötter förvridna af gikt, låta sig af två personer föras till naturalhistoriska kabinettet, för att der öfvervaka ordnandet af mineralerna.

*Étienne Geoffroy Saint-Hilaire,* hvars namn äfven gjort Frankrikes vetenskap all heder, var icke allenast en utmärkt arbetare, utan till hela sin karaktär ett riktigt mönster af uppriktighet, samvetsgrannhet och hängifvenhet. Han var född den 15 april 1772 i den lilla staden Étampes. Hans far var skicklig jurist, hans mor egnade sig uteslutande åt sina pligter inom familjen. Hon var enkel, huslig och intelligent och hade en ganska medelmåttig förmögenhet. Hans farmor hade ända till sin högsta ålderdom bibehållit ett sällsynt verksamt sinne. Hon gaf den unge Étienne goda lärdomar och brukade berätta för honom om tre af deras förfäder, som i adertonde århundradet åtnjutit äran af att vara medlemmar af vetenskapsakademien.

En dag svarade Étienne:

»Jag vill blifva lika berömd som de! Men hur skall det gå till?»

»Genom stark vilja», svarade den gamla. »Du bär deras namn. Träd i deras fotspår!»

»Hjelp mig, farmor», bad den elfvaårige gossen.

Den förträffliga gamla damen gaf Étienne *Ryktbare mäns lif af Plutark, och ur denna bok hämtade Geoffroy Saint-Hilaire sina föreställningar om dygd och sin kärlek till äran.*

*Han var af sin far bestämd för preststândet och fick 1788 ett prebende af domkapitlet i Saint-Croix d'Étampes. Efter många böner fick han tillstånd att komma till Paris under förevändning att studera lagfarenhet, men egentligen med den bestämda afsigten att följa kurserna vid Jardin des Plantes och Collège de France. Snart tillät hans far honom*att öfvergifva lagfarenheten för läkarekonsten. Trots den ansenliga skilnaden i ålder slöt han vänskapsförbund med abbé Haüy, som blifvit arresterad af politiska skäl i augusti 1792, men frikändes genom sin tillgifne unge väns bistånd, »Käre vän», sade general Foy till Geoffroy Saint-Hilaire, »ni äger både snille, talang och hjerta». Och detta var sant; med framstående skicklighet förenades hos honom stor arbetsamhet och en innerlig godhet.

Den vän tjenst, som Étienne gjort Haüy, förskaffade honom Daubentons vänskap, och på hans rekommendation blef han först utnämd till amanuens och derefter till titulär-professor vid museum. Inför konventet försvarades han af Lakanal mot Fourcroy och hade den grannlagenheten, att låta erbjuda den sistnämde sin lärostol. Fourcroy hade med oblida ögon sett, att en så ung man skulle intaga den vigtiga platsen.

Hittills hade han hufvudsakligen sysselsatt sig med mineralogi, men nu egnade han sig åt zoologien och kallade till sig en fattig lärare från Normandie, Georges Cuvier, hvars skrifter ådragit sig hans uppmärksamhet. »Kom hit», skref han till honom, »och blif vår Linné, vår lagstiftare i naturalhistoria.» Cuvier hörsammade den vänliga kallelsen arbetade träget och blef en stor man.

Geoffroy Saint-Hilaire deltog i expeditionen till Egypten. Der »upptogs han så ifrigt af sitt arbete, att hvarken fasorna vid Alexandrias belägring, hungerns plågor, behof af sömn, eller sjelfbevarelsedrift kunde draga honom derifrån. Man kunde sannerligen anse honom som en ny Arkimedes i ett afrikanskt Syrakusa.»

När Geoffroy Saint-Hilaire fick höra, att general Menou kapitulerat, och att man skulle åt segrarne öfverlemna de mödosamt förvärfvade samlingarna, begaf han sig i sällskap med sina kolleger Delile och Savigny till Hutchinsons läger och framstälde der ändamålet med sitt besök. »Jag skall besinna mig», svarade generalen. Samma dag skickades Hamilton med ett nekande svar till den lärde. »Men vi skolaicke lyda», utropade Saint-Hilaire harmset. »Er armé intågar här inom två dagar, -- nåväl, då skall offret vara fullbordadt. Vi skola bränna upp våra skatter, och ni må sedan göra med oss hvad ni vill.» Hamilton förvånades öfver dessa manliga ord. »Ja», fortfor Geoffroy Saint-Hilaire, »så skola vi göra. Det är ryktbarhet, som I fiken efter, -- nåväl, I kunnen lita på att ihågkommas af historien, när I också fått bränna ett bibliotek i Alexandria.» Hamilton hade förut uppmanat sin general att afslå naturforskarens begäran, men blef na i stället hans förespråkare och fick hans sak beviljad. ,

Nu offentliggjorde Saint-Hilaire resultatet af sina forskningar och sina talrika monografier. Hans berömdaste arbete är hans *Anatomiska filosofi,* hvari han utvecklar och förfäktar sin märkvärdiga lära om den organiska verldens enhet, enligt hvilket system det endast skulle finnas *ett* djur. Naturen hade betjenat sig af en enda typ för

alla organiska varelser, de zoologiska arterna härröra från olikheter i form och hvarje djur är en princip, som tar form i den sfer, der det är bestämdt att utveckla sig.

Detta system bestreds kraftigt af *Cuvier,* som grupperade i bestämda klasser de arter, som hans vän ville sammanföra till enhet.

Som outtröttlig arbetare gaf Cuvier på intet sätt efter för sin motståndare.

Rådsherren Pfaff skref en föga känd biografisk uppsats om honom, hvari han skildrar den store naturforskaren sådan han var 1787, då Pfaff gjorde hans bekantskap. Cuvier var då endast aderton år.

»Cuvier var så fördjupad i sina studier, att han försummade allt, som rörde yttre elegans. Hans magra, långlagda, bleka och fräkniga ansigte var infattadt i en tjock man af rödt hår. Han såg sträng och något melankolisk ut. Aldrig deltog han i ungdomens nöjen, han såg ut som en sömngångare, som icke märker eller beröres af hvad som försiggår omkring honom.

Hans vetgirighet var omättlig. Utom sina speciella vetenskapliga studier, de induktiva vetenskaperna, botanik och zoologi ined entomologi, sysselsatte han sig äfven flitigt och ifrigt med filosofi, historia och litteratur. Under ett helt år var jag vittne till hans outtröttliga studier, som fortsattes långt in på nätterna. Hvarken foliansernas digerhet eller volymernas mängd kunde hejda honom i hans oupphörliga läsande.»*)

Vi hafva sagt nog, för att visa hvad Cuvier och Geoffroy Saint-Hilaire dugde till, Deras personliga arbete och outtröttliga verksamhet har förvärfvat dem oförgänglig ära. Båda voro akademiker och hela Europa deltog i deras tvist. När den store Goethe höll på att dö, gladde han sig öfver Geoffroy Saint-Hilaires seger, och Cuvier kallades till pär efter julirevolutionen.

De Blainville, hvars snille naturvetenskapen har att tacka för så många arbeten, efterträdde Cuvier på den lärostol, som han innehaft med så mycken ära vid naturhistoriska muséet. De Blainville hade en passion för arbete.

Han tillbragte sina dagar i ett dystert rum, nersjunken i en stor, djup länstol, omgifven af en tredubbel mur, som bestod af en kaotisk blandning af böcker, originalteckningar, anatomiska preparat och mikroskop, som ofta voro i fara. Då han ibland tog emot någon flitig lärjunge, hade denne mer än ett hinder att besegra, för att komma fram till honom, emedan hela rummet var belamradt af saker, och om han också lyckades komma öfver en stol, var det ingalunda lätt att placera den. När han så öfvervunnit denna svårighet och det möjligen un der arbetet behöfdes någon särskild volym, måste den vanli gen dragas fram under ett berg af böcker, som ofta omstörtades midt i detta kaos, med ett dån och ett brak som vid en öfversvämning. **)

.*; Leitres de Georges Cuvier a C. M. Pfaff. Inledning1. Victor Masson, 1868.

**) Flourens, Eloge Mstoriqne de Marie-Henri Ducrotay de Blainville uppläst vid det årliga allmänna sammanträdet, den 30 januari 1854,

När vi betrakta växtverlden omkring oss, se vi lätt att dess alster äro så talrika, att vi ej kunna lära känna dem fullständigt utan Jclassifikationer. Botanisternas första försök i denna väg voro mycket ofullkomliga, och man måste gå ända till adertonde seklet, för att finna indelningar fastställda efter växternas väsentliga karaktärer.

År 1707 föddes Karl Linné på Råshult i Sverige. Han egnade hela sitt lif åt arbetet att uppfinna och ordna ett vetenskapligt språk och en snillrik metod for botaniken. Kanske har ingen någonsin visat prof på större viljekraft än denne store naturforskare. Tidigt yttrade sig hos honom en passionerad kärlek till blommor, och han försummade ofta sina lärotimmar för att botanisera. Hans sinne för naturen uppfattades föga af hans far, som trodde, att gossen icke dugde till att lära sig någonting, och satte honom i lära hos en skorna-käre (1724). En dag kom doktor Rothman af en händelse att tala vid honom, han blef förvånad öfver ynglingens djupgående kunskaper och lånade honom en Tournefort. Han försökte sedan att försona honom med hans familj och skaffade honom plats som kopist hos professor Stobaeus vid universitetet i Lund. Stobseus gaf Linné tillträde till sitt bibliotek, och den aflöning, han fick, satte honom i stånd att begifva sig till Upsala universitet. Men hans

studentlif var bedröfligt nog, han var till och med tvungen att för att försörj a sig laga sina kamraters gamla skodon. Slutligen tog professor Olof Celsius honom till sig som biträde vid sina forskningar, och derigenom fick han åtminstone bostad och föda. Nu var han skyddad mot brist; sedermera gaf Rudbeck honom i uppdrag att sköta botaniska trädgården och biträda honom sjelf vid utöfvandet af hans lärarekall. Vetenskapsakademien i Stockholm gaf honom ett vetenskapligt uppdrag, och år 1735 gaf han i Leyden ut sin Systema naturae, hvari naturens tre riken voro ordnade efter hans egen metod. Hvad botaniken beträffar, så »har Linnés system.», säger A. de Jussieu, »besegrat alla sina föregångare. Det hade nyhetens stora behag, emedan det

grundade sig på fruktsättningsorganen, som förut varit ouppmärksammade, och hvilkas fysiologiska verksamhet, af mycket större vigt än blommans andra delar, kunde betraktas som en helt ny upptäckt . . . Genom lagar, som ännu finnas till och förmodligen skola bibehålla sin kraft, införde han en beundransvärd reform i botanikens språk och nomenklatur. Han definierade strängt de termer, som skulle uttrycka organens olika egenskaper, och betecknade hvarje växt med två ord, - ett substantiv, som utmärker dess slägte, och ett adjektiv, som bestämmer dess art.»

Linnés metod var emellertid något konventionell, emedan den grupperade slägtena efter ett fåtal af växternas likhetsförhållanden, och icke efter alla. Den blef också öfvergifven för den naturliga metoden, som är grundad på slägtenas likhet. Bernard de Jussieu och Adanson försökte sig med naturliga klassifikationer, men deras försök utöfvade icke något direkt inflytande på vetenskapens framåtskridande. Det blef helt annorlunda med den klassifikation, som föreslogs 1789 af Antoine-Laurent de Jussieu, Bernards brorson; i denna voro växterna indelade efter kännetecknens subordination. Vi vilja här gifva en rättvis hyllning åt familjen de Jussieu, den verksamma familj, hvars namn fem af dess medlemmar bidragit att hölja med vetenskaplig ära för evig tid.

Naturalisten Adanson, *) som vi nyss nämde, var en arbetare med okufligt mod och oändligt tålamod. Han hade aldrig varit ung. Under sjuttio års tid var han ständigt upptagen af sträfsamma forskningar. Innan han var nitton år, hade han redan beskrifvit mer än fyra tusen arter ur naturens riken; endast det &am?arbete, som dertill erfordras, bevisar att han måst använda en del af nätterna på sitt verk.

Mot sin lefnads slut ville han afsluta ett stort arbete örn Naturens universella ordning, och stängde då alldeles in sig, af fruktan att förlora ett enda ögonblick. Han inskränkte

*) Född i Aix i Provence, den 7 april 1727.



tiden för sin sömn och sina måltider. Om någon händelsevis lyckades tränga sig in till honom, fann man honom liggande på golfvet bland massor af papper, som han jämförde och gjorde utdrag ur.

I vår tid har botaniken haft en värdig representant i Joseph Decaisne född i fattigdom 1807. Vid sjutton års ålder kom Decaisne som simpel trädgårdsarbetare till naturhistoriska muséet. *) Han sträfvade i åtta år med grofarbéte i trädgårdsodling, innan hans nit och hans ifriga arbete funno sin belöning. Han hade fått i uppdrag att deltaga i botaniserin-garna. Adrien de Jussieu stod i spetsen för dem; han lade snart märke till Decaisnes begåfning och sällsynta egenskaper och lät utnämna honom, till planteringsdirektör. År 1833 tog han honom till medhjelpare. Man kan föreställa sig hvilka ansträngningar den unge trädgårdsmästaren, hvars studier varit mycket bristfälliga, måste underkasta sig, för att förvärfva de många olika kunskaper, som hans nya ställning kräfde. Sedan han tillbragt sin dag bland växtsamlingar med att namngifva och klassificera nya växter, använde han största delen af natten till arbete. När sömnen blef honom öfver-mäktig, kastade han sig påklädd på en matta och sof der utan täcke, för att kölden skulle väcka honom, så att han fick återtaga det afbrutna arbetet. Hans omåttliga arbetsamhet och sällsynta duglighet skulle snart bära frukt, Först gaf han ut arbeten i den beskrifvande botaniken, studier öfver de nya växterna från Japan, Egypten och Sinai samt en uppsats om vegatationen på Timor, och sedan följde fullbordandet af det stora arbetet om Indiens växter, som påbörjats af Victor Jaque-mont. Vid detta sista arbete måste han undersöka en massa nya växter. Derefter sysselsatte han sig med botanisk anatomi och fysiologi samt med tillämpning af sina forskningar på jordbruk och trädgårdsodling. Han invaldes i vetenskapsakademien 1847

och fick lärostolen i kultur efter M. de Mir-

*) Våra meddelanden om Decaisne äro hämtade ur en uppsats af M. Behérain i La Nature.bel vid museum (1851). År 18G5 blef han president i vetenskapsakademien, associé i kungliga sällskapet i London 1880, och fortsatte att arbeta med otrolig ifver. Han ledde arbetena i Jardin des Plantés, höll regelbundet sina föreläsningar och gaf ut flere arbeten med stort vetenskapligt värde.

Ingenting var mera främmande för Decaisnes sätt att vara än den älskvärda passivitet, likgiltig för ondt och godt, som varit så vanlig i alla tider. Decaisne hade åsigter och förstod att försvara dem. Men rättskänsla och bestämd öfvertygelse äro oftast förenade med någon sträfhet, de framkalla fast och oföränderlig vänskap, men äfven envist agg, och Decaisne fick erfara båda delarne. Han var lidelsefullt fästad vid sina vänner och tjenade dem med att ifrigt försvara dem i strider, som han förde med största häftighet, och hvarvid han aldrig tvekade att kompromettera sig sjelf för deras skull. Hans uppriktighet sårade kanske den uppblåsta fåfängan, men den behagade de rättsinnade, som snart insågo, att den härflöt från den renaste och upphöjdaste kärlek till vetenskapen och sanningen. »Jag tycker om allt hos Decaisne, till och med hans ohöflighet», sade en berömd botanist. Och man hade skäl att tycka om allt hos denna stränga natur, som var så otillgänglig för fruktan och egennytta, men vek-nade för minsta hjertliga ord. Decaisne var utomordentligt god, hans börs var alltid öppen för alla olyckliga, och om han, som M. Fremy erinrat oss - hvilken under många år var hans förtrognaste vän - icke från tidigt på morgonen var i trädgården för att öfvervaka arbetet eller satt vid sitt arbetsbord, så gick han omkring i det fattiga qvarter, som omger Jardin des Plantés, och gick ur hus och i hus för att hjelpa. Huru hemliga han än höll sina goda gerningar, upptäcktes de dock slutligen; en väninna, som lemnade verlden samma dag som han, madame Theret, -- den ädelmodiga gif-varinnan af Antibes' trädgård, hennes svågers beryktade anläggning, - deltog i hans barmhertighetsverk. Decaisne var sträng mot sig sjelf och förde ett ytterst enkelt lefnadssätt,

men han var slösaktig, när det var fråga om att hjelpa en olycklig, han gaf då i oändlighet. Decaisne beherskades af två passioner, kärlek till vetenskapen och välgörenhet; det är svårt att afgöra hvilket han mest förtjenar att kallas: en ryktbar lärd eller en god menniska.

Verkligt lärda och stora män äro dessutom nästan alltid tjenstvilliga. Så t. ex. den store kemisten Vauquelin, en af den moderna kemiens mest framstående män. Han glömde aldrig sin tarfliga härkomst, sin fattigdom och de dåliga kläder han bar, då han gick i skolan. »Arbeta, min gosse», sade hans lärare till honom, »så skall du en dag bära lika vackra kläder som kyrkoföreståndaren». Och den lille apotekaregossen, som kom till Paris med två kronor i fickan och som halfdöd af hunger bars till Hötel-Dieu, blef sedermera Fourcroys efterträdare vid medicinska institutet och representant för Calvados' departement i lagstiftande församlingen.

Vauquelin blef ^ktbar, men han blef icke millionär. Han brukade lemna unga studerande tillträde till sitt laboratorium mot en månatlig afgift af tjugu frank. En dag kom en yngling vid namn Thénard och sökte honom, sade att han var fattig och bad att få fritt tillträde till laboratoriet. Den store kemistens systrar voro närvarande vid ynglingens besök. »Grossen har ett så godt utseende», sade de,

! »du borde behålla honom, han kunde hjelpa till i laboratoriet och se efter vår gryta som alla dina sprättar låta koka för hårdt.» Thénard hade vunnit sitt önskningsmål, arbetade med största ifver och fick efter tre år en kurs i kemi vid en skola. Han utnämndes till repetitör vid Polytekniska skolan 1798, slog sig tillsammans med Gay-Lussac, grep sig an med organisk kemi, uppfann beredningen af den blå färg, som blifvit uppkallad efter honom, och växtoljornas renande med svafvel-

1 syra. Han blef Vauquelins efterträdare vid College de France 1804, professor vid Polytekniska institutet 1810 och medlem af vetenskapsakademien. Han upptäckte bor och kolsyradt

vatten. Karl den nionde gaf honom titel af baron, och han blef sedan deputerad, pär af Frankrike och riddare af hederslegionen.

Den berömde franske fysikern Gay-Lussac, född i Saint-Léonard i Haute-Vienne den 6 december 1778, var

också sina arbetens son. Han utmärkte sig lika mycket för stor intel-lektuel begåfning som för solida dygder.

Berzelius, den store svenske kemisten, var son till en skollärare. »Han var ständigt sysselsatt», säger en af hans samtida, »och han arbetade alltid tolf till fjorton timmar om dagen, antingen i sitt arbetsrum eller i sitt laboratorium. Hans bibliotek, hans skrifbord, reagenser och smältugnar voro inrymda i ett ganska trångt rum, der allt utvisade en beundransvärd ordning och snygghet.»

Francois Arago föddes den 26 februari 1786 i Estagel, i den forna provinsen Roussillon (Pyrénées-Orientales). Hans far egde ett litet hus der i trakten. Ända från ungdomen lifvades han af den ädla ärelystnad, som utmärker högstämda själar, hvilka känna sig skapade för arbete och strid. En dag, när han var barn, promenerade han på vallarne vid Per-pignan och såg der en geniofficer, som ledde några reparationer. Han gick närmare och frågadet honom djerft, huru han fått sina epåletter.

»Jag har gått igenom Polytekniska institutet», svarade officern.

»Hvad är det för ett institut?»

»Ett läroverk, der man måste taga inträdesexamen.»

»Är det stora fordringar på eleverna?»

»Dem kan ni få reda på genom det program, som styrelsen hvarje år sänder till länsstyrelsen; dessutom finnas de upptagna i Institutets journal, som fins i Centralinstitutets bibliotek.»

Francois Arago skyndade genast till biblioteket och genomläste förteckningen på de kunskaper son; fprdrades vid inträdesexamen.ARHETKTS HJELTAR,

Nu började han genast att med all ifver egna sig åt matematiken, han skaffade sig från Paris de nyaste arbeten i denna väg och genomläste dem med begärlighet. En dag hade han svårt att förstå några passager i G-arniers algebraiska afhandling och kände sig nära att förlora modet.

»Af en händelse», berättar Arago sjelf, »kom jag att närmare betrakta omslaget på afhandlingen. Detta omslag bestod af ett tryckt blad, ofvanpå öfverklistradt med blått papper. Jag läste den tryckta sidan och fick lust att se efter, hvad som stod under det blå papperet. Jag fuktade det och tog varsamt bort det. Derunder läste jag följande råd, som Alembert gifvit en ung man, då han utgöt sig för honom öfver de svårigheter, som mötte honom i hans studier: »Fortsätt, min herre, fortsätt, så kommer er förtröstan tillbaka».

»Detta var en ljusstråle för mig. I stället för att envisas med att vilja genast förstå propositionerna, antog jag tills vidare deras sanning, öfvergick till annat och öfverraskades dagen derpå af att fullkomligt förstå det, som syntes mig vara obegripligt förut.»

På halftannat år blef Francois Arago färdig till examen, som han genomgick i Toulouse. Han var då endast sexton år. Han examinerades af Monge och besvarade alla frågor så klart, säkert och insigtsfullt, att den förvånade examina-torn reste sig och tog honom i famn med den förklaringen, att han skulle få första platsen på hans lista.*)

Denna Aragos första debut var betecknande för h vad han blef under hela sitt lif: en outtröttlig arbetare och ett utmärkt geni.

Ampere**) var först professor i vitterhet, innan han egnade sig åt djupare vetenskaper. Vid tjugosju års ålder gaf han ut sitt första matematiska arbete.

Han blef snart bemärkt för sina djupa insigter och för den mängd olika kunskaper, som han med tålamod förvärfvat.

*J Histoire de ma jeunesse. Del I af Francois Aragos verk. Paris, 1854.. **) A. M. Ampere, född i Lyon, 1775,,Ända till slutet af sin vackra lefnadsbana bibehöll han förmågan att kunna fullfölja de svåraste studier med lika stor framgång. Hans vetgirighet var utan gräns,

Rouelle*) som kan betraktas som en af den moderna kemiens grundläggare, fördjupade sig så i sina experiment och sina forskningar, att han ofta under sina kurser i Jardin des Plantés glömde den yttre verlden om kring sig. Han hade vanligen till biträde sin nevö, men denne var icke alltid närvarande. Rouelle ropade då: »nevöI evinnerlige nevö!» Och när den evinnerlige nevön ändå icke kom, gick han ut och sökte honom, men glömde då, att hans elever icke kunde höra honom och fortsatte lektionen med hög röst. När han sedan kom tillbaka igen, var bevisningen gjord, och han afslutade den med ett ljudligt: »just så, mina herrar!»

I senare tider se vi den store kemisten Balard utmärka sig för storartade arbeten.

»Antoine-Jer ome Balard föddes i Montpellier den 30 september 1802», säger M. Wurtz, »af hederliga, fattiga föräldrar, - vingårdsarbetare, som nied egna händer brukade sin jord. Sonen vistades hemma under sin barndom och kom sedan till sin gudmor, som adopterade honom och gaf honom uppfostran. Balard hade henne att tacka för sina kunskaper och sin bana, men han hade sin mor att tacka för ett ännu dyrbarare arf, ett lifligt förstånd, energi och en rättrådig karaktär. Sedan han med beröm genomgått institutet i Montpellier, blef han vid sjutton års ålder preparater vid farmaceutiska institutet, der han sedermera gjorde sig ryktbar. Institutet tilldelade honom diplom den 5 juli 1826. Han delade då sin tid mellan kemi och botanik, sedan egnade han sig äfven åt fysik och undervisade deri. Han hade fallenhet för alla vetenskaper och gaf snart ett lysande bevis på skarpsinnighet och skicklighet i konsten att experimentera.» Omkring år 1824 botaniserade han en vårmorgon i närheten af en saltdam och

*) Född 1770,

fick sigte på ett lager af svafvelsyrad soda, som genom nattkylan kristalliserats i en bassin, der moderluten till det vanliga saltet förvarades. Idén att bearbeta denna moderlut fick genast insteg i hans sinne och sysselsatte honom sedan under större delen af hans lif. Under sina experiment fästes hans uppmärksamhet vid en särskild färg, som vissa reaktionsmedel framkallade i moderluten. Han höll fast detta faktum och sedan han fullföljt idén med den uthållighet, som tillhör uppfinnarens snille, hade han den lyckan att upptäcka brom. Det var en stor upptäckt. Balard hade afsöndrat en ny, enkel kropp, och det var icke en af de sällsynta, man kan nästan säga mystiska metaller, som äro dolda i något föga kändt mineral, det var en stor kropp, som skall intaga sin plats mellan chlor, som man har att tacka Schéele för, och jod, som upptäcktes af Gay-Lussac. Sålunda fick den tjugofyraårige unge mannens namn sin plats bredvid dessa lysande vetenskapsmäns. Han hade med ens gjort sig odödlig.

Vi förbigå Balards öfriga arbeten och nämna endast, att han blef medlem af vetenskapsakademien, professor vid fakulteten i Paris m. m. Vi vilja nu yttra några ord om honom som menniska, ty hans karaktär var lika framstående som hans lärdom.

Lika sträng och noga som han var mot sig sjelf, lika öfverseende och frikostig var han mot andra, han nekade sig sjelf till och med lifvets enklaste njutningar, men var alltid färdig att hjelpa dem, som vädjade till hans godhet. Han tröttnade aldrig att gifva, hans godhet var sinnrik, och när allmosornas period var förbi, följde lån efter gåfvorna. Hans största rikedom var hans goda hjerta. Han var enkel i sitt sätt, uppriktig i sitt tal, trogen sina löften och beständig i sin tillgifvenhet. Den, som varit i sällskap med honom, kan aldrig glömma behaget af hans bildade umgänge samt hans lifliga, innehållsrika och naturliga konversation, full af sprittande qvickhet och fullkomligt fri från ironi och skärpa.

Pen farmaceiitiska högskolan har bland de sina räknat*Ill. [Camille] GILBERT.Eg. A. Tilly.* GEORGE STEPHENSON. (Sid. 20.)

en man, som gjort henne största heder. Han innehade ursprungligen en ganska anspråkslös social ställning och blef sedermera en af den högre vetenskapens värdigaste representanter. Vi mena Jacques Personne.

Personnes far utöfvade en liten industri i en köping i Cöte-d'0r; han hade bygt en kalkugn, som han skötte sjelf. En dag hade han vågat sig ut på yttersta randen af kalkmassan, som sammanstörtade och krossade både honom och hans familjs lycka och framtid. Ehuru de tre faderlösa barnens ställning genom den oförutsedda olyckan blef mycket svår, fick likväl den äldste, Jacques, så mycken undervisning, att han kunde komma som elev till

apotekaren på platsen. Sedan hans första lärotid var förbi, kom han till Paris och afslutade der sina studier, hvarefter han lefde af att ge lektioner. Han eröfrade sig plats som helpensionär vid sjukhusen i Paris 1839 och blef sedan preparater vid farmaeeu-tiska institutet. All den tid, som lemnades honom öfrig af hans tjenst och hans lektioner, upptogs sedan af farmaceuti* ska arbeten, ren eller fysiologisk kemi, talrika experiment och forskningar, som ofta kröntes af fullständig framgång. Han blef utnämd till ledare af de kliniska och farmaceutiska arbetena vid farmaceutiska institutet 1868, och snart derefter kallades han till medlem af medicinska akademien. Benmassa, lärda män, som följde Jacques Personne till hans sista hvilorum, var ett bevis på att stora förhoppningar jordades med denna typ för ihärdighet, viljekraft och godhet.

Många ryktbara och lärda män hafva haft den anspråkslösaste härkomst, och vi finna talrika exempel derpå bland Englands stora snillen. Vi vilja här endast nämna Faraday.

Han var son till en smed. Vid tretton års ålder (1804) var han lärgosse hos en bokbindare. Han var tjuguett år, när han kom i åtnjutande af den stora förmånen att vara närvarande vid den berömde sir Humphry Davys sista konferenser. Han gjorde anteckningar, som han sedan ren skref och sandö till professorn, bönfallande om, hans bistånd, for att få lemna(50 ARBETETS HJELTAR

sitt otacksamma yrke och egna sig åt vetenskapliga studier, hvartill han hyste den största lust. Faraday kom till Davy som biträde i hans laboratorium; snart visade sig hos honom en o vanlig arbetsifver och en underbar begåfning. Ar 1818 var han redan eri kemist af första rang.

»När man beräknar längden af Faraday s lifstid», säger mr Tyndall, »ser man, att den fattige smedsonen och bokbindarelärlingen sedermera hade att välja mellan en förmögenhet af 150,000 livrés å ena sidan - som han med lätthet skulle förtjenat på analytisk kemi - och den oegennyttiga vetenskapen å den andra. Han valde den senare och dog fattig. Men han hade den äran att under fyratio år uppehålla Englands vetenskapliga anseende bland andra nationer.»

Vi hafva hittills nästan alltid talat om lärda män, hvilkas snille eggats af nödvändigheten att sörja för lifvets nödtorft, - det kan äfven vara intressant att se ett exempel på en stor arbetare, som blef trettio gånger millionär.

Henri Cavendish var yngste sonen i en förnäm familj (hans farfar var hertig af Devonshire), men han var icke genom sin födelse bestämd till egare af den omätliga förmögenhet, som han lemnade efter sig. Han fick ett ganska anspråkslöst fä-dernearf. Redan i sin tidiga ungdom hade han samma ifver för studier och samma helsosamma vana vid ett enkelt lif, som han alltid bibehöll. Han föddes i Nizza 1731, och det var först 1773 som han genom en omätligt rik slägtings åtgörande kom i besittning af den rikedom, som han använde på ett så hedrande sätt. En onkel, som nyss återkommit från Indien, hade testamenterat honom sin förmögenhet, och han blef helt hastigt egare till 300,000 pund sterling. Enligt den tidens åsigter var detta ett enormt kapital, men det förändrade ingenting i sin nye egares lefnadsvanor. Han skaffade sig endast en beundransvärd samling instrument till fysiska rön och ett kemiskt laboratorium, som ingen lärd under han3 århundrade hade maken till.CAVENDISH. 61

Den lärde Biot, som kände Henry Cavendish och som hade en utomordentlig literär begåfning, har med några rader skildrat -sin ryktbare medbröder. Sedan han framstält honom som en strängt moralisk person, religiös på samma sätt som Locke och Newton, skildrar han honom i hans husliga lif, njutande af sin omätliga förmögenhet som den anspråkslösaste privatperson. »Ingenting tröttade honom så mycket som hvardagslifvets detaljer, och derför gick också allt i hans hem efter nästan lika oföränderliga lagar som himlakropparna. Allt var bestämdt på förhand efter så noggranna regler, att han aldrig behöfde vidare sysselsätta sig dermed. Hans drägt förändrade aldrig hvarken form, färg eller material. Han var ständigt klädd i grått kläde och genom almanackan visste man på förhand, när det skulle beställas en ny, - tyg och färg voro gifna. Om beställningen händelsevis glömdes vid bestämd tid, behöfde han endast påminna derom genom det enda ordet: »skräddaren». Han depenserade nästan ingenting för sig sjelf, men visade en kunglig frikostighet, när det var fråga om vetenskaperna eller om hemlig välgörenhet.

Han hjelpte icke allenast de fattiga, som lida af allt mensklighetens myckna elände. Med sinnet öppet för alla, de frågor, som röra den intellektuella verlden, hade han blifvit en försyn för alla lärda och literära män, som endast behöfva någon hjelp för att fullständigt utveckla en idé. Han hade samlat ett präktigt bibliotek, och det stod öppet för alla som voro värdiga att besöka det. För att icke störas af besökande, hade han placerat biblioteket 2 fr. mil från sin bostad, på en plats der det var till största nytta. Han hämtade der de böcker han sjelf behöfde, lemnade mottagningsbevis och åter-sände~sedan alltid böckerna med största noggranhet. Hvilken ädel och beundransvärd oegennytta! Han hyste nästan skrupler att för egen del begagna sig af det bibliotek, som han samlat till andras nytta.»62 ARBKTETS HJELTAR.

Det uppmärksamma iakttagandet hindrar själsverksamheten i andra afseenden, det absorberar den mer eller mindre fullständigt för sig sjelft; man får derigenom en utomordentlig skarpsynthet för allt, som angår de ting, hvilka man betraktar, och blir otillgänglig för alla andra intryck. Iakttagandet spelar således en vigtig roll i det vetenskapliga sökandet efter sanningen, och då denna förmåga blir metodiskt ledd, kan den åstadkomma otroliga resultat. Vaucanson är ett slående exempel på väl använd iakttagelseförmåga.

Jacques de Vaucanson föddes i Grenoble den 24 februari 1709. Han var son till handskhandlaren Jacques Vaucanson och Dorothée Lacroix. Anda från sin barndom hade han afgjord fallenhet för mekanik och man kan i sanning säga, att hans skicklighet var lika brådmogen som hans fallenhet. Medan han studerade vid jesuiternas institut, förstod han, utan hjelp af någon handbok, hela cylindermekanismen i ett ur och han lyckades konstruera ett slagur, som visade timmarna mycket ordentligt. Ett af hans favoritnöjen var att bygga små kapell, som han försåg med automatprester och änglar med rörliga vingar.

Sedan han genomgått institutet i Lyon, begaf han sig till Paris. En dag promenerade han i Tuilerierna och hans uppmärksamhet fästes vid en staty, som förestälde en flöjtblå-sare. Han fick den idén att göra en sådan staty, som verkligen skulle kunna utföra musik. För att kunna fullfölja denna djerfva plan, studerade han energiskt fysik, anatomi, mekanik och musik. Men han begick det felet att gifva en af sina onklar del af sin plan. Denne behandlade honom som en dåre och hotade att skaffa honom en arresteringsorder, om han icke genast lemnade Paris. Hotelsen verkade. Vaucanson reste under tre års tid i Normandie och Bretagne, ständigt sysselsatt med mekanik och fast besluten att konstruera en flöjtspelare-automat.

När han kom tillbaka till Paris, blef han sjuk och hans läkare ålade honom två månaders sträng diet. Under sinVAUCANSON'. 63

sjukdom fastställde han definitivt hvarje dels mekanism, form och dimensioner och så snart han blef frisk, lemnade han ritningar till hvarje parti åt de olika handtverkare, som skulle utföra dem. När allt var i ordning och automatens alla delar voro färdiga, skulle Vaucanson hopsätta dem i ensamhet i sitt rum. Han hade t. o. m. afskedat sin tjenare, - troligen hyste han något tvifvel om utgången, trots sin sjelftillit. Tjenaren gömde sig bakom dörren och hörde snart första tonerna af ett musikstycke. Han rusade in igen och kastade sig på knä för sin husbonde. Vaucanson lyfte upp honom och de omfamnade hvarandra, gråtande af glädje. Flöjtspelareau tomaten var uppfunnen. Belackare saknades icke, men vetenskapsakademien undersökte maskinen och dess ständige sekreterare Fontenelle lofordade uppfinnaren i ordalag, som skingrade alla tvifvel.

Efter denna apparat följde snart en automat, som spelade tamburin och piccola; sedan konstruerade han två änder som snattrade, åto korn ur en ho och läto kornet undergå ett slags krossningsprocess..

Dessa uppfinningar gjorde snart sin skapare ryktbar. Kungen af Preussen gjorde Vaucanson de mest lysande anbud 1740, men den skicklige mekanikern lyssnade hellre till kardinal de Fleurys välvilliga förslag, att han skalle åtaga sig inspektionen öfver sidenfabrikationen. Anda till sin död (1782) sysselsatte han sig med att förbättra eller uppfinna diverse maskiner, som skulle användas vid denna manufakturgren, och hans intellektuella verksamhetsförmåga förnekade sig icke ett enda ögonblick.

Utom astronomer, naturforskare, fysiker och mekaniker kunna vi anföra flera andra slags lärda, som haft arbetet att tacka för sin framgång.

Det är arbetet och den ihärdiga iakttagelsen som man har att tacka för upptäckten af det antika Egyptens kilskrift och Hieroglyfer. Ända till medlet af nittonde århundradet saknade man tillförlitliga dokument rörande de båda stora ri-64 ARBETETS HJELTAR.

kena vid Eufrats och Tigris' stränder. Inemot 1765 hade Niebuhr upptäckt ett visst antal monument med inskrifter i Persepolis, 1802 meddelade Grotefend ett alfabet i kilskrift, Eugene Bournouf och Kristian Lassen m. fl. gåfvo nya belysningar af ämnet 1836, men deras skrifter ansågos emellertid vara af föga värde. Vid samma tid beslöt en kadett vid ostindiska sällskapet, som hette Rawlnison och var stationerad i Kermanshah i Persien, att försöka tolka de fraser, som i århundraden varit ristade i sten, och han kopierade derför den beryktade inskriptionen på tre språk, som står ristad på klippan vid Behistoun. Genom tålig begrundan kom Rawlnison till så fullständiga resultat, att senare lärde endast förändrat några detaljer i hans första öfversättningar. En f. d. kontorist vid indiska sällskapet vid namn Morris och en f. d. skrifvare vid namn Layard biträdde Rawlnison på det ifrigaste, och snart hade kadetten, kontoristen och skrifvaren lagt grunden till assyriologien.

En värdig medtäflare till dessa lärde engelsmän var fransmannen Champollion den yngre, som tog initiativet till de egyptologiska studierna. Champollion hade redan tidigt egnat sig åt studiet af de österländska språken, i synnerhet koptiskan. Sedan han spridt ljus öfver Egyptens nationella geografi, vände han sin uppmärksamhet åt dess skriftalster och gaf 1822 ut en afhandling, som af Académie des Inscriptions bemöttes med misstroende. Två år derefter gaf han ut sin Precis du systéme hiéroglyphique, hvars tillförlitlighet bestreds af Qua~ tremére och Klaproth, men Champollion fullföljde sitt arbete med ihärdighet, och hans förtjenster erkändes slutligen af alla opartiska personer.

Vi hafva nu med talrika exempel visat, att största delen af dem, som gått längst på vetenskapens bana, redan i sin ti-tidigaste ungdom gifvit prof på förvånande arbetsifver. Vi vilja ytterligare anföra några namn på män, som tidigt egnat sig åt ifrigt arbete.A. V. HUMBOLDT. 65

Clairaut*) den lärde fransmannen, som deltog i expeditionen till Lappland för att mäta meridianen, visade redan från barndomen en utomordentlig arbetsifver. Vid tolf års ålder inlemnade han till vetenskapsakademien en uppsats om fyra kroklinier med märkvärdiga egenskaper. Vid aderton år var han medlem af samma akademi.

Den lärde italienske fysikern Volta, **) som gjorde sitt namn odödligt genom uppfinningen af elektriska stapeln, arbetade strängt redan i barndomen. Vid tio års ålder skref han ett latinskt poem, hvari han beskref de märkvärdigaste upptäckterna i fysik under hans århundrade. När han var aderton år, korresponderade han med abbé Nollet i fysikens mest invecklade frågor.

Alexander Humboldt egnade allt ifrån barnaåren hela sitt lif åt studier och åt betraktandet af naturen; han är också en personifikation af det nittonde seklets sträfvan att komma till fullkomlig åskådning af universums fenomen. Han kan uppställas som den utmärktaste representanten för nutidens vetenskap. Ingen annan lärd i vårt århundrade har utmärkt sig för så stor arbetsförmåga, så grundlig vetgirighet, så stor skarpsinnighet och en så liflig själ i en stark och outtröttlig kropp. Ej heller har hos någon med så högt vetenskapligt anseende förenats så stor enkelhet i seder och så uppriktig och genomgående välvilja.

Alexander von Humboldt föddes i Berlin den 14 september 1769 och utmärkte sig från ungdomen som oförskräckt resande. Han färdades genom Harz och vid Rhens stränder, öfverallt studerade han naturen och offentliggjorde sedan resultaten af sina geologiska forskningar. Humboldt besökte sedermera Mexiko och de föga kända trakterna i Nya verlden, samlande material till sitt stora vetenskapliga verk Kosmos, eller taflan öfver naturen. Humboldt var icke allenast ifrig

*) A, L. Clairaut, född i Paris den 7 maj 1713. **) Född i Como 1745.

Arbetets hjeltar. 5arbetare, han hade en ovanlig kroppsstyrka och ingenting kunde hindra honom att bestiga de stora vulkanerna i Mexiko. Han gjorde märkliga resor tillsammans med Bonpland och besteg de högsta bergens spetsar i Nya verlden.

Alla andra menniskor, säger en af Humboldts biografer, måste till följd af en olycksdiger naturlag, från och med

åttio års ålder, ja, ofta ännu tidigare, se sina förmögenheter aftaga och slockna, men denne store lärde lefde till nära nittio år, utan att hafva förlorat någonting af sin kraft. Detta bevisar, att medvetandet om att hafva väl uppfylt sin jordiska mission, är det enda medlet att till sista ögonblicket underhålla och åter upplifva snillets och lifvets gnista.

* *Ill. E. A. Tilly.[Camille] GILBERT.* WEDGWOOD. (Sid. 69.)

FJERDE KAPITLET. Industri-idkare och affärsmän.

* Om en uppkomling sjelf kommer ihåg sin

härkomst, sa glömmer man den, men om han sjelf glömmer den, så hafva andra den i minne. Y. PETJT-SENN.

Bet har påståtts om industriens idkare, att de äro fredliga eröfrare, hvilkas segrar icke kosta några tårar och hvilkas eröfringar komma alla till nytta. Vi vilja bevisa detta påstående genom att uppteckna några sådana mäns historia.

Richard Arkwright föddes i grefskapet Lancaster i England den 23 december 1782. Han var i sin ungdom så fattig och utblottad, att han måste taga tjenst hos en barberare. Han lyckades göra några besparingar och satte sjelf upp en rakstuga i Manchester med följande inskription: »Hos barberaren på nedra botten blir man rakad för två sons.» De andra barberarne satte ner sitt pris, för att konkurrera med honom. Arkwright lät icke sina yrkesbröder besegra sig, han trotsa-

de dem genom att förändra sin inskription till: »Här raJcas väl för en sou.» Man kan förstå,' att barberaren icke samlade förmögenhet på detta sätt; Han började vandra omkring och sälja hår, som han först köpte af unga bondkvinnor. Han sålde också nnder vägen ett färgämne af egen komposition. Han hade en särdeles utpräglad böjelse för mekanik och använde alla lediga stunder att konstruera små modeller till maskiner. Under sina vandringar sammanträffade han med en urmakare vid namn Kay, hvarigenom han fick tillfälle att förvärfva de elementära kunskaper, som fattades honom, och sedan egnade han sig uteslutande åt mekaniska konstruktioner. Arkwright var outtröttligt verksam, han arbetade hvarje dag från klockan fyra på morgonen till nio på aftonen och trots sin fattigdom - hans kläder föllo i trasor - lyckades det honom att med Kay s hjelp förfärdiga modell till den första bomullsspinnerimaskinert. Han exponerade den i mottagningsrummet i friskolan i Preston. Lyckan smålog ändtligen mot den ihärdige arbetaren. År 1769 kommo några rika industriidkare honom till hjelp, han tog patent på sin maskin och anlade först ett bomullsspinneri i Nottingham, sedan ett i Cromford, ett i Derbyshire och slutligen ett i närheten af Chorley. Snart bildade industriidkarne i Lancashire en ordentlig sammansvärjning mot honom; arbetarne fattades af ett häftigt hat, emedan de ansågo honom som en fiende, hvilken genom sina maskiner skulle göra allt handarbete öfverflödigt, och de beslöto hans undergång. Hans fabrik förstördes af en ursinnig folkhop, men Arkwright förlorade icke modet, utan fortfor att arbeta. Hans fabrikat voro bättre än alla hans konkurrenters, han väntade tåligt att rättvisans timme skulle slå. Köpmännen i Lancashire vägrade att köpa hans varor och förkastade hans maskiner, de förenade sina bemödanden för att få honom dragen inför rätta. Ingenting kunde nedslå den store uppfinnarens ihärdighet, som också slutligen kröntes med framgång. Mot slutet af sin lefnad såg han sin möda belönad, och flera spinnerier uppsattes under hans ledning i

många distrikt i Skottland, Hans konkurrenter voro nu tvungna att böja sig för honom och antaga hans maskin, som begagnas ännu i dag.

Arkwright hade så stor viljekraft, att han vid femtio års ålder på egen hand lärde sig grammatik och rättstafning. Mekanik och fabriksanläggning hade så upptagit den berömde handtverkarens lif, att han ända till dess var fullkomligt okunnig i literaturens första element. Grundläggaren af den moderna industrien dog rik och ärad; vid sin död (den 3 augusti 1792) efterlemnade han en förmögenhet af tolf millioner. Den fart, som hans uppfinning gaf åt bomullsspinningen, var så stor, att införseln af bomull, som mellan 1771 och 1780 i England utgjort 5,735,008 skålpund, steg från 1817 till 1821 till 144 millioner, hvaraf 130 millioner förbrukades i Stor-brittanien. Den minskning i handarbete, som uppstått genom användandet af Arkwrights maskin, är oberäknelig, och man har derigenom kunnat fabricera bomullstyg i större mängd än någon annan fabriksvara.

Josiah Wedgivood tillhörde en familj, som under tre generationer utöfvat samma yrke, nämligen krukmakeriet, Josiah miste tidigt sina föräldrar och blef lärling vid en fabrik, som förestods af en af hans bröder. Efter några månader fick han kopporna och låg länge sjuk. För att förströ sig läste han mycket, allvarliga böcker, som väckte hans eftertanke. Hans högra ben måste aftagas och han började undra huru han skulle kunna lifnära sig, när han ej längre kunde arbeta vid svarfven. Han hittade nu på, att af ler knåda åtskilliga små saker, som t. ex. tallrikar och fat etc,, och på detta sätt skaffade han sig snart en liten handel, hvarigenom han förtjenade sitt uppehälle. Detta relativa välstånd gjorde det möjligt för honom att få fortsätta sin läsning och sina funderingar; genom eftertanke och experiment upptäckte han också snart det fabrikat, som sedan blifvit kändt under namn af engelsk fajans. Uppmuntrad af denna första framgång arbetade han allt ifrigare, förfärdigade eu hel servis åt drottning

lotte och fick vid öfverlemnandet af densamma titel af »kungl. hofkrukmakare>\ De förnämsta vid hofvet voro alldeles förtjusta i hans konst och gåfvo honom beställningar att kopiera antika vaser, hvilket svåra arbete lyckades honom förträffligt. Och, ännu mera, han upptäckte äfven det sätt, hvarpå etruskerna målade porslin, hvilket redan var glömdt på Plinius' tid. Vi hafva ännu ett bevis på huru vigtigt Wedgwoods arbete var: Straffordshires befolkning och industriella produktion tredubblades efter tre års förlopp. Sådana män kunna med rätta anses som mensklighetens välgörare.

Parmentier hade en såda passion för arbete, att han aldrig ledsnade derpå, icke ens när hans krafter gåfvo vika. I sina sista stunder yttrade han till sina båda brorsöner, som vårdat honom på hans ålderdom: »Jag skulle åtminstone vilja göra samma nytta som slipstenen, den skär icke sjelf, men den hvässar stålet, så att det kan skära.» Den berömde agronomen, som var född i JVfontmidier 1737, var först läkare vid armén i Hannover. Han blef tillfångatagen och förvånade dervid alla genom sin mildhet, sitt mod och sin humanitet.

Tvungen att lefva af potatis, insåg han snart fördelarna af att odla denna rotfrukt, som infördes i Europa af engelsmannen Walter Raleigh 1586. Återkommen till Paris, egnade Parmentier hela sitt lif åt ett outtröttligt arbete för förbättrande af folkets föda och började genast verka för potatisens spridning i Frankrike. Saken fordrade både mod och ihärdighet, ty oaktadt den nöd, som rådde under slutet af Ludvig den femtondes regering, motarbetades spridningen af den dyrbara växten genom blind fördom. Men ingenting kunde hejda den aktningsvärde filantropens ifver. Regeringen stälde till hans förfogande en stor sträcka om 15 hektarer på slätten Sablons, ett ouppodladt sandfält, som Parmentier utvalt i afsigt att bevisa att potatisen trifves i mager jord.

Han satte nu potatis på sitt sandfält. Hans företag betraktades allmänt som en dårskap, men snart började slätten a,tt granska o,ch härå blommor. Parmentier band en bukett

af sådana och lemnade den till Ludvig den sextonde, som i hela hofvets åsyn satte den i sitt knapphål. Denna lilla tilldragelse, huru obetydlig den än var, tystade de afundsjuka be-lackarne. Potatisodlingen spreds snart öfver hela Frankrike och blef sedan en af jordbrukets förnämsta inkomstkällor.

Kristofer Filip Oberkampf föddes i Weissembach 1738 och är äfven ett lysande bevis på hvad företagsamhet och personligt arbete kunna åstadkomma. Hans far hade anlagt en kattunsfabrik i Arau och han genomgick der sina läroår, men han fann snart, att det förfaringssätt, som då begagnades, lemnade mycket öfrigt att önska, och han föresatte sig att arbeta på förbättringar. Han lyckades också att ersätta den långsamma och kostsamma koloreringen först med trätryck och sedan med mekaniskt rulltryck. Vid nitton års ålder begaf han sig till Paris med ett kapital af 600 frank och slog sig ner i en koja i dalen vid Jouy, der han gjorde sina första försök. Mönsterritning, gravering, tryck och färgning, - allt gick genom hans händer. Genom utomordentlig ihärdighet lyckades han grundlägga en af Europas vigtigaste industrier. Modet med sina växlingar och sitt nyckfylla välde förklarade sig för hans indiennes, som ensamma representerade en ansenlig siffra i totalsumman af exportartiklar. G-enom Oberkampfs omsorg blef den sumpiga dalen vid Jouy aftappad och försatt i sundare skick. Så småningom blef den bebodd af femton hundra arbetare. Både hofvets och stadens damer ansågo det för en heder att pryda sig med de eleganta tyg, som förskrefvo sig från hans tryckeri, och hans namn blef kändt långt borta i tropiska trakter, der hans agenter försökte locka ur indierna hemligheten med deras rika färger. En massa fabriker

anlades öfverallt i Frankrike och bidrogo till landets förkofran.

Denne arbetare blef icke utan belöning för sina mödor. Ludvid den sextonde upptog Oberkampf till fransk medborgare och gaf honom adelsdiplom. Napoleon den förste erbjöd honom förgäfves plats i senaten. Han gjorde personligen ett72 ARBETETS HJELTAR.

besök i hans verkstäder och dekorerade honom med sitt eget riddarekors, sägande: »Ni och jag strida båda mot engelsmännen, ni med er industri och jag med mina vapen. Men ert sätt är det bästa.» Tör att bekräfta Napoleons ord, anlade Oberkampf det första bomullsspinneriet i Essonne, en industri, som varit en källa till rikedom för engelsmännen. Oberkampf, som med rätta kallades »patriarken i Jouy», dog i Essonne 1815.

Francois Richard, känd under namnet Hickar d-Lenoir efter sin association med sin vän Lenoir-Dufresne, hade redan i barndomen utpräglade anlag för handel. Han började med att uppföda dufvor till försäljning, emedan han gerna ville hafva ordentliga skodon och vackra kläder. Sedan hans husbonde förbjudit honom att hafva dufslag, slog lille Francois sig på handel med hundar och blef snart ett af de bäst klädda barnen i skolan. Denna oskyldiga fåfänga hindrade honom icke att studera abcboken med all ifver och fylla sina skrif-bokssidor med staplar. Han inhämtade ganska fort de första lärogrunderna och användes sedan att föra protokoll vid oxmarknaden i Villers-le-Bocage.

När han blef aderton år, lemnade han sin födelsebygd och begaf sig till liouen med den lätta ekiperingen af tolf frank i fickan och dessutom några goda råd af sin far, en fyllbult af värsta slag, som icke hyste någon tvekan att förstöra stackars Francois' besparingar på krogen. Han blef först betjent och sedan garcon på ett kafé. Derefter begaf han sig till Paris 1786 och serverade der på kafé Victoire, ett af de mest besökta etablissementet Richard sparade ihop tusen frank och började handla med engelskt basin, ett kypradt bomullstyg med linnegarnsränning, för öfrigt en högst eftersökt kontrabandsartikel. De pekuniära fördelarna af denna handel gjordo honom djerf, men detta bekom honom illa, hans passiva växte allt mera och han blef arresterad för skuld. Men när han kom ut ur fängelset, återstälde han snart jäm-vigten i sina affärer. Han öppnade ett stort magasin och köpte den vackra egendomen Fayt, nära Nemours. Han sålde*Ill. E. A. Tilly.[Camille] GILBERT.* BUFFON. (Sid. 43.)RICHARD. 75

litet af hvarje, men han omsatte sina största summor genom handel med bomullstyg, som gaf god förtjenst, men som då var nästan uteslutande ett monopol för England. Ifrig att kunna förtjena ännu mera, ville han sjelf fabricera dessa tyg och med sin kompanjon Lenoirs hjelp sökte han upptäcka hemligheten vid deras fabrikation. De skaffade sig två engelska arbetare, Brown och Gibson och tillverkade i början kalikå och tråd. På jämförelsevis kort tid blef ett ofantligt hotell i Marais jämte två gamla öfvergifna kloster inrättade till verkstäder, väfverier anlades i Picardie, Alencon och Saint-Martin. Lenoir dog 1805 och Richard fortsatte det företag, som haft en så lysande början. Han måste uppbjuda all den förmåga, hvarpå han förut gifvit bevis, för att reda ut de trassliga förhållanden, som uppstodo inom handeln genom kontinentalsystemet. Olyckligtvis undergräfde Napoleons oupphörliga krig hans kommersiella ställning, och dekretet af 29 april 1814, hvari-genom alla afgifter på bomull afskaffades, störtade honom fullkomligt. Men om också icke hans storartade företag slutade till fördel för honom sjelf, så hade åtminstone bomullsfabrikationen genom honom blifvit en af* den franska inan* striens vigtigaste grenar.

Mot slutet af Richards lif måste han taga underhåll af sin måg och den forne millionären följdes endast af en skara arbetare till sitt sista hvilorum.

Sedan vi skildrat förgångna tider, vilja vi nu framhålla exempel ur vår egen tid och tala om en af det nittonde seklets driftigaste befrämjare af det nationella arbetet, vi mena Eugene Schneider. Han intog en framstående plats inom den bildade verlden genom sitt sunda omdöme, sin fasta och rättrådiga karaktär och sina stora vyer. Hans verksamhet bidrog i hög grad att öka landets rikedom och att föra Frankrikes, industriella rykte vida omkring.

Eugene Schneider föddes i Nancy i april 1809. Så snart han slutat sina skolstudier der i staden, beslöt han att egna sig å<t affärslifvet; han fick först plats hos bankiren. Seilliexe,76 ARBETETS HJELTAR.

År 1830 blef han direktör för masugnarne i Bazeilles och sedan fick han i uppdrag att förestå Creuzot. Det var der han visade sig ega ojämförliga egenskaper som administratör och uppträdde som skicklig organisatör, - en företagsamhetens och framåtskridandets man.

Creuzot hade endast lemnat dåliga resultat till 1836. Då öfvertog Schneider ledningen af dess grufvor och bruk och ställningen förändrades nästan genast. »Creuzot», säger M. de Lesseps, »var en fullkomlig ödemark för hundra år sedan. Nu har det en befolkning af 28,000 personer. Bruken och deras tillhörande industriella bygnader upptaga en yta af 314 hektar, boståderna 28 hektar. Omkring masugnar och verkstäder löper 79 kilometer bredspårig och 127 kilometer smalspårig jernväg. Från verkstäderna utgå lokomotiv, broar, räler och alla slags maskiner, tillverkade med ojämförlig skicklighet. Arbetspersonalen utgör 15,500 man, ångmaskinerna äro 308 med 19,000 hästkrafter.» År 1836 öfversteg icke den årliga produktionen 40,000 tons stenkol och 60,000 tons jern, nu produceras der 190,000 tons stenkol, 190,000 tons tackjern och 160,000 tons jern och stal.

Schneider nöjde sig icke med att arbeta för Creuzots industriella tillväxt, han sysselsatte sig äfven ständigt med att förbättra sina arbetares vilkor, han gjorde dem alla till hus-egare och r än tet ägare.

På hans föranstaltande delades arbetarestaden i tio qvarter, hvart och ett med hundra eller hundratjugo hus. Gatorna försågos med gaslysning. Hvarje hus låg midt i en trädgård om sju hundra meter och hade ett värde af 5,000 frank. Hyran var 60 frank om året. Så snart en arbetare samlat ett litet kapital, öfverläts genast det hus han bebodde åt honom och resten af köpeskillingen erlades genom afdrag på aflöningen. På detta sätt blefvo tre tusen arbetare hus-egare.

Dessutom var det M. Schneiders idé att i slutet af hvarje månad insätta gratis i statens pensionskassa för alla arbetare,

som tjenat i tre år, 2 procent af den summa de förtjenat. Efter tjugofem år eger en arbetare med medelmåttig aflöning 500 frank i ränta, utan att hafva sjelf bidragit med ett öre. Vidare få nära fyra tusen barn fri undervisning, och sedan de slutat skolan få de, allt efter sin duglighet, anställning vid brukens kontor och tekniska byråer.

Schneider var deputerad åren 1845 och 1852. Han blef först minister för åkerbruk och handel och kallades sedan till president från 1867 till den 4 september 1870. Det var på grund af sin praktiska duglighet och sin affärsvana, som han erhöll sin höga anställning. Under ett sammanträde i Lagstiftande församlingen 1868 fick han ett telegram, som tydligen gjorde honom stor glädje. Han lät den som talade fortsätta sitt tal till slut och sedan reste han sig.

»Mina herrar», sade han, »jäg har nyss erfarit den största glädje jag haft i mitt lif. Tillåt mig att gifva er del deraf.»

Naturligtvis voro alla deputerade och åhörare lifligt intresserade. M. Schneider var så rörd, att han måste hejda sig ett ögonblick.

»Men hvad är det då?» ljöd det i korus från alla sidor.

»Genom detta telegram», fortsatte presidenten, »har jag fått underrättelse om, att det från Creuzot nyss sålts fjorton lokomotiv till England ! Det är en fullständig eröfring på fredlig väg.»

Vi vilja afsluta vår skildring af Schneider med denna anekdot, som ger en god föreställning om hans egenskaper. När den store industriidkaren dog, gjorde arbetarne, som hade honom att tacka för så mycket, ett sammanskott för att resa ett monument till hans minne.

Han var en af vårt tidehvarfs arbetsammaste män.

Jean-Fran$ois Cail, född i Chef-Boutonne (Deiix-Sévres) den 2 februari 1804, var en värdig medtäflare till M. Schneider. Hans far var en fattig bonde. Han skickade gossen för någon tid i byns skola och lät honom sedan lära kopparslagareyrket. Sedan han kommit till Paris, fick han anställning som arbe-

tarc hos kemisten Derosne, som insåg ynglingens begåfning och öfriga goda egenskaper. Han tog honom snart till uppsyningsrnan öfver arbetarne, sedan till verkmästare och slutligen till kompanjon.

Derosne och Cail förfärdigade i början nästan uteslutande apparater till destillering och renande af socker, men sedan konstruerade de äfven myntpressar, metallbroar, lokomotiv, maskin verktyg och lokomobiler. Derosne dog 1840 och Cail blef ensam, föreståndare för bruket. Från verkstäderna vid strandgatan i Billy utsändes sedan materielen till nästan alla jernvägar. Efter republikens grundläggande 1870 stälde Cail sitt stora etablissement med alla dess afdelningar till styrelseris för nationalförsvaret disposition ; kanoner, mitraljöser, lokomotiv med blindverk och kanonslupar trädde ögonblickligen i stället för de drifvande maskinerna, och ända till sin död, den 22 maj 1871, fylde den berömde industiidkaren troget sina pligter som patriot. Han blef enhälligt saknad i sitt fädernesland. Det händer ofta att läraren vid Chef-Boutonne söker uppmuntra sina lärjungar genom att för dem framdraga exemplet af deras landsman, som gick så långt genom arbete och ihärdighet.

Vid verldsexpositionen 1855 hade Cail fått stora hedersmedaljen och hans märkliga arbeten förskaffade honom äfven hederslegionens riddarekors. Under kommunen drog han sig tillbaka till sin egendom Plants, nära Ruffec, och uppgaf der sin sista suck, men hans qvarlefvor fördes till Paris och be-grafdes på Pére-Lachaise. Hans bruksanläggningar ärfdes af hans barn och äro stadda i ständigt tilltagande blomstring. De äro fortfarande en heder för den anspråkslöse, af bondslägt födde arbetaren, som anlagt dem.

Det fins ett slags affärsmän, som man icke kan loforda för mycket; de bidraga i högre grad än alla de andra till nationens moraliska och intellektuella utveckling genom att sprida de arbetares verk, som egnat sina lif åt sina medmen-niskors upplysning. Vi mena bokförläggarne.HACHKTTK.

79

En af de mest framstående bland dem var Louis-Christo-phe-Frangois Hachette, som föddes i Rethel 1800. Han egnade sig först åt lärarekallet och hade nyss afslutat sitt tredje läsår i normalskolan, när den indrogs 1822. De offentliga skolorna afböjde den unge lärarens ansökningar, han kunde icke ens erhålla bemyndigande att öppna en helpension. Han ville använda sin tid så nyttigt som möjligt och började studera juridik. M. Foucauld de Pavant antog honom till lärare för sina två söner, och sedan han upphört med denna befattning, köpte han ett litet tryckeri, hvarefter han i samråd med den tidens förnämsta lärare började utgifva undervisningsböcker.

»Efter Julirevolutionen gaf läroverksförvaltningen sitt erkännande åt hans nyttiga företag och uppmuntrade hans ansträngningar. Den lag angående första undervisningen, som utgafs 1833, gaf en betydande uppblomstring åt Hachettes bokhandel, som med insigt och skicklighet sköttes af sin chef. Både böcker och skolmateriel fattades; med sina talrika arbetares hjelp fylde Hachette alla dessa behof. För att kunna meddela sig med sina otaliga klienter, var han tvungen att sätta upp flera särskilda tidningar. Från 1826 till 1850 gaf han ut klassiska författare, en mängd lexikon och afhan-lingar om nya undervisningsmetoder. Verksamt biträdd af sina magar, herrar Breton och Templier, förenade Hachette från och med 1850 sin klassiska bokhandel med en stor filial för vetenskapliga och literära arbeten.»

Man vet hvad den anspråkslösa bokhandeln från 1826 är i våra dagar; genom samverkan af grundläggarens familj ger huset Hachette nu ut både skolböcker, böcker för folket, vetenskapliga och literära arbeten, geografiska verk och illustrerade böcker.

Bland de berömda bokförläggare, som böra hafva plats bland arbetets hjeltar, får man icke glömma grund!äggarne af husen Charpentier, Delalain, Mame, Masson och Pion, hvilka med rätta vunnit rikedom och anseende, men vi måste inskrän-80 ARBETETS HJELTAR.

ka oss till att närmare skildra endast några få af de intelligenta och arbetsamma män, som vi framställa såsom typer.

Firmin Didot, som dog 1836, hade som boktryckare lika stor framgång, som Hachette hade som bokhandlare.

»Firmin Didot hade af naturen i hög grad sinne for hög moral och för det bästa inom literaturen.

Öfverensstämmande med de klassiska författarne i grundsatser, ren smak och kärlek till allt stort, tröttnade han aldrig att studera de hjeltemodiga karaktärer, som skildras af P lutar k och Fénélon, ej heller att läsa om och om igen Theokritos, Virgilius, Horatius och Voltaire. Begåfvad med ett märkvärdigt minne, som gömde en ofantlig mitngd literatur, upprepade han gerna ordagrant dessa författares höga tankar och hänförde sina åhörare genom sitt varma och trogna återgifvande af deras ord.»

Han öfversatte först Theokritos och författade sedan sorgespelen Hannibal, Drottningen af Portugal, Ines de Gastro och Kejsar Salduin af Konstantinopel. Dessa produkter kunde redan vara nog för att hedra en skriftställare, men Didot stannade icke dervid. Han var ännu under sin fars, Ambroise Didots, ledning, när han graverade de eleganta stilar, som först gjorde den franska typografien bemärkt och höjde den ur det förfall, hvari den råkat under adertonde århundradet. Engelsmännen, ja till och med italienarne höllo på att öfverträffa fransmännen i denna konst, innan bröderna Pierre och Firmin Didot, båda skriftställare liksom bröderna Estienne, och båda rädda om sitt fosterlands och sin konsts heder, gåfvo ut den beryktade upplagan af Racine, som af en jury förklarades vara det vackraste typografiska verk, som någonsin och någonstädes kunde utföras. Detta mästerverk bevisade förträffligheten af Didots stilar; de tryckerier, som begagnade dem, och de upplagor, som blifvit tryckta med dem, åtnjöto allmänt anseende. Grekiska bokstäfver tillverkades lika vackra som latinska i hans Stilgjuteri, och lärda upplagor utgåfvos hos denne nye Estienne i lika stor om icke större mångfald: än vid det kungliga tryckeriet.DIDOT. 8!

Didots stilar spredos snart i hela Europa och den första tidning, som gafs ut i Turkiet, var tryckt med sådana. Didot öfverträffade också den berömde italienaren Bordon!, hans medtäflare i boktryckerikonsten. Dessutom skall det utgöra hans evinnerliga ära, att han uppfunnit stereotypien och skrifsti-larne. Det länder honom också till everdlig heder, att han så oegennyttigt användt sina upptäckter i vetenskapens tjenst; på egen risk gaf han ut de svårsåldaste arbeten i den högre matematiken och en mängd andra böcker, som endast voro afsedda för en ringa del af den läsande verlden. Han skydde icke heller några kostnader för att åstadkomma geografiska kartor i flera färger, eller sådana som återgåfvo j ordens höjning.

Under hela sitt lif utmärkte han sig för sitt ädla sinnelag, sin patriotism och sin mildhet mot underordnade.

Men det är icke oundgängligen nödvändigt att vara uppfinnare för att göra sig nyttig. Många affärsmän kunna nämnas som bevis för denna sats. Legentil t. ex., som blef pre sident i handelskammaren i Paris, tänkte sedan icke på annat än att genom sina råd och sin erfarenhet bistå dem, som bådo derom. Han försummade sina egna affärer for att egna sig åt nationalhamlelns intressen och sedan han drabbats af den sjukdom, som lade honom i grafven, steg han mer än en gång upp och intog sin plats under kammarens öfverläggningar, fastän med brinnande feber. Han hatade allt stillastående och förfäktade alla förslag, som kunde förbättra arbetsklassens ställning. Han egde alla egenskaper, som fordras af en redbar menniska och en nyttig medborgare, - skicklighet, vetande, sjelfförsakelse och anspråkslöshet.

Crespel föddes den 22 mars 1739 i Ärras. Han började som simpel kryddkrämare och blef sedan en stor industriidkare; Frankrike har honom att tacka för spridningen af Hvitbetssockret. Ingenting kan vara mera rörande än hans ihärdiga försök och kraftiga ansträngningar. I början föraktades han af sina landsmän och klandrades högt af sina närmaste, men Crespel var en ny Bernard Palissy, som riktade sitt land



mot dess egen vilja. Den 28 mars 1828 hade han besegrat de största hindren och skref då följande :

»Åren 1810 och 1811 använde jag ett mindre pålitligt förfaringssätt, jag begagnade då stark lut af aska, kalk eller pulveriserad sandsten. Jag bearbetade sålunda hela fältet och raspade mina hvitbetor med tillhjelp af ett tygstycke försedt med hål, fästadt vid en ram eller infattning af trä. . .» Han segrade slutligen, en ny källa till nationalrikedom var upptäckt.

Bland de framstående affärsmän, som höjt sig till rang af politiker, få vi icke glömma Richard Cobden. Han föddes 1804 i Midhurst i grefskapet Sussex. Hans far hade ett litet arrende, som han skötte sjelf. Richard

tillbragte sin barndom vid arrendegården och deltog ifrigt i landtbruket, men försummade aldrig något tillfälle att på samma gång bilda sig genom läsning. Han valde snart att egna sig åt handeln och kom till London, der han först blef biträde i ett modemagasin och sedan resexpedit.

Det hus, som han reste för, öfverlemnade sedermera sina affärer åt några af sina förnämsta biträden, och snart uppstod det inom Manchesters handelsverld ett nytt hus, under firma Richard Cobden et komp. Handelsexpediten hade nu blifvit industriidkare och tillverkade tryckt kalikå. Han blef snart ansedd som en af de mest begåfvade och skickligaste män inom sitt fack. Hans kulörta tyg hade mycken framgång på alla marknader, det såldes med så stor fördel, att hans andel i husets årliga vinst efter några år steg till 250,000 frank.

Cobden var ej mer än trettioåtta år, när han lemnade affärslifvet, för att uteslutande egna sig åt det allmänna. Han blef medlem af underhuset och under hans långa politiska bana låg det honom alltid om hjertat att upprätthålla det goda förhållandet mellan England och Frankrike. En af hans sista handlingar var afslutandet af handelstraktaten mellan dessa båda länder.

Fredrik Kuhlmann kan också kallas en arbetets hjelte inom den industriella verlden. Han föddes i Kolmar den 22 maj 1803 och var endast sjn år, när han förlorade sin far, som var landtmätare der i staden. Han möttes redan i sitt lifs början af svårigheter och pröfningar, ända från barndomen måste han lära sig inse, att hans öde berodde på hans eget sträfsamma arbete och hans viljekraft.

Han hade knapt slutat sina framgångsrika studier i Nancy, förrän han gaf vika för sin böjelse för kemiska forskningar. Han kände sig dragen till de stora mästarne i detta fack och de voro säkert också de enda, som kunde tillfredsställa detta i högsta grad praktiska sinne, som redan hellre sökte sanningen i fakta än i teorier. Sedan han studerat tre år under Vauquelins ledning, hade han redan gjort sig bemärkt för sina vetenskapliga forskningar angående färgämnena.

År 1824 anordnade staden Lille, som då icke hade någon vetenskaplig fakultet, offentliga lärokurser. Undervisningsministern ombads att välja lärare, och som han mera fäste sig vid Kuhlmanns lärda anseende än vid hans stora ungdom, uttalade han som sin öfvertygelse att denne, ehuru han ej var mer än tjugu år, likväl vore lämpligast att intaga lärostolen i kemi i den stora industristaden.

Under trettio år undervisade Kuhlmann i sitt ämne med den klarhet och korrekthet att uttrycka sig, som utgör den verkligt lärdes vältalighet och är betecknande for en man rned hög uppfattning. Pelouze var hans elev, blef sedan hans preparater och hans förtrogne vän. Kuhlmann stod, jemte fysikern Delezenne och naturforskaren Lestiboudois, i spetsen för denna privata fakultet, som 1854 ersattes af en officiell. Han antog icke de enträgna anbud, som gjordes honom, att fortsätta sina glänsande lektioner vid den nya fakulteten, andra stora verk kräfde vid denna tid sin andel af hans arbetsförmåga.

Anda från sin ankomst till Lille hade Kuhlmann insett, att den garnla fabriksstaden icke allenast behöfde undervis-

ning i kemi, utan att den äfven behöfde lära sig tillämpa denna vetenskap på de många olika grenarne af traktens industri. År 1825 anlade den store arbetaren den första verkstaden vid Loos. Under hans kraftiga ledning utvidgades snart bruksanläggningen tiofaldt, ja hundrafaldt. Andra anläggningar följde efter hand i La Madeleine, Saint-An-dré och Amiens, tillsammans bildande ett helt, som gjorde Kuhlmann till en af Frankrikes största industriidkare.

Loos var hans första fabriksanläggning och der samlades helst hans vänner Chevreul, Dumas, Hoffmann, Liebig, Muspratt och Wurtz omkring honom. Der såg han tre generationer af en talrik och älskvärd familj växa upp omkring sig och der ville han slutligen sofva sin sista sömn.

Vid sidan af sitt lärdomskall och sina fabriksanläggningar skötte han med sitt öfverlägsna förstånd utan ansträngning och på ett utmärkt sätt de offentliga uppdrag, som hans medborgare gåfvo honom. Han var medlem af flera lärda samfund, till hvilka han lemnade värderika afhandlingar, och blef 1847 utnämd till korrespondent vid Institutet. Vidare var han direktör i Norra Frankrikes handelssällskap, medlem af helsovårdsstyrelsen och

generalrådet, direktör vid Myntet i Lille, grundläggare af ett af Frankrikes vigtigaste industrisällskap, hvars president han var ända till sin död, från och med 1869 medlem af handelskollegiet, och han var dessutom medlem af en mängd komitéer i och för handel och industri. Han kallades till jurymedlem vid expositionerna i London, Paris och Wien och fick sjelf stora priset vid expositionen 1878. Dessa mångfaldiga sysselsättningar hindrade honom likväl icke från kemiska forskningar, för hvilka han hade särdeles stor förkärlek.

Listan på affärsmän, som blifvit rika genom samvetsgrant arbete, skulle blifva oändlig. Vi hafva nyligen sett huru Boucicaut, som från början var ett anspråkslöst handelsbiträde, grundat det största magasinet i Paris, Bon Marché.HO U Cl (J A UT. ö 5

Aristide Boucicaut är född 1810 i Belléme, hufvudorten i den gamla provinsen Perche i departementet Orne. Hans far var en anspråkslös hattmakare.

Boucicaut kom tidigt i modevaruhandel, så tidigt att lyckligare lottade barn vid samma ålder ännu icke lemnat skolbänken.

Han fylde sedermera på egen hand luckorna i sin första undervisning och utvecklade dervid en sällsynt energi. Som exempel derpå kunna vi anföra, att han studerade engelska språket under en tid, då han som afdelningschef var tvungen att företaga oupphörliga resor. För att icke förlora tid, tog han med sig sina studieböcker ooh utarbetade till och ined sina skriföfningar och öfversättningar i jernvägskupéer och diligenser. Detta ihärdiga studiearbete visar, huru högt han uppskattade kunskapen. Han har också grundlagt och uppmuntrat talrika skolor, aldrig har någon lärare förgäfves vändt sig till honom, Hans bibliotek innehöll visserligen icke några lärda böcker, men det var stort och väl valdt och vittnade om hans smak för literatur.

Sedan han någon tid arbetat som afdelningschef och uppköpare i magasinet Petit Saint-Thomas, fick han tillfälle att 1852 inträda som associé i ett litet magasin, beläget i hörnet af rue du Bac och rue du Sévres. Det var Bon Marché, eller rättare sagdt det embryo, hvaraf det nuvarande magasinet bildats. Denna första lokal finnes ännu qvar, omsluten af de monumentala bygnader, som ledt sitt ursprung från densamma, *) och upptager en yta af ungefär tjugu meter i fyrkant. Der omsattes årligen en summa af 400,000 frank. Nu upptages det forna lilla magasinet af en enda disk, som till och med endast ryms der till hälften.

*) Den sålunda bevarade gamla lokalen påminner i sin mån om palatset i Versailles, hvars kolossala platsbygiiader omsluta den lilla Jagtpaviljong, som Ludvig den 13:de bygt. Man vet att Ludvig den fjortonde i frö ni vördnad ändtligen ville bevara det hus, som hans far bygt och s.om nu utgör palatsets medelpunkt.År 1869 steg beloppet af *Bon Marchés* omsättning till tjuguen millioner frank, trettio år efter Boucicauts inträde i firman omsatte den nära hundra millioner.

Boucicaut var icke allenast stor som affärsman, han hyste äfven en faderlig omsorg för sina biträden, för deras undervisning och deras framtid och gjorde dem till delegare i hans egen vinst. Det är Boucicaut som först använde systemet att gifva afdelningscheferna en ställning, som är nästan jämngod med sjelfva husbondens, både hvad myndighet och vinst beträffar. Han är ett af de vackraste exempel man kan framställa af en redlig man, som arbetat sig upp genom ansträngningar och viljekraft.

Sedan vi nu anfört några berömda industriidkare och affärsmän ur nyare tider, vilja vi se tillbaka på det förflutna och erinra om en af handelns grundläggare i Frankrike, den ryktbare *Jacques Coeur*, som i femtonde århundradet genom arbete steg från simpelt handelsbiträde till den högsta sociala ställning.

Han var son till en guldsmed i Bourges och egnade sig i sin ungdom åt mynttillverkning. Den goda uppfostran han fått och den stora skicklighet han utvecklade i handelsaffärer gjorde att han först blef föreståndare för Myntet i Bourges och sedermera fick i uppdrag att förvalta Frankrikes finanser, med den anspråkslösa titeln af kassör. Han idkade vidsträckt handel med både muselmanar och kristna, både till lands och sjös, med kläden, guld, silke, pelsverk, vapen, kryddor samt guld- och silfvertackor. Han sysselsatte tre hundra kommissionärer och ledde flera affärsföretag än alla köpmän tillsammantagna i Frankrike och Italien. Hafven vimlade af hans skepp. Han stred ensam mot republikerna Genovas och Venedigs industriella snillen och beröfvade dem den ofantliga vinst de haft

af Levanten. Trots alla de svårigheter, för hvilka han måste varit utsatt i sitt barbariska och förnedrade tidehvarf, trots all den tid, som han använde till ordnandet af statens finanser, blef hans förmögenhet så, kolossal, att det blef till ett ordspråk att säga: rik som Jacques Coeur, och det troddes att han funnit de vises sten.

År 1443 lät Jacques Coeur bygga ett hus, som på sin tid gälde för att vara det vackraste i riket. Det inköptes 1682 af mären och magistratspersonerna i Bourges och begagnas nu som stads- och rådhus.

Öfver alla husets dörrar sitta konstnärligt skulpterade basreliefer och öfverallt ser man vapen, bildade af Saint-Jacques' snäckor och af hjertan. På en elegant balustrad af sten, skulpterad à jour, läser man i götiska bokstäfver den stolta och vackra devisen:

A *Coeur* valllant rien d'impossible.

När man besöker detta hus och erinrar sig dess grundläggares anspråkslösa ursprung, måste man intagas af beundran för den forntida hjeltens företagsamhet, viljekraft och arbetsförmåga. Han var en föresyn för alla de män, hvilkas ädla lefnadslopp vi förut skildrat i detta kapitel.

* *Ill. Tilly.[Camille] GILBERT.* MOZART.

FEMTE KAPITLET.

Målare, skulptörer och musiker.

Jag är mycket stoltare derför att jag är af anspråkslös härkomst, och sjelf höljt mitt hus med ära, än jag skulle kunnat vara, om jag tillhört en lysande slägt, som jag befläckat och förnedrat genom mina laster.

BENVENUTO CELLINI.

Snillet är en medfödd naturens gåfva, men om det icke utvecklas genom artistisk bildning, kan det blifva ofruktbart. Balzac har utvecklat denna tanke med fulländad konst i några af sina vältaligaste och märkligaste skrifter.

Sedan han konstaterat, att »jagten i intelligensens höga regioner är en af menniskans största ansträngningar», samt att det fins afgrunder mellan *alstring* och *utförande*, »dessa konstens två hemisferer», fortfar han sålunda:

»Att tänka, drömma och undfå idéer till sköna verk är en tjusande sysselsättning. Det är som att röka opium. Under alstringens lifliga fröjd ser man sin skapelse framstå i barndomens gratie med blommans doftande färgprakt och njuter*Ill. E. A. Tilly.[Camille] GILBERT.* HUMBOLDT. (Sid. 65.)på förhand af fruktens safter. Sådana äro alstringens fröjder, -- men frambringandet! Att omsorgsfullt uppfostra barnet, föra det öfvermättadt till sängs hvarje afton, famna det hvarje morgon med en mors outtömliga kärlek, kläda det hundra gånger i de vackraste drägter, som det oupphörligt sliter sönder, men ändå icke ledsna på den dåraktiga varelsens nyckfulla rörelser, utan bilda den till ett lefvande mästerverk, som i skulpturen tilltalar allas ögon, i literaturen allas intelligens, i målarekonsten allas minne och i musiken allas hjertan, -- detta är utförandet och dess mödor. Handen bör gå framåt hvarje ögonblick, alltid färdig att lyda hufvudets befallningar. Men om hufvudet nu icke har någon skapareförmåga till sitt förfogande -- -- --

»Detta behof att alstra, denna outtröttliga kärlek till moderskapet som skapar modren (detta naturens mästerverk, som Rafael uppfattar så väl), med ett ord, denna hjernans fruktsamhet, som är så svår att förvärfva, förgår så hastigt. Inspirationen är för snillet en tillfällighetens gudinna, som icke stannar, utan sväfvar i rymden och flyr med samma trots som en skrämd fågel. Hon har ingen gördel, som poeten kan fatta uti, och hennes hår är en eldslåga. Hon flyr som de vackra hvita och röda flamingos, som göra jägaren förtviflad. Också är arbetet en tröttande strid, som både fruktas och älskas af de sköna och mäktiga andar, som stundom krossas deraf. En af nutidens stora skalder sade en gång. då han talade om detta förskräckliga arbete: »Jag börjar det i förtviflan och slutar det med sorg». Må de okunniga veta, att om artisten icke fördjupar sig i sitt verk utan besinning, som Curtius störtade sig i afgrunden och soldaten rusar mot redutten, -- om han icke arbetar i denna krater, som en grufarbetare i en instörtad grufva, och om han sätter sig att betrakta svårigheterna i stället för att besegra dem en

efter annan, liksom de förälskade riddersmannen i fésagorna, hvilka besegra oupphörligt återkommande trollerier för att vinna sina prinsessor, så blir arbetet ofullbordadt och dör i ateliern,

frambringandet blir en omöjlighet, och artisten bidrager till sin talangs sjelfmord. Rossini, Rafaels snillebroder, är ett slående exempel derpå genom sin alstringsfattiga ungdom och sin rika mannaålder. Detta är skälet hvarför stora skalder och stora härförare hyllas med samma belöning, samma triumf och samma lagrar.»

Detta framhåller bättre än vi skulle kunna göra det, huru snillet måste arbeta, strida och segra for att blifva produktivt. Målare, skulptörer, musiker och skalder, -- alla äro de underkastade arbetets lag, hvarförutan inga framsteg äro möjliga, men med hvars hjelp allt kan utföras.

*Benvenuto Cellini* (född i Florens 1500) är ett bevis derpå. Den berömde florentinaren var visserligen synnerligt skicklig i guldsmedskonsten, men han utförde äfven mästerverk i målning, skulptur, gravering och skriftställeri. Trots sitt växlande lif, fann han tillfälle att utföra underverk och vid gjutningen af *Perseus* förvånade han sina landsmän genom sin otroliga skicklighet, som var ett resultat af ihärdiga studier.

Hertig Cosmo di Medici påstod, sedan han sett en modell af Perseusstatyn i vax, att man aldrig skulle kunna gjuta den i brons. Cellini blef stött och beslöt att visa hertigen, att hans omdöme var illa grundadt.

Han gjorde först en modell af lera, som han lät bränna, och öfverdrog den sedan med vax, som han modellerade, så att statyn såg ut att vara fullkomligt färdig. Nu öfverdrogs vaxlagret med ett slags lerjord och han lät bränna modellen ännu en gång. Vaxet smälte i hettan och rann ut, lemnande ett stort tomt rum mellan de två lerlagren, der metallen skulle ingjutas. Med hänsyn till de missöden, som skulle kunna inträffa, utfördes gjutningen i en fördjupning, som var gräfd alldeles nedanför den höga smältugnen, hvarifrån metallen skulle genom rör och öppningar införas i gjutformen.

Cellini hade fått den olyckliga idén att låta ditföra ett stort förråd tallved, och knapt hade han börjat sitt arbete, förrän kådan på densamma fattade eld och stod i ljus låga.

Artisten stred mot hettan i några timmar, men sedan föll han utmattad ner på sin säng och när han åter reste sig upp, var elden så svag, att metallerna började hårdna. »Sedan han af en granne fått en massa ekved, som legat att torka mer än ett år, såg han snart elden flamma upp på nytt och metallen lyste och gnistrade åter i smältugnen. Emellertid blåste och regnade det våldsamt och han gjorde sig ett skydd af uppstaplade bord, stycken af väggbonader och gamla kläder, bakom hvilket han oupphörligt kastade ved i ugnen. Han blandade upp de andra metallerna med tenn och rörde om alltsammans, ibland med jernstänger och ibland med långa trädgrenar. Slutligen fick han hela massan flytande. Strax derefter, just när det kritiska ögonblicket nalkades, hördes ett åsklikt buller och en förfärlig blixt fräste framför Cellinis ögon: det var öfre delen af smältugnen som sprack och flög i stycken. Metallen flöt, men den flöt icke tillräckligt fort. Cellini störtade in i köket och tog der alla husgeråd af koppar och tenn, som funnos, ungefär två hundra fat, kittlar och kastruller af olika slag. Allt kastades i den flytande metallen.»

Så tillgick det vid Cellinis gjutning af *Perseus*, och man skulle kunna göra en vacker jämförelse mellan honom och Bernard Palissy, som kastade sina möbler på elden, för att bränna sina lerkärl.

Om vi granska några målares biografier, skola vi lätt kunna visa våra läsare, huru stor del arbetet haft i dessa mäns framgång, som egnat sina lif åt konsten.

Det största af alla dessa snillen var *Rafael*, som föddes i Urbino 1483. Hans far, Giovanni Santi, var en aktad målare och hade, sedan han blifvit enkling, gift om sig med Bernardina de Parte. Men detta äktenskap blef icke långvarigt, Giovanni dog 1494, lemnande Rafael i den sjelf viska och häftiga styfmodrens händer. Snart uppstod tvist mellan Bernardina och Rafaels förmyndare, och dessa strider blefvo så allvarsamma, att gossens morbror, Simone Ciarla, icke ville att han

skulle bevittna de sorgliga uppträdena. Han skickade honom till Peruginos atelier i Perugia.

Ynglingen hade redan förut fått någon undervisning i teckning. Han gjorde så snabba framsteg, att Perugino snart använde honom vid sina egna arbeten. Vid aderton års ålder målade han en *Sankt Nikolaus* till kyrkan i Tolentino och från och med denna stund var hans rykte stadgadt. Sedermera öfverträffade han sig sjelf i sin sublima tafla *Kristi förklaring*, det mest fulländade arbete, som någonsin blifvit utfördt inom målarekonsten. Och huru vann han detta härliga resultat? -- Genom att studera stora mästares arbeten och tillegna sig den enes rena linier, den andres riktiga användande af perspektivet, o. s. v.

Rafael hade en utmärkt karaktär, han var ädel och oegennyttig. En dag begärde någon hans omdöme om en tafla, hvars upphofsman gjort flera försök att förtjena det mesta möjliga på henne. Rafael svarade: »jag tror icke att denne målare, så länge han visar sig så girig efter guld, någonsin skall lyckas blifva annat än en fattig stackare».

*Lionardo da Vinci* föddes 1452 nära Florens och dog 1519 nära Amboise i Frankrike. Han egnade hela sitt lif åt vetenskap och konst. För att kunna värdigt uppskatta hans storartade arbeten och hans snille, borde man nästan vara en lika mångsidigt begåfvad man som han sjelf.

Ett beundransvärdt begär efter fulländning, som aldrig kunde fullt tillfredsställas, dref honom till ständigt nya forskningar, -- ju mera han visste, desto mera ville han lära. Hans lifliga intelligens ville icke veta af ett ögonblicks hvila eller något begrundande af de kunskaper han redan egde. Så snart de voro förvärfvade, ansåg han dem obetydliga i jämförelse med dem, som återstodo honom att inhämta. Han var stor målare, skulptör, arkitekt, mekaniker, kemist och musiker och var dessutom äfven skicklig i anatomi, hydrostatik, metallurgi samt civil och militär ingenjörskonst. Poesien var en medfödd gåfva hos denna märkvärdigt begåfvade natur, han kunde

improvisera flytande verser öfver hvilket ämne som helst, som inspirerade honom.

Hans rika andliga begåfning förenades med lysande kroppsliga företräden. Lionardo da Vinci var utmärkt vacker, hans höga växt och kraftfulla gestalt ökade det imponerande i hans lugna, melankoliska ansigte. Han var skicklig i alla kroppsöfningar, i handtering af alla slags vapen, i dans och fäktkonst. Dessutom var han utmärkt simmare och ryttare.

Men oaktadt alla dessa naturens gåfvor och denna rika moraliska och fysiska utrustning har Lionardo da Vinci icke frambragt sina arbeten utan ifrigt arbete och utomordentligt samvetsgranna studier. När han år 1493 skulle göra modell till Francesco Sforzas ryttarestaty, måste han studera hästens anatomi i alla dess detaljer och skref en fullständig afhandling öfver detta ämne. När han målade *Nattvarden*, ett af konstens oomtvistade mästerverk, studerade han länge alla skilda uttryck i menniskoansigtet, för att noggrant kunna återgifva de olika känslor, som lärjungarne erforo vid åhörandet af Kristi ord: »Sannerligen säger jag eder, en af eder skall förråda mig». En massa teckningar, som den store artisten utfört efter löjliga eller groteska ansigten, synas hafva tillkommit för att han ville grundligt studera minspelets växlingar.

Vi vilja äfven dröja några ögonblick vid den store *Vecellios* eller *Tizians* lif. Han var kanske den mest lysande af alla stora målare. Efterverlden har med rätta gifvit honom plats bredvid Rafael och Correggio. Tizian hade en utomordentlig iakttagelseförmåga, han gjorde ingenting utan att rådfråga naturen, och alla hans verk bära den högsta prägel af sanning. Hans lif var en enda lång triumf; Karl den femte, Filip den andre, Frans den förste, Henrik den åttonde, påfvar, doger i Venedig och de förnämsta män i Ferrara, Mantua och Urbino räknades bland hans vänner. Alla de nyss nämda furstarne sökte locka honom till sina hof. Karl den femte behandlade i synnerhet den store målaren med djup aktning. Vid deras

offentliga promenader ville kejsaren alltid att Tizian skulle gå till höger om honom. »En hertig kan jag skapa när som helst, men hvar skulle jag finna en annan Tizian?»

En dag tappade den store målaren sin pensel, när han stod uppe på sin stege. Karl den femte tog upp den, till sina hofmans förvåning. »Tizian är värd att betjenas af Cesar», sade han.

Kejsaren ville visa, att snillet genom sina verk höjer sig öfver de största monarker.

Fransmännen *Nicolas Poussin, Jacques Callot* och *Claude Lorrain* -- för att endast nämna några namn på en slump -- hafva äfven utmärkt sig inom målarekonsten genom ihärdigt arbete.

Poussin föddes i Andelys 1594. Han var son till en adelsman i Soissonnais och visade tidigt anlag för ritning, som en anspråkslös artist, Quintin Varin, hade nog förstånd att uppmuntra. Vid aderton års ålder rymde han från sitt fädernehem; han kom till Paris och fick plats på ateliern hos en tapisseri mönsterfabrikant. Han stannade icke länge der konsten betraktades som en affär. Den unge målaren hade lyckats blifva bekant med en adelsman från Poitou, som ädelmodigt hjelpte honom med både råd och pengar och presenterade honom för matematikern Courtois, som egde en dyrbar samling originalteckningar af Rafael, Giulio Romano och Marc-Antonio. Under kopierandet af dessa teckningar tillegnade Poussin sig förmågan att framställa de kraftfulla drag och talande åtbörder, som utmärkte Romanos taflor och som Poussin sedan utförde så fulländadt.

Början af Nicolas Poussins bana var svår och sträfsam. Efter flera resor omkring i landet återkom han till Paris och måste ständigt arbeta för bröd. Kampen för tillvaron uttömde hans krafter, han blef sjuk och var tvungen att återvända till sin födelsestad Andelys för att hvila sig några veckor. Det var först 1639 som hans bekymmer upphörde. Han hade förut mer än en gång för sitt uppehälle varit tvungen att utföra tarfliga arbeten, hvarigenom fattiga konstnärer riskera att

förlora sin talang. Men nu blefvo hans taflor uppskattade, genom ihärdighet hade han slutligen fått dem bemärkta och en dag fick han den glada underrättelsen, att han var erbjuden tusen écus om året och bostad i Louvern. Kung Ludvig den trettonde skref egenhändigt till honom: »Vi hafva föredragit er framför någon af våra ordinära målare.»

*Jacques Callot* föddes i Nancy 1593; han hade en äfventyrlig barndom. I skolan illustrerade han alla sina skrifböcker och läroböcker med ritningar och figurer af alla möjliga besynnerliga slag. Målaren Claude Henriet uppmuntrade honom och han använde alla tillfällen att studera den konst, för hvilken han hade obestridliga anlag. Två af hans kamrater, Israel Henriet och Claude de Ruet, hade rest till Rom. Jacques kunde icke motstå sin längtan att få se den eviga staden, han begaf sig i hemlighet bort från sitt fäderneslànd. Han var då endast en tolfårig gosse och hade icke besinnat, att man icke kan göra en så lång resa utan pengar. Men slumpen var honom bevågen, han träffade ett ziguenar-band, som tog honom med sig till Florens. De veckor, som han förde detta dagdrifvarelif, gingo icke förlorade för honom, minnena från denna tid gåfvo honom sedan ämnen till flera af hans bästa arbeten.

I Florens blef han bekant med en adelsman, för hvilken han berättade sin historia. Han skaffade honom plats hos gravören Remigio Canta Gallina. Derifrån kom han till Rom, målet för hans önskningar och drömmar, men der träffade han några köpmän från Nancy, som icke kunde fatta, att en tolfårig pojke kan älska det sköna så högt, att han för dess skull lemnar vänner och familj. Trots den olycklige Callots protester, återfördes han med våld till sitt hem.

Fåfäng möda! År 1606 försvann han återigen och begaf sig till Turin, der han förde ett bekymmersamt lif. Hans far blef nu tvungen att foga sig efter sin sons ifriga och ihärdiga önskan. Snart gjorde han en tredje resa till Italien, denna gång i sällskap med grefve de Torniel, sändebud från

hertigen af Lorraine till Paul den femte. Han trädde i storhertigens tjenst och hans taflor blefvo snart beundrade och spridda.

Den berömde landskapsmålaren *Claude Lorrain* tillhörde en fattig familj i Lothringen. Han föddes 1600. Också han hade en sträfsam ungdom och många svårigheter att bekämpa. Först var han pastejbagare, sedan lärgosse hos en gravör och när han var tolf år, följde han en af sina slägtingar, som var spetshandlare, till Rom. Trettioåriga kriget utbröt just då och kommunikationerna mellan Alperna och Frankrike försvårades allt mer; Claude erhöll sällan det understöd, som hans bror i Freiburg sände honom, och han kom i djupt ekonomiskt betryck. När han blef tjugu år var han så fattig, att han tog plats som betjent hos Augustini Tassi.

Efter fem år återvände han till Italien, der han besökte Loretto och Venedig; sedan färdades han genom Tyrolen

och Bayern, öfverallt studerande naturen, solen och stjernorna han kopierade noggrant och långsamt alla detaljer och lärde sig derigenom att gifva sina arbeten den korrekthet och naturlighet, som karaktärisera dem. Ty naturen var Claude Lorrains enda modell. »Men hvilket tålamod», säger M. Charles Blanc, »hvilket arbete, hvilka mödor och besvär fordras det icke för att återgifva en sådan modell! Claude ville intränga längre än någon annan i naturens hemligheter, han studerade solen alla timmar på dagen för att lära sig ljusets harmonier -- icke dess nycker -- utantill. Ofta steg han upp fore daggryningen och gick ut på fria fältet för att observera fenomenen vid dagens inbrott. Medan andra menniskor hvilade i sömnens eller lättjans sköte, utan en tanke på det skönaste af alla skådespel, hade Claude tagit plats på någon höjd, som en konstens förpost, och morgonrodnaden visade honom der sitt bländande juvelskrin, bestående af lätta moln och genomskinliga dimmor. På hans tid var det ännu icke löjligt att tänka sig, att *rosenfingrar öpnat österns portar*, och Lorrain stod der intagen af beundran. Utan blyertspenna

och färglåda färdades han fram i de härliga landskapen, han ville fästa dem i ögat, innan han målade dem på duken.»

*Turner*, med binamnet *den engelske Claude*, stred äfven med svårigheter i början af sin bana. Han måste arbeta med all ifver, för att höja sig ur sin anspråkslösa ställning. Han målade teaterhimlar för så och så mycket pr afton, eller också gjorde han ritningar för almanackor.

Alla stora konstnärer hafva varit arbetshjeltar på något sätt. Det berättas, att den spanske målaren *Ribera* arbetade med så stor ifver, att han ofta glömde måltiderna. Hans hälsa led af denna fasta och han måste skaffa sig en person, som tid efter annan skulle säga till honom: »signor Ribera, nu har ni arbetat så och så många timmar».

*David Teniers* föddes i Antwerpen 1610. Tack vare ihärdiga studier, hade han strax från början utomordentlig framgång. Han fick beställningar från alla Europas länder, kungen i Spanien beundrade hans taflor så mycket, att han helst skulle velat ega dem ensam. Drottningen af Sverige och många andra suveräner gåfvo honom oerhördt rika skänker. Öfverlupen af beställningar arbetade Teniers med stor ifver, han målade och målade utan hvila; trots hans fortfärdighet och hans flit, kan man knapt förstå, huru han kunnat efterlemna en så stor mängd taflor, som han gjort.

Antalet af de målare, som arbetat sig upp ur intet, är outtömligt. Vi vilja framdraga ytterligare några exempel bland de mest berömda inom konstens olika grenar.

Den store spanske målaren *Murillo* började måla under ledning af sin onkel, Jean de Castillo, en simpel målare af marknadstaflor, och ända från sin tidigaste ungdom lefde han af förtjensten på små taflor med kärleksscener eller blommor.

*William Hogarth* föddes i London den 10 november 1697. Han var son till en fattig skriftställare, som icke kunde göra mycket för hans uppfostran. Hogarth kände lust för målarekonsten. Han berättar sjelf i sina memoarer, att han ständigt sysselsatte sig med att rita. Under sina promenader i London



betraktade han uppmärksamt alla han mötte, spejande efter karaktäristiska ansigten, och när han upptäckte något särdeles egendomligt utseende, ritade han af det på sin tumnagel, för att sedan kunna utföra det omsorgsfullare på papper.

Leopold Robert? den berömde skaparen tåLesmoissonneurs, var son till en urmakare. Han föresväfvades under hela sin bana af ett skönhetsideal, som han enligt sin egen åsigt aldrig kunde fullt återgifva i sina arbeten. Man såg honom oupphörligt retuschera sina taflor och han ville sällan låta dem lemna ateliern. Deraf kommer det sig, att han efterlemnat så få arbeten. Han använde icke mindre än fyra års oafbrutet arbete på Moissonneurs. Han sade sjelf: »jag förlorar icke en enda timme utan saknad, när jag kan få arbeta från dagens början till dess slut. Jag arbetar icke af pligt, utan af passion och jag känner mig så lycklig när jag får måla utan afbrott! Under de sista timmarne af sådana lyckliga dagar är jag alltid bäst disponerad.»

P^erre-Pa^d PrucThon var ett fattigt barn af folket och blef sedan en stor målare, som det länder till evinnerlig ära att ånyo ha bragt till heders hedendome,ns sagobilder, snillrika allegorier och fina idéer. Han var trettonde sonen till en vanlig arbetare, murarmästare i Cluny. Fadren dog snart och lemnade barnen utan stöd. Och likväl upptäckte Pierre-Paul vid fjorton års ålder oljemålningskonsten, som Pascal upptäckte matematiken. Han uppfostrades kostnadsfritt vid klostret i Cluny och såg der en mängd taflor, som han strax fick lust att kopiera. Han tillredde färger af växt-saft och gjorde en pensel af håren på en sadel, hvarefter han började måla. Hans egendomliga foretag tilldrog sig bene» diktinermunkarnes uppmärksamhet och de rekommenderade honom hos biskopen i Macon. Den höge prelaten skickade honom genast till ritskolan i Dijon, som förestods af M. De-vosge, och Prud'hon arbetade så ifrigt att han vann det pris, som Bourgognes landtdag utfäst. Denna framgång förskaffade honom en pension, som satte honom i tillfälle att

resa till Rom. Han återkom till Paris 1789 och måste uthärda otroliga försakelser för att kunna underhålla sitt hushåll; han hade nämligen gift sig 1777. Hans pennritningar tilldrogo sig slutligen kännares uppmärksamhet och han fick bostad och atelier i Louvern, för att der i stort format utarbeta en teckning, sorn förestälde »sanningens nedstigande från himmelen, ledd af visheten.» Ändtligen vederfors honom rättvisa. Hans betryck hade en tid varit så stort, att han nödgats rita ornament på brefpapper, fakturor och adresskort samt illustrera konfektaskar.

Horace Vernet föddes den 30 juni 1789 i Louvern, der familjen Vernet då haft sin bostad i tjugu år. Han var ovanligt tidigt jitvecklad; ända från barndomen var han ständigt sysselsatt med ritning. Vid 11 års ålder ritade han en tulpan åt madame de Perigord, som hon betalade med tjugufyra sous; vid tretton år hade han redan beställningar, sålde ritningar för sex frank och målningar för tjugu.

Få konstnärer hafva användt sin tid bättre än Eugene Delacroix. Han föddes i Paris den 26 april 1798 och utmärkte sig för fulländade arbeten och en intelligent sträfvan, som fullföljdes med ära och kraft. Till och med i de lugnaste menniskors lif kan det stundom förekomma stora strider, och Delacroix talar sjelf om »det ögonblick, då man måste taga till penseln, då konstnären kläder sig i arbetsdrägt och liksom i feber höjer sig från hvardagslifvets lugna prosa till fantasiens verld.» Delacroix höll gerna sin dörr stängd, när han var gripen af arbetsfeber.

Ingres föddes i Montauban den 29 augusti 1780. Han blef ryktbar genom arbete och studier. Han berättar sjelf huru han började måla: »jag har växt upp bland rödkritor; min far var målare och musiker och han bestämde mig för målarekonsten, men lärde mig musik som tidsfördrif. Han gaf mig en stor portfölj, som innehöll tre å fyra hundra kopparstick efter Rafael, Correggio, Rubens, Teniers, Watteau och Boucher - min förträfflige far egde allt i den vägen -?

och han skaffade mig undervisning af M. Rocques, elev af Vien i Toulouse. Ar 1793, då kungen dog, utförde jag en fiolkonsert af Viotti på teatern der i staden. Jag gjorde hastiga framsteg i målning. En kopia af Den heliga Jung fmn på stolen, som min lärare hemfört från Italien, öpnade mina ögon fullkomligt för konsten. Rafael hade uppenbarat sig för mig. Det intryck jag fick af denna tafla inverkade mycket på min konst, och det har qvarstått i hela mitt lif. I detta fall är jag ännu densamme, som jag var vid tolf år.»

En af Ingres' framstående lärjungar, Hippolyte Flandrin*) utmärkte sig för den stora ihärdighet och den viljekraft, som han utvecklade vid början af sin sträfsamma bana. Han och hans yngre bror Paul försökte sig först i målning i sin födelsestad Lyon, men de hyste både en brinnande längtan att få komma till Paris. De hade förtjenat litet pengar genom att rita vignetter, utföra litografier och sälja rebus till sockerbagare. Genom sparsamhet, tålamod och försakelse lyckades de slutligen få resa i april. 1829, naturligtvis icke med ståt och beqvämlighet, utan till fots med en lätt packning på ryggen.

I Paris uppsökte de Ingres, som mottog dem med välvilja sedan han besett deras teckninger. De fingo plats i hans atelier och rönte snart uppmuntran. Hippolyte Flandrins bref från denna tid andas stor aktning och beundran för läraren. När Ingres såg de båda brödernas ekonomiska betryck, tog han endast half betalning för deras lektioner och sedermera undervisade han dem fullkomligt kostnadsfritt. Emellertid kunde han långt ifrån ana deras verkliga belägenhet, som vi känna genom Flandrins bref.

De båda bröderna bodde i en vindskupa, der de hade »en bädd, bestående af en träsäng, en halmmadrass och en tagelmadrass, ett bord, två stolar, en ljusstake och en vattenkruka. Jag höll på att glömma q västen,» skref Hippolyte till sin far; »nu vet du huru det ser ut i vårt hem, som vi hålla så rent och ordentligt som möjligt.»

*) Född i Lyon den 26 maj 1809,BRÖDERNA FLANDRIN. 103

I ett annat bref säger han: »Vi stiga upp klockan fem och hämta sedan litet frisk luft i Luxembourg, som inte är långt härifrån, *) klockan sex börja vi arbeta och klockan åtta eller nio äta vi frukost. Olyckligtvis är brödet dyrare än det någonsin varit. Derefter arbeta vi till klockan sex på aftonen. Du ber, att jag icke skall sätta mig i skuld - åh, det kan du vara alldeles lugn för! Jag skulle hellre uthärda de allra största försakelser. Var fullkomligt öfvertygad om vår kärlek. Fastän vi äro långt borta från dig, skola vi icke göra någonting, som du kunde ogilla, utan endast söka göra dig glädje.»

Men deras lilla reskassa var snart tömd och det gick icke att sälja ritningar och litografier i Paris. Och ändå måste de lefva,

betala hyra och lektioner-------»Och jag, som kunde taga

emot deras pengar!» utropade Ingres, sedan han fick veta det.

Ibland voro de utan bröd. Deras middag bestod då af honing för en sou och tör lika mycket potatis. Paul följde med ett kärl i handen efter tunnor med filtreradt vatten, som kördes omkring på gatorna, for att upphämta de droppar som runno ur dem. Om utkörarne knotade, gick han helt lugnt och fylde-sin kruka ur floden. Om vintern 1829-1830, en af de kallaste i mannaminne, måste de lägga sig, så snart det blef mörkt, i sin enda säng i ett rum utan kakelugn och fyrpanna, ty de hade icke råd att hålla sig med ljus. Men det var deras glädje att om dagarne få arbeta i Ingres' atelier. Han förstod att elda sina lärjungar genom sin egen ifver och han skickade dem ofta till Louvern, för att de der skulle inspireras af de gamla mästarnes taflor. »Vänd er till dem», sade han, »tala till dem, så skolade svara er; de lefva ännu, jag är endast deras efterhärmare».

Den 5 oktober 1829 fingo de båda bröderna inträde vid institutet för de sköna konsterna. År 1831 anmälde Hippolyte sig till täfling om romerska priset. Han blef underkänd i figurmålning, trots den förtretade Ingres1 kraftiga protester. På

De bodde vid Rue Mazarine,104 ARBETETS HJELTAR.

aftonen samma dag kom Flandrin på besök till sin lärare, medan lian satt till bords. När Ingres såg honom inträda, ropade han till sina gäster: »se der ha' vi det slagtade lammet!» Hans hustru försökte lugna honom. »Du vet icke», sade han, »huru grymt och bittert ett ungt hjerta lider af orättvisan.»

»Han bad mig sitta vid sitt bord», berättar Hippolyte sjelf, »och äta tillsammans med dem. Och sedan omfamnade han mig, som en far omfamnar sin son. Jag gick tröstad min väg.»

Aret derpå mottogs Hippolyte Flandrin bland de täflande. Men koleran bröt ut och den stackars eleven blef allvarsamt sjuk. Han stålsatte sig mot det onda och trots läkarens förbud släpade han sig hvarje morgon till institutet, stödd af sin bror. Men all hans energi och hans goda vilja tjenade till ingenting, han dukade under för sjukdomen och låg till sängs en hel månad. Hvem som helst skulle i hans ställe afstått från täflingen, men Flandrin misströstade icke. Han återtog sitt arbete, ehuru timmarne till utställningsdagen voro räknade. »Stackars gosse», sade Ingres, »du kan aldrig få taflan färdig!»

Men färdig blef den ändå och taflan ådrog sig alla besökandes uppmärksamhet vid den offentliga expositionen. Man samlades i grupper framför den och förutspådde, att dess skapare skulle blifva en stor konstnär.

Några dagar derefter skref Flandrin med darrande hand till sin far: »jag har fått priset».

Så sträf sam början hade den utmärkte målare, som med sina mästerverk prydt evangelisten Johannes kapell i Saint-Séverin, koret och skeppet i Saint-Grermain-des-Prés, frisen på Saint-Vincent-de-Paul, koret i Aunay-kyrkan i Lyon och fonden i Saint-Pauls-kyrkan i Nimes.

Den berömde landskapsmålaren Camille Corot var också en arbetets son. Han föddes i Paris den 20 juli 1796. Hans far hade ett modevarumagasin vid början af rue du Bac och*Ill. [Camille] GILBERT.E. A. Tilly.* OBERKAMPF. (Sid. 71.)COROT. 107

han ville, att sonen skulle blifva handlande, men Camille hade afgjorda anlag for ritning och han trifdes icke med någon af de många platser som handelsbiträde, hvilka han försökte. Efter åtta års sträfvan fick han tillstånd af sin far att egna sig åt den konst, som han älskade. »Målarekonsten», sade den äldre Corot, »är ett yrke för lättingar. Jag skulle hafva gifvit dig hundra tusen frank att börja en affär med, men om du blir målare, så får du endast två tusen frank om året.»

Camille Corot var nöjd med dessa vilkor. Han hade länge svårt att reda sig, men han beklagade sig aldrig, han kände sig lycklig öfver att han fått följa sin böjelse. När sedermera unga män kommo och begärde hans råd, tillrådde han dem alltid anspråkslösa vanor och små behof. »Har ni femton hundra frank i ränta? Det vill säga detsamma som frihet, men då får man också ibland nöja sig med ett bröd till middagsmåltid efter solnedgången. Så har jag gjort många gånger. Dagen efter brukade jag se mig i spegeln och känna på mina kinder. De voro alldeles likadana som förut och detta bevisade ju att dieten icke var ohälsosam. Jag rekommenderar den åt er vid förefallande behof.»

Corot hade motgång i början; den man, som sedan kalla' des målarekonstens Virgilius, måste arbeta med stor energi, innan hans snille blef erkändt.

Corot har ofta muntert berättat följande anekdot för sina vänner. Det var på salongen 1851 (Corot var då femtioett år). Det var en stor mängd folk i den sal, der hans tafla hängde, men ingen stannade och betraktade den. Corot tänkte inom sig, att »menniskorna äro som flugorna, så snart en fluga sätter sig på ett fat, så kommer en hel svärm efter, Få se om min närvaro kan locka dit folk.» Snart kom också ett ungt par och stannade vid taflan. »Det är inte illa», sade herrn, »stycket är bestämdt inte utan värde.» Men frun,. som hade ett mildt utseende, drog honom i armen och utbrast:; »Det är ju afskyvärdt, - kom, så gå vi!» Och jag - tillad.e108 ARBETETS HJELTAR.

Corot - sade till mig sjelf: »Seså, nu har du fått höra publikens tanke, är du nu nöjd?»

Vi skulle ännu länge kunna fortsätta med uppräknandet af målare, som vunnit ryktbarhet, rikedom och ära genom arbete och ihärdighet, snillets nödvändiga följeslagare. Men vi vilja inskränka oss till att tillägga en enda, den ryktbare franske målaren Ary Scheffer, som redan i barndomen visade utpräglade anlag för konsten. Vid tolf års ålder exponerade han en tafla i Amsterdam, för hviken han skördade stort beröm. Hans far var då död, men han egde ännu sin mor, en högt begåfvad qvinna med ädel karaktär. Ar 1846 nådde han höjden af sin talang, han exponerade då den präktiga taflan Sankt Augustinus och hans mor sankta Monika. Sedan skickade han aldrig mer någon tafla till salongen, det såg ut som om han fruktat att ännu en gång utsätta sig for kritiken, sedan den varit honom så bevågen. Men han arbetade ändå och man kan säga, att ingen bättre än han fylt sin lifsgerning.

Skulpturen erbjuder, utan gensägelse, ännu större svårigheter än målarkonsten, den är om icke den svåraste, så åtminstone den mödosammaste af alla de sköna konsterna. Vid utöfvandet af densamma är det icke nog att ingjuta lif i materien, man måste äfven öfvervinna otroliga fysiska svårigheter. Bildhuggarens hand måste vara kraftig och säker, alltid färdig att tyda hans intelligens. Skulptören måste utveckla en otrolig energi; han måste kunna handtera leran, forma modellen, med ett ord, utföra »murarearbete», att börja med. Och derför att arbetet är så mödosamt, kan man förstå, huru en bildhuggare gör sig odödlig genom en enda staty.

L)et är omöjligt att tala om stora bildhuggare, utan att först nämna Michel Angelo. Man vet att detta stora snille var på samma gång målare, arkitekt, mekaniker och poet. Han föddes på slottet Caprese i Toskana den 6 mars 1475 och dog i Rom den 17 februari 1564. Ynglingen sattes i skola hos en lärare vid namn Francesco d'Urbino och redan då började han använda en del af sin tid att i hemlighet öfva sigMTCHKL ANGELO. 109

i teckning. Han ritade ibland figurer på husväggarna och en af hans samtida, en bokförläggare vid namn Grori, berättar att man redan i barnets första försök kunde spåra den blifvande mästaren.

En af Michel Angelos vänner, Francesco Granacci, skaffade honom modeller. Bland dem fans en god gravyr af Sanld Antonius frestelse, Michel Angelo hade tålamod att först rita en märkvärdigt trogen kopia af densamma och sedan utföra den i större skala, målad på trä, med färger och penslar, som hans vän lånat honom. På taflan fans en mängd odjur, och för att kunna återgifva dem naturligt gick den unge målaren till salutorget och studerade fiskarnas fjäll, fenor och ögon.

Michel Angelos far gaf honom på grund af dessa förvånande omständigheter tillstånd att egna sig helt och hållet åt målarekonsten, och ynglingen fick tillträde till bröderna Ghirlandajos atelier. En dag lemnade de honom ett hufvud att kopiera. Han återlemnade sedan kopian i stället för originalet och lärarne märkte icke misstaget, förrän Michel Angelo började skratta.

Lorenzo di Medici, den praktälskande, hade i sina trädgårdar, som lågo alldeles intill San Marcotorget, samlat en mängd antika saker, statyer, byster och basreliefer. Han ville stifta ett slags akademi, hvars ledning han öfverlemnat åt den gamle Bartoldo, elev af Donatello. Högst få skulptörer hade hörsammat hans kallelse. Lorenzo rådförde sig med (irhirlan-dajo och bad honom utvälja några bland sina skickligaste elever. Michel Angelo blef vald att studera i San Marcos trädgårdar.

Hans första skulpturarbete utfördes, då han var femton och ett halft år. Det gälde att ersätta den sönderslagna munnen och näsan på en kopia i marmor efter antiken af ett gammalt faunansigte. Michel Angelo ombildade hufvudet helt och hållet och gjorde det till en grotesk »mascaron» af egen uppfinning, »med öppen mun så att man, såg tungan och tänderna. På Lorenzos anmärkning, att de gamle sällan hafva110 ARBETETS HJKI/FAU.

alla tänder i behåll, svarade han med att slå ut två stycken och afbildade sedan de hålor i tandköttet, som de skulle efterlemnat.»

Lorenzo di Medici beundrade ynglingens verk och gaf honom från och med denna dag bostad i sitt palats samt fem dukater i månaden,

Så debuterade han på arbetets bana, denne utomordentlige man, som var ett mönster af kraft och energi. Det är hans öfverlägsna snille som konsten har att tacka för de mästerliga skulpturverken Dagen, Natten, Moses samt den utomordentliga taflan Yttersta domen.

Michel Angelo älskade ensamheten; han har blifvit beskyld för att vara misantrop, men detta är osant.

Snillet behöfver lugn, liksom det behöfver ihärdighet och kraft.. Vasari har sagt: »Michel Angelo var aldrig mindre ensam än i ensligheten.»

Pierre Puget föddes i Marseille den 31 oktober 1622. Han var liksom Michel Angelo en brådmogen talang, liksom han egnade han sig med lika stor framgång åt målning, arkitektur och skulptur, liksom han var han utomordentligt ifrig i sitt arbete och sina studier, och liksom han var han begåfvad med sjelfständighet och hjertats ädelhet, grundvalen för en storslagen karaktär.

I sin tidigaste ungdom tillbragte han flera timmar å rad vid stränderna af Medelhafvet, nära hans födelsestad Marseille, eller också på ängarne der omkring, sysselsatt med försök att af jord modellera de föremål, som tilltalade hans inbillning.

Efter sin fars död kom han i lära hos en galjonskulp-tör, som han öfverträffade i skicklighet efter tre månaders förlopp. Nu hade han en enda önskan, den att komma till Rom, dit han också begaf sig vid aderton års ålder. När han kom till Florens, tog han in på ett värdshus och sökte sedan arbete hos alla skulptörer i staden, men de ville ej använda honom, emedan han var utländing. Hans belägenhet var högst brydsam, han var ej allenast utan pengar, han hadePUGKT. l 11

äfven satt sina klädespersedlar och sina verktyg i pant på värdshuset, der han bodde. Till all lycka träffade han en gammal gubbe, som skar ornament i trä, och för honom.berättade han sin historia. Den gamle blef rörd och tog honom med sig till sin arbetsföreståndare, som för att blifva af med honom gaf honom ett litet ornament, sju eller åtta tum långt och tre tum bredt att utföra. Puget verkstälde detta arbete så väl och gjorde derefter en så utmärkt

modell till en pall, att arbetsföreståndaren erbjöd honom -att bo och äta hos sig, hvilket på den tiden var en utomordentlig hedersbetygelse af en italienare. Ynglingen uttryckte flera gånger sin önskan att få komma till Rom och han sändes dit, med rekommendation till Pietro da Cortona. Skulptören blef nu målare för en tid. Han återvände till Frankrike 1643, skulpterade bakstammar till krigsfartyg i Toulon och reste så återigen till Italien, der han stannade i tre år. Under denna tid utvecklade hans anlag sig allt tydligare och han blef snart den store skulptör, som skänkt konsten så många kraftfulla, energiska, storslagna och rörande mästerverk. År 1655 fick han i uppdrag af Toulons provinsständer att förse dess rådhus med portik och balkong. »Planen var mycket enkel, men Puget var alltid mera framstående statybildhuggare än arkitekt, och han visade också sin skicklighet och öfverlägsenhet genom att låta balkongen uppbäras af karyatider, i stället för pelare. De båda figurerna med sina beundransvärda former äro allmänt kända, man ser dem i den moderna skulptiirens galleri i Lou-vern, i den sal som bär den franske mästarens namn. Pagets snille och konstskicklighet gjorde sig fullkomligt gällande i detta arbete, ehuru de båcla kolosserna voro hans lärospån. Det är omöjligt att icke känna sig rörd af de kraftiga och smärtsamma ansträngningar, som de båda enorma figurerna tyckas göra, för att icke svigta under den krossande tyngden. Ådrorna svälla, musklerna spännas, armarna vridas, kropparna kröka sig i bågform så att de nästan brytas och hufvudena digna under bördan. Den fysiska smärtan är ut-112 ARBETETS HJELTAR.

tryckt hos dem i så hög grad, att det närmar sig det fasansfulla. Figurerna utgöra det mest dekorativa i portalen. När Puget utarbetade denna snarare lefvande än monumentala faead, tänkte han helt säkert på de likartade figurer, hvarmed han förut prydt skeppen.»

Men Puget blef icke rik på detta mästerverk, han måste för sitt uppehälle åter arbeta som dekorationsmålare. Han öfvergaf denna sysselsättning 1659, för att utföra statyerna Herkules och Janus och Kybele, två utmärkta arbeten, som föranledde superintendenten Fouquet att skicka Puget till Genova och Carrara, der han skulle välja marmor till dekorering af slottet Vaux. Men Fouquet föll, innan han hunnit utföra de praktfulla arbeten, som han planerat, och den Franske Herkules kom i händerna på Colbert, som hyste ovilja mot Puget, derför att han vägrat att träda i Mazarins tjenst.

Medan Puget vistades i Genova, utförde han flera mästerverk, Sankt Sebastian bland andra, och så snart han återkom till Frankrike uppdrogs åt honom ledningen af de konstnärliga arbetena vid arsenalen i Toulon. Trots Colberts afund frammanade den store skulptören ur graniten de beundransvärda verk, som kallas Milo från Kroton, Karyatiderna, Pesten i Milano, Den segrande Alexander, m. fl. Ar 1688 återvände Puget till Paris.

Det berättas, att när Bernini mottagit kallelsen till Frankrike och fick se rådhuset i Toulon, uttryckte han sin förvåning öfver att han blifvit ditkallad, då kungen redan förut egde en så skicklig konstnär. Men Puget tillhörde icke kungen, han tillhörde sig sjelf. Det var han, som en dag svarade Louvois: »kungen har lätt att finna generaler bland den mängd förträffliga officerare, som han har vid sina trupper, men han vet mycket väl, att det ej fins mer än en Puget i Frankrike. Det bör derför icke förvåna er, min herre, att jag fordrar samma behandling som en general.»

Ludvig den f]ortonde uppskattade fullkomligt Pugets värde,FLAXMAN. 113

»Er bror», sade lian till Francois Puget, »är ett stort och lysande snille, det fins ingen i Europa, som kan mäta sig med honom.»

Pierre Puget älskade sin konst framför allt annat. Man kan säga, att han icke egde något privatlif; kärleken till det sköna upptog hela hans känslolif, hans ömhet och hans entusiasm. Ingen framgång utan möda var hans valspråk. Han arbetade hvarje dag i sitt lif. Ar 1683 skref han till Louvois: »jag är nu i mitt sextionde år, men jag har Gud vare tack ännu styrka och krafter att länge kunna göra nytta. Jäg hämtar näring ur stora arbeten, jag är lycklig, medan jag arbetar, och marmorn darrar inför mig, hur stort blocket än må vara.»

Samma år Puget dog, fullbordade han den utmärkta basreliefen Pesten i Milano, som fins i Marseille.

Bland Storbrittaniens skulptörer vilja vi nämna Flaxman. Han var son till en fattig statyetthandlare i London och roade sig som barn med att rita af staty etter i gips af Aj ax och Åkilles, som funnos i hans fars butik. Hans första

försök rönte ringa uppmuntran, men han förlorade icke tålamodet, utan fortfor att arbeta oupphörligt, ömsom med ritning och modelle-ring. Sjukdom och vanförsel hindrade hans studier, han gick med kryckor och låg nästan alltid lutad mot kuddar bakom gjutarens disk. En prest vid namn Mathew märkte hans anlag och förvånades öfver dem. Han meddelade honom elementarundervisningens grunder och förklarade för honom skönheten i Miltons och Homeros7 verk. Flaxman förälskade sig i dessa båda skalders hjeltar. Han fick beställning af en förnäm dam på sex ritningar, hvartill han skulle hämta ämnen ur Iliaden. Arbetet ansågs vara väl utfördt, han fick litet pengar och mycket beröm för detsamma.

Vid femton års ålder blef han elev vid kungliga akademien; snart fick han dess silfverraedalj, och denna belöning blef en sporre för honom till ny ifver och nya ansträngningar. Under tiden var han äfven till nytta för sin familj, han hjelpte sin far gjuta statyetter; han uppoffrade sin kärlek till det Arbetets hjeltar, 8114 ARBETETS HJELTAR.

sköna för tillfredsställelsen att fylla sin pligt. Han fick i uppdrag af fabriksegaren Wedgwood att göra ritningar till ornament på fajans och detta bidrog att göra honom känd.

År 1782 gifte sig den fattige konstnären, som nätt och jämt förtjenade så mycket att han kunde lefva, med miss Änne Denneau, en öfverlägsen qvinna med artistisk begåfning, färdig att offra allt för pligten, ständigt stödjande och uppmuntrande den man, som hon tagit till make. I fem år lefde de så enkelt som möjligt och sparade under tiden så mycket att de kunde resa till Rom. Det är redan en stor glädje för en konstnär att få betrakta Italiens mästerverk, Flaxman hade dessutom den fröjden att blifva vald till medlem af akademierna i Carrara och Florens,

Flaxman var tecknare och bildhuggare. Efter sin återkomst till fäderneslandet utförde han i norra tvärskeppet i Westminster Abbey ett monument öfver lord Mansfield, hvilket lyckades så väl, att den berömde Banks utropade: »sannerligen öfverträffar icke den der lille mannen oss alla!» Akademien upptog honom till medlem och han blef utnämd till professor i skulptur vid kungliga akademien.

Innan Flaxman dog, utförde han dessutom Alälles7 sköld och ErJceengéln Mikael besegrande satan.

Skulptören Rude, sorn skänkt oss Afresan, Fiskargossen, Merkurius, Hébe, m. fl. mästerverk, är en artist, som i hög grad bidragit till vår tids konstnärliga ära. Han föddes i Dijon den 4 januari 1784 och var son till en smed. .Redan i barndomen fick han syssla med hammaren. Vid sexton år var han smed och blef derefter yrkesmålare ; han var länge handtverkare, innan han blef skulptör.

J.-B. Carpeaux, elev af Rude, var liksom Prud'hon son till en murare, som hade en stor mängd barn och var mycket fattig. Sedan han genomgått skolan för arkitektur i Valenciennes, kom han till Paris, der han arbetade med stor ifver och lyckades få inträde vid institutet för de sköna konsterna. Mellan lektionerna öfvade han sig ständigt att modellera, änBACH. 115

porträtterade han en slägting, än en vän eller hvem som helst, som gick in på att sitta för honom en stund. Han försökte också att modellera med förbundna ögon. »Det är det enda medlet att lära sig uppfatta formen», sade han. Och detta förklarar Davids ord: »om man också högge hufvudet af Carpeaux, så skulle hans händer ändå fortfara att modellera».

Mellan Carpeaux^ femtonde och tjugonde år, var hans lif en oafbruten strid för dagligt bröd. Han tjenstgjorde som bärare vid hallarne för att kunna lifnära sig och lefde hela veckan på en gryta potatis. Men han modellerade trots sin fattigdom, han trodde på sin egen kraft och på sin framtid. Ar 1848 deltog Carpeaux i alla tättingarna vid institutet för de sköna konsterna och blef då den femte i ordningen, 1849 blef han. den tredje, fick medalj 1850 och 1851, men tion 1852 och andra stora priset 1853. Carpeaux hade då utfört AM-el* Kaders 'underkastelse, hvarigenom hans talang ådrog sig allmän uppmärksamhet. Han fortfor alltjämt, år efter år, att täfla om prix de Rom e och fick det slutligen 1855. Med hans vistande i Rom följde offentliga beställningar, mästerverk och stora triumfer.

Vi skulle kunna uppräkna många flere skulptörer, som haft arbetet att tacka för sin framgång, men vi vilja nu öfvergå till en annan klass af konstnärer, nämligen musikerna.

Vi skola först sysselsätta oss med Mosarts, Sachs och Beethovens biografier och sedan utvälja några framstående konstnärer från Italien och Frankrike, som haft svårigheter att öfvervinna, innan de vunnit ära och rykte.

Johan Selaslian Bach föddes i Eisenach 1685. Han blef faderlös redan vid tio års ålder och erhöll sin första musikaliska undervisning af sin äldste bror, som var organist i Ordruff. Han gjorde så snabba framsteg, att de svåraste noter icke afskräckte honom, och han bad sin bror att få låna en notbok, som innehöll stycken af Froberger, Kerel, Buxtehude m. fl. Organisten höjde på axlarna vid hans begäran, men Bach förlorade icke modet, utan steg upp om natten och la-l l 6 ARB KT ETS IIJ Kl.T A R.

nåde i smyg den märkvärdiga boken, ur hvilken han skref af noterna i månljuset. Detta stora arbete sysselsatte honom i sex månader, men då upptäckte hans obeveklige bror hans hemlighet och beröfvade den stackars Jean frukten af hans många tåligt genomvakade nätter.

Nu började konstnärens nomadlif. Innan han uppnådde de stora framgångarnes tid, måste han fullkomna sig i sin konst och detta var anledningen till de irrfärder, som vi sedan se honom företaga. Tvungen att skaffa sig inkomster, tog han först, jämte sin kamrat Erdmann, plats som korist i Sankt Mikaels kyrka i Liineburg, Under tiden studerade han vid gymnasiet i staden och detta hindrade honom icke att fullfölja sina organiststudier genom oupphörliga resor till Hamburg, der den berömde Reineke spelade orgel.

Ar 1703 var han, ehuru endast sjutton år gammal, an-ställd vid hofkapellet i Weimar som fiolist, men denna sysselsättning lämpade sig icke för riktningen af hans talang. Det dröjde icke länge, förrän han lemnade sin plats och blef organist i Arnstadt,

Bach var nu skyddad mot brist och utvecklade ifrigt sina kunskaper. Han studerade stora orgelspelares verk och sökte alltid att mellan noterna läsa kompositörens innersta tankar. Han blef konstnär, med talangen följde ryktbarhet och välstånd, men i stället för att nöja sig med det resultat, som han förvärfvat genom så mycken möda, arbetade den store musikern fortfarande med ständigt tilltagande ifver. Hans rykte växte allt mer och mer.

Mozarts barndom var ännu märkvärdigare. Vid tre års ålder sökte han ut terzer på sin äldre systers klaver och vid fyra år komponerade han små menuetter. Ar 1762 tog hans far, som vqr kapellmästare, honom med sig till Munchen och Wien, der han under några månader väckte hofvets och stadens förtjusning. Från Wien kom han till Paris och sedan till London. »Det väckte en förvåning utan gräns hos hofvet i Saint-James att se ett knapt åttaårigt barn från bladet ut-MOZART. 117

föra orgelstycken af Bach, Abel och Handel. Kung Georg den tredje var vittne till underverket och uttryckte sin tillfredsställelse genom att skänka den lille konstnären tjugufyra guinéer.» Efter tre års frånvaro återkommo far och son till sin födelsestad Salzburg och den unge virtuosen egnade sig nu afgjordt åt komposition. Under en resa i Italien hörde han Allegris Miserere i Sixtinska kapellet och fann detta stycke så hänförande, att han skref af det i sin hattkulle, medan det utfördes. Vid fjorton års ålder komponerade han sin Mithridates, som uppfördes tjugutvå gånger efter hvarandra, någonting oerhördt på den tiden.

Trots hans framgångar fans det ingen, som ville gifva honom fast anställning. Fursten och erkebiskopen i Salzburg, kurfursten af Bayern och många andra afvisade hans tjenster, ehuru han komponerat fyra operor, ett oratorium, två messor, två kantater och en hel mängd orkesterstycken, - allt vid en ålder, då andra kompositörer ännu gå i skola. Hans ställning blef allt mera osäker; han reste till Paris 1778 och uppehöll sig der genom musiklektioner. Först 1780 började hans rykte som kompositör att stadgas, han utgaf då Idomeneus. Erkebiskopen i Salzburg tvekade likväl icke att behandla det verldsbekanta snillet med det största förakt. Mozart fick plats som organist vid hans kyrka, men fick äta med tjenstfolket i deras rum.

Den berömde musikern var lyckligtvis medveten om sitt snille och han lät sig aldrig nedslås af lifvets materiella svårigheter. Ar 1786 nådde hans talang sin högsta höj d. Figaros bröllop rönte den mest lysande framgång, som man någonsin bevittnat på teatern.

Mozart lefde icke länge efter denna triumf, han dog den 5 december 1791 vid trettiofem års ålder. Ehuru han var

den tidens störste kompositör, kom han aldrig till riktigt välstånd. Det ser ut, som om bekymren i synnerhet skulle drabba dem, 3om mest behöfva lugn och sinnesfrid.l 

Nästan alla stora musiker hafva genomgått hårda pröfningar. Beethoven *) måste som barn uthärda en hård behandling af sin far, som var hemfallen åt dryckenskapen, men detta hindrade icke den snillrike ynglingen att vid fjorton årsålder komponera tre qvartetter. Han blef snart fri från ekonomiska bekymmer, ty han kunde godt lefva på sina kompositioner, men han blef olyckligtvis döf, just då hans snille nått sin högsta utveckling.

Mendelsohn dog i Berlin 1786. Han var icke uteslutande konstnär, I sin ungdom hade han fått plats som biträde hos en köpman och ehuru han längre fram åtnj*öt ett visst välstånd, hade han det ganska svårt i början af sin bana.

Paganini var från Genova. Han var son till en fattig hamnarbetare, som kunde litet musik och undervisade sonen deruti. Ehuru han icke var i stånd att uppfatta gossens ovanliga anlag, förstod han likväl, att han var begåfvad med egenskaper, som man borde draga fördel af och Paganini fick på detta sätt aldrig njuta af sin barndom. Vid fem års ålder , spelade han mandolin, något senare sattes en fiol i hans händer, och så snart han kunde föra stråken, sökte han på eget bevåg efter märkvärdiga effekter. När han blef sju år, fick han en lärare, Costa, som efter två års förlopp förklarade sig ur stånd att kunna längre handleda en sådan elev och hänvisade honörn till professor Holla i Parma. Sedan Paganini profspelat för honörn, vägrade han att åtaga sig hans undervisning och förklarade att Paer var den ende, som kunde leda hans musikaliska studier. Paer åtog sig uppdraget, men icke ensam, han biträddes af kontrapunktisten Grhiretti.

Den unge virtuosens far ansåg honom nu vara ganska lärd,^ han gaf konserter i hela Italien och stoppade regelbundet recetten i egen ficka, för att sedan förslösa den på spel. Paganini tröttnade på denna orättvisa behandling. Han rymde från sin far och reste ensam till Wien, der hans talang blef

*) Född i Bonn 1770,

fullkomligt uppskattad. Den snillrike musikern, som utgått från folket, utan förmögenhet och familj, utan annat stöd än sig sjelf, komponerade snart så svåra och fantastiska variationer, att de fleste fiolister icke kunna utföra dem.

Rossini föddes i Pesaro 1792. Han var son till en fattig kringvandrande musikant; ända från sitt tionde år underhöll han nästan ensam sin familj genom sitt arbete.

Hans första ungdom var säkert mycket sträfsam; han egnade sig då åt orgelmusik och kyrkosång. Han hade utbildat sig sjelf utan lärare, genom att sätta Haydns och Mozarts symfonier i partitur. För dessa mästares arbeten hyste han stor förkärlek. Det dröjde icke länge förrän han sjelf började komponera, och sedan växte hans rykte med hvarje dag, tills han slutligen gjorde sig verldsberömd genom Barberaren i Sevilla.

Rossini egde en ovanlig arbetsförmåga och var märkvärdigt produktiv, han komponerade sina flesta arbeten med underbar snabbhet. »I Italiens, sade den store kompositören sjelf, »vid början af min bana, arbetade jag mycket fort. Jag gjorde det af tvång, ty jag fick dåligt betaldt och jag hade mina föräldrar att försörja, För mina första operor fick jag femtio frank stycket. Tancred betingade ett pris af fyra hundra frank och ändå underhandlades det länge derom. Man gaf mig vanligen en månads tid att skrifva ett partitur och jag var tvungen att hafva det färdigt på utsatt dag. På tolf dagar skref jag Barberaren i Sevilla. Den ena tanken födde omedelbart den andra, jag var sjelf förvånad öfver min inspiration. »

Falieri, Cherubini, Paer, Spontini, Carafa, Donizetti och Bellini voro också konstnärer, hvilkas biografier skulle visa oss talangens kamp mot hinder af alla slag, men vi vilja nu bland de franske mästarne utvälja några, hvilkas ärofulla namn särdeles förtjena att omnämnas.

Jean Francois Le Sueur föddes 1760. Han var son till en jordbrukare i närheten af Abbeville och blef först organist

på landet. Han förvärfvade genom ihärdigt arbete en verklig skicklighet i komposition, En natt öfverraskades han

liggande utsträckt på golfvet i sitt rum, sysselsatt med att skrifva operan La Caverne.

Napoleon den förste beskyddade alltid Le Sueur och hyste stor aktning för honom. Hans stora opera Sardes uppfördes första gången den 10 juli 1804. Napoleon hade då nyss blifvit utropad till kejsare och bevistade föreställningen tillsammans med kejsarinnan Josephine. Efter tredje aktens slut lät han kalla Le Sueur till den kejserliga logen. »Kom och njut af vår triumf», sade kejsaren och bjöd honom taga plats mellan honom sjelf och kejsarinnan. Huset dånade af applåder.

En dag åhörde kejsaren oratoriet Debora och han frågade då Le Sueur huru många messor och oratorier han komponerat. »Tjugutvå, sire», svarade kompositören.

»Hvilken mängd papper ni förbrukat», utbrast Napoleon. »Sådant kostar pengar och jag vill betala det. Monsieur Le Sueur, jag beviljar er en pension af 2,400 frank till betäckande af utgifterna för det papper, som ni användt så väl. Det är endast för papperet, förstår ni, en konstnär sådan som ni kan man icke tala om att löna med pengar.»

Efter restaurationen - 1814 - blef Le Sueur utnämd till superintendent for kungens musik. Ehuru hans mesta tid upptogs af att sköta denna plats, fortsatte han likväl att komponera och genom arbete hålla sin talag i jämnhöjd med sitt rykte. Han blef medlem af institutet 1815 och öfverho-pades med hedersbetygelser och utmärkelser. Han hade en särdeles god och redlig karaktär. Han var lärare åt Berlioz, Gounod och Ambroise Thomas.

Méhtd föddes den 24 juni 1763 i Givet, han var son till en kock. Hans far bestämde honom för något handtverk och det var genom en välvillig, men föga kunnig organists tillmötesgående som han fick tillfredsställa sin böjelse för musiken. Den hederlige organisten gjorde allt, som stod i hans makt, för att skaffa si,n elev medel att fullkomna sig och han,*Ill. E. A. Tilly. s c[Camille] GILBERT.* RICHARD LENOIR. (Sid. 72.)BOIELDIEU, BERLIOZ.

behöfde icke ångra sin möda,. Méhuls förnämsta komposition är Josef i Egypten.

Francois Adrien Boieldieu, som är så populär i Frankrike, visade tidigt naturlig fallenhet för den artistiska banan. Med ungdomens vanliga förtröstan begaf han sig till Paris med en liten summa pengar i fickan, resultatet af hans första framgång i hans födelsestad. Snart fick han de största svårigheter att bekämpa. Han lyckades emellertid att komma i beröring med mästarne Méhul och Cherubini och fick sina kompositioner utförda af Garat. Det var under dessa tre musikers beskydd som hans första försök meddelades åt publiken. Han gaf först ut en mängd vackra romanser och sedan flera operor, af hvilka Kalifen i Bagdad och Hvita frun ännu qvarstå på Opera comiques repertoar. Han hade genom vana vid arbetet lärt sig att komponera så fort, att han satte uvertyren till Hvita frun för orkester på en enda natt.

Nu för tiden skänker man äfven välförtjent hyllning åt Berlioz*s minne. Den berömde kompositören af det beundrans*, värda musikaliska dramat Fausts fördömelse, måste först strida mot sin fars bestämda vilja att han skulle blifva läkare, Fadren indrog t. o. m. hans underhåll, när han iick veta, att han följde konservatoriets kurser i stället för medicinska fakultetens.

Berlioz tog anställning som klarinettspelare vid Nouveauté-teatern och der började han lägga grunden till den efterbildande och beskrifvande genren i musiken. En fyrstämmig messa, som utfördes i Saint-Roch, blef icke särdeles omtyckt, emedan man icke fattade dess innehåll och dessutom tycktes den unge kompositörens idéer om harmoni vara alldeles för nya och omstörtande. Detta hindrade icke att konservatoriet tilldelade honom andra priset för komposition 1828 och stora priset 1830. Vid sin återkomst från Rom understöddes han af romantikerna och han förfäktade sina artistiska läror i Journal des Débats. Fausts fördömelse blef först kallt mottagen af publiken.Berlioz åtnöjde sig med mästarnes bifall och väntade lugnt att rättvisans timme skulle slå.

Olyckligtvis hindrades den store konstnären af döden (1869) att få njuta den höga och rena fröjd, som snillet erfar, då det ser frukterna af sitt arbete uppskattade, prisade och omtyckta.

* *Ill. [Camille] GILBERT.* JASMIN. (Sid. 131.)

.SJETTE KAPITLET. Författare, skalder och filosofer.

För tjugonde gången ditt verk beskåda, polera det om och om igen, .BOILEAU.

Man har ofta sagt, att det icke kan finnas goda arbetare utan goda verktyg. Denna sanning gäller för det materiella arbetet, men tankens och intelligensens arbetare kunna stundom utföra sina verk utan ringaste hjelpmedel ur det materiella lifvet.

Sofokles var son till en smed och Terentius bortröfvades som helt ung af sjöröfvare och tillbragte sin första ungdom i slafveri. Plautus var tvungen att vrida hjulet i en qvarn, och det var kanske under detta arbete som han författade sina komedier. Forntiden så väl som nutiden kan uppvisa talrika exempel på författare, som med sitt snille förenat en okuflig viljekraft.AURKTKTS 11,1 K T/PÅK.

Fénélon har sagt: »Vi hafva ingenting, som tillhör oss, mer än vår egen vilja, allt annat är icke vårt eget. Sjukdomen beröfvar oss hälsa och lif, rikedomen kan fråntagas oss med våld och talangerna bero af kroppens disposition. Bet enda. som verkligen tillhör oss sjelfva, är vår vilja.»

Corneille hade den kraftfulla vilja, som gör en man stor.

Författaren till Gul föddes i Ron en den 8 juni 1606. Sedan han genomgått läroverket derstädes, tog han juridisk examen och aflade advokatsed vid parlamentet i Rouen l(523, men han började snart försumma domstolen för poesien och lät 1629 uppföra en komedi, Mélite, som gjorde stor lycka. Tre andra pjeser följde snart derefter. Richelieu sökte medarbetare och Corneille blef antagen som en af hans »fem poeter». Han bibehöll denna plats ända tills ministern, - som ansåg sig sjelf vara lika god skrifställare som fm politiker, - blef miss-nöjd derför att Corneille vågade göra ändringar i tredje akten af Thuileries. Corneille drog sig tillbaka, gaf sedan först ut Cid och derefter Horatius, Cinna och Polyeucte. Den snar-stuckne kardinalen sväljde sin harm i tysthet och Corneille fortfor att skrifva mästerverk.

Olyckligtvis var skaldens ekonomiska ställning högst osäker. Frikostigheten tycktes vara bannlyst från hofvet, de förnämas gifmildhet var allenast ett tomt ord och Corneilles pjeser inbragte ej mycket, huru fulländade de än voro. Dessutom började skalden, - som från Mélite till Polyeucte så att säga stigit gradvis ända till den literära ryktbarhetens högsta spets, - att erfara svåra motgångar, Perfharites fall var orsaken till hans plan att öfverge teatern. Snart intecknades hans fasta egendom af hypotekslån, arfvet efter hans svärfar medtogs till största delen af hans skulder. Ända till 1770 hade han ganska svårt att reda sig, men då blef det ännu värre, han råkade t. o. m. i djupaste armod. »Jag hade besök af M. Corneille i går», skref en af Rönens innevånare 1679, »vi gingo ut tillsammans efter middagen och han måste gå in i en butik vid rue de Parcheminerie för att låta lagaCORNKILLti.

sina skodon, som voro alldeles sönderspruckna. Han satte sig på en träbänk och jag satt bredvid honom. När gesällen slutat lagningen, gaf han honom tre små mynt, som han hade i fickan. Då vi kommo hem igen, erbjöd jag honom min börs, men han ville hvarken taga den hel och hållen eller dela dess innehåll. Jag grät öfver att ett så stort snille skulle vara i sådan nöd».

Corneille förstod att höja sig öfver motgången, han tillbragte nästan hela sitt lif framför skrifbordet, arbetande för äran. Han hade enkla seder och vanor. Hans teaterhjeltar voro alltid högst vältaliga, men hans egen konversation var icke glänsande. Corneille skref sjelf:

>Jag har flytande penna och ordfattig mun.»

Cids författare uppträdde icke i salongerna. Man kan säga om honom, att han arbetade på sina verk och icke på sina framgångar. Han hade en verklig passion för studier. Sedan han utfört sina mästerverk, ville han öfversatta De imitatione Christi på fransk vers, och han fullfölj de, som han sjelf förklarar, med mycken möda och stor tidsutdrägt, detta företag, som han farm svårt och som han icke slutade förr än 165G. Arbetet utgafs i trettiotvå upplagor. Det är nu glömdt, men det hade fordrat oerhörda ansträngningar. Vi hafva nämt detta verk som ett bevis på Corneilles arbetsförmåga. Nyss förut hade han skrifvit Nicomedc, hans tjuguförsta pjes, och han hade enligt sin egen uppgift redan då låtit uppläsa fyrtio tusen verser på scenen. Man måste beundra hans kraftfulla snille och den starka vilja, som alltid dref honom framåt.

Den l oktober 1684 dog den store Corneille, som han nu med rätta kallas, i skötet af sin familj. Hans död väckte intet uppseende, man läste i Dangeans tidning: »Fredagen den femte dennes fick man i Chambord underrättelse om att den hederlige Corneille är död.»

Men den hederlige Corneille hade i all sin högsinta anspråkslöshet medvetande om sitt snille. Han sade med stolthet;

Mitt rykte är mitt eget verk allenast.

Hvem känner väl vårt värde bättre än vi sjelfva?

»Han var sansad, djuptänkt, dygdig och stor. Han bemötte den rasande afunden med lugn, och alla förolämpningar med tystnad. Han räknade på att orättvisorna skulle godt-göras med tiden och han segrade öfver sina fiender genom sitt arbete.»

Vi vilja nu tala om Shakspeare. Den berömde engelsmannen åtnjöt en medelmåttig undervisning i skolan i Stratford-on-Avon, En tillfällig förlägenhet inom familjen gjorde, att han icke fick fullständigt afsluta sina studier, utan han blef tvungen att hjelpa sin far i hans yrke, Fadren var slagtare. Utan att fästa sig vid de legender, som uppstått om hans barndom, kan man ändå med sannolikhet antaga, att hans familj icke var rik och att han tidigt måste arbeta för sitt uppehälle. Vid tjugutvå års ålder var han redan gift. Drifven af en oemotståndlig håg för teatern, begaf han sig till London och blef aktör, men snart nöjde han sig icke med att sjelf uppträda på scenen, han ville låta andra uttala sina tankar. Han lemnade sina första arbeten till Blackfriarsteatern. Detta var den sträfsammaste perioden i hans lif; drifven af nödvändigheten att sörja för sin familjs uppehälle, arbetade han i flera år utan rast eller rö, sträfvande efter den engelska publi" kens gunst, som på den tiden älskade teatern med passion. Lyckan var icke blind för hans bemödanden, pengar strömmade in i skådespelaren-författarens börs, och sedan Shakespeare kommit i välstånd och icke längre behöfde sörja for morgondagen, egnade han sig helt och hållet åt skriftställareyrket. Man vet hvilka förvånande, lysande resultat han vann genom sitt ihärdiga arbete, sin oafbrutna verksamhet och sina omfattande studier. Kanske har ingen författare bättre satt sig in i de personers karaktärer, som han fram-stälde på scenen, och många kritiker hafva påstått, att han sjelf måste hafva varit både hästhandlare, soldat och sjöman m. m., så väl kände han till hippologiens termer, militärlifvet och sjömansspråket.

Af Corneilles och Shakespeares lif kunna vi se, att den dramatiska skriftställarekonsten är frukten af ifrigt arbete; skaldekonsten måste också lyda arbetets lagar, hvarom poeternas biografier upplysa oss.

I sextonde århundradet bildade Ronsard, Antoine de IBa/if och professor Dorat ett poetiskt förbund, som kallades franska Plejaderna och blef vida berömdt. »Ronsard», säger Claude Binet, »hade växt upp vid hofvet och var van att vaka långt in på nätterna. Han studerade ända till två ä tre timmar efter midnatt, och när han gick till hvila, väckte han Baif, som steg upp och klädde sig, tog ljuset och genast började arbeta. På detta sätt vistades han sju år hos Dorat, studerande latinsk och grekisk vitterhet samt filosofi och andra vetenskaper. Ronsard skref redan då några små poem, den redlige arbetarens försök.» Med Ronsard, Baif och Dorat förenade sig snart nya adepter, och på detta sätt bildades den kärntrupp af författare, hvilkas arbeten ledde det allmänna omdömet ända till Malherbes uppträdande.

Francois Malherbe föddes i Caen 1555. Han var äldst bland nio syskon och hans far var rådman i presidialrätten. Hans första oden förskrifva sig från Henrik den tredjes regering. Det tyckes som om skaldens själ varit djupt^upprörd öfver de borgerliga krigen. I företalet till denna bok talar han till läsaren om sitt eget lefnadssätt. Han säger, »att han fann stort behag i ensamheten och flydde sällskapslifvet. Han ville hellre lefva ensam i fattigdom och frid än med de rika och oroliga, som alltid stodo på dålig fot med sina samveten.»

Malherbe återgaf franska språket dess grundegenskaper och skref mönstergilla dikter med konstnärligt utarbetade verser. Han hade i högsta grad sinne för harmoni, grundlig kännedom af språket, fin och säker smak och kraftig intelligens. Men om han också fått alla dessa egenskaper af naturen, så utbildades de likväl genom arbetet.

Hvilken ansträngning bör det icke hafva kostat den blinde skalden Milton att utföra sitt verk?

Arbetets hjeltar. 9130 AllBKTETS HJELTAR.

Den berömde författaren till Det förlorade paradiset föddes i London den 9 december 1(508. Redan vid tolf års ålder började hans syn försvagas genom de långa vakor, hvartill hans arbetsifver förledt honom. Vid äldre år blef han alldeles blind och oförmögen att vägleda sig sjelf, men han fann ständigt tröst i sitt arbete.

Milton steg alltid upp klockan fyra om sommaren och klockan fem om vintern. Sedan han studerat till klockan tolf, åt han en tarflig middag och promenerade sedan, stödd på någon följeslagares arm, Om aftnarne sjöng han och ackompagnerade sig sjelf på något instrument; han hade studerat harmoni och hade vacker röst. Han hade länge egnat sig åt vapenöfningar. Klockan nio gick han till sängs och författade medan han låg. När han tänkt ut några verser, ringde han och dikterade dem sedan för sin hustru eller sina döttrar. Soliga dagar brukade han sitta på en bänk utanför sin dörr. Han hade varit mycket vacker i sin ungdom och bibehöll sitt utseende ännu på ålderdomen. Plans hår var särdeles rikt och vackert och hans ögon ovanligt klara, det syntes ingen fläck på dem, det var omöjligt att märka, att han var blind.

Tysklands störste skald Goethe hade ingen erfarenhet af . lifvets mödor eller af de sorger, som för många skalder varit en smärtsam invigning åt konsten, men han var i alla händelser en stor arbetare. Han föddes i Frankfurt am Main den 28 augusti 1749 och åtnjöt en omsorgsfull uppfostran i hemmet. Hans far var sträng och noggrann, hans mor hade en liflig fantasi. »Af min far», sade Goethe, »har jag ärft min hållning, mitt allvar och mitt sätt att skicka mig, min mor har skänkt mig sitt själslugn och sin böjelse för poetiska fantasier. »

I sin barndom tycks den blifvande författaren till Faust och Wilhelm Meister ej hafva erfarit andra sinnesrörelser än hufvudets. Han har kanske lefvat förståndslif mer än någon annan, barndomens lekar och ungdomens lidelser voro icke för(JO KTH E. 131

honom något annat än en serie experiment, som företogos i afsigt att rikta hans tankar. Att se, begrunda, observera och sammanställa sina iakttagelser, lära känna naturen odh menniskorna och assimilera sig med allt - detta var hans medfödda böjelse.

Goethe studerade i Frankfurt, Leipzig och Strassburg i sin ungdom. I sistnämda stad egnade han sig med passionerad ifver åt alla slags vetenskapliga, t/ o. m. mystiska studier. Han läste Van Belmont och Paracelsus, kommenterade forntidens tolkare af religionsmysterierna och sökte ifrigt sanningen öfverallt. Goethe talar alltid om Elsass som ett poetiskt paradis; det var der som den store skalden hämtade sina ingifvelser, der samlade hans hjerna förråd, hvarur hans tanke oupphörligt fick näring.

Sedan Goethe skrifvit Göts von BerlicMngen, Werther, Faust, Ifigema, Wilhelm Meister och flere andra o förgängliga mästerverk, fick han allt större passion för studier. Efter Schillers död, - som var ett hårdt slag för honom, - från och med 1805 till 1832 blef Goethe en literaturens och vetenskapens stödjepelare. Djup begrundan, förmåga af kritik, ett behof att lära känna allt och förstå allt äro de mest utmärkande dragen för hans snille.

Goethe kunde i sanning säga med Faust: »filosofi, juridik, medicin och äfven teologi har jag studerat med brinnande ifver.»

Sedan vi nu sysselsatt oss med ett af verldens största snillen, vilja vi nämna några förmågor, som, ehuru de icke varit så öfverlägsna, likväl alltid äro intressanta.

År 1798 föddes en folkpoet, som man kallat den siste trubaduren, i en af de fattigaste familjerna i Agen. Han hette Jacques Jasmin. Hans barndom var mycket sorglig. En dag bars hans farfar i en länstol till fattighn-huset. Gossen förstod ingenting, han frågade hvart farfadren skulle taga vägen. »Till fattighuset, min gosse», svarade gubben, »dit komma alla Jasminer till sist.»Jacques sattes i skola och der skötte han sig så väl, att han fick premium vid årets slut. När han, kom i arbetsåldern, sattes han i lära hos en perukmakare, och medan han lärde detta yrke, läste han mycket och skref visor. En af hans sånger spreds öfver hela södra Frankrike. Han gick ofta

och läste upp sina verser hos stadens invånare. Hans skaldekonst hindrade honom icke att fortfarande utöfva sitt yrke som perukmakare; han var icke högmodig, han föraktade icke det handtverk, hvarmed han förtjenade sitt uppehälle, ehuru han begagnade hvarje tillfälle att öfva sin talang.

Så snart han diktat några poem, läste han genast upp dem för sina vänner och omtalade för dem huru han öfvade sin konst. Snart blefvo hans sånger så omtyckta, att de förde »en liten silfverflod» till hans butik. Någon rådde honom att resa till Paris och försäkrade, att han der snart skulle öfversvämmas af guld. »Och hvad är pengar för den, som eger poesiens gnista?» svarade han. Han var lycklig och nöjd i det gamla hus, der hans vagga stått, och han tillämpade på sig sjelf ordspråket: »Förnöjsamhet är mera än rikedom». Han var född i Agen och han dog i Agen, han behöfde icke luften i Paris för att kunna skrifva vacker poesi. Välgörenhet, familjelif och arbete, så väl materielt som intellektuelt, upptog hans lif.

Skalden och vissångaren Béranger, som lemnat så rika bidrag till Frankrikes literatur, föddes 1780. Hans far var skomakare, mycket fattig och mycket okunnig. I anseende till sin fattigdom kunde hans föräldrar icke uppfostra honom hemma, utan han fick komma till en qvinlig slägting, som höll värdshus i Péronne. Ehuru den goda qvinnan sjelf var fullkomligt obildad, egde hon likväl några ofullständiga delar af Racine och Voltaire, som begärligt slukades af Pierre-Jean de Béranger, hvilken gjorde tjenst såsom uppassare på värdshuset. Han hade särskild smak för poesi och för att skaffa sig undervisning tog han plats som lärling hos en boktryckare i Péronne, M. Laisney. Denne hade förstånd nog att upp-muntra sin arbetares poetiska försök, han undervisade honom i versbygnad, läste och korrigerade hans verser och rådde honom att skaffa sig undervisning i en elementarskola. På detta sätt förvärfvade den store vissångaren de begrepp och de allmänna kunskaper, som han sedermera använde så väl.

Hans literära anlag utvecklades hastigt med åren. Vid femton års ålder begaf sig Béranger till Paris - fattig, utan annat stöd än sin egen kraft och sin tro på sin kallelse. Hans far hade emellertid der börjat en pantlåneaffär. Han tog sin son till biträde och behöll honom som sådan ända tills hans affär efter tre års förlopp ramlade. Förmodligen hade Pierre-Jean bidragit till denna dåliga utgång. Rörd af de fattigas elände hade han lånat t. o. m. betydliga summor åt dem utan pant.

Nu var Béranger alldeles öfverlemnad åt sig sjelf. Han måste strida mot fattigdomen och bo på en vind, der regn och blåst trängde in genom taket och öfversköljde hans dåliga tältsäng och hindrade honom att sofva. Hans kunskaper voro för små for att han skulle kunna tänka på att egna sig åt något embete och han kunde intet handtverk. I sin yttersta nöd fick han hjelp af Lucien Bonaparte. Men hvad gjorde han då? I stället för att sjelf behålla sitt lilla understöd, använde han det åt sin far och sin syster.

Han försökte sig i flere arter af poesi, men så snart han afslutat ett skaldestycke, förstörde han det eller kastade det på bottnen af en byrålåda, hvarifrån det aldrig togs upp. Han ville nämligen icke göra någonting medelmåttigt och hade ännu icke funnit sin rätta genre. Man vet, att sedan han funnit den, nådde han den största möjliga fulländning inom sin konst. Han var icke allenast oöfverträfflig vissångare, utan äfven utmärkt författare af oden. Han blef tagen i fangsligt förvar för sina politiska sånger. Sedan han blifvit frigifven, fängslades han ännu en gång, men han förlorade hvarken känslighet, munterhet, klokhet eller fosterlandskär-134 AUBKTETS HJELTAR.

lek. »Bakom våldets riglar sjöng lian redan med profetisk röst om seger för den sak, hvars modige stridsman han var». När hans vänner kommo till väldet, drog han ingen nytta af de fördelar, som erbjödos honom. Han lefde fortfarande tillbakadraget och föredrog nöjet att dikta sånger framför ärans glans.

Nej, vänner, nej, - jag undanber mig det! Strön edra titlar ut på annat håll. Jag passar icke för professorns roll, Skygg som en fågel, ilyr j äg* hofvets nät.

Och vid ett annat tillfälle svarade han: »Huru, skulle jag bli undervisningsminister! Nå, det vore ett godt tillfälle att skaffa mig kunskaper sjelf, men olyckligtvis lär man sig ingenting mer vid min ålder.»

Ar 1848 blef han vald till folkets ombud för departementet Seine. Af blygsamhet begärde han afsked redan den 8

maj och upprepade sin begäran den 14:de, trots nationalförsamlingens motsatta önskan. Han afskydde hedersbetygelser och undvek omsorgsfullt hvarje tillfälle att .göra sig bemärkt. Han inneslöt sig i en anspråkslös bostad och mottog inga andra än sina äldsta vänner. Sedan han trodde sig vara glömd af det bullersamma ryktet, återvände han till Paris och dog der vid den gata, som nu bär hans namn.

Om vi nu lemna skalderna för att sysselsätta oss med filosoferna, så fattas det oss icke heller i deras krets stora exempel och förebilder.

Michel Montaigne föddes i Périgord den 28 februari 1533. Han var författare till Essais, en af de vackraste böcker, som någonsin hedrat menniskotanken och franska språket. Hans kraftfulla vilja ersatte hans dåliga anlag för arbete. »Skicklighet och anlag har jag icke,» säger Montaigne. »Jag har så stela fingrar, att jag knapt kan skrifva, så att jag kan läsa det sjelf. Om jag behöfver stryka öfver något, gör jag hellre om alltsammans än jag arbetar mig igenom det. Jag harjust icke lättare för att läsa än att skrifva, jag kan icke afsluta

ett bref ordentligt och jag har aldrig kunnat formera en penna.» Men Montaigne studerade och läste oupphörligt. »Jag reser aldrig utan böcker, hvarken i fred eller krig. Hemma hos mig vistas jag oftast i mitt bibliotek och styr huset på samma gång som jag bläddrar den ena timmen i en bok, den andra i en annan, utan ordning, plan och sammanhang. Mitt bibliotek är beläget i tredje våningen i ett torn. I den första är mitt kapell, i den andra ett rum med en skrubb^ der j äg ofta lägger mig för att få vara ensam.»

Men Montaignes arbetsamma lif blir nästan obetydligt, jämfördt med Spinozas. Omöjligt kan någon vara flitigare, oegennyttigare och måttligare än denne store filosof.

Baruch Spinoza föddes i Amsterdam den 24 november 1632. Han tillhörde en portugisisk judefamilj och erhöll god uppfostran. Sedan han studerat latin, teologi och fysik, blef han ifrig anhängare af Descartes lära, han ville icke tro på någonting, som icke kunde bevisas, och blef högtidligen bannlyst af rabbinerna. Han beslöt då att egna sitt lif åt djupa tankar, men innan han drog sig tillbaka i stillhet, ville han först lära sig ett handtverk, som han kunde lefva af. Han valde att förfärdiga glas till kikare o. dyl., och han lyckades så väl i sitt yrke, att han snart fick kunder från alla håll. På samma gång lärde han sig att teckna.

År 1664 uppehöll han sig i Haag, der han hyrde ett litet rum hos en hederlig borgare. Det lif, som han sedanförde, förtjenar att lära kännas i detalj och Jean Colerus, Spi-nozas förnämste biograf, skildrar det i följande ordalag:

»Först besöktes han endast af några få vänner, men denna förtjusande trakt är sällan fri från resande, som vilja se allt, som förtjenar att ses, och de mest begåfvade bland dem, af hvilket stånd de än voro, skulle hafva ansett sin resa för lorad, om de icke gjort Spinoza ett besök. Och som han verkligen motsvarade sitt rykte, så fans det slutligen ingen lärd man, som icke brefvexlade med honom för att få sina tvifvel skingrade. Ett bevis derpå är den stora mängd bref, som åter-

finnas i den bok, hvilken trycktes efter hans död. Men alla de besök han mottog, alla de bref han måste besvara och alla hans öfriga arbeten voro ändå icke nog for honom. Hvarje dag använde han några timmar på att tillreda glas till mikroskop och teleskop, hvaruti han var särdeles skicklig. Om icke döden så snart af brutit hans bana, är det troligt att han skulle hafva upptäckt optikens största hemligheter. Han var så road af arbete, att han trots sin klena hälsa och sitt behof af hvila en gång tillbragte tre hela månader utan att gå ut.»

Han var måttlig och sparsam i högsta grad. Af de små räkningar, som efter hans död hittades bland hans papper och anteckningar, ser man, att han lefvat en hel dag på »mjölksoppa lagad med smör, som kostade honom tre sons, och en flaska dricka för en och en half son. En annan dag åt han gröt med russin och smör, och denna rätt kostade honom fyra och en half sou. I hans räkningar förekomma högst två half-buteljer vin i månaden.»

Spinoza var mycket vänlig och tillgänglig i sitt sätt. Det var hans fröjd att trösta de sjuka och bedröfvade, aldrig gick ett oklokt råd öfver hans läppar. Han tillbragte sin mesta tid i sitt rum och roade sig någon gång med att röka en pipa tobak eller undersöka insekter genom mikroskop. Han var så oegennyttig, att han aldrig kunde förmås att mottaga den penninghjelp, som hans många vänner ville lemna honom. Det var hans önskan att förtjena nätt upp så mycket pengar, att han kunde förblifva fullkomligt oberoende. Han vägrade att mottaga lärostolen i filosofi

vid universitetet i Heidelberg, för att på intet sätt behöfva tvinga sitt samvete. Hans teologisk-politiska afhandling möttes af en häftig kritik, och han ville sedan icke offentliggöra någonting. Hans förnämsta arbete Etiken utkom först efter hans död. En söndag 1677 fann hans värd, som hemkom från kyrkan, honom liggande död i sitt rum. En sådan lätt död tycks vara ett naturligt slut för en tillvaro sådan sorn hans.*Ill. [Camille] GILBERT.* MICHEL ANGELO. (Sid. 108.)ROUSSEAU. 139

Jean-Jacques Housseatt visade tidigt stor kärlek till studier. Så snart han lärt sig läsa, slukade han ifrigt alla böcker, som han kunde komma öfver. Vid nitton års ålder var han mycket fattig, men visade då stor företagsamhet. Ehuru han icke kunde musik, reste han till Lausanne och utgaf sig der för musiker och kompositör. Han Jät t- o. m. offentligt utföra en kantat, hvars missljud dref alla åhörarne på flykten. Han förlorade likväl icke modet, utan reste först till Neuehâtel och sedan till Chambéry, fortfarande uppträdande som musiker. Så snart han hade ett ögonblicks frihet, stängde han in sig i sitt rum och studerade med all ifver, hvarigenom han slutligen lyckades lära sig den konst, som han utöfvade. Han sökte utvägar att försörja sig, för att sedan kunna uteslutande egna sig åt abstrakta studier, - han tjenstgjorde ömsom som lärare, sekreterare och notskrifvare. Ingenting afskräckte honom, allt försökte han. Det var under utöfvandet af de mest olika yrken som han på lediga stunder skref de arbeten, hvarigenom han blef ryktbar.

Jean Jacques Rousseau var ett mönster af kraft och ihär* dighet, men han var olyckligtvis intet mönster af dygd. Skammen af hans enskilda lif har för evigt fläckat hans ära. Helt annorlunda voro Diderot och ff Alembert, som icke allenast voro stora arbetare, utan äfven stora karaktärer.

Denis Diderot kom till verlden i Långres i oktober 1713. Hans far, en knifsmed der i staden, hade en fast karaktär och var omutligt redlig. Också åtnjöt han alla sina medborgares aktning.

Diderot uppfostrades först i jesuitskolan i Långres, som var omtalad för att gifva sina lärjungar bättre undervisning än sjelfva högskolan och som vid samma tid räknade Voltaire bland sina elever. Hans far sände honom sedan till College d'Harcourt i Paris. Grossen visade redan då stor arbetsförmåga, han hjelpte sina klenare kamrater och lät dem skörda äran af hans arbete. Hans tid, hans tankar och hans flit stodo till tjenst för dem alla.140 ARBETETS HJELTAR.

När Diderot slutat sin kurs vid läroverket, kom lian till en advokat, der han studerade juridik, engelska ocli italienska samt utbildade sina kunskaper i matematik, men han ville icke bestämma sig för någon särskild bana. Genom sin långvariga tvekan i detta afseende kom han i tvedrägt med sin far och förlorade det anspråkslösa understöd, som fadren förut gifvit honom.

Diderot bodde sedan på en vind med fattigdom och studier till sällskap. Fattigdomen afskräckte honom icke och studierna gjorde honom lycklig; hans penna skaffade honom inkomster. En dag skref han sex predikningar på beställning åt en missionär, för femtio frank stycket. Han brukade säga på sin ålderdom, att detta var den bästa affär han någonsin gjort.

Men han hade det ofta ganska svårt. En fettisdag - han var då tjuguåtta år - voro hans mage och hans börs lika tomma. Den stackars Diderot gick då ut och promenerade omkring på gatorna för att döfva hungerns plågor och återkom sedan lika fastande till värdshuset, der han bodde. Han satte sig ned alldeles uttröttad och föll afsvimmad i golfvet, Hans värdinna intogs af medlidande och gaf honom bröd och vin att stärka sig med.

»Den dagen,» säger Diderot, »gaf jag mig sjelf ett heligt löfte, att om jag någonsin kom att ega något, skulle jag aldrig neka att hjelpa en fattig. Jag ville icke, att någon af mina likar skulle upplefva en så svår dag.»

Aldrig har någon ed blifvit mera samvetsgrant uppfyld.

Diderot gifte sig vid trettio års ålder mot sin fars vilja. Hans äktenskap blef olyckligt. Han skref fortfarande för sitt uppehälle och författade Essai sur le Mérite et la Vertu samt flere arbeten, som voro ovärdiga hans stora snille. Ar 1749 gaf han ut Lettres sur les aveuyles, och denna bok var anledningen till den aktning och vänskap, som Voltaire sedermera egnade honom. De båda filosoferna blefvo vänner för hela lifvet.DIDEROT. 141

Diderot började nu gifva offentlighet åt sina skeptiska och ateistiska läror, och detta föranledde hans inspärrande i Vincennes. Men han hämnades sedan på sina förföljare genom att gemensamt med d'Alembert utgifva det stora arbetet TEncyclopédie.

Diderot redigerade med förvånande ifver tidskriftens prospekt. Den skulle omfatta en fullständig framställning af alla mensklighetens vetenskaper. D1 Alembert skref företalet, J.-J. Eousseau åtog sig musikafdelningen och Diderot skulle skrifva den gamla filosofiens historia. Dessutom skulle han och d'Alembert gå igenom alla andra artiklar. De skaffade sig en stor mängd medarbetare, bland andra Voltaire, som egnade sig åt arbetet med smittsam entusiasm.

Det filosofiska partiet hade nyss börjat uppträda mot gamla läror och idéer. Europa följde med uppmärksamhet denna strid mellan framåtskridandet och dess motståndare, det förstnämda hade snillet på sin sida, de senare makten.

Striden blef lång och förbittrad, Diderot fullföljde kall-blodigt sitt verk. Utan att unna sig en dags hvila arbetade han i trettio år på encyklopedien.

Han var förmodligen den ende på sin tid, som var tillräckligt energisk att med kraft och ära genomföra ett sådant arbete. Om Diderot också icke hade uträttat någonting mer, skulle han likväl med rätta vunnit ryktbarhet genom detta sitt verk och han skulle derigenom förvärfvat evinnerlig rätt till filosofernas tacksamhet.

Diderot hade en förträfflig hälsa och lifligt lynne; han utmärkte sig för djup kärlek till sanning och rättvisa. Han arbetade och studerade med passionerad ifver och sträfvade efter kunskaper med entusiasm. När han skulle skrifva i encyklopedien om mekaniska arbeten, tillbragte lian hela dagar förut i verkstäder, der han undersökte maskiner och verktyg, betraktade huru de arbetade och försökte till och med att sjelf sätta dem i gång.A R II E T E T S HJ K l /F A K.

Diderot kunde allt, hyste lifligt intresse för allt och skref om allt. Under tre års tid redigerade han redogörelser för salongerna åt Grimm och hans uppsatser äro mönster i sitt slag. Han gjorde bekantskap med Grétry och blef musiker som han. Det är Diderot, som skrifvit den patetiska trion i andra akten af Zemir ocli Azor,

Diderots ädelmod och välvilja hafva öfvergått till ordspråk. När hans rykte var som störst, kom en tvålhandlare och bad honom skrifva en reklam för en förträfflig pomada, som skulle befordra hårväxten. »Min far skrattade mycket,» sade fru de Vandeul, Diderots dotter, »men han skref notisen.»

Katarina den stora af .Ryssland var Diderots vän och beskyddarinna. Han besökte henne i hennes land och tog återvägen öfver Holland.

År 1784 sjuknade han i Paris och dog med själslugn som det anstår en filosof. Många vänner stodo omkring hans dödsbädd och enligt Naigeons utsago förklarade han, innan han dog att »otron är första steget in på filosofiens bana.»

Tf Alembert var äfven, i ordets fulla betydelse, sina arbetens son. Han var naturlig son till provinsial-tygmästaren Chevalier Destouches-Canon och fru de Tencin och upphittades på trappan till den lilla kyrkan Saint-Jean-le-Rond i Paris.

»Om de fördomsfulla taga anstöt af hans tvetydiga börd», säger Condorcet, »så må de komma ihåg, att en snillrik mans egentliga förfäder äro de mästare, som varit hans föregångare, och hans egentliga afkomlingar äro de lärjungar, som blifva honom värdiga.»

D'Alembert gjorde sina studier vid College Mazarin, der han var en utmärkt elev. När han växt upp till yngling, studerade han juridik och egnade sig på samma gång ifrigt åt matematiken utan lärare, nästan utan läroböcker och till och med utan en vän, som kunnat råda honom. Han besökte de offentliga biblioteken och inhämtade der elementära kunskaper under snabb genomläsning af matematiska böcker. När han kom hem, sökte han girigt efter bevis och lösningar.143

Ar 1741 var d'Alembert redan medlem af vetenskapsakademien, ehuru lian då endast var tjugutre år. Han hade gj or t sig känd genom flere efter hvarandra följande afhandlingar: Om integralkalkyl, Om demonstrativ analys och Solida kroppars refraktion. Han var alldeles outtröttlig i sitt arbete och utgaf snart derefter en utmärkt Afhandling om kroppars rörelsekrafter och inbördes mekaniska verkningar. Under hela sitt lif fortfor d'Alembert att skrifva originella arbeten, han gjorde sitt namn fullt förtjent af den ära, som nu omgifver detsamma.

D^lembert var öppen, liflig, älskvärd och glad, men hans kroppskonstitution var klen. Trots den strängaste diet och absolut nykterhet drabbades han i förtid af ålderdomens krämpor, men han fann ständigt tröst i arbetet. När han ansågs vara nedtyngd af plågor, diskuterade han inom sig sjelf några matematiska frågor, arbetade på Akademiens historia eller afslutade en öfversättning af Tacitus.

Han var ädelmodig och välgörande, till och med öfver sina tillgångar. Han uppfostrade på egen bekostnad sin förre lärares barn och sörjde för sin amma på hennes ålderdom. När det var fråga om att hjelpa en vän, betänkte han sig aldrig.

Voltaire*), hvars ära spridt glans öfver hela hans århundrade, var liksom encyklopedisterna en i härdigarbetare. Alla de märkvärdiga gåfvor han fått af naturen bearbetade och ut" vecklade han genom studier. Goethe sade om honom: »Snille, inbillningskraft, djup, vidsträckta kunskaper, klokhet, smak, filosofi, högsinthet, originalitet, ursprunglighet, qvickt och godt hufvud, omväxling, noggrannhet, finhet, värme, behag, kraft, undervisningsförmåga, liflighet, regelbundenhet, klarhet, elegans, vältalighet, glädtighet, skämtsamhet, sorgbundenhet och sanning - se der Voltaires egenskaper. Han är den störste af alla tidsåldrars författare, det underbaraste som naturens upphofsman skapat.»

*) Född i Ohatenay nära Sceaux deii 20 februari 1691,

Voltaire arbetade ända till sin sista stund. I februari 1778 steg han upp efter en svår sjukdom - han var då åttiofyra år - återtog genast sitt arbete och öfvervakade repetitionerna af Irene, som då skulle uppföras på Théâtre-Fran-eais. Han var för svag att kunna öfvervara de första representationerna, men man måste underrätta honom, akt efter akt, hvilken verkan den eller den passagen gjort på publiken. När han fick veta, att stycket applåderats, blef han så nöjd, att hans tillfrisknande sedan gick m 3^ eket fortare.

Han beslöt att bevista akademiens stora offentliga sammankomst den 30 mars. Snart visste hela Paris, att Voltaire ämnade sig dit. Redan tidigt på morgonen voro de gator han skulle passera fylda till trängsel af folkmassor, så mycket ifrigare att få se honom, som ryktet om hans död spridt sig några dagar förut.

Måndagen den 30 mars begaf sig Voltaire i vagn från gamla Louvern och akademien. Under folkmassans jubel åkte han till Théâtre-Francais för att öfvervara sjette representationen af Irene. Han mottogs med hurrarop. Efter föreställningens slut lagerkröntes hans byst på scenen, - ny hänförelse. Voltaire var tvungen att intaga främsta platsen bredvid damerna och utbrast, berusad af ära och glädje: »man måste hafva för afsigt att låta mig dö af fröjd.»

Det såg ut som om Voltaire skulle lefva upp på nytt; den l april begaf han sig till franska akademien för att öfvertala den att utgifva sin ordbok efter en ny plan. Han åtog sig sjelf att arbeta på den.

Men arbete och ansträngningar uttömde hans krafter. Han afled stilla den 30 maj 1778.

Montesquieu*) hade redan från barndomen stor arbetslust. Det är han som sagt: »studierna hafva för mig varit det förnämsta botemedlet mot alla lifvets vedervärdigheter. Jag har aldrig haft någon sorg, som icke en timmes läsning har skingrat»,

*) Född i närheten af Bordeaux 1689.

Den nyare tidens socialfilosofi har sin representant i Pierre-JosepJi Prottdhon. Vi vilja här icke sysselsätta oss med de lärosatser han förfäktat, vi vilja endast visa, att han arbetat sig fram genom egen kraft och ihärdiga ansträngningar.

Proudhons far var tunnbindaregesäll, hans mor kökspiga. Trots sin ringa ställning hade modren ett godt omdöme, en rättrådig karaktär och ett värdigt utseende, som ingaf aktning. Proudhon egnade henne ett slags dyrkan, som varade under hela hans lif. »Anda tills jag var tolf år», säger han, »tillbragte jag nästan all min tid ute på fälten, der jag än vallade kor, än sysselsattes med andra landtliga arbeten. Under fem år var jag oxfösare.. . Hvilken fröjd det var att rulla sig i det höga gräset - som jag skulle velat beta alldeles som mina kor - och att springa barfotad på gångstigarne längs häckarne !»

När Proudhon blef tolf år, använde hans far honom som springgosse, men under tiden inhämtade han äfven undervisning vid läroverket i Besancon. Han var så fattig, att han icke ens kunde köpa de läroböcker som behöfdes; han måste skrifva af lexorria ur sina kamraters grammatikor och geografier. En prisutdelningsdäg, då han kom hem lastad med premier, hade han ingenting att äta till middagen, och han fördref sin afton med att bläddra i sina böcker, medan hans kamraters framgångar firades i deras hem. Vid nitton års ålder måste han sluta skolan, innan han gått igenom alla dess klasser. Han blef boktryckeriarbetare. När han en gång rättade ett korrekturark af en upplaga af Viilgata, fick han lust att jämföra den latinska texten med originalet. Hans hebräiska studier förde honom in på jämförande språkforskning, och 1837 gaf han ut Essai de grammaire générale, hvaruti han förutsade språkstudiernas blifvande vigt i etnografiskt hänseende.

Akademien i Besancon brukade hvart tredje år utdela ett årligt understöd af tolf hundra frank åt fattiga ynglingar från staden, som ansågos hafva större möjlighet att utmärka sig inom vitterhet och konst. Proudhon sökte och erhöll detta



understöd. Till bevis på sin erkänsla skref han två af hand-lingar, som förskaffade honom två mentions honorables, ett af Franska institutet och det andra af akademien i hans födelsestad. Nu begaf han sig till Paris. Hans lif var fortfarande bekymmersamt. Två tredjedelar af hans understöd gingo åt till skulder och till hans familj. »Sedan min budget blifvit ordnad», skref han till en af sina vänner, »så får jag två hundra frank att lefva på under ett halft år i Paris, från och med första april.»

Men näringsomsorgerna hindrade honom icke att skrifva, han utgaf snart en afhandling Hvad är egendom? genom ändad af revolutionära idéer. Denna afhandling dedicerade han till akademien i Besancon, som var nära att indraga hans understöd. Derpå följde två broschyrer i samma väg och nu blef Proudhon instämd för assisdomstolen i Seinedepartementet, som. likväl frikände honom. »Den tilltalade rör sig inom en sfer af idéer, som äro otillgängliga för vanligamenniskor,»förklarade juryns president, »vi kunna icke döma honom på måfå och hvem kan bevisa hans brottslighet?»

Fattigdomen tvingade honom nu att blifva kommissionär för bogserbåtarnes stenkolstransport genom B/hönes kanal till Rhen. Men han upphörde ändå icke att studera; häri gaf ut sitt arbete om Ekonomiska motsägelser och återvände till Paris mot slutet af 1847, för att förbereda fortsättningen af detsamma: Lösning af det sociala problemet. Nu inträffade 1848 års revolution och denna gjorde Proudhon till smädeskrifvare och politiker. Hans djerfva idéer och den dristighet, hvarmed han offentliggjorde dem, förde honom i fängelse och landsflykt,

En obestridlig förtjenst hos Proudhon var hans redlighet. Han understödde folkets sak icke allenast i sina böcker, utan äfven i handling, han ruinerade sig genom att organisera Crédit gratuit och Banque populaire. Den, som mötte honom på gatan, måste anse honom för en behöfvande, men de, som kände honom, visste, att han kanske i samma ögonblick som han ämnade sig in till skräddaren hade mött en tiggare,LITTRÉ. 147

som bad honom om en allmosa, och då uppoffrade han nöjet att vara väl klädd for tillfredsställelsen att hjelpa en olycklig.

Littré var ovanligt arbetsam. Till bevis derpå vilja vi endast omtala den arbetsmetod, hvarigenom han lyckades utföra sitt förtjena tf ull as t e arbete Dictionnaire de la Langue francaise.

Han steg upp klockan åtta hvarje morgon, och medan det städades i hans sofrum, som han äfven begagnade till arbetsrum, gick han ner i andra våningen, medtagande något arbete. Företalet till ordboken skrefs på sådana

stunder.

Klockan nio gick han upp på sitt rum igen och läste korrektur ända till frukosten. Klockan ett satt han åter vid sitt skrifbord och ordnade uppsatser för Journal des Savants till klockan tre. Från tre till sex arbetade han på sin ordbok, gjorde sedan en timmes uppehåll för att äta middag och fortsatte derefter ordboksarbetet till klockan tre på morgonen. »Mer än en gång har jag släckt lampan och fortsatt mitt arbete vid den gryende dagsljuset», säger han. Hans nattliga vakor voro icke utan sina behag. En näktergal hade bygt sitt bo i en liten lindallé, som gick tvärs öfver hans trädgård och nattens tystnad afbröts ofta af hans klara, hänförande sång, »O Virgilius, Georgiens författare, huru har du kunnat höra en sorgesång, miserdbile carmen, i dessa härliga toner?!»

Skulle någon kunnat tänka sig huru många år Littré arbetade på samma sätt? Det var icke mindre än tretton. Manuskriptet till ordboken innehöll nära fem hundra tusen blad.

Under en sammankomst reste sig en af våra samtida statsmän och vände sig mot Littré, utropande : »mina herrar, vi hälsa Littré som vårt århundrades störste arbetare». Och hela hans lif hade också från hans ungdom till hans åttionde år varit ett fortsatt arbete och en oafbruten strid för sanningens seger.

Bland nyare tidens skriftställare få vi icke glömma Goubaux, hvars dramatiska arbeten blifvit så omtyckta af


publiken. Hans härkomst, hans utveckling och hans hela lif voro verkligen någonting ovanligt.

Prosper-Parfait Goubaux föddes i Paris den 10 juni 1795 vid rue de Rempart, strax bredvid theåtre francais.

Hans familj var icke rik. Modren höll en liten krambod, och styffadren var en riktig tyrann mot honom, obarmhertig och grym.

»Gossen led deraf», säger M. Legouvé, som gjort sig till den begåfvade mannens apologist, »men märkvärdigt nog tog icke hans själ någon skada af den grymma behandlingen. Han hade af naturen ett ömt och kärleksfullt hjerta, ett förhoppningsfullt sinne och ett gladt lynne, böjdt for illusioner, och han förlorade ingen af dessa älskvärda egenskaper under det tunga oket. Han misshandlades i sex år utan att blifva elak, han förtrycktes lika länge utan att blifva feg. Sedan den förfärliga pröfningen var slut, framgick Goubaux ur densamma sådan som Gud danat honom från början, välvillig mot allt och alla, som om hela verlden ständigt varit honom bevågen. »

Goubaux's karaktär utvecklades förr än hans intelligens, och hans intellektuella kraft och starka vilja växte förr än hans kunskaper. Vi hafva ett märkvärdigt bevis derpå. Vid nio års ålder kunde han ännu icke läsa, men hans mor upp~ fann ett eget sätt att tvinga honom till att lä ra sig det. Hon läste en dag en mycket intressant berättelse för honom och midt uti densamma, i det mest spännande ögonblicket, lade hon ihop boken och sade:

»Vill du veta fortsättningen, så får du läsa den sjelf.» Elfva dagar derefter läste han den.

Han fick friplats i en skola och gick igenom den med glans.

Goubaux gifte sig vid nitton årsålder, nästan strax sedan han lemnat läroverket. Vid tjugu år var han familjefar.

För att öka sina inkomster gick han flere gånger i månaden och förde böckerna på en lotteribyrå, Han återvände


då hem klockan två på morgonen, lyckligare än en furste - han hade ju förtjenat fyrtio sous och sin aftonmåltid!

Goubaux inrättade undervisningsanstalten Saint-Victor och hade många svårigheter att bekämpa.

* En dag åt han middag tillsammans med några vänner och man kom att tala om teatern. En af bordsgästerna var en oresonlig klassiker och han påstod, att en pjes, som omfattade ett års tid, icke kunde vara af något intresse.

»Icke intressant derför att den omfattade ett år! Ah, en pjes skulle kunna omfatta trettio år och endast blifva så mycket intressantare derigenom!»

»Jaså, jaha, trettio år», upprepade den andre skrattande, »således barn i första akten och gråskägg i den sista, som Boileau säger.»

»Alldeles. Det är just deruti intresset skulle ligga, att man framstälde de förändringar, som tiden förorsakat i allt menskligt.»

»En vacker teori, men huru skulle den taga sig ut i praktik?»

»I praktik? Jag slår vad, att jag skall skrifva en pjes, som omfattar trettio år och som skall komma er att både rysa och gråta.»

»Du? Men du har ju aldrig skrifvit någon pjes förut?»

»Så mycket större skäl att gripa mig an dermed.»

Och på detta sätt blef Goubaux dramatisk författare. Han började förmodligen icke med föresats att blifva rik genom teatern, men sedan han smakat den gyllne frukten, tänkte han troligen som Virgilius, att när man skördat en, kunde flere icke uteblifva.

»Hvad som utmärker Goubaux», säger M. E. Legouvé, »och hvad som kännetecknar honom inför publiken, är att han nästan alltid lade en idé eller en karaktär till grund för sina dramatiska arbeten. Andra författare dramatisera händelser, han framstälde antingen stora lidelser eller moraliska tankar. Han målade spelaren i den berömda pjesen med samma namn,

den äregirige i Richard (TArlington. Trots hans båda medarbetares lysande namn gaf publiken honom en ansenlig del af det bifall, som tillkom båda dessa pjeser, hvilka tydligt röjde tänkaren så väl som den store dramatikern.

»Jag behöfver här endast nämna Eldarne, Su&ettes hemgift, Preussarne i Lothringen och Par i ser mysterier, for att påminna om den framgång de rönt, men det är en af Goubaux's pjeser, som jag har lika svårt att nämna som att förtiga. Säger jag ingenting om den, så förbigår jag med tystnad en af min väns lyckligaste teaterdagar, och nämner jag den, så måste jag på samma gång nämna mig sjelf», tillägger M. Legonvé. »Jag vill endast säga, att jag anser det för den största lycka att jag i bof j an af min literära bana fann en så säker och erfaren ledare och vägvisare som han, och att vårt samarbete icke allenast var mig en ansenlig hjelp, utan äfven blef grunden till en tjugufemårig vänskap, som alltid varit mig till glädje och nytta.»

Goubaux fortsatte med sin undervisningsanstalt och hade den äran att bland sina dagliga medhjelpare räkna män, som sedan gjort sig kända inom vitterheten. Han var den förste i Frankrike, som insåg den vigt framtiden skulle fästa vid undervisning i slöjd. För denna idé uppoffrade han säkra fördelar, då han stiftade College Chaptal.

Under alla lifvets skiften bibehöll Goubaux den spirituella klokhet och den milda värdighet, som förskaffade honom så många värdefulla och varaktiga vänskapsförbindelser. Han var mycket vänlig till sin natur och hade stränga grundsatser om jämlikhet. Som bevis derpå vilja vi anföra följande:

Portvakten vid hans skola hade en son, hvars tidiga förståndsutveckling väckt Goubaux's uppmärksamhet. Häri ville uppfostra gossen och gaf honörn plats bland de andra eleverna både i sofrum, matsal och lärorum, men under fritirnmar-ne ville han, att han skulle sitta i portvaktarerummet och hjelpa sin far med hans syssla. Denne gosse blef sin lärares, medarbetare och sedermera hans efterträdare.

Goubaux blef högste ledare af College Chaptal, som han sjelf hade stiftat. Han var högt aktad af de mest framstående män inom samhällets alla klasser. Nästan rik, utan bekymmer och skulder, hade han godt tillfälle att njuta frukterna af sin ädla verksamhet. Men »när Goubaux icke hade någonting annat att göra än att vara lycklig», säger M. Legouvé, »lade han sig till hvila i grafven (1860)»

Hans lif visar, att själsstyrka och en redlig karaktär sätta menniskan i stånd att uträtta allt och vinna allt. »Gå undan, jag vill komma fram», heter det ofta iveriden. Goubaux tänkte icke så, han fråntog ingen hans plats, men han förstod att behålla sin egen.

Sedan vi nu uppehållit oss vid skalder, filosofer och dramatiska författare, vilja vi äfven tala om skriftställare, som utmärkt sig inom pressen eller blifvit berömda som romanförfattare. Bland tidningsmän välja vi Emile de

Girardin, som typ bland romanförfattarne Honoré de Balzac.

Knapt någon har i så hög grad bidragit till pressens lyftning som Emile de Girardin.

Denne journalisternas mästare började sin bana utan annat stöd än sin energi och sin f äst a vilja. »Det fins ettslags karaktär, som det vore intressant att utveckla i en roman», skrifver han, »jag menar karaktären hos en ung man, född som jag utan familj och förmögenhet, tvungen att uteslutande lita på sin egen kraft, som oupphörligt sattes på prof af mötande svårigheter. Den unge mannen skulle beherska sitt öde genom sin karaktär, han -skulle icke låta besegra sig af några hinder, utan oupphörligt söka öfvervinna dem, och han skulle slutligen tillkämpa sig en så framstående plats, att han tilldrog sig allas uppmärksamhet. På detta sätt skulle han hämnas sin första öfvergifna belägenhet.»

Sådant var det program, som Emile de Girardin uppstäl-de åt sig vid tjugu års ålder, och detta program genomförde han fullkomligt, tack vare sin kraftiga vilja och sin verksamma intelligens. »Den, som går till grunden med allt», säger152 ARBETETS HJELTAR.

M. Scherer, »ser i Emile de Girardin framför allt skaparen af en ny industri. De betydelsefullaste handlingarna i hans lif äro först tidningen för fyrtio frank, sedan tidningen för två sous och slutligen tidningen för en sou.» Det har verkligen sin riktighet, att det är hans förtjenst att tidningarna blifvit tillgängliga för alla, så att den fattigaste numera kan följa med verldens stora händelser.

Emile de Girardin var en af århundradets mest produktiva skriftställare, i arbetsamhet har han måhända icke öfverträffats af någon mera än Balzac. Han frågade icke efter forna samhällens traditioner, seder och bruk, och han hämtade ur sin egen hjerna de åsigter och grundsatser, som han förfäktade. Om också hans uppfattning icke alltid tycks vara den rätta, så vittnar den likväl om ett ansenligt arbete. De artiklar han skrifvit - d. v. s. hans förnämsta - utgöra icke mindre än tjugu volymer.

Och sedan lyckan blifvit honom bevågen, kom han ändå alltid ihåg, att han en gång hört till de ringa. Ett ledigt och värdigt sätt, välvilja och opartiskhet utmärkte den store arbetaren.

Den berömde romanförfattaren Honoré de Balgac arbetade nästan utan uppehåll. Han unnade sig knapt någon hvila och hade många strider att utkämpa. Hans Comédie humaine framkallade lika mycken illvillig kritik som stor beundran.

Balzac föddes i Tours den 16 maj 1799 och visade sig tidigt ega liflig inbillningskraft. Han lekte sällan med sina jämnåriga, utan föredrog att sysselsätta sig med jämförelsevis allvarlig läsning. Vid sju års ålder blef han elev vid College des Oratoriens i Vendöme och ansågs der för en mycket dålig lärjunge. Han förtjenade visserligen på sätt och vis detta omdöme, men ingen visste, att han med afsigt skaffade sig ar-rest, för att der kunna få läsa och tänka i fred. Han hade ett utomordentligt minne, men han fullproppade det med en sådan massa idéer, att de sammantrasslades i hans hjerna och ådrogo honom ett slags sömnsjuka, Han togs ur skolan. Från*Ill. [Camille] GILBERT.* PRUD'HON. (Sid. 100.)att vara stark och kraftig hade han blifvit mager, klen och drömmande, »han liknade en Sömngångare, som sof med öppna ögon.» Emellertid återfick han sina krafter i friska luften och hans idéer ordnades så småningom. Redan då hade han medvetande om sina anlag. »Ni skola få se», sade han till sina systrar, »att mitt namn en gång blir berömdt», hvarpå systrarna svarade: »lefve den store Balzac!»*) Hans förståndiga reflexioner och djupsinniga anmärkningar väckte stor för-våning hos hans mor och hos familjens vänner.

Ar 1814 kom han till Paris och afslutade der sina studier. Han blef juris kandidat och licentiat. Han far ville sedan, att han skulle blifva notarie. Det var föga lockande utsigter for en ung man, som ville utmärka sig inom vitterheten, att tillbringa sina dagar lutad öfver kontrakt eller bo-uppteckningar. Balzac förklarade också rent ut, att han ämnade skrifva, och då hans föräldrar icke kunde förmå honom att ändra detta beslut, reste de från Paris, lemnande den unge mannen att reda sig så godt han kunde på egen hand. Det lilla underhåll, som de sände honom, kunde icke vara tillräckligt for hans behof.

Vi göra här några utdrag ur ett bref från Balzac till hans syster.

»Du ber mig redogöra för min hushållning och mitt lefnadssätt, kära syster, och det skall jag nu göra. Jag har för mamma berättat om mina inköp, men för dig skall jag omtala en sak, som säkert kommer dig att rysa. Det är någonting mycket värre än ett inköp, - jag har tagit en betjent! »En betjent, hvad tänker du på, min bror?!» hör jag dig utropa. Jo, det har jag gjort. Betjentens husbonde lider ofta både af hunger och törst och har ibland icke ens vatten och bröd att stilla den med, vi kunna icke ens skydda oss mot vinden, sorn blåser in genom fönster och dörr, alldeles som Tulou blå»-* ser på sin flöjt, ehuru icke alldeles så behagligt . . . .»

*) Madame Siirvilie, Bcilzac, s.a me et ses. oeuyres..

På Balzacs tid var det vanligt att de unga skrefvo en tragedi, den var ett resultat af minnena från studietiden och en imitation af de tirader, som de lärt i retorik. Honoré de Balzac undandrog sig naturligtvis icke denna häfdvunna rättighet. Han skref en Cromwell i fem akter, som han läste upp för sin familj och några särskildt inbjudna gäster, bland andra Stanislas Andrieux, professor vid College de France. Auditoriet förklarade enhälligt, att tragedien icke röjde minsta spår till talang.

Balzac öfvergaf då den dramatiska literaturen och började skrifva romaner, drifven af sjelfkänsla och af sin önskan att komma Andrieux's utlåtande på skara. Han hade nu funnit sin rätta bana, men hans första arbeten betalades så illa, att hans inkomster icke forslogo till hans uppehälle. Hans far skref med anledning deraf:

»Du ser väl, att dina ansträngningar äro fruktlösa. En man, som vid tjugofem års ålder icke förtjenar sitt uppehälle, är bestämdt på orätta vägar,»

Hvad gjorde nu Balzac? Han lånade pengar af en kamrat och blef bokförläggare. Han var den förste, sorn utgaf sammanträngda editioner. Moliéres samlade arbeten i ett band utgafs på hans förlag, men bokhandlarne hade förut utgifna upplagor af samma verk på lager och pådrefvo deras försäljning till förfång för den ny utgifna upplagan. Balzac blef skuldsatt i stället för rik, han måste sälja efter vigt »det vackra papper, som det stått honom så dyrt att svärta.»

Hans förre långifvare lemnade honom nytt lån, för att han skulle kunna resa sig efter fallet, och när hans far såg att han öfvergaf vitterhetens osäkra bana för att egna sig åt affärer, hjelpte han honom att etablera ett tryckeri vid me des Marais-Saint-Germain. Olyckligtvis hade han icke tillräckligt stort rörelsekapital, den stackars typografen måste snart sälja hela sin materiel för lågt pris.

Nu återvände han till literaturen, drifven af konstnärens,

tro på sin förmåga, härdad genom motgången och eldad af sin önskan att betala sina skulder. Från och med denna stund tycks det som om hans tid ej längre tillhört honom sjelf, både nätter och dagar voro upptagna af arbete. Han arbetade som 1 feber, utan sömn, - och hvilka mästerverk han skapade! - - Balzac har aldrig haft någon medarbetare, hans värsta fiender våga icke påstå, att han någonsin ökat sina arbeten med en enda rad af någon annans hand. Och ändå är »La Comédie humaiwe ett jätteverk. Man kan säga, att det omfattar en hel verld.»

Man ser, att den berömde romanförfattaren med rätta blifvit skildrad bland arbetets hjeltar. Littré, Emile de Girardin och Balzac kunna räknas bland vårt århundrades största arbetare. Balzac gick hvarje afton till sängs klockan elfva och steg upp half sex, hvarefter han arbetade till klockan nio. Derpå frukosterade han och läste sedan korrektur och arbetade till klockan tre, då han gjorde en promenad. Detta arbetssätt återtog han regelbundet hvarje dag.

Hvarför skulle vi icke äfven nämna vår mest produktive romanförfattare, Alexandre Dumas, som vi hafva att tacka for så många arbeten ?

Mot slutet af sitt lif reste han till Puys till sin son och blef der mycket sjuk. Han måste intaga sängen, och hans kläder lades på en stol bredvid honom.

»Alexandre», sade han till sin son, »leta i min västficka, jag tror att der skall finnas ett tjugu frankstycke.» - Ja, så är det, svarade sonen. »Nå, min gosse, man kan således aldrig komma att kalla mig för en slösare. Jag kom till Paris med en louisd'or i fickan och den fins ännu qvar när jag dör.»

Med denna anekdot om Alexandre Dumas vilja vi afsluta detta kapitel, hvaruti vi ännu en gång sökt framhålla de ansträngningar, som fordras af tankens arbetare, om de vilja modigt framgå i lifvets strid, kämpa för stora verk och utan tvekan hängifva sig åt det svåra arbetet.»Beklaga er aldrig öfver ett arbete, till och med om det är otacksamt», sade Georges Sand, »utan anse det som en god sak. Om man offrar tre fjerdedelar af sitt lif för en pligt, hvilken den än må vara, blir den återstående fjerdedelen derigenom så mycket kraftigare och liffullare.»

* *Ill. [Camille] GILBERT.* HENRI DE MESMES. (Sid. 163.)

SJUNDE KAPITLET. Domare och rättslärde.

Jag kan icke unna mig "någon hvila, så länge jag vet, att det fins menniskor som lida.

D'AGUESSEATJ.

Det fins utvalda menniskor, som blifvit utrustade med hjertats vackraste egenskaper, redlighet, frimodighet och välvilja, samt med hufvudets bästa gåfvor, intelligens och arbetslust, och som äfven förstå att använda sin begåfning på bästa sätt. Deras hela lif är ett ädelt exempel för deras medmenniskor och de tillvinna sig aktning af alla, till och med af sina fiender.

Sådan var den berömde kansleren af Frankrike Michel de T Hospital*} .Rättskaffens domare, skicklig rättslärd och redlig i detta ords vackraste mening, öfverlefde han de borgerliga krigen i sextonde århundradet och allt partihat de medförde utan att någonsin fläcka sitt samvetes renhet.

*) Född i Auvergne omkring 1504.

Han föredrog visserligen vitterhet och antikens filosofi framför rättegångssaker och domslut, men han var i alla fall en ojämförlig jurist och en framstående statsman under Henrik den andres och Karl den niondes oroliga regeringar.

Sedan han blifvit utnämd till förste president i kammarrätten och förvaltare af kungliga skattkammaren 1554, förskaffade hans stränga principer honom många fiender. »Jag har gjort mig misshaglig,» skref han till kansleren Olivier, »derigenom att jag noga vakar öfver kungens medel. Man får icke längre bestjäla honom ostraffadt, jag har ordnat hans inkomster och utgifter, jag vägrar att betala alltför lätt förvärfvade allmosor, eller också uppskjuter jag deras utbetalande till bättre tider . . . .»

Det var kansleren de FHospital som sade till rådsherrarne i parlamentet i Bordeaux:

»Lagen måste stå öfverdomaren, icke domaren öfver lagen.»

Sedan 1'Hospital låtit utfärda många nyttiga förordningar och förberedt flera hälsosamma reformer, drog han sig tillbaka i lugn till sin landtegendom i Vignay. Der sysselsatte han sig med latinska skaldeverk och med sina barnbarns uppfostran.

Ehuru kansleren icke var protestant, gynnade han likväl denna läras bekännare, och under parisiska blodbröllopet var han ofta utsatt för verkliga faror. En dag hotades han i sitt hem af beväpnade män, och Karl den nionde sände ryttare till hans försvar. »Jag visste icke», sade den ryktbare gamle, »att jag någonsin förtjenat hvarken död eller pardon.»

Brantöme sade om honom: »Han var en ny Cato, som mycket väl förstod att finna den förderfvade verldens fel och rätta dem. Och när man såg hans stora hvita skägg, hans bleka ansigte och hans allvarliga väsen, måste man anse honom för en afbild af Sankt Hieronymus.»

Achille de Harlay tillträdde offentligt embete vid tjugutvå års ålder. Hans skarpa förstånd, sunda omdöme och förträffliga minne underlättade hans framgång. Han var född 1536 och han använde sin ungdom så väl, att han vid tjugutvå år

erhöll plats som rådsherre, ehuru det var vanligt att ingen före tjugufem år nämdes till detta embete. År 1572 afsade sig hans far sin presidentsyssla till -förmån for honom, emedan han önskade »att få se de förtjenster

utveckla sig, som grodde i hans själ.»

Någon tid derefter befalde kungen Achille de Harlay att resa till Poitou för att undersöka, hvad som möjligen kunde uträttas till godtgörande af de ödeläggelser och de sorgliga föl]der, som uppstått i provinsen genom det inbördes kriget. Han utförde detta ömtåliga uppdrag med mycken takt och lugnade befolkningen, hvarefter han fullgjorde samma åliggande i Auvergne. Vid samma tid skulle Henrik den tredje ersätta de Thou, han fäste uppmärksamhet vid Achille de Harlay, föredrog honom framför andra sökande och utnämde honom till förste president. Sedan tjenade han staten ända till sin död med ifver, trohet och nit, hvarpå han i synnerhet visade prof under Ligans oroligheter. Det var då som hertigen af Gruise på barrikaddagen erbjöd honom plats hos sig, men fick detta krossande svar: »Det är stor orätt när tjenaren jagar bort sin herre! Dessutom tillhör min själ Gud och mitt hjerta min kung. Min kropp är deremot i våldets och ondskans händer och med den må man göra hvad man vill».

Achille de Harlay var en prydnad för den franska domarekåren. Han ansåg en domares alla offentliga handlingar som bataljer, hvilkas vinnande eller förlorande förskaffade honom »mycket stor skam eller mycket stor ära». För att aldrig kunna förebrå sig att han icke tillräckligt betänkt alla sina göranden och låtanden, var han mycket noga med att icke uträtta någonting utan moget öfvervägande och noggrant studerande af saken, hvarigenom han bildade sig en opinion, som hvilade på fasta grunder. Han undersökte grundligt hvarje förhandenvarande fall och deraf följde en viss långsamhet i hans utslag, men i sådana fall är långsamhet intet fel, det är en naturlig följd af samvetsgrant arbete.



Harlays svärfar, Christophe de Thou, hade en son, som är i hög grad värd vår uppmärksamhet. Vi mena Jean-Jacques de Thou, hvars kärlek till arbete var känd af hela hans samtid.

Så snart han slutat sina ämbetsgöromål, som han skötte med stor noggranhet, använde han återstoden af dagen till studier och förlorade icke en minut. Han hade en föreläsare, som alltid läste några sidor juridik eller Cicero för honörn och han lyssnade med så stor uppmärksamhet, att han alltid behöll det hufvudsakliga i minnet. Sedan diskuterade han de uppstälda teorierna för att stärka sitt omdöme. Detta förfaringssätt gaf honom klara och bestämda tankar om många ting, hvaraf han; tack vare sin stora sinnesnärvaro, drog nytta i alla omständigheter.

Han hade mycken smak för lärdom och stark sympati för vetenskapsmän, umgicks ofta ined dem och skaffade sig kunskaper både genom umgänge och ihärdigt arbete. Hans resor voro honom till mycken nytta. Med sin stora observationsförmåga iakttog han allt och antecknade allt, som han ansåg vara vardt att bevara i minnet. Snart beslöt han att skrifva sin tids historia. Han jämförde allt, som han hade läst och hört, med det, som han sjelf erfor, och han drog sedan sina slutsatser, . Hans juridiska studier under Cujas7 och Hotmans ledning voro honom till stort gagn och de poetiska försök, hvarmed han sysselsatte sig, bidrogo att gifva honom en behaglig stil, någonting hvarpå många lärde lida brist. Hans arbetsamhet var så mycket förtjenstfullare som hans hälsa var ytterst svag; han förstod icke att hushålla med sina krafter och blef mycket snart trött.

Men kärlek till arbetet var honom medfödd. Hans historia är ett verkligt monument, den är skrifven på latin och man kan göra sig en föreställning om den möda som boken kostat författaren, då man får veta, att öfversättningen omfattar icke mindre än sexton stora volymer.H. DR MESMKS. 163

I slutet af femtonde århundradet föddes i Paris en man, som sedan blef en af Frankrikes störste domare, nämligen Henri de Mesmes. I de memoarer, som han sedan tillegnade sin far, meddelar han detaljerade upplysningar om sina studier.

»Min far gaf mig till informator Jean Maludun från Li-mousin, elev af den lärde Daurat. Han antogs på grund af sitt sedliga lif som ledare af min ungdom, tills jag skulle kunna reda mig sjelf. Han fylde troget sitt uppdrag. Genom vakor och otroligt arbete pådref han sina studier så starkt, att han alltid var så mycket före mig som det behöfdes för att han skulle kunna vara min lärare, och han från trädde icke sin befattning, förrän jag trädde i tjenst. Tillsammans med honom och min yngre bror Jean-Jaques de Mesmes sändes jag till läroverket i

Bourgogne 1542 och korn in i tredje klassen. Knapt ett år derefter var jag i den. första. De aderton månader jag tillbragte vid skolan .gjorde mig stor nytta. Jag lärde att repetera, disputera och tala offentligt, fick höra talas om goda barn, sådana som icke finnas nu för tiden, lärde mig att lefva ett måttligt lif och indela min tid. Sedan läste jag offentligt upp en mängd latinska verser och två tusen grekiska samt deklamerade Homeros utantill från början till slut och i följd deraf blef jag väl ansedd af mina samtida. Ar 1542 skickades jag till Toulouse för att studera juridik tillsammans ined min informator och min bror, under ledning af en gammal ädling, som färdats långt genom verlden. Vi stego upp klockan fyra, gjorde bön och gingo klockan fem till våra stadier med stora böcker under armarne och skrifdon och ljusstakar i händerna. Sedan hade vi lektioner utan afbrott till klockan tio, då vi i största hast på en half timme jämförde våra anteckningar under lektionerna, och gingo derpå att äta middag. Efter middagen läste vi för nöjes skull Sofokles, Aristofanes eller Euripides och någon gång Demostenes, Cicero, Virgilius eller Horatius. Klockan ett sutto vi åter på lärorummet, och klockan fem gingo vi derifrån för att repetera och se igenom våra böcker till klockan sex. Sedan åto vi

qvällsvard och läste grekiska och latin. Helgdagarne gingo vi i högmessa och aftonsång och roade oss den öfriga delen af dagen med musik och promenader. Ibland åto vi middag hos våra vänner, som bjödo oss oftare än vi fingo tillstånd att komma, och egnade sedan återstoden af dagen åt våra böcker.»

En så arbetsam ungdom borde naturligtvis bära frukt och före sitt tjugonde år tog de Mesmes sin juridiska examen i Toulouse. År 1552 blef han rådsherre i domstolen, som i högsta instansen dömde i mål rörande alla slags utlagor och afgifter till kronan, och sedan podesta i republiken Siena. År 1570 skickades han med Armand de Byron till Saint-Grermain för att underhandla med Hugenotterna.

Men under alla dessa sysselsättningar försummade han icke att fortsätta sina studier. Han fick i uppdrag att hafva uppsigten öfver »trésor des chartes» och Louise af Lothringen, Henrik den tredjes gemål, tog honom till öfverintendent för sitt råd och sitt hof. Han fick likväl snart afsmak för intrigerna vid hofvet, lemnade sin höga befattning och lefde sedan i tillbakadragenhet till sin död.

Mathieu Molés offentliga lifvar en ihållande politisk strid och hans privatlif var mycket lärorikt. När han slutat sina göromål, samtalade han gerna med sin familj och sina vänner. Hans konversation var hvarken affekterad eller anspråksfull, ehuru den endast vände sig omkring allvarliga ämnen. »Han hade ett manligt och strängt utseende och ett stort skägg, liksom alla domare tillhörande den förgångna generationen; det var en vana hos honom att föra handen genom detsamma, när han försjönk i tankar. Befolkningen i Paris hade gifvit honom binamnet »storskägg». Till och med under upproret ingaf hans stränga ansigte vördnad hos folkmassan.»

Hans största glädje var att förevisa sitt bibliotek, hvars rika skatter han samlat genom stora ansträngningar. Under ferierna vistades han i sin bostad i Champlatreux och fördref

der tiden med att bilägga de stridigheter, som uppstodo mellan bönderna i trakten. Så förflöt Molés enkla och dygderika lif.

Kansleren Séguier lär, enligt d'Alemberts uppgift, först hafva bestämt sig för prestståndet. Han tillhörde en domare-slägt och var sonson till presidenten Pierre Séguier, som 1655 hade i uppdrag att framföra parlamentets föreställningar till hofvet, med anledning af det kungliga påbudet, som återstälde inkvisitionen. Den modige domaren utförde med ädel energi detta farliga uppdrag. Hans sjette son hette Jean Séguier och denne var far till kansleren.

Familjen Séguier är ett vackert exempel på en statsman-nafamilj, som alltid förenade stränga husliga dygder med medborgerligt mod och vana vid arbete. Pierre befäste familjens rykte, han studerade ifrigt lagkunskap, literatur och skön konst, för hvilka ämnen han hade naturlig fallenhet. Han blef rådsherre i parlamentet, mottog och föredrog ansökningar i kungens konselj, blef intendent i Guyenne, parlamentspresident, justitieminister och kansler. Richelieu insåg hans värde och gaf honom denna sista hederspost 1635. Han var då endast fyrtiosju år.

Ehuru han hade kardinalen att tacka för denna utmärkelse, ansåg han sig likväl icke tvungen att afsäga sig sitt oberoende. När Anna af Österrike misstänktes för att underhålla en för statens säkerhet vådlig brefväxling med

sin bror, kungen i Spanien, och Richelieu ålade Séguier att göra en undersökning i Val de Grace, lät kansleren i hemlighet underrätta drottningen derom.

Hans stora insigter satte honom i stånd att utarbeta författningar, hvilkas nytta sedermera erkändes och hvarigenom han sökte förkorta tidsutdrägten vid ransakningar och domslut, minska kostnaderna för desamma och skydda handelns intressen. Trots dessa ansträngande arbeten öfvergaf han ändå icke literaturen ; det var han som ingaf Richelieu idén att stifta franska akademien, hvars beskyddare ban länge var och hvars sammanträden under flere ar polios166 ARBETETS 1IJKLTAR.

i hans hotell. Hans bibliotek var en värdefull hjelp för hans lärda vänner.

Hans anspråkslöshet var allmänt känd. »Jag anser de öfverdrifna loford man slösar på mig såsom ett bevis på att man hyser orättvisa anspråk på mig. Jag är ingen Gud och kan således icke förtjena dessa utsökta rökoffer, men jag är ej heller något oförnuftigt träbeläte, som låter sig väl behaga det falska smickrets giftiga ångor.

Michel Le Tellier arbetade tillsammans med kansleren Séguier, när han blef vald att mottaga och föredraga ansölr ningar i kungens konselj och när rättegångshandlingarna rörande de upproriska i Normandie uppsattes. Den skicklighet, som Le Tellier visade vid detta tillfälle, förskaffade honom två utmärkelser. Han blef först justitiekansler i Piemont och presenterades sedan af Mazarin för Ludvig den fjortonde, som utnämde honom till statssekreterare vid krigsdepartementet, när Desnoyers återkallades. Alla underhandlingar, som växlades under La Fr onde - det politiska parti, som stod i opposition mot hofvet under Ludvig den fjortondes minderårighet - gingo genom hans händer, emedan han hade stannat i kardinalens omedelbara närhet. Le Tellier blef sedermera en af kungamaktens trognaste anhängare, och förblef statssekreterare äfven efter Mazarins död. År 1677 blef han kansler och justitieminister.

Sedan sysselsatte han sig samvetsgrant med förbättringar inom lagstiftningen. Han utgaf reglementen och fordrade, att de unga jurister, som sträfvade efter plats i rådskammaren, skulle skaffa sig större kunskaper och mera skicklighet.

Le Tellier var en stor arbetare, men han följde icke i allt sina företrädares exempel. Som nitisk hofman gillade han det Nantesiska ediktets upphäfvande, han glömde, att familjen Séguiers stamfar protesterat mot parisiska blodbrölloppet.

Förste presidenten Guillaume de Lamoignon*) härstammade från en juristslägt. Hans far var parlamentspresident och

*) Född i Paris 1647.LAMOIGNON. 167

upptogs så fullkomligt af embetsgöromål, att sonens uppfostran. uteslutande sköttes af modren och en ganska medelmåttig lärare. Under sina ferier mottog presidenten på egendomen Ba-ville många framstående män, hvilkas lärorika samtal mäktigt bidrogo till den unge Guillaumes utveckling. En af gästerna, Jérôme Bignon, märkte med förvåning gossens anlag, han uppmuntrade honom och intresserade sig for hans studier. »Eldad af ädelt täflingsbegär längtade Guillaume ifrigt efter den dag, då han sjelf skulle få träda inom skranket Han lyssnade otåligt till sin fars ofta upprepade berättelser om tillfällen, då framstående domare förvärfvat sig allmän aktning. »Jag var orolig», sade han, »öfver att j äg gått miste om dessa stora, sköna tillfällen och fruktade att ingenting dylikt skulle stå mig till buds under lifvets lopp.»

Vid aderton års ålder blef han rådsherre vid parlamentet i Paris och försakade sedan alla sin ålders nöjen för att uteslutande egna sig åt sitt embete. Han studerade juridik med all ifver och läste forntida vältalare. Den dag, då han tillträdde sitt embete att mottaga och föredraga ansökningar i kungens konselj, förvånade han alla sina embetsbröder med sin lärdom. Ludvig den fjortonde sade sedermera om honom: »Jag uppfattar bäst M. de Lamoignons andraganden.»

Vid Pompone de Belliévres död lät Mazarin utnämna Lamoignon till parlamentpresident och sedan till förste president. »Gud är mitt vittne, att om det funnits en redligare man än ni, skulle jag valt honom», sade kardinalen

till Lamoignon. Detta omdöme gör det öfverflödigt att uppehålla oss vid Lamoignons karaktär. Hans rättskaffenhet framstod i sin fulla glans vid Fouquets rättegång, hans skicklighet och hans djupgående kunskaper tilläto honom att spela en vigtig roll vid förbättrandet af de lagar, som stiftades af Ludvig den fjortonde.

Lamoignon var outtröttligt arbetsam; han påstod, att en värdig jurist borde förstå att reformera lagen. Tillsammans med Fourcroy och Auzanet företog han ett ofantligt arbete, skapandet af en lagsamling, som kunde tjena till rättesnöre168 ARBETETS HJELTAR.

för hela Frankrike och sprida ljus öfver alla frågor, som blifvit tolkade på olika sätt af parlamentet. Hans medarbetare skrefvo uppsatser, som han genomgick med minutiös noggranhet, och hans egna artiklar utmärktes af ett klart och innehållsrikt framställningssätt. När samlingen kom ut, möttes den af stort bifall, ingen hade trott, att ett sådant arbete kunde åstadkommas af en enda jurist. Daguesseau yttrade om denna bok: »detta arbete är högeligen egnadt att utbilda den omfattande och öfverlägsna begåfning, som erfordras för att kunna studera fransk rättslära».

Lamoignon tillkommer således äran att hafva påbörjat de franska lagarnes kodifikation, hvilken först afslutats i våra tider.

Hemma hos sig diskuterade han ofta under förtroliga samtal de svåraste frågor och sökte att sprida ljus öfver dem. När hans embetsgöromål icke hindrade honom från att hvila ut på landet, egnade han sig åt jordbruket eller också bilade han stridigheter mellau grannarne, »nöjdare med sig sjelf», säger Fléchier, »när han i någon mörk allé eller på en gräsvall skaffat en fattig familj sin rätt, än när han på sin domaretron bestämde öfver de största rikedomar». Ibland promenerade han ensam i trädens skugga »begrundande de allvarliga och vältaliga föredrag, hvarmed han hvarje år verkade for domarekårens upplysning och insigter. När han vid sådana tillfällen beskref en rättrådig mans karaktär, målade han sin egen bild utan att tänka derpå.»

Kansleren cTAguesseau föddes i Limoges 1669. Han visade sig snart ega de bästa anlag och hans far ledde sjelf hans undervisning. Han lät honom läsa de förnämsta grekiska och latinska författare och samlade ofta i sitt hem framstående personer, hvilkas samtal bidrogo till gossens utveckling. Han gjorde snabba framsteg.

Efter språkstudierna följde matematik, filosofi och historia. För historien hyste han alltid afgjord förkärlek. Vid sjutton*Ill. E. A. Tilly.[Camille] GILBERT.* VOLTAIRE. (Sid. 143.)1)'ÄG U ESS K AU. 171

års ålder tog han sin juridiska examen, blef nämd till kunglig advokat och fick genom sin fars inflytande anställning som advokatfiskal vid parlamentet i Paris. År 1717 blef han upphöjd till Frankrikes kansler.

D'Aguesseau har af Saint-Simon fått en enda förebråelse, den »att han var för angelägen att göra allting för väl». Han rättade och förbättrade oupphörligt sina förordningar, förklaringar och skrifvelser. Han vurmade för språk, matematik, fysik och filosofi. Det var hans största nöje att hemma hos sig samla några bekanta lärda män och samtala med dem i vetenskapliga ämnen. Hans skrifter skola alltid förblifva en källa till undervisning för dem, som studera juridik. Hans arbeten innehålla en rikedom af vackra tankar, goda råd och förträffliga lärdomar. »Vetenskapen», sade han, »har sin lager så väl som vältaligheten. Den' är kanske mindre glänsande, men icke mindre varaktig. Tiden bleker den enas glans, men ökar den andras värde.» Enligt hans åsigt får man icke underskatta arbetet i barndomen, utan man bör genast efter den vanliga undervisningens slut börja allvarliga studier. Ungdomen anser han för en tid, »som den dygdige använder till flitigt arbete». För kärleken till vetenskapen bör man offra både rikedom och lycka, ja t. o. m. hälsan. Hvar och en, som vill uträtta något, måste nödvändigt »göra sig osynlig för en tid, döma sig till frivillig fångenskap och begrafva sig i djup stillhet, för att der smida segrande vapen. Så hafva Cicero och Demosthenes gjort. Vi kunna icke förvåna oss öfver deras framgång.»

Om nian frågat d^guesseau hvad en domare bör vara, så skulle han svarat: »domaren är en man, som alltid är väpnad att strida för rättvisan, han är en oförskräckt försvarare af oskulden och en fruktansvärd hämnare mot orättfärdigheten. Han måste med oöfvervinnerligt mod genomtränga och nedbryta de kopparmurar och ogenomträngliga vallar, som förhärda lasten mot alla dygdens bemödanden. Han kan förefalla vek,, men han

måste alltid vara stor och stark i sitt172 ARBETETS HJELTAR.

värf, de menskliga intressenas lidelsefulla stormar måste rasa förgäfves mot hans fasta lugn.»

Det var under sin sista vistelse i Fresnes soin d'Ågues-seau gjorde utkast till de utmärkta förordningar, som förde lagstiftningen så långt framåt och genom hvilka han hufvudsakligast vann ryktbarhet. Han meddelade först sin plan åt högsta domstolarne och begärde deras utlåtande rörande de mått och steg, som han ansåg vara nödvändiga. Domstolar-nes svar underkastades pröfning af utmärkta advokater och diskuterades af de insigtsfullaste medlemmarne af parlamentet i Paris. Derefter undersöktes förslaget af den rådsherre, som mottog och föredrog ansökningar i kungliga konselj en, och slutligen utarbetades det fullständigt i ett statsråd, der d'Åguesseau var president. Man kan lätt inse, hvilken möda detta stora verk skulle förorsaka kansleren. Men studier voro fr: honom ett verkligt nöje, han var icke en minut utan sysselsättning.

Madame d'Aguesseau var icke särdeles punktlig, det hände ofta att hennes man fick vänta på henne, sedan middagen var serverad. De stunder, som förflöto innan hennes ankomst, använde kansleren att skrifva en bok, som han en vacker afton presenterade sin förvånade gemål.

Alla sina besparingar använde han till inköp af nyttiga bidrag till sitt bibliotek.

Han egde en ovanlig lärdom. Han var icke allenast hemmastadd i juridik, ntan äfven i filosofi, matematik, historia, grekiska, hebreiska,, latin, arabiska, italienska, spanska, engelska och portugisiska. Han begrundade gerna den heliga skrift.

Vidare älskade han musik, ritade, sjöng och idkade poesi, han skref både latinsk och fransk vers.

När han skulle studera en vetenskap, sökte han först att med minituös noggranhet lära sig dess grundelement. Han lemnade aldrig en sak, förr än han förstod den fullkomligt.POTHIER. 173

Han indelade sin tid mycket noga, men anslog aldrig någon del deraf till nöjen. Han hade aldrig varit på någon offentlig teater och det enda spel man sett honom deltaga uti var schack. Oupphörliga studier utvecklade hans begåfning, hans minne vann i synnerhet en säkerhet och snabbhet, som ofta förvånade de vittra personer, med hvilka han samtalade. Vid åttioett års ålder hörde han någon läsa upp ett epigram af Martialis felaktigt. Han återgaf det då genast ordagrant, ehuru han icke läst Martialis sedan han var toll år.

Vi hafva nu sysselsatt oss med framstående domare och vilja äfven omnämna några rättslärde, som blifvit berömda för ifriga studier och arbebsamhet.

Rolerth-Joseph Pothier föddes i Orleans den 9 januari 1699. Hans far var rådsherre vid presidialrätten, men han dog innan han fått tillfälle att leda sonens uppfostran, och denne hade således endast sin egen ihärdighet och flit att tacka för sina första framgångar. Han hyste särskild böjelse för filosofi, latin och italienska och njöt särdeles af att läsa Horatius och Juvenalis, hvilkas verser han småleende citerade vid lämpliga tillfällen. Det tycks som om han först hade haft for afsigt att blifva munk, men han ville icke skiljas från sin mor och beslöt sig derför att taga juridisk examen. År 1720 blef han rådsherre i Orleans. All den tid, som hans em-betsgöromål lemnade honom öfrig, använde han att studera romersk rättslära, moral och teologi. Klockan fyra om morgonen började han dagen med andaktsöfningar och satte sig sedan till sitt arbete, som han endast afbröt vid måltiderna och för att mottaga besök. Han gjorde alltid anteckningar till allt hvad han läste, och sedan han samlat ett visst antal sådana, klassificerade han dem efter de ämnen, hvarom de handlade. D'Aguesseau anförtrodde honom lärostolen i fransk rättslära vid universitetet i Orleans och han bedref undervisningen med förvånande öfverlägsenhet. Måhända har aldrig någon professor sysselsatt sig så mycket med sina lärjungar. Hvarje torsdag höll han föreläsningar i sitt hem. Alla hans löne-174 -AUBETKTS HJELTAR.

förmåner voro anslagna till uppmuntran . och hjelp åt behöfvande studerande. Historien meddelar oss en egenhet, som Pothier delade med Cujas, om hvilken vi sedan vilja tala, nämligen att han under sina studier lade sig på knä eller framstupa på golfvet i sitt arbetsrum, der böcker voro strödda rundt omkring.

Detta arbetsrum gjorde icke allenast tjenst som studerkammare, utan äfven som enskild domstol. »En massa

stridigheter afgjordes der,» säger M. de la Place, »och många processer förekom mos genom den vänlige skiljedomarens visa råd. De förnämste domare i hela Frankrike hemstälde till honom de qvistiga frågor, som de skalle bedöma, och rättade sig alltid efter hans råd. Oupphörligt rådfrågades Pothier både muntligen och skriftligen, men han nekade aldrig att utan ersättning lemna sina råd åt hvem som begärde dem. Han lät aldrig något bref blifva obesvaradt eller någon fråga förblifva olöst, och detta var sannerligen en stor tjenstvilligt het af en lärd, som helst använde sin tid på studerande af de läror, hvars nitiske apostel han var.» En gång rådde han en enka att anställa en process, som hon sedan förlorade. Han efterforskade icke, öra domarena följt lagens ordalydelse, men han betalade ur egen börs den klagandes alla omkostnader, emedan hon icke sjelf hade någon förmögenhet.

Deri berömde juristen Jacques Cujas?*) var son till en val-käre. Hans naturliga anlag och träget arbete hjelpte honom att öfvervinna de hinder, som hans ringa härkomst stälde i hans väg. Han lärde sig på egen hand både grekiska och latin. Årnoul Ferrier, professor i juridik i Toulouse, undervisade honom i sin vetenskaps första gränder under samma tid som Cujas var informator för presidenten Dufaurs barn. Det var for deras skull han studerade Institutionerna, och 1547 började han gifva lektioner i romersk lagfarenhet. Hans första föreläsning vann afgjord framgång. »Hvar och en

*) Född i Toulouse 1522.

insåg genast, att han hade ett mycket klart förstånd», säger Etienne Pasquier, »och att han lofvade mycket för framtiden. Men oaktadt alla de goda egenskaper han ådagalade under sju års tid, afslogs ändå hans ansökan om en ledig lärostol i juridik i Toulouse. Det var först C åhörs och sedan Bour-ges som hade lyckan att få försäkra sig om Cujas. Efter inånga omständigheter fick han tillstånd »att föreläsa och undervisa i civilrätt vid universitetet i Paris». Han stannade icke längre än ett år i hufvudstaden, hvarefter han återvände till Bourges, der han vistades till sin död,

Man kan utan öfverdrift påstå, att alla större städer täflade om att få tillegna sig Cujas. For att uppnå en så hög grad af lärdom, som denne insigtsfulla lagtolkare egde, fordras ett oerhördt arbete. Han rådfrågade manuskript och tryckta böcker, rättade defekta eller förändrade skrifter, skref kommentarier och beredde sig till sina lektioner. Han arbetade »liggande framstupa på golfvet», med böcker spridda rundt omkring sig,

Han hade ett präktigt bibliotek, katalogen öfver detsamma fins ännu qvar i Paris' arkiver. När man går igenom listan på hans böcker, ser man, att deras innehåll är mycket omvexlande, lika väl lämpande sig för en poet och moralist som för en rättslärd.

Ar 1573 utnämde Karl den nionde Cujas till titulär rådsherre vid parlamentet i Grenoble och 1574 tillerkände Henrik den tredje honom »375 livrés i lön». Detta var den enda utmärkelse, som tillföll den framstående man, hvilken bidrog till Frankrikes förbättring genom att föra lagkunskapen framåt och genom att öfverallt sprida läror om rättvisa och jämlikhet.

Bland de ut mäkta män, som äro en heder för den franska domarekåren, fins det många, som genom fast vilja förmått använda sin ledighet från embetsgöromålen till studier och derigenom förvärfvat sig stor lärdom. Så var händelsen med den berömde matematikern Fermat.

Fermat föddes i Beaumont-de Romagne, nära Montauban, i augusti 1601. Han tillbragte sin barndom i föräldrahemmet, hans far var en hederlig läderhandlande. Han studerade juridik i Toulouse, utmärkte sig som advokat och utnämdes 1631 till rådsherre vid den afdelning af parlamentet i Toulouse, der ansökningar och inlagor ingåfvos. Som förströelse idkade han studier, i synnerhet matematik.

Han gjorde inom denna vetenskap mer än en upptäckt, som hastigt nedskrefs i något bref, utan att han gömde hvarken koncept eller kopia af detsamma. Men dessa upptäckter voro för vigtiga att icke Fermat genom dem skulle ådraga sig den lärda verldens uppmärksamhet. Det var sannerligen en tillräcklig triumf att framkalla Pascals beundran och att genom öppenhjertighet, sann blygsamhet och snillrikhet vinna den hersklystne och högmodige Descartes' erkännande.

Pascal, som var författare till Traité de la JlouleMe och uppfinnare af probabilitetsläran, skref en gång till Fermat: »bäst att ni söker någon annan, som kan följa med edra upptäckter. Jag måste tillstå, att de ligga mycket för högt för mig, jag kan endast beundra dem.»

Det erkännande, sorn Descartes af aktning för sanningen motvilligt lemnade honom, hedrar ännu mera dessa båda snillen, som fullt kunde förstå och uppskatta hvarandra. Descartes skref en gång till Mersenne rned förakt om några invändningar af Fermat, som han då ännu icke kände mycket till: »man kan vägra att duellera med någon annan än sin jämlike, och jag anser mig verkligen hafva rättighet att icke förslösa min tid med att svara honom.»

Fermat envisades icke; han var nöjd med att veta sig hafva rätt och bevisade det på ett ovedersägligt sätt. Descartes var en rättvis domare. Så snart han värdigats undersöka saken, skref han: »jag anser mig förbunden att uppriktigt tillstå för er, att jag aldrig känt någon, som visat sig ega så stora kunskaper i geometri som ni.»

Man kan omöjligt framlägga mera lysande vittnesbörd än af Pascal och Descartes, men Fermat är lycklig nog att ega flera framstående mäns aktningsfulla erkännande.

D'Ålembert skrifver: »man har att tacka Fermat för den första uppfinnningen af differential-kalkylen. Den moderna geometrien är ingenting annat än en allmännare tillämpning af denna metod.

»Man kan anse Fermat», säger Lagrange, »som förste uppfinnaren af de nya räknesätten».

Laplace, den odödlige författaren till Mécanique céleste, skref ungefär på samma sätt: »Fermat kan anses som den verklige uppfinnaren af differential-kalkylen».

Cauchy har yttrat, att Fermat var ett af Frankrikes största snillen.

Af dessa stora mäns omdömen ser man, att Fermat var en utmärkt matematiker.

Som domare och rättslärd var han en heder för parlamentet i Toulouse. Han lät aldrig sina vetenskapliga grubblerier eller samlandet af materialier till de mest lysande upptäckter inkräkta en enda timme af den tid, som tillhörde hans embete. Han offrade nöjet för pligten.

»Men detta var ändå icke nog. Fermat var uppfostrad i den lilla staden Beaumont och han hade der fått en sund och kraftfull ledning, sådan som man i våra dagar knapt genom de prisvärdaste och ihärdigaste bemödanden kan skaffa de bäst begåfvade ynglingar i våra mest blomstrande städer. Han var väl bevandrad i de döda språken. Hans lifliga förstånd fattade lätt de dunklaste passager, och det hände till och med, att han skickligt ersatte förlorade sidor i böcker af forntidens lärde.

»Fermats poesi beundrades i en stad, der eftersökta pris

i alla tider utdelats af kompetenta domare. Belöningarne

hafva i många århundraden vunnits med ära och vinnas så

ännu i dag. Det var icke endast genom fransk vers som



Fermat gjorde sig ryktbar som poet, han skref äfven på latin, grekiska, spanska och italienska. Han var lika blygsam i fråga om sin poesi som då det gälde hans vackra teorem; olyckligtvis rättade man sig mera efter hans vilja i fråga om verserna. Intet af hans poetiska arbeten fins qvar.»

L'Héritier de Brutelle*) var liksom Fermat på samma gång nitisk embetsmän och framstående som lärd.. Han blef 1772 pro kurator vid öfverjägmästarembetet i Paris' distrikt och utnämdes snart derefter till rådsherre vid Cour-des-Aides. Ali den tid, som han hade ledig från sitt embete, använde han till studerande af botanik. L^Héritiers botaniska arbeten äro många och åtnjuta högt anseende på grund af de noggranna beskrifningarne och de omsorgsfullt utforskade kännetecknen. Den första bok han gaf ut, Stirpes nov ca, är dyrbar och ganska

sällsynt. Det är en stor foliant med beskrifning på nya arter, försedd med utmärkta planscher, utförda af den berömde målaren Redouté.

L'Héritier de Brutelle var ganska rik. Hans studier voro hans passion. När han fick veta, att en sällsynt växt blommade i någon trädgård, begaf han sig genast dit och belönade frikostigt de unga botaniker, som på hans vägnar genomletade trädgårdarne.

År 1776 fick THéritier de Brutelle höra, att Dombey efter sin återkomst från Chili och Peru förgäfves anhållit örn nödiga medel af Calonnes minister i och för offentliggörandet af sina upptäckter. L'Héritier erbjöd sig att på egen bekostnad utgifva allt, som rörde botaniken, och Dombey afstod sitt herbarium åt honom mot en årlig pension. IVHéritier skred till verket med oerhörd ifver; inom några dagar var alltsammans ordnadt, och gravörer och målare voro redan i arbete. Men då träffades han af en oväntad iinderrättelse som af ett åskslag.

*; Född i Paris 1746.L'HBKITIER DE BRUTELLE. 179

Spanjorerna ville nämligen sjelfva gifva ut Dombeys verk. Regeringen hade på uppmaning af domstolen i Madrid gifvit Buffon befallning att låta återställa Dombeys herbarium. I/Héritier fick veta, att denna högst orättvisa befallning skulle delgifvas honom dagen derpå. Med sin hustrus hjelp packade han genast sina koffertar och reste med sin skatt till Calais, hvarifrån han genast begaf sig till England. Han uppehöll sig femton månader i London i största tillbakadragenhet, uteslutande sysselsatt med den dyrbara samling han medfört. Man underlättade på allt sätt hans arbete, Banks bibliotek öppnades för honom och Linnés herbarium, som inköpts af doktor Smith, ställdes till hans förfogande.

LMTéritier hade kallat Redouté till London, och hans arbete blef snart fullbordadt och utgifvet under namn af Perus Flora.

På sina hvilostunder besökte den store botanikern trädgårdarne i Londons grannskap och lät afmåla de vackraste växter, som prydde dem. Dessa fint utförda bilder utgåfvos efter hans återkomst till fäderneslandet under titeln Bouquet Anglais (Sertum Anglicmn). Boken var tillegnad engelsmännen.

L'Héritier de Brutelle återvände hem och återtog sin förra verksamhet. Hans passion för växter fängslade honom fortfarande. Under ett regelbundet arbete vid Ministere de la Justice kunde han, när han gick till och från sitt arbetsrum, icke afhålla sig att plocka mossa, lafvar, alger och gräs, som växte på murarne och mellan gatstenarne. »Det är ett ganska märkvärdigt naturhistoriskt faktum», säger Cuvier, »att han på ett år samlade flere hundra arter endast i grannskapet af ministeriet. Han hade för afsigt att utgifva en katalog öfver dem, med en titel, som kanske skulle förfallit något egendomlig, nämligen: Flore de la place Vendome.»

L1 Héritier hade äfven passion för böcker. Den möda han gj-orde sig för att samla ett bibliotek var otrolig. Alla hans180 ARBETETS HJELTAR,

besparingar användes för att göra hans boksamling rikhaltigare, och han egde också ett af de vackraste bibliotek i Europa. Det innehöll bland annat alla arbeten på alla språk, som på något sätt rörde botaniken.

Hans ifver att skaffa sig böcker öfvergick till verklig lidelse, och han uppskattade dem efter deras sällsynthet, liksom bibliofilerna. Men ett besynnerligt och troligen allena-stående faktum var, att han ville förskaffa några af sina egna arbeten samma förtjenst. Det fins lärda afhandlingar af honom, som han endast låtit trycka i fem exemplar, hvilka blifvit utdelade åt olika personer, så att ingen annan än han sjelf skulle kunna ega samlingen komplett.

L'Héritier de Brutelle var lika framstående jurist som vetenskapsman. Vi vilja anföra följande ur Cuviers Eloge öfver hans minne: »L/Héritier de Brutelle ingaf aktning och förtroende hos alla, som kände honom, och han egde stor auktoritet inom alla kårer, der han var medlem. Redan innan han blef anställd vid Cour-des-Aides, åtnjöt hän förtroende af dess öfverhufvud, den store, olycklige Malesherbes, hvilken han liknade i menniskokärlek, sjelfförgätenhet, sträng dygd och vetenskaplig favoritsysselsättning. Åldrig hade hans sköna själs renhet fördunklats genom minsta moln, aldrig hade en oredlig tanke fläckat hans oföränderliga rättrådighet. Han lät

utfärda påbud från domstolen i andra arrondissementet, att ingen af dess medlemmar fick mottaga någon, som sökte rekommendera sin egen eller annans sak hos domaren. Enligt hans åsigt var detta sätt att samtala med domaren utom sessionsrummet en förolämpning, som förutsatte, att han antingen icke egnat parterna tillbörlig uppmärksamhet, eller också att han kunde bevekas genom skäl, som man icke vågade framlägga offentligt ... Den enda hämd, som man vet att han någonsin tillåtit sig, var att han uppkallade en illaluktande växt efter en botanist, som på något sätt förfördelat honom».L'Héritier de Brutelle rycktes på ett sorgligt sätt bort från sitt embete, sina arbeten, sina blommor och sitt herbarium. Aftonen den 16 april 1800 gick han sent hem från vetenskapsakademien, hvars medlem han var, och blef då mördad icke långt från sitt hem. Brottslingen undkom.Vi vilja tillägga, att författaren af denna bok är dotterson till L'Héritier de Brutelle och att han känner sig lycklig att få egna några hyllningens ord åt sin morfars minne.

* *Ill. [Camille] GILBERT.E. A. Tilly.* DUPERRÉ. (Sid. 195).

ÅTTONDE KAPITLET. Sjöfarande och marinofficerare.

Hvar äro de sjömän, som kantrat i svarta nätter? VICTOR HUGO.

Ära åt de sjöfarande, som, omgifna af tusentals faror, öppnat nya vägar för industrien, utvidgat området för det vinstgifvande arbetet och oupphörligt ökat omkretsen för menniskornas verksamhet. Ära åt flottans män, som föra fäderneslandets flagga öfver hafven.

På samma gång de varit mönster af tapperhet, hafva de äfven varit hjeltar i arbete.

Vi vilja anföra några bevis på, att energien är oskiljaktig från sjömannens arbete.

l fjortonde århundradet färdades djerfva sjömän från Dieppe till Guineaviken, hvarifrån de hemförde elfenben och guldstoft. Jean de Béthencourt, kammarherre hos Karl den sjette, hade hört talas om dessa expeditioner från Dieppe och

således äfven om Kanarieöarna, som då kallades Lyckans öar. Han öfvergaf krigarebanan, på hvilken han utmärkt sig under kriget med engelsmännen, och beslöt att bidraga till sitt lands ära genom upptäckten af nya länder. Till detta ändamål rådförde han sig med en spansk kapten, som var förfaren i navigationskonsten. De utrustade en ordentlig eskader i La Rochelle och seglade först till La Corogne och sedan till Cadix. När de sjöfarande sedan ville styra kosan ut på okända haf, intogs besättningen af förskräckelse och fruktan att ej komma tillbaka från den vådliga färden och gjorde uppror mot eskaderns chef. Genom enträgna böner lyckades Béthencourt förmå dem att hissa segel.

I början hindrades farten af vindstilla. Men snart drefs flottan af gynsamma vindar söderut och efter fem dagars resa uppnåddes ön Lancerote i nordöstra ändan af Kanarieöarnas arkipelag. Denna ö eröfrades snart, och der anlades en koloni, som uppblomstrade inom kort. Vid nästa expedition intogo fransmännen hela arkipelagen. Jean de Béthencourts framgång berodde på hans underbara ihärdighet och viljekraft. Det är beundransvärdt att kunna utföra ett så svårt företag med så ofullkomliga hjelpmedel.

Andra hälften af femtonde århundradet fick bevittna den märkligaste serie af upptäckter, som kan tänkas.

Det var Portugal, som tog initiativet till de stora upptäcktsresorna till sjös, och i följd deraf herskade detta land på hafven i mer än hundra års tid. Denna ära kan till stor del tillskrifvas prins Henrik, som genom sina geografiska studier och de uppmuntringar han slösade på alla sjöfarande, genom djerft uppgjorda och hastigt utförda planer samt genom sin ihärdiga önskan att vidga området för upptäckterna till sjös förde sina landsmän in på den väg, hvarpå de sedan fortskredo med så stor ära. Hans inflytande gjorde sig gällande ännu efter hans död, och minnet af Henrik Navigatör följde ständigt Vasco di Garna på hans långa resor. Prins Henrik var kungason och bror till en regent, men kom sjelf aldrig på tronen. Ingen

skall likväl våga påstå, att han gjort sitt land mindre nytta än hans far Johan den förste eller hans bror Johan den andre. Han hade låtit uppföra ett observatorium åt sig vid hafsstranden i närhetea af Cap Saint-Vincent. Der studerade han geografi och sökte förbättra nya navigationsinstrument, der lyssnade han till judiska och arabiska

köpmäns underbara berättelser och der sammanförde han upplysningar, som sändes till honom från alla delar af verlden Under femtio år förberedde han ifrigt nya expeditioner, och hans tacksamma landsmän gåfvo honom det ärofulla binamnet Navigatör, ehuru han sjelf aldrig varit ute till hafs.

Ar 1492 konstruerade Martin Behain en märkvärdig glob, på hvilken århundradets stora upptäckter jämte historiska anteckningar äro inskrifna. Ingenting kan vara intressantare än detta vigtiga geografiska arbete.

Den förste sjöman, som fann vägen till Indien, var Bartho lomeo Diaz. Portugal har icke gifvit denne djerfve, modige och entusiastiska sjöman all den ära, som han förtjenade, han har med orätt blifvit stäld i skuggan för Vasco di Gräma. I augusti 1478 seglade tre fartyg ut ur Tajo under Bartho-lomeo Diaz1 befäl. Sedan han först färdats samma väg som Diego Diaz. seglade ban längre söderut, der han möttes af en ansenlig sänkning i temperaturen, hvilket naturligtvis förvånade eskaderns besättning. Det var vindstilla vid kusten och Diaz styrde derför ut åt öppna sjön, der han öfverraska-des af starka stormar, som varade i flera dagar. Hafvet vräkte upp jättestora vågor, som ingen af de sjöfarande förut sett make till. Detta oförklarliga faktum skrämde besättningen, som endast väntade på att stormen skulle aftaga, för att segla österut och komma i land. Förvånad öfver att icke längre hafva land i sigte vände Diaz åt norr och kastade ankar i viken vid Algoa, hvarest han märkte, att kusten ändrat riktning. Hvad ville detta säga? Hade han passerat den omtalade bergsudden vid Afrikas spets? Han ville vända om föl**Ill. [Camille] GILBERT.E. A. Tilly.* LITTRÉ. (Sid. 147.)BACK. 187

att undersöka förhållandet, men besättningens motvilja hindrade honom derifrån, och eskadern återvände till Lisboa.

Vi hafva i Vetenskapens Martyrer egnat ett helt kapitel åt Jordens eröfring, och vi upprepa derför icke här hvad vi yttrat om*Kristofer Kolumbus, Vasco di Garna, Magellan och många andra. Vi vilja emellertid säga några ord om en man, som utmärkt sig för mod och ihärdighet, den engelske kaptenen Back. Åren 1834-1835 utförde han en farlig resa i de arktiska regionerna, för att söka efter sin landsman ROSS, och upptäckte då den flod, som blef uppkallad efter honom.

George Back hade förut åtföljt sir John Franklin på hans expedition till norra Amerika. Ar 1832 vistades han i Italien och fick der höra talas om att kapten ROSS försvunnit. Tre år derefter afreste han till polartrakterna, hvarifrån inga underrättelser under tiden anländt. Först vände han tillbaka till England i afsigt att föreslå regeringen en expedition till lands, som han skulle anföra och som skulle sträcka sig ända till hafstrakterna, der ROSS och hans besättning borde befinna sig. Efter många svårigheter blef den modige sjömannens förslag antaget och han fick order att begifva sig af.

Man måste läsa kapten Backs resejournal för att inse hvilken ihärdighet och omtanke utförandet af hans företag kräfde. Först och främst hade han en oerhörd svårighet att skaffa besättning, sedan qvarhölls han vid Norway-House af en orkan. Båtarna måste styras fram genom virflarne. Ibland voro de bräckliga farkosterna maktlösa gent emot strömmens våldsamhet och drefvos vind för våg, ibland kastades de ut midt bland skummande vågor och skär. Slutligen hade man äfven att strida mot de här och der påträffade indianernas illvilja och grymhet. Det var efter många mödor och fasor, som man upptäckte Tlew-ce-cloa eller Stora fiskfloden. Geograferna hafva uppkallat floden efter Back, och detta var en rättvis erkänsla för hans nit, hans tålamod och duglighet.

Vi vilja nu lemna de egentliga sjöfarandena och sysselsätta oss med sjömän, som stridt för fäderneslandet.188 ARRETETS HJELTAR.

Abraham Duquesne, född i Dieppe 1610, var en af de ädlaste män, som tillhört franska flottan. Hans far var sjöfarande och han undervisades af honom. Fadren dref hans stadier så långt, att han lärde honom skeppsbygnadskonst. Vid tjugu års ålder förde Duquesne redan befälet på, en fransk galer i strid mot spanjorerna. Hans far var ombord på skeppet och blef dödad i en drabbning. Denna förlust ingaf den unge kaptenen ett brinnande hat mot spanjorerna.

År 1643 mötte Duquesne spanska flottan utanför Barcelona och levererade den många heta strider. Han sänkte flere fiendtliga skepp och flortsatte sina hjeltedater ända tills Riche-lieus död afbröt de djerfva företag, hvilkas

ledare han varit.

Utan att närmare beskrifva Duquesnes segrar, vilja vi framhålla, att hans framgångar icke allenast berodde på hans djerfhet, utan äfven på hans kallblodighet och hans skicklighet att kunna sjelf öfvervaka allt. Säker på sin egen kraft och sina mäns mod, sade han med stolthet: »den franska flaggan skall icke lida någon skymf, så länge hon är i min vård.»

Under Colberts ministere ledde Duquesne, - som blifvit utnämd till generallöjtnant vid flottan, - kriget mot Holland, och snart blef Medelhafvet hans stridsplats.

Duquesne hade att mäta sig med Ruyter, den namnkunnige holländaren, som var son till en bryggaregesäll, men genom skicklighet och arbete tjenade sig upp till amiral. Den holländske amiralen hade gått igenom sundet vid Gibraltar med en väldig flotta. Duquesne lade ut från Toulon med tjugu skepp, Ruyter hade tjugufyra och inväntade sin motståndare i närheten af Lipariska öarna. Efter en häftig strid kunde icke den holländske amiralen, trots sin egen oförskräckthet och sina sjömäns tapperhet, hindra Duquesne att förena sig med de franska skepp, som stannat i Messina. Duquesne och Ruyter möttes snart i en ännu förfärligare och mera afgörande strid nära stranden nedanför Etna. Fransmännen hade då trettio skepp och holländarne, som fått hjelp af en spansk flotta, hade tjugunio skepp och tio galerer. De båda amira-

lerna stredo i närheten af hvarandra och det uppstod en ordentlig tvekamp mellan deras skepp, hvarunder de detta oaktadt öfvervakade flottornas rörelser, Ruyter fann sin död i den rasande striden, och Duquesne återvände som segrare till Messina. I en ny blodig strid besegrade han spanska och holländska flottan, som då icke längre leddes af Ruyters kraftige ande.

Ludvig den fjortonde lyckönskade Duquesne till hans segrar, men han utnämde honom icke till vice-amiral, emedan han var protestant. Fast i sin tro, var den store sjömannen känslolös för ärelystnadens lockelser.

Duquesne omtalade en dag för sin familj, att kungen låtit honom förstå, att han blifvit utnämd till amiral, om han icke varit protestant. »Åh,» utropade hans hustru, »du skulle hafva sagt honom, att du sjelf är protestant, men de tjenster, du gjort fäderneslandet, äro katolska.»

Duquesnes namn är berömdt i alla länder. Vi vilja anföra ett vackert bevis på hans själsstorhet.

Efter striden vid Palermo förföljde och uppfångade han en holländsk fregatt. Skeppet var måladt i svart och prydt med sorgflor. På tillfrågan svarade kaptenen att han skulle öfverföra Ruyters hjerta till Holland. Duquesne gick ner i ett rum, der silfverurnan stod, hvaruti hjertat förvarades, och han böjde med vördnad sitt hufvud inför urnan. »Der hvilar en stor mans hjerta», sade han, »Ruyter fann döden bland de faror han så många gånger trotsat.» Derpå gaf han kaptenen lejdebref.

När Duquesne var sjuttiofem år, återkallades det Nante-siska ediktet. Alla hans slägtingar förvisades från landet. Detta slag förbittrade hans ålderdom och förkortade hans lif. Innan han dog, lät han sin landsflyktige son gå ed på att aldrig bära vapen mot Fankrike.

Jean Bart, som vann ryktbarhet genom sina stora förtjenster, sitt mod och sin pligttrohet, hade så växlande öden, att

hans lefnadsbeskrifning skulle anses för en dikt, om icke säkra dokument bevisade dess äkthet.

Jean Bart tillhörde en sjömansslägt, som gjort sig känd på Europas nordvestra haf för sin oförskräckthet och sitt hat mot England. Jean föddes i Dtinkirchen den 21 oktober 1650. Efter striden vid Dtinerna sålde Karl den andre Dtinkirchen till Ludvig den fjortonde, och Jean Bart blef således på grund af fredlig eröfring den franske monarkens undersåte. Huru han tillbragte sina första år berättar icke historien. Det är troligt att han, liksom alla andra barn i sjöstäder, växte upp bland sjömännen vid hamnen och genom daglig erfarenhet vann kännedom om deras yrke. Sannolikt deltog han i deras äfventyr under fisket och härdade både kropp och själ genom mödor och faror. Hvad vi veta säkert är att hans intellektuella uppfostran totalt försummades. Så skicklig han var, när det var fråga om att refva eller beslå ett segel, så okunnig var han i bokliga ting. Hvad skrifkonsten beträffar, kom

han aldrig längre än till att kunna teckna sitt namn. Men hans yrkesskicklighet ersatte allt annat.

Man antager,, att han vid sexton års ålder besökt Holland, som. då liksom England egde en betydande flotta. Befordringarna vid detta lands marinregementen skedde efter personlig förtjenst. Drifven af ärelystnad och af begäret att »komma fram», reste Jean Bart, som 1664 fått pris i Calais, till det land, »der simpla repslagare kunde blifva chefer för en stor republiks flotta».

Vi kunna här icke uppräkna alla de tjenster han gjort Frankrike.

Ännu sedan han nått ärans största höjd, behöll han sitt enkla sätt och aflade aldrig den tvärhet, som var honom egen. »Huru bar ni er åt för att komma fram bland alla de fiendtliga skeppen i Dtinkirchen?» tillfrågades han en dag af några personer vid hofvet, som hade för vana att öppet drifva gäck med honom.

»Det var en simpel sak», svarade han, »jag skall visa er huru det gick till.» Derpå trängde han hofmännen tillsammans i en klunga och rusade sedan in ibland dem, knuffande dem åt alla håll med sina armbågar.

Hofmännen blefvo ursinniga, men Ludvig den fjortonde skrattade åt deras missöde.

Den 22 maj 1692 ledo fransmännen nederlaget vid Hogue. Tourville utrustade då en flotta af 71 skepp, och på hans begäran blef Glorieux,.som förde 62 kanoner, anförtrodt åt Jean Bart. Den ärofulla seger, som han tillkämpade sig i denna strid, skulle varit nog att göra hans namn odödligt, men han förvärfvade sig många flera rättmätiga anspråk på att blifva hedrad och berömd. Genom hans tapperhet blef Frankrike räddadt från hungersnöd. Prinsessan af Conti, den stoltaste damen vid det lysande hofvet, skickade honom en blomma »att gömma bland sina lagrar». Adelsskap tilldelades honom, utan att någon enda röst höjdes deremot. Och likväl voro de aristokratiska fördomarna .fast rotade i Frankrike under Ludvig den fjortondes tid.

Hvad skola vi tillägga vidare? Jean Bart var en fulländad sjöman och utmärkte sig dessutom för stor måttlighet, driftighet och sinnesnärvaro. »Han var fullkomligt hemmastadd i sitt yrke», sade en af hans samtida, »och han utöfvade det med så mycken oegennytta, flit och heder, att han endast hade sin egen skicklighet och sitt eget värde att tacka för sin framgång.»

Bland berömda sjömän anföra vi i synnerhet sådana, som icke allenast hafva sitt mod, utan äfven sina kunskaper och studier att tacka för sin framgång. Inom detta fack, såväl som inom alla andra, se vi, att arbetet är förtjenstens säkraste stöd.

Vi vilja nu tala om Tourville, hvars namn vi redan förut nämnt för våra läsare. Han föddes i Paris den 26 november 1642 och var den yngste af baron César de Tourvilles och Lucie de Rochefoucaulds tre söner. Vid femton års ålder

inträdde han i Malteserorden. Unge Tourville var mycket flitig i sina studier. Han hade ett fint och behagligt utseende, ingen kunde tro, att en okuflig energi gömdes under denna milda och blyga yta. Under den första expedition, hvari han deltog mot barbaresk-kaparne, stred han som ett lejon och erhöll tre blessyrer. Tio års färder på Medelhafvet förskaffade honom stor ryktbarhet, och han hade redan fått binamnet den oöf ver v innerlige, när han kom till hofvet 1667. Kungen utnämde honom till kapten, och jjet dröjde icke länge, förrän han fick tillfälle att utföra sin lärospån i det stora sjökrig, hvari han vann så stor ära.

Tourville visste icke hvad det vill säga att hvila sig. Efter freden i Nimwegen förestod han under kungens öfverinseende utförandet af en ny fregattmodell, som genom sina nautiska egenskaper vida öfverträffade allt, som man förut hade sett iden vägen. När Duquesne dog, fick Tourville högsta befälet inom flottan. Fiendtligheterna utbröto åter efter Jakob den andres störtande, och han fick nytt tillfälle att utveckla sina talanger, sin driftighet och sin patriotism. Han utnämdes till vice-amiral 1689 och besegrade holländarnes flotta i den minnesvärda sjöstriden utanför ön Wight. Den storartade segern berodde på Tourvilles skicklighet och den fintlighet han utvecklade i signaleringskonsten, bland hvars uppfinnare han räknas. De allierade förlorade femton skepp och fem brännare ooh drogo sig sedan undan till Themsen. Det var endast genom den kommenderande amiralen Herberts kallblodighet som flottan undgick fullkomlig förstörelse.

Tre år derefter kunde de allierade genom hjeltemodiga ansträngningar möta Tourville med ansenlig styrka. Den franske amiralen hade ett mycket underlägset antal skepp. Genom sina insigter och sin skicklighet fann han likväl medel till räddning. I kanalen mellan Frankrike och England utförde han den vackra manöver, hvarigenom han med beundransvärd skicklighet undvek all strid. Han höll emellertid öppna sjön, uppfångade de fartyg, som vågade sig in i sundet,

och tvingade slutligen den engelske amiralen att draga sig tillbaka i hamn,

Tourville var ett mönster af ädelmod och oegennytta. År 1689 afstod han från en ung flicka, som han älskade, emedan hennes omätliga förmögenhet stod i för stort missförhållande till hans egna medelmåttiga vilkor. »Han var ända till fulländning hemmastadd i allt, som hörde till marinens område», säger Saint-Simon, »från och med timmermannens yrke till och med amiralens åligganden var honom allt väl bekant. Hans rättrådighet, mildhet, lugn och höflighet, hans tydliga befallningar, hans signaler och många andra nyttiga detaljer, som han uppfunnit, hans ordningssinne, noggrannhet och förutseende, hans stora kunskaper och hans lugna naturliga tapperhet gjorde, att alla önskade tjena under hans befäl och lära af honom.» Tourville är en af de franske sjömän, genom hvilka sjökrigskonsten blifvit mest utvecklad.

Den berömde amiralen La Touche-Tréville är ännu ett vackert exempel på lidelsefull hängifvenhet för arbete och pligt. Vid tolf års ålder tjenade han redan vid flottan och utmärkte sig för nit och ihärdighet. Sedan han utfört långväga resor och ärofulla strider, inkallades han i hamnförvaltningen och bidrog i hög grad vid utarbetandet af sjölagen 1786. La Touche-Tréville gjorde en ståtlig karrier, han tillbakaslog två gånger den store Nelsons anfall och dog på ärans fält, ombord på Bucentatire, som han kommenderade. Efter en svår strid insjuknade han utanför Frankrikes kust. Man ville föra honom i land, men han satte sig deremot. »En sjöofficer bör skatta sig lycklig att få dö under sin flagga», sade han. Tre dagar derefter uppgaf han sin sista suck i sina officerares närvaro.

Suffren föddes i Rochefort den 3 juni 1745. Han hade sitt trägna arbete och sin outtröttliga ihärdighet att tacka för sina stora framgångar. Han blef icke kapten förrän vid trettiosex års ålder, ehuru han utmärkt sig i många ärofulla strider, Ingen kunde vara mera enkel och vänlig än han. Han sam-

talade förtroligt med sina matroser och framkallade deras entusiasm genom sina egna exempel af pligttrohet. Med ett oförlikneligt lugn förenade han utomordentlig verksamhet och ihärdighet,

Villaret de Joyeuse, den oförskräckte kommendanten på Veng&ur, som vägrade att öfverlemna sin flagga åt fienden och störtade sig i vågorna, - och Dupetit-TJwuars, som var både sjöman och vetenskapsman, vore båda värdiga föremål för vår uppmärksamhet, men vi måste inskränka oss till utväljande af några få bland en lysande samling af utmärkta marinofficerare och vi vilja hufvudsakligast uppehålla oss vid dem, som arbetat mest.

Amiral Decrés *) har kanske mer än någon annan bidragit till franska flottans storhet. Han blef sjöminister 1801. När han tillträdde sitt embete, voro arsenalerna tomma och tillgångarne lika med noll, men han satte allt i skick igen, icke genom tomma ord, utan genom arbete och handling. Han sysselsatte sig med allt, skaffade så småningom ammunition till alla hamnar, anlade skeppsvarf, bygde skepp, understödde alla sina tjenstförrättande befälhafvare genom ihärdig verksamhet och återupprättade på detta sätt Frankrikes sjömakt. Genom hans efterlemnade korrespondens är man i tillfälle att inse hvilket ofantligt arbete han utfört; hans bref andas alltid genomgående en önskan att verka för fosterlandets välgång och försvara dess ära.

Amiral Hamelin **) var framstående både som sjöofficer och som lärd. Hans resa med Naturaliste var en verklig upptäcktsfärd. Den ifver, hvarmed han sedermera studerade kanonslu-parnes konstruktion, försatte honom i stånd att verkställa många förbättringar inom sjökrigskonsten. Han blef utnämnd till befälhafvare 1803 och utmärkte sig alltid genom skickliga och djerfva manövrer gent emot fienden. Genom kärlek till pligten och ihärdigt arbete steg han småningom allt högre,

*) Född i Chaumont (Haute-Marne) den IBjuni 1761. **) Född i Honfleur den 13 oktober 1768.

Ar 1811 blef han baroniserad och utnämdes sedan till konteramiral. Under sina sista år var lian generaldirektör

vid arkivet för kartverk och planritningar.

Åtskilliga mäns biografier måste nödvändigt uppväcka allmän beundran och aktning; så är händelsen med Duperré.

Victor Guy Duperré föddes i La Rochelle den 20 februari 1775. Hans far, Jean-Augustin Duperré, stallmästare och medlem af kungens konselj, dog några dagar efter sonens födelse. Victor uppfostrades af sin mor till sitt åttonde år och kom sedan till College des Oratoriens i Juilly, men han kunde icke stanna der länge, emedan hans mor snart blef ruinerad och icke kunde erlägga afgiften för honom. Han bar denna motgång utan knot och beslöt sig för att uppsöka en af gina bröder, som var bosatt på San Domingo. För att bespara kostnaden för den långa resan, lät han inskrifva sig som skeppsgosse på ett handelsskepp, destineradt till kolonierna. Han tog afsked af sin mor och reste.

Hans lärotid var svår, men han fälde icke modet. Knapt hade han kommit tillbaka från San Domingo, förr än han afseglade till Indien som styrmansgosse med en aflöning af tolf frank i månaden. Genom denna resa fullständigade han sina sjökunskaper och fick gifva prof på sin duglighet som sjöman.

Det dröjde icke länge, förr än han fick draga nytta af de kunskaper han förvärfvat. Tre månader efter Valmy utbröt det egentliga sjökriget mellan Frankrike å ena sidan och England och Holland å den andra. Duperré öfvergaf genast handelsflottan och öfvergick till krigsfartygen. Först var han under-rorgängare på korvetten Maire-Guiton och sedan på fregatten Tartu. Snart fick han anställning som tillförordnad underlöjtnant ombord på fregatten Virginia, som togs af engelsmännen efter en mördande strid. Duperré var fången i två år, men genom sitt mod hade han förvärfvat sig underlöjtnantsfullmakt.

Sedan han blifvit frigifven, fick han anställning vid en flottstation och studerade skeppsbyggerikonsten med all ifver196 ARBETETS HJELTAR.

Han fick sedermera befälet öfver korvetten Pélagie och detta uppdrag skötte han så väl, att han blef utnämd till löjtnant vid flottan och fick mottaga lyckönskningar af amiralerna De-crés, Thévenard och Villaret-Joyeuse. Slutligen blef han den 2?j september 1809 utnämd till fregattkapten och afseglade till Martinique ombord på Siréne. Vid återkomsten från denna resa mötte han i närheten af ön Groix två engelska skepp, tre fregatter och en paketbåt, med hvilka han råkade i strid. En fiendtlig officer ropade: »stryk flagg, eller gå i sank!» Duperré svarade stolt: »skjut i sank om du kan,, jag stryker icke flagg. Ge fyr!» Striden varade mer än en timme, men när han såg, att Siréne skulle gå under, gjorde tan sig loss med en skicklig manöver och satte fregatten på grund nedanför fästningen på ön Groix. Engelsmännen voro rädda för kusten och vågade icke närma sig, utan öfvergåfvo sitt rof. Morgonen derpå gjordes Siréne flott och seglade af till Lorient, dit den ankom tre dagar derefter.

Napoleon hade dittills, man vet icke af hvilka skäl, satt sig emot Duperrés befordran, men nu öppnades hans ögon. Han utnämde honom till kapten vid flottan och skickade honom till lie de France. Under två års tid stred Duperré mot engelsmännen, förföljde, fångade och förstörde deras skepp. Han bildade en hel division af de skepp, som han tagit från sina motståndare, och segrade i striden vid Grand-Port. Efter sin återkomst till fäderneslandet blef han först adlad, sedan kommendör af hederslegionen och riksbaron. Ett år derefter blef han utnämd till konteramiral (1811).

Sedan blef hvarje ny utmärkelse, som kom honom till del, en belöning för något glänsande dåd. Han blef efterhand vice amiral, pär af Frankrike, amiral, vice president i amiralitetsrådet och minister för sjöärendena och kolonierna. »Skeppsgosse, kapten och amiral!» Detta är den enkla och stolta inskription, som innevånare i Rochelle låtit rista på sockeln af den staty, som de rest till sin lysande landsmans ära.År 1854 förlorade den franska flottan en af sina mest framstående män, amiral Roussin. Han föddes i Dijon den 21 april 1781 oeh blef vid tolf års ålder skeppgosse på kanonbåten RépuUique, som skulle försvara redden vid Diinkir-chen. Sedan blef han rorgängare på Tariu och deltog i många strider och kryssningar på Europas haf.

När han hunnit sitt adertonde år, insåg han, att han måste skaffa sig teoretiska insigter i det yrke han valt, om han

ville komma framåt. Han tog permission och reste hem, studerade med all flit och tog med utmärkelse examen som sjökadett af första klassen (1801). Efter en expedition till Martinique blef han andre löjtnant på fregatten Sémillante, deltog i fem strider på indiska oceanen och gaf lysande bevis på tapperhet. Han blef nu utnämd till löjtnant vid flottan och deltog sedan i många ärofulla drabbningar.

År 1816 fick han i uppdrag att företaga en hydrografisk undersökning af Afrikas vestra kust. Man skulle beriktiga kustlinien, i synnerhet vid Arguinbanken, den fregatten Méduse lidit det förskräckliga skeppbrottet under juli månad. Han fick två skepp till sitt förfogande. Under de sexton månader som den vigtiga expeditionen fortgick, undersökte han ungefär fyra hundra tjugu franska mil af kusten och utarbetade fullständiga kartor öfver denna del af Af rikas kustland, jämte beskrifningar, som göra att man nu kan besöka dessa trakter utan fruktan. I början af år 1819 fick kapten Roussin i uppdrag att undersöka Brasiliens kust. Denna hydrografiska expedition, som han utförde lika ärofullt som den första, varade i nitton månader.

Roussin blef utnämd till konteramiral den 17 april 1822. Ludvig den adertonde hade kort förut gifvit honom titel af baron. Snart derefter inträdde han som medlem i det nyligen bildade amiralsrådet. Bland andra tjenster, som han i kraft af sitt höga embete bevisade flottan, vilja vi nämna inrättandet af sjökrigsskolan i Brest, som stiftades på hansinrådan, till nytta för ynglingar, som vilja egna sig åt sjökrigstjensten.

Amiral Roussin sysselsatte sig under hela sitt lif med vetenskaper och literatur, han egde stor begåfning och ett utomordentligt minne. Arbetsam under freden och tapper i striden, var den unge skeppsgossen från 1793 vid sin död storamiral, riksråd, medlem af vetenskapsakademien och lon" gitudsbyrån, f. d. pär af Frankrike, f. d. sjöminister och f. d. ambassadör. Och alla dessa höga förtroendeposter hade han förvärfvat genom sitt arbete.

»Han började som skeppsgosse. Han reste ut ensam, utan stöd, utan beskyddare och utan kunskaper. Hans mod gaf honom krafter, han väckte allmänt intresse genom sitt tålamod och sin arbetslust. Han ersatte sin brist på kunskaper och bildning genom studier, anspråkslöshet och osviklig ihärdighet.»

Och efter alla dessa lysande värf, som förde honom till de förnämsta äreställen, drog amiral Roussin sig tillbaka till privatlifvet, då ålderdomen tvingade honom att söka hvila och lugn, »rik på sköna minnen och stolt öfver sitt ärofulla namn och sitt goda rykte.»

Ja, Duperré och Roussin kunna med all rätt kallas arbetets hjeltar!

Vi hafva här egentligen talat om våra landsmän, fransmännen, men vi veta också, att England, Holland, Spanien, Portugal och de stora länderna vid hafvet egt sjöofficerare, som i skicklighet och ära kunnat fullt mäta sig med de franska.

* *Ill. [Camille] GILBERT.* LAZARE HOCHE. (Sid. 199.)

NIONDE KAPITLET. Stora generaler.

Don dag, jag icke tjenat mitt fädernesland, vill jag stryka ut från mitt lif.

DESAIX.

Krigen under franska revolutionen och det första kejsardömet visa oss talrika exempel af män, som utgått ur folkets' led och genom kraft, arbetsamhet, mod och egen förtjenst stigit till de högsta militära poster.

En af dessa män, som framför andra förtjenar vår beundran, är Lazare Hoche, född den 24 juni 1768 i Versailles. Hans far var hundvaktare vid Ludvig den femtondes jägeristat. En af hans fastrar var grönsakshandlerska och hon satte gossen i skola, der han snart gjorde sig bemärkt för sin vetgirighet. Sedan han konfirmerats af kyrkoherden i Saint-G-er-main-en-Laye, tick han anställning vid stallen i Versailles som extra stallknekt.

Vid sjutton års ålder öfvergaf han detta yrke för att blifva soldat och skrefs in vid ett franskt gardesregemente.200

A H B K T ETS IIJ K J/f A il,

Ben unge soldaten egnade sig ifrigt åt läsning; han intogs af entusiasm för de stora männen under romerska republiken^ hvilka i den tidens literatör ständigt prisades för sin oegennytta och tapperhet. Under tiden utvecklades hos honom den verksamhet, punktlighet, kraftfullhet och rättskänsla, som till stor del bidrogo att ställa honom i främsta ledet. Han flyttades snart från kasernen till lifkompaniet. Der väckte hans vackra hållning, hans ståtliga figur och krigiska uppsyn uppmärksamhet icke allenast hos befälet, utan hos alla, som sågo honom. Grenadiererna vid Rue de Babylone fingo se honom vid paraden och utverkade genom enträgna böner sitt befäls medgifvande, att de skulle få honom till kamrat.

Han var fullt medveten om sin bristfälliga uppfostran och han började brodera släpmössor och utföra trädgårdsarbeten för att skaffa sig pengar och kunna köpa läroböcker. Hans aktning för disciplinen var så stor, att han trots sina republikanska tänkesätt icke följde sina vapenbröder till Bastiljen. Han hade nämligen fått i uppdrag att bevaka kanonerna vid sin kasern och ingenting kunde förmå honom att öfverträda sina instruktioner.

Efter franska gardets upplösning blef han först korporal och sedan sergeant vid nationalgardet. Den l september 1792 blef han utnämd till kapten vid 104:de linieregementet och året derpå valdes han med anledning af en lysande bragd till adjutant hos generalen grefve Leveneur. Han var då endast tjugufyra år, men hans tapperhet var oförliknelig.

Hans häst blef skjuten under honom: »Jag tror, att de stråtröfvarne vilja tvinga mig att tjena i ledet», sade han småleende.

När han sedan arresterades på befallning af allmänna välfärdsutskottet, skref han till Couthon: »Hurudant mitt öde än må blifva, så skall jag vara nöjd, om blott fäderneslandet blir räddadt.» I fängelset arbetade han utan uppehåll och tänkte endast på möjligheten att förjaga de allierade trupperna från republikens område. Hans oskuld och hans patri-*Ill. [Camille] GILBERT.* MATHIEU MOLÉ. (Sid. 164.)IIOCIIK. 203

otism blefvo snart till fullo bevisade och han återfick friheten. Han skyndade då att innesluta sig i Dtinkirchen, som var omgifvet af två fiendtliga arméer.

Genast efter sin ankomst dit ordnade Hoche försvaret med den största energi och svor dyrt, att staden förr skulle blifva bränd än den skulle gifva sig. Han hade icke mera att erbjuda fäderneslandet än sitt lif, sade han, men det skulle åtminstone säljas dyrt. Han påminde besättningen om sin pligt och upplifvade genom sin egen hänförelse modet hos de oordnade och uttröttade trupperna. Han gaf sig knapt tid att taga någon hvila, han sof blott en stund fullt klädd på. en tältsäng. Inom några dagar hade han återstält mod och tillförsigt hos alla, hans patriotism uppeldade allas hjertan» Allt måste vika för honom.

Administratör och tribun på samma gång, återupprättade han disciplinen och uppmuntrade, ja elektriserade sina soldater. Också segrade han öfver hela linien och begärde ingen annan belöning än att fortfarande få arbeta, »emedan hvilan var honom en plåga».

Hoche hvilade också endast två dagar. Allmänna välfärdsutskottet utnämde honom efter hand till brigadgeneral, divisionsgeneral och högste befälhafvare för armén vid Moselie. Han skötte sina nya ärofulla befattningar med samma drift som de förra, öfvertygad om att »sysslolösheten är tapperhetens rost.»

Han blef anklagad på nytt och arresterades ännu en gång, Han skulle troligen funnit sin död på schavotten, om icke hans anklagare Couthon blifvit i sin tur störtad. Nu återfick Hoche friheten och förvärfvade ny ära genom att återställa lugnet i Vendée. Ar 1794 utnämdes han till högste befälhafvare för armén vid Sambre-et-Meuse och utvecklade der samma skicklighet, krönt af samma framgång, hvarefter han begaf sig till Holland för att förbereda en landstigning i Irland, Han återkallades hastigt efter statskuppen i september, och man ville-n n, ställa honom i spetsen för arméerna vid Rhen och Sambre -204 ARBETETS HJELTAR.

et-Meuse, men han dog af öfveransträngning vid tjugunio års ålder.

Sådan var Lazare Hoche, sådant hans värf under hans korta, sköna lif. Om någon varit en arbetets och patriotismens hjelte, så är det han.

Vi Aal] a nu sysselsätta oss med Desaix, en af sin tids störste arbetare. Under sin korta lefnadsbana, af hvilken hvarje dag förgick under strid, skaffade han sig ändå tillfälle att skrifva i alla möjliga ämnen, om krig, historia och de länder, der han krigade. Han föddes i Auvergne 1768 af adlig familj och blef uppfostrad vid College d'Effiat. Vid femton års ålder var han underlöjtnant vid regementet i Bretagne.

Så snart revolutionen utbröt, eller när de revolutionära trupperna reste sig, lade han ner sina vapen och begärde och erhöll plats som krigskommissarie. Han var öfvertygad, att »lämpligaste platsen för en medborgare var der han verksamt kunde förhjelpa till ordningens återställande och arméns förbättrande». Trots alla förebråelser af adeln, som han genom sin börd tillhörde, höll han troget den ed han svurit konstitutionen. År 1792 återvände han till sitt regemente och öfvergick till Rhenarmén. Han utöfvade samma dygder som soldat hvilka han visat som medborgare, hans rättvisa var omtalad till och med i fiendens läger, och när han kom till en tysk stad, sade invånarne förtröstansfullt: »För i dag hafva vi ingenting att frukta, det är M. Desaix.'s trupp».

Liksom så många andra generaler på den tiden blef Desaix arresterad under några veckor. I stället för att hysa hämd-planer, när han blef frigifven, begaf han sig genast till armén och stred vid Nothweiler, der han fick båda kinderna genomborrade af en kula, hvilket icke hindrade honom att sedan kommendera genom åtbörder. »Folkets representanter, som bevittnade denna händelse, gåfvo honom en förtrupp och utnämde honom till divisionsgeneral. Det var under hungersnödens tid och han visade sig derunder som en hjelte i tåla-

mod och humanitet. När hans soldater sågo honom äta som de och fasta som de, hade de icke mod att beklaga sig. Måttlig som alla Auvergnes barn, åt han sitt svarta bröd, - när det fans bröd, - och drack vatten. Natt och dag gick han omkring i bivuakerna och samtalade med sina män om de svåra tiderna och den allmänna nöden. Han delade med dem allt hvad han egde. God var han mot alla, men han hyste särskild svaghet för sina Auvergnare, som han ofta lånade pengar, utan att de behöfde återbetala dem.»

Under två års tid, 1794 och 1795, var han oafbrutet i fält. Hans mest utmärkande egenskaper som krigare voro snabbhet i utförandet af planer, noggrannhet i manövrer och lugn i striden. Efter freden i Léoben ville han icke slå sig i rö, utan begaf sig till Italien för att på platsen studera Bonapartes fälttåg. Han stannade icke länge der, utan reste till Egypten. Sedan erbjöd han Bonaparte sina tjenster på andra sidan Alperna. I slaget vid Marengo träffades han af en kula midt i bröstet. Desaix's ständiga tanke var att offra sig för fäderneslandet och hans driftighet förnekade sig aldrig vid något tillfälle.

Aldrig har man sett så mycken fosterlandskärlek och entusiasm som under denna smärtsamma och ärofulla tid, då menskligheten klargjorde för sig frihetens höga principer, Alla voro ifriga att försvara sitt land och det fans så många stora soldater, att flere af dem råkat i glömska.

Har någon af mina läsare på ett torg i Chartres nära kolbodarna sett en staty af brons, vid hvars fot patrioter ofta andäktigt nedlägga lagerkransar?

Denne republikens man, som Préault förevigat, är general Marceau, hvars oegennytta, humanitet, mod och patriotism ovanligt nog uppskattades t. o.m. af hans samtid. Han begräts vid sin död af två arméer, af både vänner och motståndare.

Marceau hade aldrig känt barndomens fröjder, hans mor visade honom uppenbar ovilja. Naturligtvis längtade han att komma bort från ett hem, der han var hatad, och tog vid sex-

ton års ålder anställning vid regementet i Angouléme, för att icke längre behöfva ligga sina föräldrar till last.

Han arbetade träget för att upphjelpa sin grundligt försummade uppfostran. Den 14 juli 1789 var han bland dem som stormade Bastiljen.

Han var en af de första, som läto inskrifva sig som frivilliga. Han skickades till armén i Ardennerna, der disciplinen var mycket slapp, och snart hade han den sorgen att bevittna Verduns kapitulation. Under belägringen af denna stad hade han förlorat alla sina pengar och folkets representant ville godtgöra hans förlust,

»Huru mycket begär ni?»

»En sabel, så att jag kan få hämnas vårt nederlag», svarade Marceau.

Den l december 1792 blef han utnämd till regements-adjutant, den 25 mars 1798 till andre öfverstelöjtnant och i maj samma år till förste öfverstelöjtnant. Sedan begaf han sig till Vendée, der han utmärkte sig på allt sätt. Vid tjugufyra år var han divisionsgeneral.

Marceau dog vid tjugusex års ålder af en blessyr, som han fått på ärans fält. När han begrafdes, ingicks vapenhvi-la under tjugufyra timmar och båda de krigförande arméerna följde hans stoft till grafven.

»Icke långt från Koblenz», säger lord Byron, »ser man en enkel pyramid, som kröner en gräsbeväxt kulle. Under denna pyramid hvilar stoftet af en hjelte. Han var vår fiende, men vi vilja i alla fall betyga Marceaus minne vår vördnad. På den unge krigarens graf göto råa soldater strida tårar, beklagade och afundades hans öde. Han lefde för sitt land och stred för dess rättigheter. Hans bana var kort, men lysande. Två arméer följde honom till grafven, han begräts af både vänner och fiender. Må främlingen stanna vid hans minnesvård och bedja for hans hjeltemodiga själs frid. Marceau var en frihetens kämpe, en af de få, hvilka icke missbrukat den förfärliga makt, som friheten gifver dem, hvilka gripa till va-

pen i hennes namn. Marceau hade bevarat sin själs renhet och han blef begråten af alla.»

Vid sidan af Hoche, Desaix och Marceau minnas vi Ktéber, Kellermann, Joubert, Augereau och Pichegru m. fl., som alla förvärfvat ära och ryktbarhet.

Hvem har icke hört talas om den tappre och anspråkslöse Latoiir d'Auvergne, Frankrikes förste grenadier?

Han föddes i Bretagne den 23 december 1743. Hans far gaf honom en vårdad uppfostran och skickade honom till Quim-pers skola, der han utmärkte sig genom sin flit. Derifrån kom han. till kungliga krigsskolan i La Fléche, der han snart intog första platsen, och blef 1771 löjtnant vid regementet i Ari-goumois. »Hans allvarliga sinne gjorde honom böj d för grundliga studier. Hans arbetsifver och det utmärkta sätt, hvarpå han skötte sina lärda forskningar, gjorde honom snart till en man, som lika väl förstod att föra pennan som svärdet. Sedan han grundligt studerat de forntida stora härförarnes historia, deras fälttåg och vapenbragder, egnade han sig åt ety~ mologien och förvärfvade sig kännedom om nästan alla kända dialekter.»

När emigrationen började göra framsteg inom armén, kommo några officerare in till honom en morgon, när han höll på att stiga upp, och sökte förmå honom att lemna Frankrike. Men han svarade: »Ve den som öfverger sitt land i farans stund I Jag tillhör mitt fädernesland och jag skall tjena det till min sista minut.»

Latour d'Auvergne blef kapten 1789 och deltog som sådan i arméns fälttåg i Alperna, hvarefter han skickades till armén i vestra Pyrenéerna. Der erbjöds honom befordran, som han sjelf afslog, och man måste åtnöja sig med att gifva honom befälet öfver alla Frankrikes grenadierkompanier, utgörande ungefär åtta tusen man. Han ville aldrig mottaga den lön och de hedersbevisningar, som tillkommo hans höga ställning. Han drog ut med sina grenadierer, gick öfver Bidassoa och intog fästningarna Irun och Sankt Sebastian. I alla far-

liga träffningar gick han i första ledet med dragen värja; hans soldater häpnade öfver hans tapperhet. När dekretet om aristokraters uteslutande ur armén utkom, gjordes ett undantag för honom.

Efter freden i Basel uppehöll Latour d'Auvergne sig i Bretagne och steg ombord på ett skepp, som blef taget af engelsmännen. Fångarne afväpnades och beröfvades den trefär-gade kokarden. När turen kom till. Latour, höjde han värjan framför kokarden och utbrast: »Kom och hämta den, hvem som vill!»

Efter aderton månaders fångenskap återkom han till Frankrike. Det var 1797 under direktoriets tid. Latour sattes på indragningsstat med en, liten pension. Han slog sig ner i Passy, der han studerade dagen om, lefde lyckligt och arbetade på sin bok Origines gauloises, ett godt historiskt verk.

Latour d'Auvergne hade en vän, advokaten Le Brigant, som hade fyra söner i armén och som blef förtviflad då äfven den femte blef utskrifven. Latour d'Auvergne betänkte sig icke, han begärde och erhöll tillstånd att gå ut i

ynglingens ställe. Han deltog med sina grenadierer i Ziirichs belägring och segrade. Till belöning erbjöd man honom plats i senaten. »Jag kan ingenstädes vara republiken till större nytta än vid gränsen», svarade han och återvände till Rhenarmén.

Carnot, som då var krigsminister, skref till honom ett bref, hvaruti han meddelade honom, att förste konsuln med rörelse hört berättas om hans enkla, storslagna lif och att han ville gifva honom en motsvarande belöning. »Förste kon-siiln har utnämt er till förste grenadier vid republikens arméer och tilldelat er en hederssabel.» Han mottog sabeln, men afslog hederstiteln, för att icke såra sina kära grenadierer och emedan »han tillhörde en kår, der det aldrig var fråga om den förste eller den siste».

Latour d'Auvergnes ädla hjerta genomborrades af en lans i striden vid Oberhausen. Ända till 1814 var det vid hvarje

apell vid grenadierkompaniet brukligt att officern sade: »Latour d'Åuvergne», och fanbäraren svarade; »död på ärans fält l»

Första gången man läser Latour d'Auvergnes biografi, gör man det icke utan rörelse. Hans enkla, hjeltemodiga lefnad, hans mödosamma soldatlif och väl använda studietid stå framför oss som ett beundransvärdt exempel.

Efter revolutionens strider under första kejsardömet hade kriget blifvit ett slags vana i Frankrike. »Barnen uppfostrades i skolorna vid trummans ljud», som Musset uttrycker sig, och alla arbetsföra män lefde - och dogo äfven på stridsfältet. Deraf kommer det sig, att så många hjeltemodiga handlingar förekomma i denna tids historia, och derför kunde så många arbeta sig upp till ära, rikedom och höga embeten genom mod, fosterlandskärlek och dugligt arbete vid den väl ordnade krigshären.

Så t. ex. Lannes *), som var son till en stallknekt och sedan blef marskalk af Frankrike och hertig af Montebello, vidare Marat**), son till en värdshusvärd, sedermera general och kung af Neapel, samt Michel Ney***), hertig af Elchingen, prins af Moskwa och marskalk af Frankrike, född till verlden i en fattig tunnbindares verkstad.

Daumesnil f) började som simpel frivillig och slutade som general och riksbaron.

Daumesnil träffades vid Waterloo af en kula, som slet af honom benet, men han hade ändå tillräcklig energi att kommendera sina trupper och ropade till dem: »ladda gevär!»

Han blef guvernör i Vincennes 1812 och vägrade 1815 att uppgifva platsen åt fiendtliga generaler. »Jag skall öfverlemna Vincennes åt er, när ni återgifvit mig mitt ben», svarade han stolt. Blticher skref då till honom och erbjöd honom tre millioner, om han ville öfverlemna Vincennes. »Jag

*} Född den 11 april 1769. **) Född den 25 mars 1772. .**) Född den 10 januari 1769. f) Född i Périgueux 1777.



skall icke göra det», svarade Daumesnil, »men jag skall icke heller återsända ert bref. I brist på andra rikedomar skall jag lemna det i arf åt mina barn.»

De andra nyss anförda krigarne gåfvo icke efter i hjeltemod för Daumesnil, som af folket helt förtroligt benämdes »träbenet».

General Drouot kan anses som en af de vackraste karaktärer historien har att uppvisa. Antoine Drouot föddes i Nancy den 11 januari 1774, Hans far var en fattig bagare, som knapt kunde försörja sin stora familj, ehuru han arbetade både natt och dag. Vid den ålder, då barn eljes endast tänka på| att leka, var Antoine redan syssselsatt med studier, och hans ovanliga anlag gjorde, att hans far satte honom i skola. Utom det arbete han fick sig förelagdt af läraren, måste han vid hemkomsten från skolan bära omkring bröd till fadrens kunder. Man kan föreställa sig hvilken möda det skulle kosta honom att verkställa allt detta. Den stackars gossen måste anstränga sina ögon i månskenet eller också stiga upp klockan två om nätterna för att läsa sina lexor framför den heta, flammande lågan i bakugnen. Han hade största håg för matematiken, men han försummade derför icke de andra

ämnena och afslutade sin kurs trots alla svårigheter.

Vid aderton års ålder hörde han, att fäderneslandet var i fara och behöfde energiska försvarare. Ehuru ett lugnt hemlif passade honom bättre än något annat, tvekade han icke att gå dit pligten kallade honom. Applikationsskolan iMetz, der nyss hade börjats en kurs, behöfde elever. Drouot begaf sig dit, »försedd med sex frank, en käpp och ett par nya skor.»

Sedan han gått till fots de tretton franska mil, som skilja Nancy och Metz, gick han direkt till examensrummet. Hans inträde väckte stor uppståndelse, hans grofva drägt stack af mot den välklädda församling, som lemnade rum åt honom med undertryckt skratt. Man tog honom för en »drifvare», som förirrat sig in på vetenskapens vägar. Den berömde*Ill. [Camille] GILBERT.* DUQUESNE. (Sid. 188.)DROUOT. 213

Laplace var examinator. »Vet ni hvad man gör här?»frågade han vänligt. »Jag vill gå igenom examen», svarade Drouot enkelt. Snart kom hans tur. Han besvarade alla frågor, som stäldes till honom, så tydligt och klart, att Laplace blef förtjust. Drouot bad sedan att blifva examinerad i ämnen, som icke stodo på programmet. Laplace fortsatte förhöret med synbar förnöjelse. Det varade i två timmar och den anspråkslöse, utskrattade eleven var lugn och säker i sina kunskaper. Laplace lyckönskade honom och omfamnade honom inför allas ögon. Drouot blef den förste bland sina kamrater, hvilkas skratt gifvit rum för förvåning och hänförelse. De samlades omkring honom och buro honom derifrån i triumf. Tjugu år derefter sade Laplace till Napoleon: »den vackraste examen jag någonsin bevittnat var general Drouots.»

Efter en månads studier blef han \inderlojtnant och fick visa hvad han dugde till vid Hondschoote, Fleurus, Trebbia, Hohinlenden, m. fl. orter. Han utmärkte sig lika mycket för sitt mod på slagfältet som för sin skicklighet att utföra fredliga uppdrag.

Under återtåget från Moskwa visade Drouot stor oförskräckthet. Man såg honom en gång fästa en spegel vid stocken af en kanon och raka sig i fria luften i 28 graders köld.

Han var lika anspråkslös som han var tapper, ingen kunde vara ädelmodigare än han. Mot slutet af sitt lif hade han den olyckan att blifva blind. Han sökte tröst i välgörenhet och hjelpte fattiga med outtömlig godhet. En af hans biografer berättar, att han en dag lät sprätta af galonerna på sin uniform och sålde dem för att kunna hjelpa en nöd-ställd familj. Hans brorson uttryckte sin ledsnad deröfver och sade; »jag hade hoppats, att denna uniform en dag skulle gått i arf till mina barn». Den gamle krigaren svarade allvarligt: »det skulle jag icke hafva velat.' De hade möjligen vid åsynen af sin grandonkels rock glömt, att deras farfarsfar var bagare,»214 ARBETETS HJELTAR.

Frankrikes historia har alltid varit rik på stora generaler. Många namn från medeltiden och kungadömet påminna oss om mönster i tapperhet och hjeltemod. Och hvaruti består en soldats arbete, om icke i den outtröttliga energi och det oafbrutna studiet af krigarens yrke, som icke kan hejdas af något hinder och som snarare förökas genom ett nederlag?

Vi kunna här omnämna stora generaler från fordna tider, som, ehuru de icke varit af ringa börd, likväl utvecklat sin intelligens genom arbetet, hvarförutan inga stora verk utföras, Turenne*) t. ex. visade redan från barndomen afgjord fallenhet för studier. Alldeles som Karl den tolfte i Sverige, läste han oupphörligt Qvintus Curtius och beundrade i synnerhet Alexanders bedrifter. Han visade också ovanlig energi . som barn. En gammal officer yttrade en gång i hans närvaro, att han ansåg Qvintus Curtius som en roman. Turenne var då endast tio år, men han tillstälde hädaren en utmaning i laga form.

En annan dag sade hans far, att hans kroppskonstitution var för svag, för att han någonsin skulle kunna blifva en duglig soldat. Turenne smög sig då bort till Sédans murar och tillbragte der en hel vinternatt. Morgonen derpå fann man honom der genomfrusen, liggande på en kanon.

Turenne var en af Frankrikes största generaler. Han tänkte mycket och öfverlemnade ingenting åt slumpen, utan beräknade på förhand alla sina truppers rörelser.

Den store Condé**) hvars namn alltid ställes i förbindelse med Turennes, hade beredt sig för krigareyrket genom grundliga studier. Han kallades först hertig af Enghien och hade erhållit en lysande uppfostran. Hans goda naturliga anlag utvecklades genom arbete. Under hela den tid han gick i skolan skref han alltid till sin far på latin. Vid tolf års ålder var han en framstående elev och utarbetade på lediga

*) Född i Sedan den 11 september 161L

**) Son af Henrik den andre, prins af Condé, och Charlotte de Mont-nio.rency, född 1681,

stunder en afhandling i retorik. Något senare försvarade han offentligt teser i filosofi. På detta sätt utvecklades så småningom intelligensen hos den man, hvars »plötsliga snilledrag» - som Bossuet uttryckte sig - skulle blifva af så stor vigt för Frankrikes öde.

Om vi gå ännu längre tillbaka, finna vi i sextonde århundradet den ädlaste af alla stora franska krigare, Bayard, riddaren utan fruktan och tadel. Han gaf under hela sitt lif oupphörliga bevis på förvånande arbetsamhet. Hans farbror, biskopen i Grenoble, ledde hans uppfostran och han sade ofta till honom: »mitt barn, blif ädel som dina förfäder, som din farfars farfar, som blef dödad vid kung Johans fötter i slaget vid Poitiers, - som din farfarsfar och din farfar, hvilka delade samma öde, den ene vid Azincourt och den andre vid Montlhéry - och som din far, som fick många ärofulla sår under fäderneslandets försvar.»

Bayard hade alla de dygder och egenskaper som fordras af en stor härförare: kraft, tapperhet, mod, kallblodighet och arbetslust. Efter olyckan vid Pavia, der Frans den förste blef tillfångatagen, tänkte monarken ofta på sin tappre kamrat, som dött på stridsfältet, ansigte mot ansigte med fienden. »Ack, Bayard, hvad din död var för en olycka för mig», utbrast han, »jag hade icke varit här, om du lefvat U

Någon frågade en dag Chevalier Bayard hvilket arf en ädling bör efterlemna åt sina barn. Hansvarade: »det för hvilket man icke behöfver frukta hvarken regn, storm, våld eller väld, nämligen vishet och dygd».

De flesta stora generaler hafva odlat sin intelligens genom arbete. På krigarens bana, som på alla andra, är arbetet det säkraste vilkoret för framgång. Alla länder hafva talrika exempel i denna väg att erbjuda. Vi vilja låna ett från Preussen, Fredrik den store*)

Fredrik den andre var kungason och hade kunnat regera

*) Född i Berlin den 24 januari 1712.utan mödor. Han föredrog att arbeta och blef stor både som härförare och som menniska.

»För egen del», skref han 1737, »studerar jag af alla krafter. Jag gör allt hvad jag kan, för att skaffa mig de kunskaper, som fordras för att värdigt fylla min plats. Jag arbetar äfven för att förädla min själ och fylla mitt sinne med lysande förebilder ur forntid och nutid.»

I ett annat bref, dateradt den 21 mars 1730, säger han: »jag skulle önska att dana mitt förstånd till en fruktbar jordmån, insådd med allehanda nyttiga saker, som rotfäste sig och bure all den frukt man kan vänta.»

*

*Ill. [Camille] GILBERT.E. A. Tilly.* LATOUR D'AUVERGNE. (Sid. 207.) *Ill. [Camille] GILBERTA. Tilly.* RICHELIEU. (Sid. 222.)

TIONDE KAPITLET. Politikens män.

Jag tager verlden sådan som Gud har skapat den. Var viss om, att han gjort den till ett stort och härligt ting, som visserligen fordrar arbete af dem, sona vistas der. men som också belönar dorn, som hafva moa att arbeta och gå framåt ända till slutet, THIERS.

Politiken är en mångsidig vetenskap, som berör ekonomi, juridik, historia och filosofi, Den fordrar oafbrutet arbete, jämte mycken takt och godt omdöme. Också äro de politiker, som varit värda sin titel, ytterst sällsynta.

Historien har upptecknat dem, och namnen Sully, Richelieu och Mazarin under förgångna tider samt Cavour, Thiers, 'Robert Peel, Metternich och William Pitt i nyare tider, väcka genast en föreställning om snille, arbete och storartad alstringsförmåga.

Vi hafva icke för afsigt att här skildra dessa mäns politiska lif. Vi vilja endast anföra några drag ur deras enskilda lif, för att visa hvilken energi de utvecklat, icke allenast för att komma till väldet, utan äfven, för att bibehålla det220 ARBETETS HJELTAR.

Vi vilja gå tillbaka till sextonde seklet, till 1540. Detta år föddes i Autun en gosse, hvars namn sedermera blifvit liktydigt med ihärdighet och arbete. Detta barn var den blifvande presidenten Jeannin, som genom arbete och förtjenst tillvann sig icke allenast den högsta juridiska värdighet, utan äfven de högsta politiska äreställen. En förnäm man ville en gång förödmjuka honom genom att fråga hvems son han var. »Mina egna förtjensters,» svarade han.

Hans föräldrar egde »mera dygd än rikedom». Sedan han studerat juridik för Cujas, blef han advokat 1569 och valdes 1571 till medlem af rådet i Bourgognes stater. En rik borgare hade åhört ett af hans tal och blef så förtjust i hans vältalighet, att han erbjöd honom sin dotter till hustru. När det blef fråga om ekonomien, sade Jeannin, i det han visade på sitt hufvud och sina böcker: »se här äro mina enda rikedomar».

Under parisiska blodbröllopet deltog han i den konselj, som hölls hos grefve de Charny för att öfverlägga örn kungens bref och om grefve de Commartins instruktioner, hvilken medfört befallning om hugenotternas död. Jeannin protesterade ifrigt mot denna stränga dom. »Regenten», sade han, »ären far för alla sina undersåtar, både de goda och de onda, och man bör hoppas, att han snart skall röras till medlidande med sina barn, eller hans med rätta uppretade sinne åtminstone något mildras, såvida han får tid dertill.» Grefve de Charny öfverförde detta yttrande till kungen, som först uttryckligen förbjöd alla företag mot hugenotternas lif och egendom.

Denna goda handling förskaffade honom guvernörsembetet vid kansliet i Bourgogne, och snart derefter blef han rådsherre vid parlamentet i Dijon. I sitt embete visade han sig kunskapsrik, klok och omutligt rättrådig. Han visste att »bästa sättet för rättvisan att lära inse det rätta, är att tillsluta båda ögonen och icke hafva något anseende till personen». Från rådsherre upphöjdes han till president vid samma parlamentBKTHUNE. 221

Under Ligan tjenade han hertigen af Mayenne och utvecklade då sina märkliga talanger som underhandlare. Han var ifrig katolik, men kämpade alltid emot alla öfverdrifter. Också var han allmänt aktad, och när Henrik den fjerde utnämde honom till finansintendent, förvånade han alla genom sin oegennytta. Statsmedlens förskingring var, som man vet, en vanlig sak under den gamla regimen, och det är alltid ett vackert exempel att se en fattig man handhafva statens inkomster efter godtycke och ändå förblifva ärlig. Presidenten Jeannin hade kunnat taga till valspråk de båda orden: arbete och samvetsgrannhet, det länder honom till evinnerlig ära att han med nit och trohet skött de höga embeten, som blifvit honom anförtrodda.

Maximilien de Béthune, hertig af Sully, var en af den gamla regimens mest lysande statsmän. Vi känna föga till hans första barndom, man vet endast, att han hade en lärd man till lärare och att* hans studier ej blefvo långvariga, emedan han vid elfva års ålder trädde i tjenstgöring hos kungen af Navarra, som regerade i Frankrike under namn af Henrik den fjerde. Han deltog emellertid i undervisningen vid College de Bourgogne i Paris och utmärkte sig der för sin ovanliga flit. Han tjenade kungen af Navarra med osviklig trohet. År 1589 uppsteg Henrik på Frankrikes tron. Under det borgerliga kriget visade Sully prof på verkligt hjeltemod och hans herre måste ofta hindra honom från att blottställa sitt lif. Kung Henrik utnämde honom till medlem af finansrådet och på denna plats utvecklade han all den energi, som bodde inom honom.

Sully utmärkte sig strax sedan han tillträdt sitt embete genom en mästerkupp. Han utbad sig tillstånd af kungen att få göra en resa inom fem eller sex distrikt för kronoutlagornas indrifvande, för att granska uppbördsmännens räkenskaper. Han lofvade att uträtta underverk, om kungen gåfve honom makt att afsätta misstänkta embetsmän och ersätta dem med andra. Kungen gick in på hans förslag och framstälde detARBETETS HJELTAR.

några dagar derefter i konseljen, som om det utgått från honom sjelf. Sully fick fyra distrikt att undersöka, de

andra rådsherrarne högst två hvar. Han reste oförtöfvadt, kom alldeles oförutsedt och oväntadt öfver uppbördsmännen, afsatte dem som vägrade att framlägga sina räkenskaper, granskade uppbördslängderna, öppnade kassakistorna och upptäckte mer än fem hundra tusen kronor, som voro undangömda. Han lastade sitt fynd på sjuttio kärror -han hade nämligen varit tvungen att taga en mängd småmynt - och återvände i triumf i spetsen för en eskort, som bevakade skatten.

Snart försiggick en fullkomlig metamorfos hos Sully, som från början uteslutande var militär. G-enom arbete och. sin ifriga önskan att tillegna sig grundliga finansiella kunskaper blef han omdanad till statsman. Han studerade statsrådets, parlamentens och räntekammarens protokoll samt alla gamla förordningar och instruktioner. Om nätterna försakade han ofta hvilan för att sitta vid arbetsbordet. Kungen insåg hans nit och rådgjorde med honom i alla förekommande fall. Under hela sitt lif, eller åtminstone till Ludvig den trettondes tronbestigning, arbetade Sully för tre hufvudsakliga mål: J) utlagornas indrifvande och besittningstagande al afträdda områden; 2) inkomsternas ökande; 3) utgifternas förminskande.

»Energi och ihärdighet i arbetet, två sällsynta dygder, utmärkte Sully. När han steg upp klockan tre på morgonen, ville han likväl gerna, att man skulle veta det, och omtalade det alltid högljudt. Detta var en liten svaghet hos honom, men hufvudsaken var ändå, att han steg upp långt före daggryningen för att arbeta för statens väl. Klarhet och reda voro de mest utmärkande dragen i hans begåfning. Alla intrasslade affärer redde han ut med stor skarpsynthet.»

En biograf i sjuttonde århundradet har lemnat oss intressanta detaljer om Ludvig den trettondes minister Richelieu, f. d. biskop i Lucern, och hans dagliga vanor. Vi anföra ur hans arbete följande:RICHELIEU.

»Han gick vanligen till sängs klockan elfva och sof endast tre eller fyra timmar. Sedan lät han bära till sig ljus och portfölj, hvarefter han antingen skref sjelf eller också dikterade för en person, som för detta ändamål hade sin sofplats i hans rum. Klockan sex somnade han om igen och steg sedan upp mellan sju och åtta. Det första han gjorde, sedan han förrättat sin bön, var att inkalla sina sekreterare och lemna dem till afskrifning de depescher, som han utarbetat under natten. När det var fråga om någon angelägen depesch eller annan vigtig sak, lemnade han dem aldrig längre tid än de nätt upp behöfde för att göra en enda kopia. Han fruktade, att nyfikenheten eljes kunde föranleda dem att göra två. Sedan han i deras närvaro genast kollationerat kopian, behöll han både den och originalet.

Derefter klädde han sig, tog sedan emot sina ministrar och arbetade tillsammans med dem inom slutna dörrar till klockan tio eller elfva. Derpå afhörde han messan och gjorde sedan före middagen en eller två promenader i sin trädgård, der han gaf audiens åt dem, som väntade på honom.

Efter middagen samtalade han några timmar med sin familj och sina bordsgäster. Resten af dagen egnade han åt statssaker, mottagning af främmande furstars sändebud och andra publika personer. Mot aftonen gjorde han ännu en promenad för att hvila sig från arbetet och gifva företräde åt dem, som icke träffat honom på förmiddagen.»

På sin dödsbädd rekommenderade Richelieu Mazarin åt Ludvig den trettonde till sin efterträdare, och Mazarin inträdde i kungens konselj. Han gjorde Frankrike stora tjenster och ansträngde sig att fullfölja sitt värf ända till slutet, trots många svårigheter. Som arbetare betraktad var han icke underlägsen sin företrädare, som han hade att tacka för sitt embete»

Han hade gjort glänsande studier i Rom, der han blifvit bemärkt för sina framgångar. Man hörde honom flera gånger försvara teser i fysik i närvaro af en ofantlig massa åhörare.224 ARBETETS HJELTAR.

Han hade en märkvärdig förmåga att lära, undersöka och gå till grunden med allt, hvarigenom han förvärfvade en stor mängd kunskaper, hvilka blefvo honom till nytta, när han inträdde i ministéren, Finansernas ställning var sorglig och det var kanhända det ansträngande arbetet att förbättra dem, som ådrog honom den sjukdom, hvaraf han led till sin död. Hans nit hade ingen gräns, så snart det var fråga om statens välfärd.

Han skref artiklar i Renaudots Gazette och sökte på detta sätt leda opinionen. Artiklarna voro mycket förnuftiga och utvisade stor insigt i franska språket, hvilket kardinalen skref lika korrekt som italienska,

I nyare tider finna vi äfven politiska män'som varit stora arbetare.

Det kan icke vara olämpligt att här påminna om den konstituerande församlingens störste talare, den berömde Mirabeau. Denne man, som så mäktigt bidrog till det tredje ståndets stärkande när det var utsatt för hofvets krångel, föddes i G-atinais 1749. Han visade tidigt prof på stort förstånd och t. o. m. hans far, som icke hyste mycken ömhet för honom, utan ofta straffade honom, kunde icke underskatta hans goda egenskaper. »Han har en intelligens, ett minne och en skarpsinnighet, som äro både förvånande och förskräckande.» Han skickades till Paris i en militärskola, som var beryktad för att icke klema med sina elever, och der utvecklades hans mångsidiga begåfning. Han studerade grundligt matematik, sång, musik och fäktkonst, utan att försumma de döda språken. Vid aderton år hade han tillräckligt stora kunskaper för att vinna inträde vid öfverste Lamberts regemente, men der begick han några ungdomsdårskaper och hans far skaffade sig en arresteringsorder mot honom, hvarigenom han blef satt i fängelse på ön Re. När han kom ut derifrån, inskeppade han sig till Korsika som underlöjtnant vid flottan. Hans böjelse för allvarliga studier föranledde honom att utarbeta en korsikansk historia, hvaruti han redan tydligt uttalar sitt hat mot

allt tyranni. Sedan sysselsatte han sig med arbeten i politisk ekonomi. Hans exemplariska uppförande kunde likväl icke tillvinna honom hans fars, markis de Mirabeaus, ömhet. Han presenterades vid hofvet 1771 och blef der omtyckt af alla; markisens egenkärlek smickrades derigenom och hans stränghet mildrades något.

Mirabeau reste till Provence och återkom derifrån trolof-vad med fröken de Covet, dotter till markisen af Marignan.

Mirabeaus far gillade icke hans förbindelse och ville icke lemna den unge brudgummen mer än ett relativt otillräckligt underhåll. Fröken de Covet hade endast en obetydlig ränta och den verksamme Mirabeau slog sig på jordbruk i förhoppning att öfvervinna sina ekonomiska bekymmer. Men han lyckades endast att ruinera sig och sätta sig i skuld,-hans husliga lycka förstördes för alltid. Hans far lät ånyo arrestera honom i Manosque. Under sin fångenskap skref han Essai siir le Despotisms, som öfverflödar af originella idéer. Knapt blef han frigifven, förrän han invecklades i en duell, för att försvara sin systers markisinnan af Cabris'heder. Duellen väckte återigen hans fars harm och han lät arrestera honom för tredje gången. För att kunna arbeta under sådana omständigheter fordras det sannerligen mera energi än menniskor i allmänhet äro i besittning af.

Efter ett äfventyr, som var vida beryktadt på den tiden, lyckades det honom att fly till Amsterdam. Der blef han boktryckare och gaf ut böcker, som icke göra honom någon heder. Hans tillvaro var ganska bedröflig och han blef slutligen arresterad på befallning af franske ambassadören. Han återfördes till Paris och inneslöts i slottstornet i Vincennes, der han satt instängd ända till 1780. Under tiden lärde han sig engelska, italienska och spanska och skref kommentarier öfver de gamle historieskrifvarne, i synnerhet Titus Livius.

Trots sina oerhörda äfventyr och sitt oroliga lif, upphörde Mirabeau aldrig att odla sin själ genom studier och tanke-

arbete. Han samlade ett kunskapsförråd, som blef honom till stor nytta, då han blef politiker.

När han blef utnämd till deputerad i tredje ståndet för staden Aix i Provence, började hans egentliga bana.

När han kom till Paris, var hans opinion redan stadgad, han hade Frankrikes ställning klar för sig och visste hvaruti dess sjukdom bestod. I församlingen hade han föregåtts af ett rykte för liberalism, som gjorde honom afskydd af adeln och embetsmännen. Detta hindrade honom icke att begära allmän fullmaktsgranskning, låta förklara folkets representanter för oantastliga och uppmuntra tredje ståndet att värdigt fylla sitt mandat, hvarigenom folkets seger förbereddes.

Hans lif inom församlingen var »en daglig, häftig och lidelsefull strid. Han angreps både af rojalisterna och af yttersta venstern. Alltid var han färdig till strid, alltid visade han sig som skicklig politiker och ojämförlig talare. Friheten var tydligen hans ideal.» Hans kolleger belönade hans nit genom att utnämna honom till församlingens president i januari 1791.

Arbete, oro och partistrider tärde på hans lifskraft och han fick icke länge njuta af sina framgångar. På sin dödsbädd yttrade han till dem, som stodo omkring honom: »om jag fått lefva, tror jag, att jag skulle förorsakat Pitt bekymmer, » Han förutsåg den roll, som England skulle komma att spela under revolutionen, och han var ledsen att dö, emedan han icke kunde gäcka de planer, som uppgjordes af statsmannen på andra sidan om kanalen.

Mirabeau dog till följd af öfveransträngande arbete. En af de berömdaste politiker, som utmärkt sig för okuflig ihärdighet och klara och bestämda omdömen, var Dufaure. Dufaure föddes 1798 vid Vizelle i Saintonge, icke långt från den väg som går från Cozes till Saujon. Der blef han uppfostrad och, der tillbragte han den tid, som han var ledig från politiken, »i förtroligaste gemenskap», säger han sjelf,»med blommorna i trädgården, nästan alltid med knif eller vattenkanna i handen.»

Hans far ville göra honom till en stor man och ålade sig derför de största försakelser. Han skickade gossen till College de Vendöme. Under ferierna återvände Dufaure till hemmet och tillbragte då hela dagar på vinden bland gamla tulltaxor, »som han begärligt dechiffrerade». Sedan han genomgått läroverket, kom han till Paris, der han studerade juridik. Under tiden följde han äfven de vittra kurserna vid Villemain, han läste .Racine och madame de Sevigné och »lefde af» Montesquieu.

Då man närmare studerar hans tal, ser man genast af hans alltid strängt rena språk, hans sansade uttryck och det manliga koncentrerade framställningssättet, att han i sin ungdom mycket studerat klassikerna, hvilket icke hindrade honom från att använda halfva dagar på att gå fram och tillbaka på terrassen vid Bord de-1'Eau med sin lagbok i handen, oupphörligt besöka sammanträden, der han uträttade underverk, följa kamrarnes debatter med passionerad uppmärksamhet och aldrig försumma teatern och dess premiérer. Han fann t. o. m. ledighet att offra åt muserna, prosan i hans bref illustrerades ofta af små verser. »Redan på den tiden hade han gjort sig till lag att stiga upp klockan fyra om morgonen. Han ansåg, att man vinner mycket framför sina medmenniskor genom att redan hafva utfört ett dagsarbete, när de börja sin dag. Under hela sitt lif predikade han denna lära för sina sekreterare, sina kabinettschefer, för hvem som helst, för skägglösa ynglingar och gråskäggiga gubbar. Men han gjorde icke många proselyter och det var ett af hans förnämsta klagomål mot det århundrade, hvaruti han lefde, att menniskorna i allmänhet gingo till hvila, när han steg upp.»

Så snart han tagit sin examen, lät han skrifva in sig som advokat i Bordeaux, der han snart utmärkte sig, men hans ställning var ännu ganska bekymmersam, han måste försaka det nödvändigaste för att kunna köpa böcker. Emellertid blef228 ARBETETS HJELTAR.

han 1834 deputerad för arrondissementet Saintes och hans genom oafbrutet arbete förvärfvade kunskaper gjorde honom till en af de mest framstående bland representanterna. Han var sex gånger minister och tjenade under flera regimer utan att byta om åsigter. Han hade utstakat en väg för sig, från hvilken ingenting kunde förmå honom att vika.

Nyttiga mäns död är en förlust som drabbar hela folket, det känner, att det förlorat en välgörare. Detta syntes tydligt när Garnier-Pagés dog. Demokraterna hade gjort en oersättlig förlust, de hade mist en af sina trognaste försvarare och de kände det också. Hans styffar var akademiinspektor under kejsardömet och tog afsked 1815. Hans pension var icke så stor, att den förslog till familjens underhåll, och så snart Garnier-Pagés slutat sina studier, lemnade han hemmet, för att icke ligga sin styffar till last, Han begaf sig till Paris, fick först plats i handel, derefter hos en vexelagent i Marseille och sedan vid ett sjöförsäkringsbolag i Paris. Under det att han samvetsgrannt skötte det arbete, hvarigenom han förtjenade sitt uppehälle, och kunde hjelpa sin familj, studerade han med all ifver filosofi och juridik. Den 10 juli 1828 tog han licentiatexamen och öfvergaf handeln för advokatyren. Han gjorde sitt inträde som jurist genom utförandet af en märklig rättegångssak.

Så kom revolutionen 1830. Garnier-Pagés var känd för sina liberala åsigter och valdes till president i komitén för revision af nationalbelöningar; dessutom blef han sekreterare i sällskapet: »Hjelp dig sjelf, så hjelper dig Gud.» Efter ett års förlopp blef han väld till deputerad för departementet Isére.

»Garnier-Pagés inträdde i kammaren såsom representant för de tämligen frisinnade principer, som hystes af det patriotiska departement, hvars ombud han var. Han var före sin ankomst ett slags skräckbild för en del af sina kolleger. Man blef helt förvånad att icke hos honom finna några öfverdrift er hvarken i tankar eller språk, hvilket man så säkert väntat.METTERNICH. - 229

Snart upptäckte hans fördomsfulla kolleger, att han utmärkte sig för säkerhet parad med blygsamhet, mod, mildhet, qvickhet och grundlig lärdom. Han räknade inom kort vänner på alla bänkar, till och med bland sina skarpaste politiska motståndare. Hans fullkomliga redbarhet och genomgående uppriktighet, så väl när det gälde personliga angelägenheter som rättvisans intressen, tillvann honom alla hans kollegers aktning och vänskap. Detta var ingen vanlig förtjenst och man kan framställa G-arnier-Pagés som ett exempel för de flesta politiker.»

Furst Metternich bör nämnas som en af Österrikes och Europas största statsmän. Han föddes i Koblenz den 15 maj 1773 och skickades vid femton års ålder till universitetet i Strassburg, der han med all ifver studerade juridik.

Ingen kan föreställa sig huru gerna furst Mitternich lät sina politiska värf omväxla med arbete och studier. Han sysselsatte sig med literatur, konst och vetenskaper, han ritade och etsade kopparstick.

År 1846 skref han till Humboldt: »Vidden ålder, då vårt lif erhåller sin riktning, hade jag en böjelse för de exakta vetenskaperna och naturalhistoria, som jag tillåter mig benämna oemotståndlig, och'en bestämd afsmak för det egentliga statsmannalifvet, men jag kufvade min böjelse och öfvervann min vedervilja, Det är ödet, som bestämmer öfver menniskan, och hennes egenskaper så väl sorn hennes brister bero af hennes lefnadsbana. Mitt öde skilde mig från det jag önskade och dref mig in på eu väg, som jag icke sjelf valt »

Furst Metternich var i alla händelser en mycket arbetsam man.

Den berömde engelske politikern lord Beaconsfield nådde den höga ställning han innehade vid sin död efter otaliga svårigheter och alla slags motgångar. »Han var född af judiska föräldrar och var sjelf jude, tills han vid tretton års ålder döptes i hemlighet. Han hade aldrig studerat vid de stora universiteten i sitt fädernesland, ha,de ingen förmögenhet280 ARBHTETS HJELTAR.

och ingen anställning, som höll honom skadeslös derför. Sedan han länge uppehållit sig genom vigilans och skuldsättning, lyckades han genom skicklighet och kraftig vilja att besegra alla svårigheter. I början egnade han sig åt literaturen, hans första roman gafs ut, när han var tjuguett år, men literära framgångar kunde icke tillfredsställa en sådan ärelystnad som hans. Vid tjugusju års ålder hade han redan säte och stämma i parlamentet.» Han hade för princip att säga, att »man gör hvad man behagar, om man endast har en kraftig vilja», och ett bevis för denna sentens är att han efter fyra misslyckade försök kom in i underhuset. När han höll sitt första tal, kunde hans kolleger icke afhålla sig från skratt och applåderade honom hånande, men han förblef lugn. »Jag har börjat om många saker från början igen», sade han, »och jag har vanligen lyckats till slut. Ja, mina herrar, ehuru ni nu tvinga mig att återtaga min plats, så skall det i alla fall komma en tid, då ni vilja lyssna till mina ord.»

Och den tiden kom verkligen. Han utöfvade ett afgörande inflytande på Englands politik. Den tid, han hade öfrig från ministeriella arbeten, egnade han åt literaturen och hans romaner åtnjuta anseende.

I slutet af förra århundradet öfvergick en annan engelsman, den franska revolutionens fiende Pitt*), »från skolbänken till ministéren», som en af hans biografer uttrycker sig. Den plats han der intog lemnade han icke mera och hade på detta sätt ingen egentlig ungdom. Hela hans lif upptogs af statens affärer och den enda förströelse han tillät sig var att öfvervaka försköningarna på sina egendomar. Han deltog aldrig i sällskapslifvet, för att icke distraheras i sina parlamentariska och politiska arbeten.

Sir Robert Peel**) var äfven eif ifrig arbetare. Hans far var en rik spinneriegare och bestämde tidigt sin son för politiken, Som helt ung »måste han för att behaga sin far vänja

*) Född i Kent 1759. **} Född clen 25 april 1750,.CAVOUR.

dg vid att hålla tal vid bordet inför en mängd gäster, utan någon förberedelse.» När han kom från kyrkan om söndagarne måste han upprepa allt hvad han mindes af predikan. Detta tvingade honom att med stor omsorg lyssna till pre-stens ord och hans uppmärksamhet skärptes till otrolig grad. När han sedan blef medlem af underhuset, qvarhöll han i minnet alla sina motståndares argument och bestred dem sedan i tur och ordning.

Camille Bensa, grefve af Cavour, föddes i Turin 1810. Han var den italienska diplomatiens ära. Han första uppfostran var försummad, han ville alldeles icke lära sig läsa. I alla omständigheter visade han en okuflig karaktärsstyrka, När han var sex år, förde hans mor honom med sig till Geneve. Posthästarne voro mycket dåliga och gossen ville nödvändigt att postiljonen skulle afsättas.

»Men man kan icke afsätta honom», svarade någon: »Det är ingen annan än förste ombudsmannen, som har makt att göra det.»

»Nå, så vill jag begära företräde hos förste ombudsmannen.» »I morgon», svarades det.

Ombudsmannen var en vän till hans familj och han blef förut underrättad om det tillämnade besöket. Camille blef mottagen med imponerande ståt, men lät icke det minsta störa sig deraf, utan framstälde sitt ärende, bugade sig och gick. När han kom tillbaka utropade han :

»Seså, nu blir han ändå afsatt!»

Med tiden fick han håg för arbete. Vid tio års ålder sattes han i en militärskola, blef utnämd till page och tog vid sexton år en så lysande officersexamen, att juryn begärde åldersdispens till hans förmån, hvilket äfven beviljades. Under hans vistelse i Vintimille och Genova, som underlöjtnant vid genikåren, gjorde han sig bemärkt for sina demokratiska tänkesätt. Sedermera begärde han afsked och egnade sig åt jordbruket, - med hvilket nöje han skötte plogen och odlade grönsaker i sin trädgård!Han fortfor med sitt landtmannalif i sju år. Han förlorade under denna tid ingenting af sin begåfning, men han härdade sig genom fysiska ansträngningar, hvilket satte honom i stånd att lättare uthärda stora intellektuella arbeten. Hastigt lemnade han sitt landtliga lugn och började skrifva en massa artiklar i åtskilliga italienska och utländska tidningar. Han höll vältaliga föredrag i landtbrukskomitéer och uppträdde som valkandidat. »Ack», sade han, »vi stackars unga satar få svettas både blod och vatten, innan vi kunna förvärfva oss oberoende!»

Hans jordbruk hade gjort honom rik. Han uppträdde nu som politiker, fiende till den despotiska styrelsen i Piemont. Hans verksamhetsförmåga var utomordentlig, sjelf blef han stor och firad och hans fädernesland gick nya öden till mötes genom hans åtgöranden.

Cavour blef Italiens Washington.

*

*Ill. [Camille] GILBERT.A. Tilly.* ROBERT PEEL. (sid. 230.) *Ill. [Camille] GILBERT.E. A. Tilly. s c* PETER BHJN STORE. (Sid. 246.)

ELFTE KAPITLET. Statschefer och regenter.

Historien är ett, vittne, icke en smickrer-ska. Det enda medlet att tvinga menniskorna att tala val om oss, är att göra godt.

VOLTAIRE.

Vi hafva redan sett, att ringa börd icke är något hinder för att uppnå en lysande ställning. For ett väl användt lif är ett anspråkslöst ursprung icke någon fläck, det är tvärtom en ära, ett adelsbref för de stora arbetarne.

En durn person förebrådde en gång en lordkansler i England, att han varit barberarelärling. Den store kanslern svarade:

»Skilnaden mellan er och mig är den, att om ni varit barberare, skulle ni varit det ännu.»

I Förenta staterna finna vi det bästa beviset för ofvan anförda sanning, Abraham Lincoln.

Lincoln tillhörde en fattig vägarbetarefamilj, som var bosatfe långt inne i Kentuckys skogar och. ödemarker. Hans far var236 ARBKTKTS HJELTAR.

en hederlig, men obildad man, som icke egde förmåga att undervisa honom. Han kunde endast berätta for honom om sina förfäders stränga arbete och om de strider, som de tappra nybyggarne utkämpat mot indianerna. Trots sin fattigdom skickade han gossen till en gubbe, som lärde barnen i trakten att läsa innantill. Af pastor Elkis, som reste i Kentucky för att predika evangelium, fick Lincoln undervisning i kristendom.

År 1813 sålde Lincolns far sin farm och reste utför Ohio för att söka sig ny bostad. Han bestämde sig för en beqväm lägenhet i Indiana och återvände till Kentucky för att hämta sin familj. Nu började för Abraham Lincoln, den blifvande presidenten i Förenta staterna, nybyggarens och jägarens hårda lif. Under dagens lopp sysselsatte han sig med det strängaste arbete, med yxan i hand fälde han träd till palissader. Om aftnarne läste han vid brasans sken. Han hade genom någon underbar slump fått Esopus' fabler i sin ego och denna bok var hans favoritlektyr. Sedan en ung man vid namn Hanks öppnat en skola i närheten, tog Abraham der sina första lektioner i skrifning. Studierna upptogo honom så uteslutande, att hans andra arbete kom till korta derigenom, till hans fars stora missnöje. Någon tid derefter kom en emigrant vid namn Crawford till trakten och han undervisade Lincoln i aritmetik till och med regula di tri.

Det sätt, hvarpå den blifvande presidenten kom i besittning af Washingtons lif, förtjenar att omtalas Han egde sjelf Stora mäns lif af Plutark och Franldins biografi, men den bok, som skildrade fäderneslandets faders, republikens grundlägga-res historia, tillhörde hans lärare Crawford, som lånat honom den. Abraham höll denna bok som ett slags breviarium, han hade den i sin ficka om dagen och under sin hufvudgärd om natten, det såg ut, som om han icke kunde skilja sig från den. Men en gång uppstod ett hastigt oväder, regnet strömmade in genom springorna i taket och boken blef alldeles genomvåt.

Abraham blef förtviflad, huru skulle han kunna återlemna boken i sådant skick? Han lät den torka så godt den kundeoch återlemnade den helt förlägen en morgon till sin lärare. Han bad att få betala boken med tiden, när han fått arbete.

»Ser du det der åkerstycket?» svarade Crawford. »Om du mejar af det åt mig, så är boken din.»

Affären uppgjordes genast, och redan dagen derpå i gryningen började Lincoln sitt arbete.

Tre dagar derefter var skörden slutad och den lycklige skördemannen erhöll sin bok. Han gick hem stoltare Öfver denna eröfring, än Alexander kunde vara öfver alla sina segrar.

Ar 1830 lemnade Abraham Lincoln sin far, för att söka lyckan på andra håll. Först kom han till Ménard, der han tillbragte vintern och gaf lektioner hos en af invånarne, hvars son han undervisade till tack för hans gästfrihet. Han läste och arbetade om nätterna.

Sedan blef han biträde hos en mjölnare. Hvarje stund han var ledig från kunder, satte han sig i ett hörn och studerade grammatik. När kriget med »Svarta Falken» utbröt 1832, hade Lincoln tack vare sin ihärdighet lärt sig att läsa och skrifva och hade redan grundliga literära kunskaper. Han gick in som volontär vid Nya Salems kompani och blef anförare för detsamma. Dylika anställningar varade endast trettio dagar, hvarefter kompaniet upplöstes, men Lincoln tog anställning tre gånger å rad, deltog i segern vid Bad-Axe och återvände derefter till Salem. Hans vänner ville ha in honom i lagstiftande församlingen, men deras planer misslyckades. Han återtog sitt arbete, blef landtmätare och fullkomnade sig i matematik. Hans rykte som tapper soldat, skicklig landtmätare och redbar menniska spreds så småningom i hela landet, och vid valen 1832 fick han betydande majoritet. Han studerade sedan juridik med stor ifver och blef advokat efter tre års förlopp.

Lincolns politiska lif daterar sig egentligen från denna tid. Hans strid mot slafveriet var lång och förtjenstfull, men den sak, som han stred, för, var också storslagen, rättvis och väl värd att tända hans ifver.AttTJBTETS HJELTAR.

Lincoln var redan sedan länge känd under binamnet »hederlige Ab» och blef allt mera populär. Sedan han blifvit

deputerad, blef hans politiska roll allt mera framstående, tills han slutligen valdes till Förenta staternas president.

Vi hafva redogjort för den fordne nybyggarens arbetssamma lif och vilja nu dröja vid detaljerna af statschefens privata lefnadssätt, under det att han bebodde Hvita huset och utöfvade nationens förnämsta embete.

»Han steg upp klockan fem på sommaren och klockan sex på vintern, hvarefter han använde två eller tre timmar till expedierande af sin oerhörda enskilda korrespondens och till läsning af tidningar. Klockan nio åt han frukost och gick sedan till krigsbyrån för att inhämta telegrafunderrättelser och samtala om den militära ställningen med general Halleck. Sedan han återkommit hem, tillkallade han sin sekreterare, för hvilken han dikterade svar på en del bref, hvaremot han sjelf besvarade andra. Tisdagar och onsdagar höll han statsråd. Alla andra dagar i veckan stodo hans dörrar ända från middagstiden öppna för besökande, som till största delen utgjordes af nyfikna och behöfvande.

Mot klockan fyra slutade presidentens mottagningar och sedan åkte han ofta ut med hustru och barn, eller också företog han en promenadridt, hvilket särdeles roade honom. Han åt middag klockan sex och hade vanligen några personliga vänner vid sitt bord, - gamla kamrater från Kentucky, i hvilkas sällskap han glömde sitt embetes tunga mödor.

Han reste ut ensam om nätterna för att inhämta underrättelser på platsen, om depescherna icke tillfredsstälde honom. Sedan satte han sig i tälten hos officerarne eller i spiselvrån och lyssnade till gamla soldaters historier från Mexiko, eller också berättade han med vanlig godlynthet sina favoritanekdoter för de yngre».

Den inan, som Lincoln tagit till modell, George Washington, förde ett lika verksamt och ärofullt lif. Den ene hafva Förenta staterna att tacka för sitt oberoende, den andre harWASHiyfJTON.

menskligheten att tacka för slafveriets upphäfvande. Både Washington och Lincoln hafva vunnit sina framgångar genom arbete och båda förtjena att ställas i första ledet bland män, som banat sin egen väg,

George Washington föddes 1732. Han var son till en rik amerikansk plantageegare af engelskt ursprung. Han arbetade mycket i sin barndom och odlade ifrigt både kroppens och själens förmögenheter. Men hans literära och vetenskapliga bildning var elementär. Vid elfva års ålder blef han genom sin fars död familjens öfverhufvud och denna allvarliga omständighet bidrog mycket att göra honom allvarsam och begrundande. Han var ganska hemmastadd i geometrien och begagnade sig af denna kunskap för att mäta Alleghanybergen.

Washington var en skarp Observator och en tålig arbetare. Hans mångsidiga begåfning gjorde, att han midt under stridens ledning kunde sysselsätta sig med allt, som intresserade honom. Det påstås med skäl, att han kunde på samma dag uppgöra en stridsplan och ett odlingsförslag.

Utom sin lifliga brefväxling med kongressen, med staterna och deras guvernörer, med underlydande embetsmän och med fienderna angående utväxling af fångar, fann han tillfälle att ganska ofta meddela sig med sin intendent och sina arrendatorer. Han infordrade rapporter om tillståndet på egen-domarne, om sådd och skörd och om arbetarnes ställning. Han följde dag för dag allt, som tilldrog sig der, lika väl som om han varit på platsen.

Han steg tidigt upp, äfven om vintern, eldade åt sig sjelf och arbetade vid ljus, tills det blef dager. Sedan steg han till häst och red ut till sina gods. Han hyste alltid stor böjelse for kroppsöfningar, fiskade, jagade och var icke ett ögonblick overksam. Hans lif i Mount-Vernon var en virginisk jordbrukares äfventyrliga och arbetsamma lif.

England styrdes en tid af en af de största politiker historien har att omtala, Oliver Cromwell. Bossuet har gifvit oss en utmärkt skildring af denne man. Han hörde redan240 ARBETETS HJELTAR.

som barn sin far tala om de »fördömda papisterna», om Ra-vaillac, Land och kungen i Spanien, och dessa ämnen sysselsatte ofta hans tankar. År 1616 sändes han till universitetet i Cambridge, men häris far dog året derpå och han återvände då till sin by, för att blifva ett stöd för sin mor och sina systrar.

Cromwell gifte sig och lefde sedan som jordbrukare i Huntington ett lugnt lif, lämpadt för svärmeri och begrun-danden.

Ar 1641 utbröt den religiösa kris, som delade England i två partier och ledde till Karl den förstes död. Vid den tiden var Cromwell redan medlem af parlamentet och uppträdde som kalvinismen s hänsynslösaste försvarare. Han förde ett sparsamt och ordentligt lefnadssätt, förstod förträffligt att sälja sina skördar och afsluta jordbruksaffärer och uppfostrade sina barn på ett utmärkt sätt. Nu blef han med ens krigare och partiledare och samlade under fanatismens inflytande oöf-vade trupper, med hvilka han lyckades besegra Englands gamla riddareskap.

Vid parlamentets debatter pådref han beslutens fattande. Inga fraser, endast handling - kunde hafva varit hans valspråk. Och huru lång tid behöfde han för att blifva den engelska republikens protektor? Knapt tolf år, När han dog 1658, lemnade han England i ett blomstrande tillstånd och hade utsått de frön till välstånd, som så småningom gjort landet till hvad det nu är.

En statschef, som icke får glömmas bland arbetets hjeltar är M. Thiers, född i Marseille 1797. Han var af det anspråkslösaste ursprung, men hans kraftfulla vilja förde honom till hans höga plats.

Louis-Adolphe Thiers hade friplats vid College de Marseille och gjorde sig bemärkt af sina lärare för den vetgirighet och ifver, hvarmed han skötte sina studier. Så snart han gått igenom läroverket, skref han in sig i juristskolan i Åix och blef advokat. »Vid den ålder, då studerande vanligen en-THIERS. 241

däst sysselsätta sig med examensläsning och ofta ganska lamt utföra detta tvungna arbete, förvånade redan M. Thiers, som utgått från lyceum i Marseille och var elev vid juristskolan i Aix, både kamrater och lärare genom sina omfattande studier och vidsträckta kunskaper.» Han åtnöjde sig icke med lagens tolkning, utan studerade äfven matematik, historia, filosofi och skön konst med all ifver.

Vid denna tid slöt han vänskapsförbund med en studerande, som också skulle blifva ryktbar med tiden, nämligen Mignet. Deras vänskap började under studietiden och räckte hela deras lif. En oföränderlig sympati förenade revolutionens båda historieskrifvare.

Akademien i Aix framstälde till täflingsämne Eloge de Vativenargues. Den unge marseiljaren inlemnade en klart och skickligt affattad afhandling. Men han hade gjort sig bemärkt för den ifver, hvarmed han diskuterade grundlagen, och hade derigenom förskaffat sig fiender inom akademien. Juryn nekade honom sitt bifall och täflingen uppsköts till året derpå.

Detta år tillerkändes priset ett manuskript, som var inlemnadt från Paris. När författarens namn tillkännagafs, blef akademien temligen förvånad. Det var Adolphe Thiers.

I denna afhandling redogjorde den blifvande statsmannen för det, som enligt hans åsigt borde utgöra mensklighetens mål och rättesnöre. »Lif är handling», sade han, »och hvilken vår lön än må blifva, så är öfningen af vår energi tillräcklig att tillfredsställa oss, emedan den innebär uppfyllandet af lagarne för vår tillvaro.»

Ar 1820 blef han advokat och året derpå lemnade hans trogne Mignet Aix för att resa till Paris. Sedan Thiers blifvit ensam, fick han afsmak för det enformiga lifvet i landsorten och skyndade snart till hufvudstaden, full af förtröstan på framtiden, men nästan utan tillgångar. Han inträdde som medarbetare i Constitutionel och hans första artiklar väckte genast uppseende. Han vann snart både rikedom och ära och började skrifva på sitt stora verk Revolutionens historia. För

Arbetets hjeltar. - 16242 ARBETETS HJELTAR.

detta arbetes skull studerade han officiella handlingar och tal från revolutionens tid, lagar och dekret, böcker, tidningar och smädeskrifter. Han sökte upp qvarlefvande från denna stora tid, begärde upplysningar angående finanserna af embetsmän-nen, skaffade sig redogörelser för de stora beslut, som fattats i församlingarna af representanter för desamma och lät soldaterna berätta för sig om de strider, hvaruti de deltagit. På samma gång studerade han strategi och fortifikation, hvarigenom han lärde sig att militäriskt framställa kejsardömets stora slagtningar och belägringar.

Detta ofantliga arbete hindrade honom icke att medverka vid literära verks utgifvande, redigera en daglig tidning

och träget deltaga i sällskapslifvet. Tidigt på morgonen började han sitt arbete, han brukade säga på skämt: »mina ferier bestå i aderton timmars arbete på dygnet». Hans förnämsta förströelse bestod i att samla konstsaker och antiqviteter, hvarigenom han förvandlade sitt arbetsrum till ett verkligt museum, eller också, då han var på landet, att gå omkring på fälten och prata öfverallt med alla. Ingen kunde fråga mera än han. Anda till sin död bibehöll han sina arbetsamma vanor, vid åttio år uppehöll han sig dagligen flera timmar antingen i naturhistoriska museets gallerier, i observatoriet eller normalskolan. Tillsammans med Le Verrier studerade han stjernornas gång och med Pasteur företog han experiment i kemi. Ofta lade han, som en nitisk lärjunge, hand vid både destillationsapparat och retort.

Redan då Adolphe Thiers icke var någonting annat än son i en fattig familj, hade han ett bestämdt medvetande om den framtid, som väntade honom. Utanför skolan i Aix satt en fattig och skröplig äppelförsäljerska, som han ofta stannade hos och sprakade med. En dag sade han helt allvarsamt: »Vi ha dåliga tider, stackars gumma. Men vänta bara, när jag blir minister skall jag skicka och hämta er. med vagn och fyra hästar till mitt hotell». Sedan Thiers kom till väldet, visade han sig anspråkslösare än någonsin. Medan hanABRAHAM LINCOLN. (Sid. 235.)

var president, var det fråga om att resa lians staty, men han lät svara dem, som framlade detta förslag, att sådana ärebe-tygelser böra lemnas åt efterverlden, emedan våra samtida aldrig kunna bedöma oss fördomsfritt och att Frankrike redan gifvit honom den vackraste belöning, som kunde komma honom till del, genom att lemna honom förtroendet att vara dess styresman. Hans dom borde man öfverlemna åt historien.

Bland regenterna finna vi också verkliga arbetshjeltar.

Den märkvärdigaste monark, som regerat i Europas nordliga stater, var utan gensägelse Karl deri tolfte. Först och främst lät man honom studera sitt eget land och dess politiska ställning till sina mäktiga grannar, i synnerhet tyskarne, hvilkas språk han talade särdeles korrekt.

liedan vid sju års ålder var han skicklig ryttare.

Hans naturliga böjelse för arbete ökades genom ett slags ärelystnad att vilja lära allt, som andra farstår kunde. Man behöfde endast nämna, att den eller den fursten kunde latin och grekiska, för att han genast skulle börja studera dessa språk. Han beundrade i högsta grad Alexander den store, om hvilkens bedrifter han läst i Qvintus Curtius. Hans lärare frågade honom en gång, hvad han tänkte om Alexander: »Jag tänker», svarade Karl, »att jag skulle vilja likna honom.» -- »Men han lefde endast trettiotvå år.» - »Man har lefvat länge nog, när man eröfrat kungariken», svarade furstey nglingen.

Karl var femton år, när han uppsteg på tronen. Han kröntes snart derefter.

Ingen hade då någon aning om den storhet, som väntade Sveriges unge monark, men då han började föra krig med sina grannar, märkte man snart, hvad det skulle blifva af honom. Sedan han beslutit att bistå sin svåger, hertigen af Holstein, »afstod han genast», säger Voltaire, »från ungdomens oskyldiga nöjen. När han beredde sig till kriget, började han ett nytt lif, som han sedan icke ett Ögonblick ändrade. Intagen af beundran för Alexander och Cesar beslöt han att likna dessa

eröfrare i allt utom i deras laster. Han frågade sedan aldrig efter hvarken lyx, nöjen eller hvila. Vid hans bord rådde största tarflighet. Förut hade han tyckt om praktfulla kläder, men nu klädde han sig som simpel soldat, Man hviskade om, att han hyst böjelse för en dam vid hofvet, men vare sig att detta var sant eller ej, så afsvor han nu qvinnor för alltid, dels för att icke blifva ledd af dem, dels för att gifva ett exempel åt sina soldater, som han höll i strängaste tukt.»

Anledningen till hans fullkomliga återhållsamhet från starka drycker förtjenar att omtalas, emedan vi derigenom få ett bevis på hans fasta vilja. En dag återkom han från en jagt och hade druckit rnera vin än vanligt. Han instälde sig hos drottningen, »nedstänkt af smuts och fläckad af de skjutna djurens blod». Hans mor gjorde honom förebråelser, som han icke ville lyssna till. När man skulle sätta sig till bords, slog han ner allt, som var i vägen för honom, och nu började hans farmor i sin tur att göra honom föreställningar. Dagen derpå reste Karl sig

vid bordet, slog i ett glas vin åt sig och tömde det för drottningens välgång, hvarefter han gaf ett heligt löfte att sedan aldrig dricka annat än vatten. Han höll ord.

Karl den tolfte besegrade ryssarne i början, rnenhanlät locka sig att strida i Ukraine trots sina generalers afrådan. Hans envishet medförde det förskräckliga nederlaget vid Piil-tava.

Karl den tolftes störste motståndare var Peter den store.

Peter hade äfven en fast karaktär, men hans fasthet urartade aldrig till envishet och kom honom icke att glömma klokheten. Hans nederlag tjenade honom till lärdomar och han lärde sig att segra genom att blifva besegrad. När Karl den tolfte vann segern vid Narva den 30 november 1700, anade han icke, att ryssarne nio år derefter skulle vara i stånd att besegra honom, Narva! Åtta tusen svenskar hade der besegrat åttio tusen moskoviter!PETER DEN STORE. 247

Peter led af naturlig rädsla, som kom honom att frukta den ringaste fara. Han vågade knapt gå öfver en bäck.

När han växte upp, skämdes han för denna känsla och beslöt att qväfva den. Han hängaf sig först åt kroppsöfningar, man såg honom kasta sig i hafvet, för att öfvervinna sin fruktan att drunkna. Under sin barndom hade han varit öfverlemnad åt sig sjelf, men han öfvervann s*in okunnighet genom kraftig vilja. Han studerade tyska och holländska och lärde sig utan hjelp dessa båda språk, så att han talade och skref dem flytande. Han seglade ut på Ishafvet, som ingen regent sett före honom, och manövrerade som simpel matros. Vid sitt landställe samlade han en trupp af femtio man, hans egna tjenare, och uppdrog befälet öfver dem åt bojarernas söner. Dessa fingo emellertid först passera alla grader och han sjelf tjenade först som trumslagare, sedan som soldat, sergeant och löjtnant. Han uppsatte flera kompanier efter samma modell och lät dem strida emot hvarandra, för att vänja sig vid krigföring. När han besteg tronen, sågo alla skarpsynta i honom en blifvande reformator.

År 1677 sände han sextio unga ryssar till Italien för att studera byggandet af galerer och fyrtio till Holland för att lära sig skeppsbyggeri och seglation. Många skickades till Tyskland för att tjena i armén och lära sig disciplin. Peter ville äfven skaffa sig sjelf kunskaper och till detta ändamål reste han omkring i Europa som enskild person, besökte fästningsverken i Brandenburg, Pommern och Vestfalen och begaf sig sedan till Amsterdam.

Czaren ankom till staden fjorton dagar före sin följeslagare. Först bodde han i Indiska kompaniets hus, men sedan skaffade han sig en liten bostad vid amiralitetets skeppsvarf. Han klädde sig i sjömansdrägt och begaf sig till den lilla byn Zaardam, der det då för tiden bygdes många flera skepp än nu. Czaren beundrade den oupphörliga verksamhet, som rådde der, den ordning, noggrannhet och skyndsamhet, hvarmed ett skepp "bygdes och försågs med alla sina tillbehör,248

ARBETETS HJELTAR.

samt den otroliga mängd af magasin och maskiner, som gjorde arbetet lättare och säkrare. Peter köpte sig en båt att börja med och försåg den egenhändigt med bruten mast. Sedan arbetade han vid alla skeppsbyggeriets afdelningar och förde samma lif som handtverkarne i Zaardam. Han klädde sig och åt sorn de, arbetade i smedjor och repslagerier samt vid den mängd vattenverk, som finnas der för sågning af furu och ek, oljepressning, papperstillverkning och bearbetande af smidiga metaller. Han lät inskrifva sig bland timmermännen som Peter Mikaeloff och kallades allmänt mäster Peter. Arbetarne voro i början förlägria inför den kejserlige kamraten, men blefvo snart förtrogna med honom. Ibland lemnade han sitt stränga arbete i Zaardam på en tid och begaf sig till Amsterdam., der han gjorde kirurgiska operationer hos den berömde anatomen Ruysch. Han gjorde upp geografiska kartor och föreslog en kommunikation mellan Svarta och Kaspiska hafven. Under sin vistelse i Holland studerade han således sjöveten-tenskap, ingenjörskonst, geografi, kirurgi och praktisk fysik. Sedan reste han till England, der han studerade matematik, kanongjuteri, repslageri och urmakerL Innan han återvände hem, tog han i sin tjenst en mängd handtverkare, sjömän och soldater, som han sedan använde vid sitt reformationsarbete i Ryssland.

Hans långvariga krig hindrade honom icke att fortsätta sina arbeten. Karl den tolfte dog 1718 och samma år skänkte Peter stora fördelar åt sina undersåter. Han inrättade allmän polis, likformighet i mått, mål och vigt,

handelsdomstol, manufakturer och fabriker af alla slag och kanaler, som »förenade floder, haf och folk, hvilka voro skilda af naturen». Vidare återupplifvade han den utrikes handeln, ordnade domstolsväsendet och kufvade det ryska presterskapets välde. Ryssland blef genom honom en europeisk makt, som fick öfvervigt i norden, sedan Sverige blifvit försvagadt.

Efter Karl den tolfte och Peter deri store vilja vi tala om Napoleon den förste. Utan att sysselsätta o&3 med den *Ill. [Camille] GILBERT.E. A. Tilly.* KARL DEN TOLFTE. (Sid. 245.)NAPOLEON I. 251

franske kejsarens politik, vilja vi framställa honom som ett af de märkvärdigaste exempel historien har att uppvisa. Han steg till den högsta makt uteslutande genom egen kraft. Trots allt, som man kan förebrå Napoleon, kan ingen förneka, att han var en arbetare af första rangen.

Hans historia är känd af alla. Man. vet, att fransmännens förste kejsare utmärkte sig för en ojämförlig verksamhetsförmåga och en märkvärdig skicklighet att kunna öfverskåda allt på en gång. Han var icke allenast en utomordentlig general, utan äfven utmärkt skicklig administratör. Antingen han var i Paris eller utom Frankrike upphörde han aldrig att vaka öfver landets inre förvaltning, och som han icke ville, att myndigheterna skulle företaga någonting, som gjorde intrång på hans despotism, fick ingenting af vigt företagas utan hans kännedom. Den borgerliga lagen var i synnerhet föremål för hans, omsorg. Han var icke dess upphofsman, ty kon-stituterande och lagstiftande församlingarna samt konventet hade beslutit likhet i lagar för hela Frankrike, och lagsamlingen hade dessutom undergått en grundlig omarbetning just då Bonaparte tillvällade sig makten, men han sysselsatte sig oupphörligt med den. Hvad han uträttade var att nedsätta en komité för utarbetandet af ett nytt lagförslag; dessutom pådref han alla arbeten, tog verksam del i statsrådets diskussioner och studerade grundligt de inre lagarna.

När ingenting hindrade honom derifrån, tillbragte Napoleon sin dag på följande sätt:

Hvarje morgon på slaget nio kom han ut från sina inre rum och mottog sedan tjenstgörande officerare och högt stående personer. Han hälsade på alla och sade några ord till hvar och en, hvarefter de uppvaktande drogo sig tillbaka. Sedan han frukosterat, öppnades hans dörrar för ministrar och generaldirektörer, och deras audienser räckte åtminstone till klockan sex. Ibland hände det, att han steg upp om natten och arbetade tills dagen öfverraskade honom.253 ARBETETS HJELTAR,

Han visade tidigt ovanliga egenskaper, som kunnat blifva honom till stor ära, om han icke användt dem att förtrycka sitt land. Han hade en verklig passion för läsning, i synnerhet för allt, som rörde stora män. När han gick i skolan, grubblade han redan på möjligheten att likna dem. Han icke allenast beundrade deras mod och deras lysande bragder, han afundades äfven deras öden. Egenkärlek och omåttlig ärelystnad bidrogo mera än något annat att gifva honom lust för studier och arbete.

Anda från ungdomen hade han insett, att arbetet är de stora planernas verktyg.

Napoleon den förste hade att för sina framgångar tacka sitt snille, men äfven en del »statsdygder», som berodde af hans vilja. »Han var mycket måttlig och frågade nästan icke alls efter sinnesnjutningar. Han satt endast några minuter till bords och kunde ligga på bara marken. Hans kropp var mera svagt än starkt bygd, men han uthärdade, utan att ens märka det, mödor, för hvilka den starkaste kunnat duka under, När hans sinne var upptaget af stora planer, var han istånd till allt. Han icke allenast trotsade faran, han glömde den alldeles. Utan att hvarken söka eller undvika denr fans han öfverallt, der hans närvaro behöfdes och der han kunde öfvervaka, leda och kommendera. Detta var hans framstående egenskaper som soldat och han var icke mindre utmärkt befälhafvare. Aldrig har någon burit ett vidsträckt befäls mödor med mera lugn, kraft och sinnesnärvaro. Om han någon gång var uppretad, ja t. o. m. sjudande af vrede, så var det när allt gicJc bra, som officerarne påstodo, - de voro vana vid hans lynne. Så snart det var allvarsam fara, blef han lugn, mild och uppmuntrande. Han ville icke öka den oro, som omständigheterna framkallade, genom sin häftighet. Han var i stånd att visa ett fullkomligt lugn genom sin vana att beherska sig i svåra belägenheter, sin förmåga att beräkna farans betydenhet och finna medel att rädda sig derifrån. Han var van att beherska lyckan. Skapad för stora öfverdriften som hos honomblifvit en

vana, råkade han genom sin ärelystnad i ohyggliga belägenheter. År 1814 bevittnade han sin egen storhets fall med otrolig kallblodighet; han hoppades ännu, sedan allt hopp var ute, emedan han såg utvägar, der ingen annan kunde ana dem. Hans snille höjde honom öfver alla motgångar och han visade den resignation, som är bevis på att man rättvist bedömer sig sjelf och mottager det välförtjenta straffet för sina fel.

* *Ill. [Camille] GILBERT.* PINEL. (Sid. 263.)

TOLFTE KAPITLET. Filantropien.

Om någon frågar mig hvem som varit störst bland män, skall jag svara honom, att del är dön som varit bäst.

WILLIAM JON KS.

Framför de lärde och mekanikerna, som vi hafva att tacka för nyttiga upptäckter, framför målare och skulptörer, som skapat mästerverk, framför sjömän och soldater, som försvara fäderneslandet, framför alla vetenskapens, konstens, tankens och fosterlandskärlekens stora arbetare, .-. ja framför sjelfva regenterna, som leda folkens öden, ställa vi de uppoffrande män, som använda sina krafter för att hjelpa dem, som lida, och arbeta för mensklighetens väl.

Vi vilja framställa Saint Vincent de Paul som en personifikation af sann barmhertighet.

Vincent de Paul var son till en jordbrukare. Han var en arbetets hjelte, och alla hans arbeten, ansträngningar ochVINCENT DE PAUL.

begrundanden, all hans energi och hans viljekraft egnades uteslutande åt förbättrandet af olyckligas lott. Kärleken till medmenniskor var en passion hos honom, han var filantropi-ens hjelte.

Vincent föddes 1576 i Les Ländes. Hans far upptäckte snart hans märkvärdiga begåfning och ålade sig stora försakelser, för att kunna låta honom studera vid College des Cor-deliers i Dax. Det dröjde icke länge, förrän Vincent var i stånd att sjelf gifva lektioner, hvarigenom han minskade familjens bekymmer.

Hans ungdom var full af äfventyr. Han reste till Marseille för att lyfta ett arf på 1,500 livrés, som han fått efter en vän, och återvände sjövägen till Narbonne, men skeppet, sorn han reste med, blef taget af sjöröfvare. Vincent de Paul såldes till slaf och tjenade hos tre husbönder efter hvarandra. Han lyckades omvända den tredje och återvände med honom till Frankrike 1607.

Från denna tid daterar sig hans böjelse för filantropi. Han blef allmoseutdelare hos Margaretha af Valois och sysselsatte sig mycket med de fattiga.

Maria af Medicis, som blef regentinna efter Henrik den fjerdes död, gaf honom en pension, hvarigenom han befriades från de materiella bekymren för tillvaron och kunde uteslutande egna sig åt olyckligas hjelp.

Han var lärare hos familjen Gondi och stannade der till 1617. Snart derefter utnämdes han till kyrkoherde i Chatillon och stiftade genast ett sällskap för understödjande af fattiga och sjuka, som kallades Confrérie de la Charité.

När han sedermera utnämdes till allmoseutdelare bland galérslafvarne, blef han rörd till medlidande vid åsynen af de olyckligas öde. Han fäste sig vid deras moraliska oförmögenhet i stället, för deras brott och försökte förbättra dem genom förmaningar och föredömen.

Utan något slags bistånd, endast genom egna medel, hyrde han ett hus i Paris och lät en mängd galérslavar bosätta sig256 ARBETETS HJELTAR.

der. Han slösade omsorger på dem och vann slutligen deras tillgifvenhet. G-enom tålamod och uppoffringar lyckades han väcka känslor af heder hos män, som förut af hela verlden ansetts ohjelpligt hemfallna åt det onda. Efter detta goda resultat begaf han sig till Marseille i afsigt att fullfölja sina förbättringsförsök med galérslafvarne i andligt och kroppsligt afseende. Historieskrifvarne påstå, att han för att befria en oskyldig fånge skulle påtagit sig hans kedjor.

Han sysselsatte sig äfven med att finna botemedel för Frankrikes förfärliga kräftsår, fattigdomen och tiggeriet. Han stiftade ett välgörenhetssällskap och utarbetade förslag till reglementen. Han indelade de fattiga i två klasser; åt den ena klassen utdelades på bestämda dagar kläder och föda, den andra klassen -- pauvres honteux - anbefalde han åt välgörenhetssällskapets medlemmar. Tack vare hans menniskokärlek blefvo de olyckligas behof af hjelp ta. Vincent de Paul vidmakthöll sina nyttiga stiftelser med en ihärdighet och en ifver, som icke kunna beskrifvas.

En afton såg han en tiggare misshandla ett barn. Intagen af medlidande tog han det stackars barnet med sig hem och kom derigenom på den tanken att stifta ett hittebarnshus.

Vincent de Paul är den förste, som verksamt sysselsatt sig med barnens intressen, hvilka ända dittills varit nästan försummade.

Sedan han tillgodosett de fattiga, fångarne och barnen, ville han icke heller lemna de ålderstigna utan hjelp. Till detta ändamål stiftade han hemmet för obotligt sjuka.

Sedan oroligheterna, som förorsakades af La Fronde förorsakat Frankrike så många olyckor, utbröt hungersnöd öfver hela landet. Vincent de Paul mångdubblade sin verksamhet. Det var under denna tid han erhöll den välförtjenta benämningen Fäderneslandets fader. De olyckliga, hvilkas bekymmer han lindrat, gåfvo honom detta namn.

Vincent de Paul är den allmänna fattigvårdens stiftare. Han gaf första upprinnelsen till stiftandet af Filles de char it éoch Servantes de pauvres, hvilkas menniskoälskande medlemmar så ofta gifvit prof på beundransvärda uppoffringar.

Sedan Paris blifvit plundradt af Coiidés armé, kom Vincent de Paul till stades hjelp med en liten trupp gråklädda barmhärtighetssystrar, som vårdade de sjuka. Efter striden vid Saint-Etienne gick han att lindra de olyckor kriget för-or§akat i Lothringen och Champagne.

Vincent de Paul blef åttiofem år och upphörde aldrig att göra godt. Han träffades af ålderdomsskröpligheter mot slutet af sitt lif, men hade ändå tillräcklig energi, så snart det var fråga om att afhjelpa någon olycka. Han dog under utöfvandet af sitt kall.

I nyare tider se vi exempel på en stor filantrop, som kan jämföras med Vincent de Paul, nämligen baron de Montyon.

Montyon var son till en räntmästare, som var mycket rik. Efter lysande universitetsstudier blef han vid tjugutvå års ålder utnämd till kunglig advokat vid Châtelet. Snart förskaffade honom hans oböjliga rättrådighet tillnamnet rättvisans grenadier. Ar 1767 inträdde han som expeditionschef vid Conseil d9 Auvergne och gjorde sig bemärkt for outtröttlig välgörenhet. Han användе af sina räntor 20,000 livrés om året till utdelning åt behöfvande.

Baron de Montyon var ifrig arbetare och allt hans arbete uträttades i välgörenhetens tjenst. Ar 1792 hade han dragit sig tillbaka till Geneve och erhöll ett pris af franska akademien för en anonym afhandling om Amerikas upptäckt. Utan att gifva sig till känna förklarade han, att han anslog prisets belopp, 3,000 frank, åt den skriftställare, som kunde anvisa bästa sättet att förbättra negrernas öde.

Montyon återkom till Frankrike 1815 och sysselsatte, sig sedan uteslutande med välgörenhet. Han stiftade priset för dygd och ett pris för det under årets lopp utgifna arbete, som franska akademien ansåg vara det bästa. Den store filantropen var qvick och mycket lärd, han berättade med ojämförligt behag. Han dog vid åttiosju års ålder och lemnade en Arbetets hjeltar. 17258 AREETETS HJELTAR.

del af sin stora förmögenhet till välgörenhetsanstalter i Paris och till fonder för de många prisutdelningar, hvarigenom, hans namn blifvit odödliggjordt.

Kärleken till menskligheten, som utgör filantropernas ära, är också ofta orsaken till läkarens hängifvenhet för sitt uppoffrande kall. Vi vilja här anföra några läkare, som vid olika tider varit sitt lands verkliga välgörare.

Ambroise Paré, kirurgiens grundläggare, var son tillben barberare i Laval. Han tjenade först hos en prest, som icke unnade honom ett ögonblicks rö. En gång kom kirurgen Cotot till Laval för att operera en embetsmän i staden. Ambroise var närvarande vid operationen och vid detta tillfälle väcktes hos honom den outsläckliga kärlek till vetenskapen, som sedan förde honom till så stora resultat. Han lemnade sin husbonde och tog plats hos en kirurg och barberare Vialat, som lärde honom att draga ut tänder och göra åderlåtningar samt utföra enklare operationer. Fyra år derefter kom han till Paris och gaf tillräckliga bevis på skicklighet för att blifva antagen som biträdande kirurg vid Hötel-Dieu. Hans förträffliga uppförande och hans kärlek till studier förskaffade honom alla hans förmäns aktning och vänskap. Professor Groupil valde honom till suppleant. Snart tog han examen som kirurg och åtföljde sedan Montmorencys armé till Piemont. Der åtnöjde han sig icke med att tillämpa kirurgiens vanliga principer, han förbättrade och förändrade den fullständigt.

Före Parés tid hade de sårade fått lida mycket mera genom kirurgernas oskicklighet än genom fiendens skicklighet. För att hämma blodflödet ur sår, som förorsakats genom skjutvapen, hade kirurgerna förut begagnat sig af det barbariska medlet att behandla såren med kokande olja och bränna dem med glödgadt jern; var det fråga om en amputation, så skulle den också ske med rödglödgad knif. I början behandlade Paré såren efter denna metod, men en dag blef det lyckligtvis brist på kokande olja och hau pålade då ett förband, som var mildare och lenare. Hela natten, sedan förbandet blifvitLÄKAHK. 259

pålagdt, låg han vaken af oro för att hans försök skulle misslyckas, och man kan tänka sig hans tillfredsställelse vid upptäckten, att de sårade, som blifvit behandlade på det nya sättet befunno sig jämförelsevis godt och hade åtnjutit god sömn, medan de andra som vanligt ledo de grymmaste qval. Detta var den tillfälliga orsaken till en af de största förbättringar, som Paré införde i de sårades .behandling. Naturligtvis betraktades Parés nya metod i början som farligt nyhetsmakeri och de gamla kirurgerna ingingo förbund att hindra dess antagande. De förebrådde Paré hans bristfälliga uppfostran, särskildt hans okunnighet i grekiska och latin, och förföljde honom med citater ur gamla författare, som han verkligen icke kunde hvarken kontrollera eller vederlägga. Men det bästa svaret på hans motståndares anfall var hans humana, skickligt utförda och framgångsfulla praktik. Öfverallt ropade de sårade ifrigt efter Paré, som för öfrigt alltid stod till deras tjenst och som behandlade dem med både omsorg och ömhet. När han lemnade dem, sade han vanligen : »nu har jag förbundit dig, måtte G-ud göra dig frisk!»

Ryktet om hans skicklighet kom snart till Henrik den andres öron och han utnämde honom till sin egen kirurg. Men Ambrosie Paré följde likväl fortfarande armén. Under belägringen af Metz lyckades han komma in i staden och helsades der af stort jubel. »Nu frukta vi icke längre döden», ropade de belägrade, »vår vän är hos oss.»

Jenner, vaccinens upptäckare, måste liksom Ambroise Paré strida och arbeta mycket för att befria menskligheten från ett verkligt plågoris. Man skulle aldrig kunna föreställa sig alla de försmädelser han fick utstå, Sedan han offentligt tillkänna-gifvit genom hvilket medel han ansåg sig kunna skydda sina medmenniskor mot kopporna. Det påstods, att vaccinerade barn så småningom antogo hofysionomi, att horn växte ut i pannan på dem och att deras ljud liknade ett bölande. Det fordrades icke mindre än tjugu års ihärdighet och arbete för-60 ARBETETS HJELT A il.

att öfvervinna dessa dårskaper. Men Jenner var lycklig nog att få bevittna sin seger.

Desgenettes får icke glömmas bland de uppoffrande män, som äro en heder för läkarekonsten. Han var kirurg vid armén i Italien 1793, men Bonaparte utnämde honom sedermera till öfverläkare vid armén i orienten. Sedan hären blifvit öfverförd till Egypten, rönte den snart inflytelse af det brännande klimatet, symptom till pest började visa sig. Det var af vigt att till hvarje pris söka hindra den panik, som hotade att uppstå. Desgenettes visade prof på ett uppoffrande mod, hans motstycke är sällsynt i historien. Han samlade soldaterna omkring sig och tillfogade sig ett sår i ljumsken och ett i armhålan, hvaruti han inympade varet ur en pestböld. Denna djerfva handling lugnade de sjuka och en stor del af dem blefvo räddade. »En dag hade Berthollet nyss framstält för Desgenettes sina antaganden angående de vägar, på hvilka pestsmittan intränger i kroppen. Enligt hans åsigt skulle saliven vara dess förnämsta fortskaffningsmedel. Samma dag bönföll en af Desgenettes7 pestsjuka

patienter, som skulle dö, att han skulle dela med honom resten af den mixtur, som blifvit ordinerad åt honom. Utan att tveka tog Desgenettes den sjukes glas, hällde i mixturen och tömde den. Hans djerfva handling gaf ett ögonblicks hopp åt den pestsjuke, men alla de när varade bleknade af fasa. Det var en ny inympning, ännu farligare än den förra, och Desgenettes tycktes ändå fråga så litet efter den!»

År 1805 skickades den store läkaren till Spanien för att studera den epidemi, som härjade Cadix, Malaga och Alicante. Han följde franska armén till Preussen, Polen och Spanien och deltog i det olyckliga fälttåget 1812. Vid återtåget från Ryssland tillfångatogs han af fienden, men han begärde att få sin frihet tillbaka af kejsar Alexander, erinrande honom om, att han vårdat så många ryska soldater. En kejserlig ukas återgaf honom friheten, och han eskorterades af en hedersvakt ända till de franska förposterna.261

Efter revolutionen 1830 blef baron Desgenettes utnämd till öfverläkare vid invalidsjukhuset och dog vid sjuttiofem års ålder.

Under förra århundradet erhöllo de sjuka icke på långt när samma omsorgsfulla vård på sjukhusen som nu för tiden. De sinnessjuka voro i synnerhet illa lottade; de ansågos som vilda djur, af hvilka man icke hade någon förbättning att vänta och som derför endast borde behandlas med våld. Det är Pinel, som äran tillkommer att hafva förvandlat de olyckligas fängelser till sjukhus och vårdanstalter.

Pinel föddes i Lavaur 1755. Han gjorde sina studier i Montpellier och kom till Paris 1777. Början af hans bana var mödosam; på samma gång som han sjelf läste på sin examen, gaf han lektioner i matematik för sitt uppehälle. Sedan han afskedat sina elever, blef han sjelf lärjunge och studerade med särskild ifver själssjukdomarna. Han blef läkare vid Bicétre och insåg snart lämpligheten af att utbyta de arma dårarnes grymma och barbariska behandling mot ett mildt, godt och tåligt bemötande. Han började med att taga bort kedjorna, hvarmed alla de sjuka utan åtskilnad voro belastade. Hans humana behandling hade de lyckligaste resultat. Snart blef Pinel utnämd till öfverläkare vid Salpétriére och professor vid medicinska institutet.

Utom de stora tjenster, som Pinel gjorde denna olyckliga och beklagansvärda del af menskligheten, riktade han äfven medicinen med arbeten af stor vigt. Han vårdade de sjuka med sällsynt och uppoffrande nit, mången olycklig hade hans omsorger och vaksamhet att tacka för sin räddning

Kan man se någonting vackrare och ädelmodigare än Eodrigue Pereires ansträngningar och ifriga bemödanden? Han egnade hela sitt lif åt undervisning af de döfstumma, med hvilka nästan ingen sysselsatt sig förut. Med ojämförlig ihärdighet bemödade han sig att lära de stackars vanlottade varelserna frambringa ljud, och det lyckades honom äfven någon, gång,262 ARRETETS HJELTAR.

På hans tid var det någonting alldeles nytt att lära döfstumma tala. Ludvig den femtonde ville nödvändigt se Péreire och hans lärjungar och kungen af Sverige, som var närvarande under flera experiment, förklarade att han aldrig sett någonting märkvärdigare. Diderot skref i sin eneyklopedi: »Pereires metod var hans eget snilleverk, resultaten af densamma kan man finna i Vetenskapsakademiens historia».

Péreire var en föregångare till abbé de l Épée, som också bör nämnas som ett mönster af oegennytta och uppoffring. Genom en helt annan metod, ett alfabet bestående af tecken, har abbé de TEpée genom tåligt arbete gifvit de döfstumma ett språk, hvarigenom de kunna meddela sig med andra. Abbé de TEpée underhöll sina stackars elever på egen bekostnad. Han egnade sig med kropp och själ åt deras tjenst och försakade sjelf det nödvändigaste för att kunna underhålla dem.

Bland mensklighetens välgörare vilja vi äfven framhålla dem, som gjort sig till försvarare af de så länge förtryckta och förslafvade negrernas frihet. En af de märkvärdigaste bland dessa män är Antoine Beneset y född i Saint-Quentin 1718. Förvisad från Frankrike genom det Nantesiska ediktets återkallande, begaf han sig 1731 till Nya England med hela sin familj och bosatte sig i Filadelfia. Han lemnade handel och affärer för att egna alla sina krafter, sitt nit och sin verksamhet åt de svartes bistånd och undervisning. Den allmänna fördomen stälde förut negrerna utom menskligheten. Benezet stiftade en skola för negrer i Filadelfia och han omhuldade den under hela sitt lif med ett nit och en offervillighet, som aldrig förnekade sig.

Channing, född i New-Port i Nordamerika den 7 april 1780» var en af de kraftigaste befrämjarne af slafveriets upphäfvande. Han hade mycken lust för arbete och studier, jämte stor religiositet och synnerlig böjelse för tolerans och välgörenhet. Channing var den amerikanska unitarismens ledare och redan vid tjugutre års ålder blef han prest i en dissidentkyrka i Boston, d.er han stannade till sin död. Hans popularitet var

i ständigt tilltagande under hela hans utmärkta lefnad. Han bemödade sig att upplysa och moralisera arbetarne, samt att bekämpa de hatfulla och afundsamma tankar, som ärelystna personer alltför ofta väckte i deras sinnen. Hans eldiga och öfvertygande vältalighet intog allas hjertan och ingen kunde bättre än han bevisa, att man genom godt uppförande, arbete och sparsamhet kan komma i åtnjutande af all mensklighetens lycka. Channing var icke allenast talare, han var äfven förträfflig skriftställare och hans skrifter äro mycket spridda i Amerika, der de ofta utgöra arbetarefamiljernas egentliga läsning. Deras spridning har åstadkommit ofantligt mycket godt, emedan Channing i sina böcker alltid bestrider tomma lärosatser och utopier.

Bland de män, som alltid riktat sina bemödanden på det goda, hvilka arbeten alltid haft sina likars väl till mål, hvilka skrifter äro ett mönster för enkel och lättfattlig moral och hvilka upptäckter varit verkliga välgerningar, fins det en, som är särskildt framstående och som kanske är den störste och ädlaste af dem alla. Denne man är Benjamin Franldin. Vi välja honom som den värdigaste afslutningen på vår lista af arbetets hjeltar och mensklighetens välgörare.

Benjamin Franklin föddes i Filadelfia den 17 januari 1706. Hans far var sidenfärgare och hade lemnat England med hu* stru och tre barn för att söka sin lycka i Amerika. Han bosatte sig först i Boston, men han kom snart under fund med, att hans yrke icke lönade sig tillräckligt för att föda hans familj, och han blef derför ljushandlare. Benjamin Franklin föddes sedan hans föräldrar vistats tjugufyra år i Boston. Han var den femtonde af sjutton syskon.

Benjamin hade sysselsättning vid ljusfabriken och på lediga stunder läste han begärligt i sin fars lilla boksamling. Han kom sedan i lära till en af sina bröder, som återkom från England med tryckpress och stilar. Hos honom arbetade han med stor ifver och blef snart mycket skicklig. Hans aflöning användes till inköp af böcker, som han läste under

nattens tystnad. Sålunda utvecklades genom studier och eftertanke den man, som af sina samtida sedermera kallades Den vise i Filadelfia,

Vid sjutton års ålder lemnade Benjamin Franklin helt hastigt Boston, brinnande af längtan att blifva någonting annat än konstförvandt. Han inskeppade sig på ett litet fartyg, som var betraktadt till Newyork, och reste till Filadelfia. Hela hans förmögenhet bestod af en dollar och han gjorde sitt inträde i staden med tre stora bröd i 'handen som han nyss förut köpt.

Franklin fick plats på ett dåligt tryckeri, men han förstod att väl använda det ofullkomliga materielet. Hans skicklighet och nit gjorde honom bemärkt af guvernören öfver Pennsylvanien. Någon tid derefter ingick han korapaniskap med en person, som skickade honom till London att köpa stilar för att sjelf sätta upp ett tryckeri.

År 1729 finna vi Franklin återigen i Filadelfia Nyktrare och arbetsammare än hans kamrater någonsin varit, mera förtänksam och sparsam än de, hade han slutligen blifvit sin egen. Han stod nu i spetsen för ett boktryckeri och hans ordentlighet, redbarhet och arbetsamhet gjorde, att hans etablissement förkofrades med hvarje dag. Den-vise och skicklige boktryckaren i Filadelfia satte upp tidningar, sålde kalendrar, stiftade det första allmänna biblioteket, det första akademiska sällskapet och det första sjukhuset i staden. Han lärde sina landsmän hvad arbete och sparsamhet kunna åstadkomma och bemödade sig att civilisera dem på allt sätt. Han lärde dem att skaffa sig värme for billigt pris genom kakelugnar, att sopa gatorna, stenlägga dem ordentligt och lysa upp dem om aftnarne. Han utvecklade sina tankar i de beryktade kalendrar, som han utgaf från och med 1732 med titeln Hickar d Saunders eller Bonhomme Rtcgard. I en behaglig och lättfattlig stil framställer filosofen de mest upphöjda moraliska föreskrifter. Yi vilja upprepa några af dem:,*Ill. [Camille] GILBERT* RODRIGUE PEREIRE. (Sid. 261.)

»Om du är arbetsam, skall du aldrig dö af hunger, ty hungern kan visserligen snudda vid den flitiges dörr, men den vågar icke komma in.»

»Det kostar mera att tillfredsställa en last än att uppfostra två barn.»

»En arbetare, som står upprätt, är bättre än en adelsman, som kryper.»

Franklin predikade moral för andra, men han utöfvade deri också sjelf med samvetsgrann stränghet. Han gifte sig 1730 med miss Read. Lycklig i sina affärsförhållanden och lycklig inom sin familj, ville han lära verlden konsten att vara lycklig genom ett godt uppförande. Han brukade säga, att moralen är den enda förnuftiga beräkningsgrunden för enskild lycka och den enda garantien för nationens välfärd. »Om de skurkaktiga kände alla dygdens fördelar, skulle de blifva redliga af skurkaktighet,» sade han.

Franklin arbetade ständigt på sin egen förbättring. Han berättar i sina memoarer, att han hade skrifvit upp de moraliska dygder, som han ville tillkämpa sig, - måttlighet, ordentlighet, beslutsamhet, sparsamhet, arbetsamhet, uppriktighet, rättvisa m. m. Hans afsigt var att göra utöfvandet af dessa dygder till en vana och han hade skrifvit upp dem ofvanför kolumner på en stor tafla med sju linier, motsvarande veckans %ju dagar. »På dessa linier och i dessa kolumner satte-jag en svart punkt hvarje gång jag efter noggrann pröfning ansåg mig hafva felat mot den eller den dygden», säger filosofen.

»Jag beslöt», fortfar han, »att turvis egna en veckas allvarligt betraktande åt hvar och en af dessa dygder. Under den första veckan bemödade jag mig således ifrigast att undvika minsta förseelse mot måttligheten^ medan de andra dygderna fingo gå sin vanliga gång, men hvarje afton anmärkte jag de fel jag begått mot dem under dagens lopp. När jag under en hel vecka icke behöft anmärka något fel mot måttligheten, ansåg jag, att vanan vid denna dygd borde varatilL268 ARBKTKTiS HJELTAR.

räckligt inrotad och den motsatta bcrjelsen tillräckligt kufvad, för att jag skulle kunna egna min uppmärksamhet åt andra dygder.»

Benjamin Franklin var icke allenast ett mönster af dygd och ojämförlig som filosof, han blef äfven en af den nyare tidens mest framstående fysiker. I juni 1752 utförde han det minnesvärda experimentet med den elektriska pappersdraken och visade för första gången den identitet, som existerar mellan åskan och gnistan i den elektriska maskinen. Hans arbeten, experiment och teorier ledde honom slutligen till uppfinningen af åskledaren, hvilken upptäckt skulle varit tillräcklig att göra hans namn odödligt.

Ryktet om Franklin och hans uppfinningar spreds snart i hela verlden och den fordne boktryckarelärlingen blef allmänt hedrad och beundrad. Han var lika framstående politiker som vetenskapsman. Han blef deputerad för de engelsk-ame-rikanska kolonierna och försvarade ifrigt sitt fäderneslands intressen. En lång tid var han bosatt i England, der hans anseende och hans politiska roll växte för hvarje dag.

Benjamin Franklin slutade sin glänsande bana som de Förenta staternas ombud i Frankrike.

Han kom till Paris i december 1776 och under sina diplomatiska underhandlingar kom han i förbindelse med Frankrikes store skriftställare och filosofer.

Voltaire lemnade Ferney vid åttiofyra års ålder för att träffa Benjamin Franklin i Paris. Den vise från Filadelfia presenterade sin sonson för patriarken från Ferney och bad att han skulle välsigna honörn. »God and liberty (Grud och friheten)», sade Voltaire och höjde sina händer öfver ynglingens hufvud. »Detta är den enda välsignelse, som anstår Franklins sonson».

Sedan vi nu sammanstält Voltaires och Franklins namn i slutet af denna bok, vilja vi äfven af dessa stora män låna några afslutningsord till densamma.Patriarken i Ferney skref en gång i ett bref mot slutet af sitt arbetsamma lif:

»Det är bättre att dö än att framsläpa en onyttig ålderdom i sysslolöshet; att arbeta är att lefva.»

Och den vise i Filadelfia hade några år förut tryckt i sin *Almanach du bonhomme Richard:*

»Sysslolösheten är som rosten, den nöter mera än arbetet. Den nyckel, som ständigt begagnas, går alltid lätt.»

*

# BIHANG.

---

Ett fullständigt uppräknande af alla de män, som i alla tider arbetat sig upp genom egen kraft, skulle erfordra en hel encyklopedi. Vi hafva icke bemödat oss att framdraga största möjliga antal exempel, vi hafva ansett det tillräckligt att framställa några karaktäristiska typer bland stora män och stora arbetare. Derför hafva vi icke nämt Moliére, ehuru vi talat om Corneille och Shakespeare som dramatiker. Emellertid anse vi det icke vara öfverflödigt att här tillägga namnen på några arbetets hjeltar, som icke funnit plats i förgående kapitel.

*Moliére* eller egentligen *Jean-Baptiste Poquelin* föddes den 15 januari 1622 vid gatan Saint Honoré i Paris, Hans far hette Jean Poquelin ocli var tapetserere, hans mor hette Marie Cresse. Moliére var ett af Frankrikes största snillen. Han hade ett ovanligt verksamt sinne och ehuru arbetet var honom lätt, har han icke desto mindre arbetat ofantligt, hvilket man kan inse, då man betänker allt hvad han skrifvit. Inom en tidrymd af knapt femton år, från 1658 till 1673, fann Moliére tillfälle att midt ibland sina talrika sysselsättningar som tapetserare, kunglig kammartjenare, aktör och direktör för teatertrupp utarbeta alla de mästerstycken, som gjort hans namn odödligt och sorn gjort honom till en inkarnation af komedien liksom La Fontaine af fabeln.

*Bernardin de Saint-Pierre.* Han löddes i Havre den 19 januari 1737 och hade en svår ungdom, nien var alltid mycket arbetsam. Sedan han försökt att gifva lektioner i matematik i Paris, beslöt ban sig för att resa ut till aflägsna länder. Han begaf sig af till Ön Bourbon och till Groda Hoppsudden och återkom till Paris 1771. Han korn då i förbindelse med d'Alembert och Jean-Jacques Rousseau. Bernandin de Saint-Pierre och Rousseau fattade stor vänskap for hvarandra, de hyste båda samma kärlek till naturen och samma afsmak tör verlden.

Bernardin de Saint-Pierre är en af de förnämsta skildrarne af naturen. Hans *Studier* och *Harmonier*, men framför allt hans *Paul och Virginie* äro oförgängliga mästerverk. »Han fattar pennan», säger Sainte-Beuve örn Bernardin de Saint-Pierre, »det himmelska behaget nalkas, trolleriet börjar och hjertats förnämsta skönhet strålar fram.»*Casimir Delavigne.* Han föddes i Havre den 4 april 1793 och var son till en köpman. Han arbetade med mycken svårighet och måste anstränga sin viljekraft till det yttersta för att kunna lyckas. Vid fjorton års ålder "började Casimir Delavigne sina första försök inom poesien. Hans glödande fosterlandskärlek gaf honom idén till hans *Klagodikter* efter Frankrikes motgångar 1815. Hans klagodikter gjorde stormande lycka, hans verser, som genomandades af en kraftfall och stolt skönhet, kunna anses som ett uttryck af nationalkänslan gent emot det främmande förtrycket. Casimir Delavigne hade nu blifvit populär. Han hade ett egendomligt sätt att arbeta. När han efter långa begrundanden uppgjort en plan öfver ett bestämdt ämne, nedskref han den, men sedan fullbordade han hela sitt arbete utan att skrifva ett enda ord. »När han slutat en akt», säger M. Germain Delavigne, »läste han upp den för mig. Om jag gjorde några kritiska anmärkningar, rättade han sig derefter och genom, en särskild förmåga utplånade han genast den utdömda versen nr sitt minne och ersatte den med en ny, utan att det någonsin förorsakade honom förvirring eller oreda.»

*Laplace,* den berömde geometern, fysikern och astronomen, föddes den 23 maj 1749. Han var son till en fattig jordbrukare från Beaumont-en-Auje, en by i nedre Normandie (nu Calvados). Han hade ett utomordentligt minne. Vid tjugufyra års ålder blef han medlem af Vetenskapsakademien. Det var han, som. i sina sista stunder fälde det bekanta yttrandet: »det vi veta ären ringa ting och det vi icke veta är oändligt.»

*Montgolfier,* bröderna Josepli-Michel och Jacques-Etienne. Dessa luftskeppens uppfinnare voro båda födda i Annonay i Ardéche, den äldste 1740 och den yngre 1745. De voro pappersfabrikanter och hade alltid visat stor

ifver i sitt arbete. Joseph Montgolfier var uppfinnare af många intressanta apparater, så t. ex. en vattenvippfordrmgsinaskin och ett särskildt värme-mätningsinstruinent.

*Daguerre.* En af fotografiens uppfinnare, född 1787 i Cormeilles nära Paris. När han beslöt att söka problemet för bildens aftryckande i mörkt rum, studerade han kemi med utomordentlig ifver. Under två år lefde han nästan oafbrutet innesluten i sitt laboratorium.

*Nicéphore Niepce.* Jämte Daguerre fotografiens uppfinnare, född den 7 mars 1745. Det lyckliga resultatet af hans arbete härledde sig från hans oupphörliga verksamhet och hans outtröttliga ihärdighet.

*